

Јелена Ристиќ

Критериумите за допуштеност според Европската конвенција за човекови права и македонските предмети пред Судот во Стразбур

**Friedrich
Ebert
Stiftung**

Проф. д-р Јелена Ристиќ

Критериумите за допуштеност според Европската конвенција за човекови права и македонските предмети пред Судот во Стразбур

Импресум

Критериумите за допуштеноост според Европската конвенција за човекови права и македонските предмети пред Судот во Стразбур

Издава

ФОНДАЦИЈА „ФРИДРИХ ЕБЕРТ“ – СКОПЈЕ

Одговорно лице

Нита Старова, Фондација Фридрих Еберт

Автор

Проф. д-р Јелена Ристиќ

Уредник

Проф. д-р Јелена Ристиќ

Рецензенти

Проф. д-р Бојана Наумовска

Проф. д-р Снјежана Васиљевиќ

Лектор

Инда Савиќ Костова

Графички уредник

Стефан Стојковски, КОНТУРА

Печати

КОНТУРА

Ул. „Митрополит Теодосиј Гологанов“ 132

1000 Скопје, Р. С. Македонија

Тираж

70

Текстовите се примаат на адреса:

Фондација „Фридрих Еберт“

бул. „8 Септември“ 2/2-5

1000 Скопје (ТЦЦ Гранд Плаза)

Тел. + 389 2 3093-181/-182

Е-пошта: nita.starova@fes-skopje.org

The views expressed in this publication are not necessarily those of the Friedrich-Ebert-Stiftung e.V. (FES). Commercial use of the media published by the FES is not permitted without the written consent of the FES. FES publications may not be used for election campaign purposes.

Month year

© Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.

ISBN 978-608-270-015-1

Further publications of the Friedrich-Ebert-Stiftung can be found here:

➔ www.fes.de/publikationen

Место на издавање: Скопје, 2025.

**На моите родители
Јулија и Радојица**

Содржина

Вовед.....	9
I. ЕВРОПСКАТА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА ВО КОНТЕКСТ	12
1. Структура и заштитени права	13
2. Толкување и примена	16
3. Конвенцијата во националното право	34
4. Конвенцијата и Европската Унија.	36
II. СТРАЗБУРШКИТЕ КОНТРОЛНИ МЕХАНИЗМИ	38
1. Европски суд за човекови права.	38
1.1. Организација	38
1.2. Состав.....	43
1.3. Надлежност.....	44
1.4. Постапка	45
2. Допуштеност на жалбите	49
2.1. Општ пристап кон допуштеноста	50
2.2. Категории на жалители.....	51
2.3. Статус на жртва	55
2.4. Процесни основи за недопуштеност	65
2.4.1. Неисцрпување на домашните правни средства	66
2.4.2. Непочитување на рокот од четири месеци.....	75
2.4.3. Анонимна жалба	84
2.4.4. Суштински иста жалба	85
2.4.5. Злоупотреба на правото на жалба.....	86
2.5. Основи за недопуштеност кои се однесуваат на надлежноста на Судот	89
2.5.1. Неспоевост <i>ratione personae</i>	90

2.5.2. Неспоиност <i>ratione loci</i>	94
2.5.3. Неспоиност <i>ratione temporis</i>	95
2.5.4. Неспоиност <i>ratione materiae</i>	100
2.6. Основи за недопуштеност кои се однесуваат на основаноста .101	
2.6.1. Очигледна неоснованост	101
2.6.2. Непостоење на значителна штета	109
3. Извршување на пресудите	114

III. МАКЕДОНСКИТЕ ПРЕДМЕТИ ПРЕД СУДОТ ВО СТРАЗБУР И КРИТЕРИУМИТЕ ЗА ДОПУШТЕНОСТ121

1. Илјаз против Северна Македонија	121
2. Јанакиески против Северна Македонија	125
3. Фине ДОО и други против Северна Македонија	132
4. Вангелова и други против Северна Македонија	135
5. Гергури против Северна Македонија	137
6. Шиповиќ против Северна Македонија	140
7. Деловски и други против Северна Македонија	146
8. Александрија А ДООЕЛ против Северна Македонија	149
9. Караџа и Васков против Северна Македонија	154
10. Бајрамовски против Република Македонија	158
11. Ферати против Република Македонија	161
12. Бекташиска заедница и други против Република Македонија . . .	163
13. Јовановска и други против Република Македонија	169
14. Зибири и други против Република Македонија	171
15. Селмани и други против Република Македонија	174

Селектирана библиографија181

Користени случаи од судската практика на Европскиот суд за човекови права186

За авторката204

Вовед

Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи на Советот на Европа, попозната како Европска конвенција за човекови права, претставува прв меѓународен инструмент со кој суверени држави се согласиле да бидат правно обврзани, на секој во рамките на нивната надлежност да му обезбедат цел спектар на човекови права и слободи, како и да воспостават супранационален контролен систем заради обезбедување на нивните обврски согласно Конвенцијата, односно да го воспостават Европскиот суд за човекови права во Стразбур.

Правата коишто се гарантираат со Конвенцијата претставуваат минимален стандард. Имено, државите потписнички на Конвенцијата имаат обврска да обезбедат минимално ниво на заштита на човековите права, во согласност со нивото коешто го наложува Европската конвенција за човекови права. Но, од друга страна, државите се слободни да обезбедат и повисоко ниво на заштита од нивото што го наложува Конвенцијата како минимален стандард. Притоа, системот за заштита на човековите права и слободи утврдени со Конвенцијата се темели врз принципот на супсидијарност. Ова значи дека задачата да се обезбеди примена на Конвенцијата првенствено им припаѓа на државите-членки на Конвенцијата, додека Европскиот суд за човекови права треба да интервенира само кога државите не успеале да ги исполнат своите обврски согласно Конвенцијата.

Европската конвенција за човекови права, како меѓународен договор кој е ратификуван од страна на Собранието на Република Северна Македонија и станал дел од домашниот правен систем, е директно применлива и има директен ефект. Директната спроведливост на меѓународните договори пред националните судови и предноста на меѓународните договори во случај на конфликт со одредби на законите е предвидена со член 118 од Уставот на Република Северна Македонија, според кој „меѓународните договори што се ратификувани во согласност со Уставот се дел од внатрешниот поредок и не може да се менуваат со закон“.

Судот во Стразбур има централна улога во европскиот систем за заштита на основните права и слободи, вклучително и во заштитата на основните права и слободи во однос на Република Северна Македонија и нејзините граѓани. Европската конвенција за човекови права стана незаменлив инструмент за заштита на човековите права во Република Северна Македонија. Имено, имајќи предвид дека Република Северна Македонија е договорна страна на Конвенцијата, секое лице под нејзина надлежност кое смета дека нејзините или неговите права и слободи гарантирани со Конвенцијата се повредени, има можност да поднесе индивидуална жалба директно до Европскиот суд за човекови права.

Сепак, за да може Европскиот суд за човекови права да се впушти во одлучување за основаноста на жалбените наводи истакнати во индивидуалната жалба, односно дали во конкретниот случај постои повреда на некое од правата заштитени со Европската конвен-

ција за човекови права, најпрво треба да бидат исполнети определени, т.н., критериуми за допуштеност на жалбата, коишто се предвидени со Конвенцијата. Имено, се работи за претежно формални претпоставки, како што е, на пример, обврската за претходно исцрпување на домашните правни средства.

Според статистиката на Европскиот суд за човекови права, голем број на жалби поднесени до Европскиот суд за човекови права се отфрлаат заради неуспехот да ги задоволат споменатите критериуми за допуштеност, без чие исполнување жалбата не може да напредува во фазата за оценување на нејзината основаност. Притоа, Република Северна Македонија не претставува исклучок во оваа смисла. Имено, анализата на статистиката на Судот во Стразбур покажува дека само околу 5 % од вкупниот број жалби поднесени до Европскиот суд за човекови права во однос на Република Северна Македонија се прогласуваат за допуштени и завршуваат со судска пресуда.

Опишаната состојба во однос на процентот на жалби кои успешно ги исполниле критериумите за допуштеност носи потенцијал за повеќе негативни импликации. Имено, Европскиот суд за човекови права е спречен да постапува во разумни временски рокови во однос на оние жалби кои бараат испитување на основаноста, заради фактот што треба да одговори на секоја жалба. Понатаму, жалбите на стотици жалители неминовно се отфрлаат, често пати после неколкугодишно чекање. Конечно, оваа состојба потенцијално може негативно да се одрази врз заштитата на човековите права во Република Северна Македонија, имајќи предвид дека пресудите на Судот се коректор на проблемите во однос на почитувањето на стандардите за заштита на човековите права.

Во секој случај, од анализата на статистиката на Европскиот суд за човекови права произлегува дека сè уште постои потреба од подобрување на нивото на знаење во однос на правилното применување на критериумите за допуштеност. Притоа, со цел да се разбере и правилно да се применат критериумите за допуштеност, потребно е да се има и добро познавање за целокупното функционирање на Судот, особено во поглед на неговата: улога, надлежност и постапката пред Судот, како и во однос на опфатот, толкувањето и примената на Конвенцијата, односно судската практика на Судот.

Исто така, вредно е да земе предвид дека во последните години беа усвоени измени во однос на функционирањето на контролниот механизам на Европската конвенција за човекови права, вклучително и измени поврзани со критериумите за допуштеност. Така, Протоколот 15 кон Конвенцијата, кој влезе во сила на 1 август 2021 година, внесе важни промени во однос на некои од критериумите за допуштеност. Притоа, постојната литература на македонски јазик, вклучително и студентските учебници, сè уште не е ажурирана за соодветно да ги одрази овие промени.

Во оваа смисла, имајќи ги предвид неодамнешните измени и очигледниот недостаток на доволно знаење во однос на критериумите за допуштеност, се чини дека времето е многу соодветно за создавање на публикација која ќе ги одрази најновите измени и која, исто така, ќе содржи и анализа на причините за (не)допуштеност на македонските предмети пред Судот во Стразбур. Имено, дел од публикацијата е посветен на преглед и анализа на предмети во однос на Република Северна Македонија кои биле разгледувани од страна на Европскиот суд за човекови права, при што фокусот е ставен на начинот на примената на критериумите за допуштеност според Европската конвенција за човекови права.

Оваа публикација е наменета, пред сè, за адвокатите, кои вообичаено се оние кои ги советуваат потенцијалните подносителите на жалба за изгледите за успех на жалбата и во нивно име ја поднесуваат до Судот. Исто така, оваа публикација е наменета и за: судиите, обвинителите и останатите правни професии, како и за сите оние кои на каков било начин се вклучени во активности за заштита на човековите слободи и права или, едноставно, се само љубопитни (со право) да научат нешто повеќе за заштитата на своите основни слободи и права пред Судот во Стразбур. И секако, веројатно и најважно, оваа публикација е наменета и за студентите по право, со цврста верба дека идните генерации: адвокати, судии, обвинители и останати заштитници на слободите и правата на граѓаните, ќе постапуваат според морални начела и принципиелни правни стојалишта и ќе се стремат кон поправедно и почовечно право.

Конечно, би сакала да истакнам дека оваа публикација произлезе како продолжение на соработката со Фондацијата „Фридрих Еберт“, Канцеларија во Скопје, во контекст на зајакнувањето на ефективна имплементација на Европската конвенција за човекови права и унапредување на заштитата на човековите права во Република Северна Македонија. Во оваа смисла, изразувам голема благодарност на претставниците на Фондацијата „Фридрих Еберт“ Скопје, кои уште еднаш ја препознаа важноста и потребата од една ваква публикација и повторно ја преземаа одговорната задача да ја поддржат, отпечатаат и промовираат во јавноста.

Скопје, април, 2025 година

Авторката

I.

ЕВРОПСКАТА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА ВО КОНТЕКСТ

Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП или Конвенцијата) е меѓународен договор за човекови права кој овозможува исклучително висок степен на индивидуална заштита. Таа претставува прв меѓународен договор со кој државите потписнички се обврзуваат дека ќе им обезбедат одредени права на лицата кои се наоѓаат во рамки на нивната надлежност. Во оваа смисла, на лицата што сметаат дека државата ги повредила нивните права заштитени со Конвенцијата и кои ги исцрпиле домашните правни лекови, Конвенцијата им гарантира можност да се обратат до Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП или Судот) како судска инстанца воспоставена со Конвенцијата, и да бараат заштита на нивните права. Истовремено, Конвенцијата дава можност до Судот да бидат поднесени и жалби од страна на држави-потписнички на ЕКЧП против други држави-потписнички заради повреда на одредби на Конвенцијата.¹

ЕКЧП е усвоена на 4 ноември 1950 година, во Рим, а стапила на сила на 3 септември 1953 година. Таа е креација на Советот на Европа (СЕ), меѓународна организација со седиште во Стразбур, основана во 1949 година, веднаш по Втората светска војна, со цел зајакнување на: културниот, социјалниот и политичкиот живот во Европа и унапредување на: човековите права, демократијата и владеењето на правото. ЕКЧП е создадена, пред сè, како реакција на ужасните последици што ги оставила Втората светска војна. Причините за донесување на ЕКЧП се должеле, главно, на потребата да се обезбеди заштита на одредени основни права и слободи, како и да се придонесе кон воспоставувањето на стабилни демократии ширум Европа, кои ќе се раководат од принципот на владеење на правото. Овие поставени цели се најизразени преку можноста до ЕСЧП да се поднесуваат индивидуални жалби за заштита на индивидуални права, како и преку можноста да се поднесуваат меѓудржавни жалби.²

Конвенцијата обезбедила каталог на основни човекови права и слободи. Исто така, таа во тоа време воспоставила три институции кои се одговорни за нивното спроведување, и тоа: Европската комисија за човекови права, Европскиот суд за човекови права и Комитетот на министри. Имено, со усвојувањето на Конвенцијата се направени првите конкретни чекори кон колективно спроведување на одредени права заштитени со Универзалната декларација за човекови права. Иако првично Конвенцијата била склучена само меѓу

¹ Council of Europe, *Practical Impact of the Council of Europe Monitoring Mechanisms in Improving Respect for Human Rights and the Rule of Law in Member States*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2014, p. 8.

² Харис, Дејвид Ј., О'Бојл, Мајкл, Бејтс, Ед П., Бакли, Карла М., Харис, О'Бојл & Варбрик: *Право на Европската конвенција за човекови права*, [превод: Билјана Ванковска], Второ издание, Просветно дело, Скопје, 2009, стр. 1.

12 западноевропски земји, денес таа се однесува на над 700 милиони луѓе, во 46 европски земји.³

1. Структура и заштитени права

Европската конвенција за човекови права заштитува претежно граѓански и политички права. Нејзината структура се состои од **три дела**. Во рамки на **првиот дел** е поместен каталогот на основните права и слободи, за кои државите-потписнички се обврзале дека ќе обезбедат заштита. Заштитените права се однесуваат на:

- а. Физичкиот интегритет и достоинство на секој човек (право на живот, член 2; забрана за мачење, член 3; забрана за ропство, член 4; право на слобода и безбедност, член 5);
- б. Законита и правична судска постапка (право на правично судење, член 6; забрана за ретроактивно кривично законодавство, член 7; право на ефективен правен лек, член 13);
- в. Заштита на личниот живот (право на почитување на приватниот и семејниот живот, член 8; слобода на мисла, совест и вера, член 9; право на брак, член 12; забрана за дискриминација, член 14);
- г. Заштита на комуникацијата и учеството во општеството (слобода на изразување, член 10; слобода на собирање и здружување, член 11).

Освен претходно наведените права, дополнителни права се заштитени преку разни протоколи кои биле додадени кон Конвенцијата подоцна како резултат на консензусот постигнат меѓу државите договорни страни, во однос на заштитата на одредени права. На овој начин е овозможена заштита на следните права:

- а. Право на сопственост, право на образование, право на слободни избори (Протокол 1);
- б. Забрана за затворање поради долг, слобода на движење, право на државјанинот да не биде протеран и на влез во државата, забрана за колективно протерување странци (Протокол 4);
- в. Аболиција на смртната казна (Протокол 6);
- г. Процедурална заштита во однос на протерување странци, право на жалба во кривична постапка, право на компензација за грешки на правдата, *ne bis in idem*, еднаквост меѓу сопружниците (Протокол 7);
- д. Генерална забрана за дискриминација (Протокол 12);
- ѓ. Аболиција на смртната казна во сите околности (Протокол 13).

Претходно наведените протоколи, кои додаваат дополнителни права кон Конвенцијата, се задолжителни за државите коишто ги ратификувале. Останатите протоколи содржат одредби коишто го менуваат контролниот механизам на Конвенцијата.

³ Harris, David J., O'Boyle, Michael., Bates, Ed P., and Buckley, Carla M. , *Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights*, Fifth Edition, Oxford University Press, 2023, p. 4.

Имено, ЕКЧП континуирано се дополнува по пат на протоколи, со цел да се усоврши системот на заштита на правата на човекот предвиден со неа. Од октомври 2013 година, за потпишување се отворени вкупно 16 протоколи кон Конвенцијата. Од нив, последен стапи во сила Протоколот 15, и тоа неодамна, на 1 август 2021 година, со оглед на тоа што беше потпишан и ратификуван од сите држави-членки.

Протоколите може да се поделат во две групи, и тоа: протоколи што додаваат дополнителни права кон оние што се веќе заштитени со Конвенцијата, и протоколи што го менуваат контролниот механизам, односно машинеријата на Конвенцијата. Претходно споменатите протоколи: 1, 4, 6, 7, 12 и 13 припаѓаат на првата група, додека во втората група припаѓаат протоколите: 11, 14, 15 и 16 (протоколите: 2, 3, 5, 8, 9 и 10 се заменети со Протоколот 11).

Дел од овие протоколи се факултативни, за кои не е потребна едногласна ратификација од сите држави-членки на Конвенцијата за да стапат на сила. Имено, нивното прифаќање не е задолжително за договорните страни на Конвенцијата и е потребно да бидат ратификувани само од определен број држави-членки за да стапат на сила. Притоа, тие стапуваат на сила само меѓу државите кои ги ратификувале, откако ќе се постигне одреден праг, односно откако одреден број држави ќе ги ратификуваат. Такви се првиот вид протоколи, со кои се додаваат дополнителни права кон оние што се веќе заштитени со Конвенцијата. Поретко, факултативни протоколи може да бидат и протоколите од втората група, со кои се менува контролниот механизам на Конвенцијата. Таков е Протоколот 16, кој стапи на сила на 1 август 2018 година, откако го достигна прагот на потребниот број на ратификации од страна на државите-членки. Сепак, за овој вид протоколи вообичаено е потребна едногласна ратификација од сите држави-членки на Конвенцијата пред да стапат на сила.

Факултативните протоколи не предизвикуваат ефект кој ќе значи воведување нови одредби во самиот текст на Конвенцијата. Во овој случај, текстот на Конвенцијата останува неизменет, додека одредбите на факултативниот протокол функционираат како дополнителни членови на Конвенцијата само меѓу договорните страни кои решиле да го ратификуваат протоколот. Притоа, неговата примена е условена од сите други релевантни одредби од Конвенцијата. Вообичаено, ефект на воведување нови одредби во самиот текст на Конвенцијата имаат протоколите со кои се менува нејзиниот контролен механизам и за кои е потребна ратификација од сите држави-членки за да стапат во сила. Такви се протоколите: 11, 14 и 15.

Прифаќањето на протоколите варира од држава, до држава. Сепак, од државите кои се договорни страни на Конвенцијата се очекува да станат договорни страни на, колку што е можно, повеќе протоколи.

Особено значење има Протоколот 11, кој припаѓа на протоколите кои го менуваат контролниот механизам на Конвенцијата и за кои е потребна едногласна ратификација за да стапат на сила. Имено, протоколите: 2, 3, 5, 8, 9 и 10 подоцна се заменети со Протоколот 11, кој направи значајна измена во контролниот механизам на Конвенцијата. Протоколот 11 го измени дотогашниот непостојан и двостепен контролен механизам, составен од Европската комисија за човекови права и Европскиот суд за човекови права, со тоа што ја укина Европската комисија за човекови права и воспостави нов постојан Суд.⁴

⁴ Hart, James W., *The European Human Rights System*, Law Library Journal, Vol. 102, 2010, p. 543-546; Madsen, Mikael R., *From Cold War Instrument to Supreme European Court: The European Court of Human Rights at the Crossroads of International and National Law and Politics*, Law & Social Inquiry, Volume 32, Issue 1, 2007, p. 155.

Постојат уште два протокола кои го менуваат контролниот механизам на ЕКЧП. Се работи за Протоколите 14 и 15 кон Конвенцијата, чија цел, исто како и на Протоколот 11, е да ја подобрат ефикасноста на работењето на Судот.⁵

Ефектите на протоколите: 11, 14 и 15 ќе бидат подетално објаснети во рамки на следното поглавје (II. Стразбуршките контролни механизми), во кое се објаснува формирањето на Судот и начинот на неговото функционирање. Покрај овие протоколи, во рамки на истото поглавје ќе биде објаснет и Протоколот 16, кој, исто така, го засегнува функционирањето на ЕСЧП.

Вториот дел од ЕКЧП го регулира начинот на функционирањето на ЕСЧП. Така, меѓу другото, во рамки на вториот дел се опфатени одредби во однос на: надлежноста на Судот, изборот на судии и правилата на постапката пред Судот. Правилата во однос на постапката пред Судот содржани во Конвенцијата се надополнети со Деловникот на Судот, кој го усвојува самиот Суд.

Третиот дел на Конвенцијата содржи разни одредби во однос на нејзината применливост, како, на пример, одредби во однос на изразување резерва во врска со некоја одредба на Конвенцијата или во однос на условите за истапување од Конвенцијата.

Некои од правата опфатени со ЕКЧП се гарантирани апсолутно. Тоа значи дека тие права не може да бидат ограничени, ниту дерогирани во ниту една околност. Во оваа смисла, членот 15 од Конвенцијата предвидува дека не е дозволена дерогација: на правото на живот (член 2); на забраната за мачење (член 3); на забраната за ропство и принудна работа (член 4); на забраната за ретроактивна примена на кривичниот закон (член 7).⁶

Постојат и права кои можат да бидат дерогирани, но само во случај доколку се исполнети одредени услови, предвидени во членот 15 од Конвенцијата. Така, до дерогација на некои права може да дојде во случај на војна или некоја друга општа опасност која го загрозува животот на нацијата.⁷

Понатаму, некои одредби од Конвенцијата предвидуваат дека одредени права може да бидат ограничени во одредени околности, најчесто заради заштита на јавниот интерес или заштита на правата на други, и во таа насока воспоставуваат определени услови. Се работи за, т.н., „квалификувани права“. Такви се, на пример: правото на почитување на приватниот и семејниот живот (член 8); слободата на мисла, совест и вера (член 9); слободата на изразување (член 10); слободата на собирање и здружување (член 11), кои може да бидат ограничени само доколку ограничувањата се предвидени со закон, доколку служат на легитимна цел која е определена во конкретниот член и доколку се неопходни во едно демократско општество.⁸

Исто така, се случува правата загарантирани со определен член на Конвенцијата да се во конфликт со други права заштитени со Конвенцијата. На пример, до таков конфликт често доаѓа меѓу правото на приватност, од членот 8, и слободата на изразување, од членот 10.

⁵ Hart, James W., *The European Human Rights System*, Law Library Journal, Vol. 102, 2010, p. 546-551; Miller, Vaughne, *The European Convention on Human Rights and the Court of Human Rights: Issues and Reforms*, House of Commons Library, Standard Note: SN/IA5939, 2011, p. 8-10.

⁶ Харис, О'Бојл, Бејтс, Бакли, *supra* note 2, стр. 617-660.

⁷ *Ibid.*

⁸ *Ibid.*

Во таков случај, конфликтните интереси мора да бидат земени предвид и мора да биде воспоставен правичен баланс меѓу тие права. Според ова, произлегува дека правата загарантирани со Конвенцијата може да имаат и инхерентни ограничувања.⁹

Правата што се загарантирани со Конвенцијата претставуваат минимален стандард. Имено, државите-потписнички на Конвенцијата не смеат да дозволат да не обезбедат минимално ниво на заштита на човековите права, во согласност со нивото што го наложува ЕКЧП. Но, од друга страна, државите се слободни да обезбедат и повисоко ниво на заштита од нивото што го наложува Конвенцијата како минимален стандард. Во таа смисла, во согласност со членот 53 од Конвенцијата, во случај кога нивото на заштита на човековите права што го овозможува држава-членка на Конвенцијата е повисоко од нивото на заштита предвидено со ЕКЧП, Конвенцијата не смее да се толкува како ограничување на било кои од правата вградени во домашната правна рамка на државата-членка.¹⁰

2. Толкување и примена

Европската конвенција за човекови права претставува релативно краток документ и не содржи насоки и правила во однос на начинот на толкување на нејзините одредби од страна на Европскиот суд за човекови права. Сепак, имајќи предвид дека ЕКЧП претставува мултилатерален меѓународен договор, треба да се толкува според правилата на меѓународното право за толкување на договорите. Во оваа смисла, Конвенцијата треба да се толкува во согласност со Виенската конвенција за правото на договорите од 1969 година, како дел од обичајното меѓународно право.¹¹ Имено, иако одлуките на ЕСЧП во голема мера зависат од определени карактеристики на ЕКЧП, „пристапот на Судот кон толкувањето се заснова врз Виенската конвенција“.¹²

Основното правило и главната насока во однос на толкувањето на Конвенцијата се содржани, пред сè, во членот 31 од Виенската конвенција за правото на договорите. Според оваа одредба, меѓународните договори треба да бидат толкувани во добра вера, во согласност со вообичаеното значење што им се придава на термините содржани во договорите во нивниот контекст и во светлина на нивната севкупна цел и смисла.

За повеќето права заштитени во рамките на ЕКЧП е карактеристично тоа што се дефинирани на начин којшто дозволува нивно широко толкување. Недоволната одреденост на јазикот што се употребува при дефинирање на правата, резултира со „недостиг од прецизно значење или одреден опсег на примена“.¹³ Покрај правилата предвидени со Ви-

⁹ Flauss, Jean-François, *The European Court of Human Rights and the Freedom of Expression*, Indiana Law Journal, Volume 84, Issue 3, 2009, p. 847-848.

¹⁰ Liisberg, Jonas Bering, *Does the EU Charter of Fundamental Rights Threaten the Supremacy of Community Law? Article 53 of the Charter: a fountain of law or just an inkblot?* The Jean Monnet Program, Jean Monnet Working Paper 4/01, 2001, p. 28; Lorenz, Nina-Louisa Arold, Groussot, Xavier, Petursson, Gunar Thor, *The European Human Rights Culture - A Paradox of Human Rights Protection in Europe?* Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2013, p. 210-212.

¹¹ Харис, Дејвид Ј., О'Бојл, Мајкл, Бејтс, Ед П., Бакли, Карла М., Харис, О'Бојл & Варбрик: *Право на Европската конвенција за човекови права*, [превод: Билјана Ванковска], Второ издание, Просветно дело, Скопје, 2009, стр. 5; Marochini, Masha, *The Interpretation of the European Convention on Human Rights*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 51, 1/2014, 2014, p. 66.

¹² Merrills, J.G., *The Development of International Law by the European Court of Human Rights*, Manchester University Press, 1990, p. 69.

¹³ Marochini, Masha, *The Interpretation of the European Convention on Human Rights*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 51, 1/2014, 2014, p. 67.

енската конвенција за правото на договорите, ЕСЧП развил и други бројни принципи на толкување на одредбите на ЕКЧП.¹⁴

Примената на ЕКЧП вклучува посебна перспектива којашто се разликува од националното право. Имено, постои збир на меѓусебно преплетени принципи кои произлегуваат од контекстот на меѓународното право и човековите права, карактеристичен за Конвенцијата. Притоа, целта на ЕСЧП е да воспостави определени минимални меѓународни стандарди.¹⁵ Имено, Судот нема цел „да го идентификува најсоодветниот начин за заштита на човековите права признавајќи ги различностите во државите договорни страни“, туку тој „го идентификува најмногу минимумот којшто треба да го постигне одреден правен систем“.¹⁶

Дел од принципите на толкување и примена на одредбите на ЕКЧП коишто се применуваат на разни членови од Конвенцијата коишто гарантираат материјални права, како и во разни контексти,¹⁷ се следните:

Принципот на супсидијарност претставува една од клучните карактеристики на системот на Конвенцијата. Имено, системот за заштита на човековите права воспоставен со ЕКЧП има намена да биде супсидијарен во однос на националните системи за заштита на човековите права.¹⁸ Ова значи дека улогата на Судот, во најголем дел, се состои од вршење на надзор и преглед, односно дека Судот не претставува конечна судска инстанца за жалба или „четврта инстанца“.¹⁹

Овој принцип е содржан во неколку одредби на ЕКЧП. Имено, одредени одредби од Конвенцијата укажуваат дека ЕСЧП, пред сè, претставува надзорен орган и дека неговата улога е супсидијарна во однос на националните системи за заштита на човековите права.²⁰

Така, членот 1 од Конвенцијата, според кој „високите договорни страни им ги признаваат на сите лица под нивна надлежност правата и слободите утврдени во делот I на оваа Конвенција“, јасно укажува дека примарната одговорност за обезбедување на правата и слободите загарантирани со Конвенцијата ја имаат националните власти, додека членот 13 од Конвенцијата ја предвидува нивната обврска да обезбедат ефективни правни лекови. Една од најјасните илустрации за тоа како влијае овој принцип врз националната дискреција се однесува на дискрецијата доделена на домашните судови при утврдување на фактичката состојба и толкување на правото.²¹

Принципот на супсидијарност се рефлектира и во членот 35 од Конвенцијата, во согласност со кој жалителите, пред да поднесат жалба до Судот, треба да ги исцрпат домашните

¹⁴ Greer, Steven, *The Margin of Appreciation: Interpretation and Discretion under the European Convention on Human Rights*, Human rights files No.17, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2000, p. 15-21; Харис, Дејвид Ј., О'Бојл, Мајкл, Бејтс, Ед П., Бабли, Карла М., Харис, О'Бојл & Варбрик: Право на Европската конвенција за човекови права, [превод: Билјана Ванковска], Второ издание, Просветно дело, Скопје, 2009, стр. 5-18; Marochini, Masha, *The Interpretation of the European Convention on Human Rights*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 51, 1/2014, 2014, p. 67-82.

¹⁵ *Belgian Linguistic Case (no. 2) (merits)*, Series A no. 6, 23 July 1968.

¹⁶ Reid, Karen, *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, Fourth Edition, Sweet & Maxwell, London, 2011, p. 57.

¹⁷ Leach, Philip, *Taking a Case to the European Court of Human Rights*, Fourth Edition, Oxford University Press, Oxford, 2017, p. 186.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Greer, Steven, *The Margin of Appreciation: Interpretation and Discretion under the European Convention on Human Rights*, Human rights files No. 17, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2000, p. 19-20.

²⁰ Reid, *supra* note 16, p. 57.

²¹ Greer, *supra* note 19, p. 19-20.

правни средства. Сепак, принципот на супсидијарност е најјасно изразен во членот 19 од Конвенцијата, во согласност со којшто ЕСЧП треба да обезбеди почитување на обврските коишто за државите-членки произлегуваат од Конвенцијата.²²

Со влегувањето на сила на Протоколот 15 кон Конвенцијата, на 1 август 2021 година, принципот на супсидијарност е вклучен во рамките на преамбулата на Конвенцијата (заедно со доктрината на маргина на уважување).

Уште еден важен принцип е **принципот на владеење на правото**, како еден од основните принципи за примена на материјалното право на Конвенцијата. Денес, принципот на владеење на правото претставува „доминантен организационен модел на модерното уставно право и меѓународните организации (вклучувајќи ги Обединетите нации и Советот на Европа) за регулирање на вршењето на јавни овластувања“.²³ Овој принцип треба да обезбеди дека извршувањето на сите јавни овластувања е во рамки на условите предвидени со закон, во согласност со демократските вредности и основните права, при што сето ова се контролира од страна на независен и непристрасен суд.²⁴

Општиот принцип на владеење на правото во себе содржи збир на принципи и стандарди коишто произлегуваат од него, при што нивната точна содржина може да варира на национално ниво, во зависност од уставниот систем на државите. Сепак, судската практика на ЕСЧП, како и разни документи на СЕ, обезбедуваат неисцрпна листа на овие принципи и со тоа го дефинираат суштинското значење на принципот на владеење на правото како основна вредност на СЕ.²⁵

Меѓу принципите и стандардите што произлегуваат од принципот на владеење на правото се вбројуваат следните: законитост, која подразбира транспарентен, одговорен, демократски и плуралистички процес на донесување закони; правна сигурност; забрана на арбитражност од страна на извршната власт; независни и непристрасни судови; ефективен судски преглед, кој вклучува почитување на основните права; еднаквост пред законот.²⁶

ЕСЧП потврдил дека овие принципи не претставуваат само формални или процедурални услови. Имено, тие претставуваат основно средство за да се обезбеди почитување на демократијата и човековите права, како и усогласеност со нив. Од оваа причина, може да се каже дека принципот на владеење на правото претставува „уставен принцип со формални и материјални компоненти“.²⁷

Од сето ова произлегува дека постои суштинска поврзаност меѓу почитувањето на принципот на владеење на правото и почитувањето на демократијата и основните права. Ова значи дека не може да постои почитување на владеење на правото без почитување на демократијата и основните права, и обратно. Основните права може да бидат ефективни само доколку може да се подложат на судски преглед, додека демократијата е заштитена

²² Ibid.

²³ European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council A new EU Framework to Strengthen the Rule of Law*, European Commission, Brussels, 2014, p. 3-4.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

ако судството може да обезбеди: слобода на изразување, слобода на здружување и почитување на правилата кои го регулираат политичкиот и изборниот процес.

Принципот на владеење на правото, познат уште и како принцип на законитост, заедно со демократијата и човековите права, претставува еден од трите основни столбови на СЕ и е предвиден во рамките на преамбулата на ЕКЧП.²⁸ Во согласност со овој принцип, дејствијата што се преземаат од страна на државите-членки треба да бидат предмет на: ефективни, формални и правни ограничувања насочени против арбитрарна извршна или административна власт.²⁹

Во рамки на својата судска практика, ЕСЧП развил сложени тестови за оцена на степено на владеење на правото, кои се усвоени и од страна на други меѓународни тела за заштита на човековите права. Така, со цел да се задоволат условите предвидени со овие тестови, „сите ограничувања на основните права треба да бидат засновани врз: јасни, прецизни, пристапни и предвидливи правни правила; мора да бидат ‚неопходни‘ и ‚пропорционални‘ во однос на релевантната легитимна цел (во рамки на одредена маргина на уважување); мора да постои ‚ефективен [по можност судски] лек‘ против наводните повреди на овие услови“.³⁰

Важноста на овој принцип на разни начини е изразена во текстот на ЕКЧП. На пример, членот 2(1) од Конвенцијата предвидува дека „правото на живот на секој човек е заштитено со закон“, додека правото на слобода и безбедност на секој човек, содржано во членот 5 од Конвенцијата, е предмет на серија ограничени легитимни исклучоци, под услов тие да се „во согласност со постапка предвидена со закон“.

Имајќи го предвид претходното, задачата да се утврди значењето на терминот „закон“ претставува една од централните задачи на Судот. Во серија случаи во врска со членовите 8-11 од Конвенцијата, Судот идентификувал четири прашања коишто обезбедуваат таков тест.³¹ Се работи за следните прашања: дали домашниот правен систем го санкционира прекршувањето на правото; дали релевантната правна одредба е пристапна за граѓаните; дали правната одредба е доволно прецизна за да им овозможи на граѓаните да ги предвидат последиците коишто може да ги има некое дејство; дали законот предвидува соодветни заштитни механизми за да се спречи арбитрарното мешање во поглед на односните материјални права. Ефектот на сето ова е: „да се ограничи дискрецијата на националните извршни и административни тела во корист на дискрецијата на националните судови“.³²

Принципот на демократија, исто така, претставува основна вредност на СЕ. Но, овој принцип изразува тенденција на правец кој е спротивен од правецот на принципот на владеење на правото. Во согласност со преамбулата на ЕКЧП, државите-членки сметаат дека човековите права и основните слободи најдобро се штитат во „ефективна политичка демократија“. Сепак, парадоксално, демократските интереси и заштитата на човековите

²⁸ European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council A new EU Framework to Strengthen the Rule of Law*, European Commission, Brussels, 2014, p. 1; Greer, Steven, *The Margin of Appreciation: Interpretation and Discretion under the European Convention on Human Rights*, Human rights files No. 17, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2000, p. 16.

²⁹ Greer, *supra* note 19, p. 16.

³⁰ Council of Europe, *The Rule of Law on the Internet and in the Wider Digital World*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2014, p. 8.

³¹ *Huvig v France*, no. 11105/84, 24 April 1990, Series A no. 176-B; *Kruslin v France*, no. 11801/85, 24 April 1990, Series A no. 176-B; *Malone v. the United Kingdom*, no. 8691/79, 2 August 1984, Series A no. 82; *Sunday Times v. the United Kingdom (no.1)*, 26 April 1979, Series A no. 30.

³² Greer, *supra* note 19, p. 16.

права може да бидат во конфликт. Некои теоретичари сметаат дека индивидуалното право е интерес којшто, во согласност со неговата природа, мора да има предност во однос на други интереси коишто произлегуваат од колективниот интерес. Други теоретичари сметаат дека иако терминот „право“ означува особено важен интерес кој е вреден за силна институционална заштита, тоа само по себе не претставува оправдување за да му се даде приоритет во однос на демократските вредности.³³

Иако во рамки на раната јуриспруденција на ЕСЧП концептот на демократија бил дефиниран како „остар контраст на тоталитаризмот“, подоцна концептот бил суптилно дефиниран како контраст на „отсуство на соодветни заштитни механизми насочени против арбитрарното извршување на власта“.³⁴ Понатаму концептот бил уште повеќе рафиниран, при што во негови рамки биле вклучени и концептот на поделба на власта и принципот на одговорност. Според ЕСЧП, „демократијата е единствен политички модел којшто е предвиден со Конвенцијата и, според тоа, единствениот којшто е компатибилен со неа“.³⁵

Принципот на демократија и принципот на владеење на правото имаат суштинско значење во контекст на ЕКЧП. Сепак, може да се каже дека овие принципи имаат различен фокус. Од една страна, суштински вредности на принципот на демократија се „плуралитет на идеи, слобода на говор, толеранција, слободоумност и политичка застапеност преку избори“,³⁶ од друга страна, концептот на принципот на владеење на правото означува, пред сè, законитост и постоење на судска заштита. Во оваа смисла, принципот на владеење на правото наложува „националното право да има доволен квалитет, националните власти да не се однесуваат арбитрарно и да постојат одржливи судски институции коишто ќе обезбедат заштита на човековите права“.³⁷

Иако суштинската содржина на принципите на демократија и владеење на правото е концептуално различна, овие принципи се тесно поврзани. Така, принципот на владеење на правото наложува да не се прават арбитрарни разлики меѓу индивидуите, додека принципот на демократија наложува постоење на процес преку којшто ќе се определи кои разлики се релевантни.

Во рамки на судската практика на ЕСЧП, принципот на демократија е определен како поширок концепт од причина што демократијата е дефинирана како единствен политички модел компатибилен со ЕКЧП. Затоа, истовремено, тој претставува причина за ограничување на правата што ги гарантира Конвенцијата, како и причина за заштита на правата предвидени со Конвенцијата. Притоа, низ сите членови на Конвенцијата се проткајува балансот што треба да постои меѓу заштитата на индивидуалните права и демократската аспирација за јавниот интерес. Имајќи го предвид претходното, принципот на владеење на правото може да се дефинира како „една од централните вредности на демократијата во контекст на Конвенцијата“.³⁸

³³ *Ibid.*, p. 17.

³⁴ *Ibid.*, p. 18.

³⁵ *United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey*, 30 January 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-I.

³⁶ Lautnebach, Geranne, *The Concept of the Rule of Law and the European Court of Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2013, p. 208.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ *Ibid.*

ЕКЧП може целосно да се разбере само доколку на неа се гледа како на средство за зачувување на демократијата како основна вредност. Имено, суштината на заштитата на човековите права во согласност со Конвенцијата се наоѓа во принципите на демократија и владеење на правото. Притоа, „демократија без владеење на правото не е демократија“, ниту, пак, „владеење на правото без демократија е владеење на правото“.³⁹

И ЕСЧП, и Европската комисија за човекови права направиле обид да ги идентификуваат оние права заштитени со Конвенцијата кои се најважни за едно демократско општество, особено во однос на одлучувањето во случаи во врска со членовите 8(2)-11(2), кои вклучуваат тест за „демократска неопходност“. Така, слободата на изразување е постојано потенцирана како особено витална.⁴⁰ Во овој контекст се вклучени и други права, и тоа: право на непречено собирање⁴¹; слобода на формирање и пристапување кон професионални здруженија⁴²; слобода од индоктринација од страна на државата во образованието⁴³; право на правично судење⁴⁴; право на лична слобода и безбедност⁴⁵; слобода од арбитрарен притвор⁴⁶; слобода на политичко здружување.⁴⁷

Судот и Комисијата, исто така, утврдиле дека „битните карактеристики“ на едно демократско општество вклучуваат „плурализам, толеранција и слободоумие“.⁴⁸ Понатаму, во овој контекст, тие утврдиле дека „демократијата не значи дека мислењето на мнозинството мора секогаш да надвлее“, како и дека мора да биде постигнат баланс, со што ќе се обезбеди правичен и соодветен третман на малцинствата и одбегнување на злоупотреба на доминантната позиција.⁴⁹

Доктрината на четврта инстанца му овозможува на Судот да се воздржи од прекумерно мешање во одлуките донесени од страна на домашните судови.⁵⁰ Оваа доктрина, всушност, е аспект на принципот на супсидијарност и може да се каже дека претставува *lex specialis* во однос на општиот принцип на супсидијарност.⁵¹

Во согласност со принципот на супсидијарност, улогата на ЕСЧП е супсидијарна и претежно се состои во вршење преглед. Ова значи дека Судот не претставува конечна судска инстанца за жалба или „четврта инстанца“.⁵² Имено, Судот не претставува апелационен суд во однос на домашните судови и нема надлежност да интервенира врз основа на тоа што домашниот суд донел „погрешна“ одлука. Утврдувањето на фактичката состојба и толкувањето на правото е препуштено на дискрецијата на домашните судови, додека уло-

³⁹ Costa, Jean-Paul, *The European Court of Human Rights and Its Recent Case Law*, Texas International Law Journal, Vol.38, 2003, p. 458.

⁴⁰ *Lingens v. Austria*, no. 9815/82, 8 July 1986, Series A, no. 103.

⁴¹ *Bączkowski and Others v. Poland*, no. 1543/06, 3 May 2007.

⁴² *Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*, nos.6878/75 & 7238/75, 23 June 1981, Series A no. 43.

⁴³ *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark*, nos. 5095/71, 5920/72 & 5926/72, 7 December 1976, Series A no. 23.

⁴⁴ *Delcourt v. Belgium*, 17 January 1970, Series A. no. 11.

⁴⁵ *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, 18 June 1971, Series A no. 12.

⁴⁶ *Winterwerp v. the Netherlands*, 24 October 1979, Series A no. 33.

⁴⁷ *United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey*, 30 January 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-I.

⁴⁸ *Handyside v. the United Kingdom*, 7 December 1976, Series A no. 24.

⁴⁹ *Young, James and Webster v. the United Kingdom*, nos. 7601/76 & 7807/77, 26 June 1981. Series A no. 44.

⁵⁰ Marochini, *supra* note 13, p. 74.

⁵¹ Christoffersen, Jonas, *Fair Balance: A Study of Proportionality, Subsidiarity and Primarity in the European Convention on Human Rights*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston, 2009, p. 239.

⁵² Greer, *supra* note 19, p. 19.

гата на ЕСЧП се состои во обезбедување на усогласеност со одредбите на ЕКЧП од страна на државите-членки.⁵³

Во оваа смисла, ЕСЧП повеќепати истакнал дека неговата улога не се состои во справување со грешки кои, наводно, се направени од страна на домашните судови при утврдување на фактите или при толкување на правото, освен доколку е можно да се работи за повреда на права и слободи заштитени со Конвенцијата. Исто така, Судот нагласил дека, во секој случај, националните власти, особено судовите, се оние коишто имаат одговорност да ги разрешат проблемите во однос на толкувањето на националното законодавство.⁵⁴

ЕСЧП нема повторно да одлучува дали некоја одлука донесена од страна на домашните судови е правилна, туку ќе го оценува начинот на донесување на одлуката и нејзината имплементација. Притоа, Судот истакнал дека донесените одлуки и мерки треба да бидат поткрепени со релевантни и доволни причини. Истовремено, тие треба да содржат објективно и разумно образложение. На овој начин се потврдува дека одлуките се во согласност со предвидените цели, како и дека не се арбитарни или не се резултат на злоупотреба на власт.

Доктрината на маргина на уважување⁵⁵ претставува уште еден аспект на принципот на супсидијарност. ЕКЧП ги обврзува државите-членки да обезбедат заштита на одредени права, но не содржи одредби во однос на начинот на кој државите треба да ги реализираат овие обврски, односно начинот на кој државите треба да ги применат одредбите на Конвенцијата. Доктрината на маргина на уважување на ЕСЧП се користи за да им овозможи одредена дискреција на државите-членки на Конвенцијата при примена на нејзините одредби. На тој начин се обезбедува минимално ниво на заштита на човековите права во сите држави договорни страни на Конвенцијата, а истовремено се овозможува и одреден простор за диференцијација во однос на особеностите на секоја јурисдикција.⁵⁶

Оваа доктрина е развиена со цел на државите да им се овозможи одреден простор за маневар при исполнување на нивните обврски коишто произлегуваат од Конвенцијата, како и да се утврди границата меѓу прашањата коишто заслужуваат секоја држава да ги реши на локално ниво и прашањата коишто засегнуваат толку суштински интереси што во однос на нивното решавање мора да важат исти стандарди за сите држави, без оглед на специфичностите во нивните традиции и култури.⁵⁷ До стапувањето во сила на Протокол 15 кон Конвенцијата, ЕКЧП не содржеше одредби во однос на доктрината на маргина на уважување. Имено, оваа доктрина беше развиена од страна на Судот за да се нагласи неговата супсидијарна улога.⁵⁸ По стапувањето во сила на Протоколот 15 кон Конвенцијата на 1 август 2021 година, покрај принципот на супсидијарност и оваа доктрина беше вметната во содржината на преамбулата на Конвенцијата.

⁵³ Reid, *supra* note 16, p. 58.

⁵⁴ *García Ruiz v. Spain* [GC], no. 30544/96, ECHR 1999-I; *Perez v. France* [GC], no. 47287/99, 12 February 2004, ECHR 2004-I.

⁵⁵ Margin of appreciation (анг.); во литературата се употребуваат и следниве изрази: маргина на проценка; маргина на слободна проценка; поле на слободна проценка.

⁵⁶ Frantziou, Eleni, *The Margin of Appreciation Doctrine in the European Human Rights Law*, UCL Policy Briefing - October 2014 (Dr. Uta Staiger and Sarah Chaytor, eds.), 2014, p. 1.

⁵⁷ Marochini, *supra* note 13, p. 69-70.

⁵⁸ *Ibid.*

Доктрината на маргина на уважување треба да се разбере во контекст на принципот на супсидијарност. Во спротивно, оваа доктрина може да биде погрешно сфатена како некој дубиозен инструмент што се применува во определени области на Конвенцијата, особено онаму каде што се применува тестот за правичен баланс, во ситуација кога таа, всушност, претставува аспект на принципот на супсидијарност. Имено, слично како и во случајот со доктрината на четврта инстанца, оваа доктрина, всушност, е аспект на принципот на супсидијарност, а односот меѓу доктрината на маргина на уважување и општиот принцип на супсидијарност може да се дефинира како однос меѓу *lex specialis* и *lex generalis*.⁵⁹

Оваа доктрина претставува аналитичка алатка која се користи од страна на ЕСЧП при оценување на одредбите содржани во Конвенцијата и нејзините протоколи, во случај кога тие налагаат да се изврши баланс со други права или со определени аспекти на јавниот интерес. Притоа, определувањето на балансот во голема мера е пренесено на националните судови, со што, всушност, Судот ја признава важноста на нивната улога како прва достапна инстанца што овозможува заштита на човековите права. Истовремено, со тоа се признава и нивната стручност во поглед на прашања коишто се однесуваат на националното право.⁶⁰

Сепак, сето ова не значи дека маргината на уважување дозволува произволност при примена на одредбите на Конвенцијата. Оваа доктрина, всушност, обезбедува развој на човековите права заштитени со Конвенцијата во еден плуралистички модел, имајќи го предвид националниот контекст, при што мора да биде запазен минималниот стандард на ефективна заштита на правата, воспоставен од страна на Конвенцијата.

Оваа доктрина не се користи во однос на сите права заштитени со Конвенцијата. Така, Судот не ја користи при оцена на апсолутните права загарантирани со ЕКЧП, односно правата загарантирани со членовите 2 – 4 (право на живот; забрана за мачење и забрана за ропство и принудна работа) и со членот 7 (*nullum crimen sine lege*), со оглед на тоа што карактерот на овие права бара повисок степен на надзор од страна на Судот и во однос на нивната заштита не смее да се дозволи никакво ограничување. Доктрината најчесто се користи во однос на квалификуваните права заштитени со Конвенцијата, со оглед на тоа што во однос на овие права е дозволен одреден степен на ограничување, во согласност со определени услови. Тоа најчесто се правата заштитени со членовите 8 – 11 (право на приватност; слобода на мисла, совест и вера; слобода на изразување и слобода на собирање и здружување). Имено, од јазикот употребен во рамки на овие одредби може да се заклучи дека е дозволен одреден степен на супсидијарност, односно да бидат земени предвид националните стандарди. Примената на доктрината на маргина на уважување, исто така, е видлива и при оцена на членот 14 (забрана за дискриминација во однос на правата заштитени со Конвенцијата), како и при оцена на членот 1 на Протоколот 1 (право на сопственост).⁶¹

Во пресудата донесена во случајот *Handyside v. United Kingdom*⁶² за првпат било дадено образложение во однос на доктрината на маргина на уважување. Во пресудата Судот истакнал дека оцената на компатибилноста на националните мерки со одредбите на Кон-

⁵⁹ Christoffersen, *supra* note 51, p. 237-238.

⁶⁰ Frantziou, *supra* note 56, p. 1-2.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Handyside v. the United Kingdom*, 7 December 1976, Series A no. 24.

венцијата најпрво ја вршат националните судови, по што Судот врши преглед на оцената извршена од страна на националните судови, доколку е тоа потребно. Понатаму, Судот потврдил дека националните власти се во подобра позиција од меѓународниот судија за да извршат оцена на содржината на ограничувањата врз основа на контекстуалните фактори, на пример, јавниот морал, како и оцена на степенот на неопходноста од воспоставување на одредени ограничувања.

Обемот на маргината на уважување се определува врз основа на неколку критериуми. Еден од критериумите за одредување на обемот на маргината на уважување е да се земе предвид разновидноста на националните решенија. Маргината на уважување е поширока во случај кога не постои заеднички европски стандард во однос на конкретното прашање отколку во ситуација кога постои единствено европско законодавство. Друг критериум претставува квалитетот и карактерот на гаранциите. Така, во контекст на овој критериум, маргината на уважување се дозволува во однос на основните гаранции, како и во однос на повеќето судски гаранции. При утврдување на обемот на маргината на уважување се обрнува внимание и на постоењето на конфликтни права заштитени со ЕКЧП. Во случај кога постојат такви конфликтни права, треба да се има предвид дека воспоставениот баланс ќе има влијание врз повеќе групи засегнати лица.⁶³

Исто така, како критериум за утврдување на обемот на маргината на уважување треба да биде земен предвид и квалитетот на националните власти коишто ја донеле конкретната одлука. Имајќи го предвид овој критериум, веројатно е дека Судот ќе го прифати степенот на применетата маргина на уважување, доколку одлуките биле донесени од страна на независни трибунали. Важен критериум претставува и квалитетот на постапката, а особено квалитетот на даденото образложение. Во смисла на овој критериум, постои висок степен на веројатност дека Судот ќе прифати определени национални решенија, доколку постои детално образложение и доколку е испочитувано правото да се биде сослушан во постапката.⁶⁴

Принципот на ефективна заштита, кој во рамки на текстот на Конвенцијата е повеќе инхерентен отколку експлицитен, утврдува дека, од причина што функцијата на ЕКЧП да биде обезбедена ефективна заштита на човековите права е поважна од спроведување на заемни обврски меѓу државите, нејзините одредби не треба да бидат толкувани рестриktivно во насока на одбрана и почитување на националниот суверенитет. ЕСЧП го изразил овој принцип и на други начини. Имено, Судот констатирал дека ограничувањата на правата не треба да ја загрозат нивната суштина, како и дека Конвенцијата не треба да биде толкувана на начин којшто доведува до неразумни или апсурдни последици. Иако принципот на ефективна заштита конституира потенцијално значајно ограничување во однос на дискрецијата на државите, тој не ги исклучува процедуралните и техничките разлики меѓу државите во деталната имплементација на обврските што ги наложува Конвенцијата, како, на пример, во рамки на нивните: судски, образовни и изборни системи, под услов да биде запазен принципот на пропорционалност, за кој ќе стане збор во продолжение на ова поглавје.⁶⁵

⁶³ Grabenwarter, Christoph, *The European Convention on Human Rights: Inherent Constitutional Tendencies and the Role of the European Court of Human Rights*, in *Constitutional Crisis in the European Constitutional Area, Theory, Law and Politics in Hungary and Romania* (Armin von Bogdandy, Pal Sonnevend, eds.), 2014, p. 111-112.

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ Greer, *supra* note 19, p. 15.

Суштината на принципот на ефективна заштита се состои во тоа што не е доволно државите, едноставно, да забранат однесување што е во спротивност со ЕКЧП, туку тие треба да преземаат и позитивни обврски во насока на заштита на правата гарантирани со Конвенцијата. Основната идеја на овој пристап се состои во наметнување на позитивни обврски на државите-членки на Конвенцијата. Овој пристап најчесто се користи од страна на ЕСЧП во случаи кога одлучува дали определена одредба е применлива, или дали постои повреда на одредба којашто е јасно применлива.⁶⁶

Принципот на ефективна заштита за првпат бил употребен во пресудата донесена во врска со случајот *Golder v. United Kingdom*.⁶⁷ Користењето на овој принцип било контроверзно од причина што Судот, на некој начин, создал ново право според Конвенцијата. Имено, се поставило прашањето дали правото на пристап до суд е гарантирано со членот 6 од Конвенцијата (право на правично судење), имајќи предвид дека текстот на членот 6 обезбедува заштита само на права на индивидуи кои веќе водат постапка пред Судот.

Во овој случај, сепак, Судот одлучил да ја игнорира намерата на авторите и го констатирал следното: „Имајќи ги предвид сите претходни размислувања заедно, следува дека правото на пристап претставува елемент којшто е инхерентен на правото наведено во членот 6, став 1. Ова не претставува екстензивно толкување коешто наметнува нови обврски на договорните страни, тоа е базирано врз самата смисла на првата реченица на членот 6, став 1, прочитана во нејзиниот контекст и имајќи ги предвид целта и смислата на Конвенцијата ... и општите принципи на правото“.

Принципот на ефективна заштита, според кој е потребно да се обезбеди ефективна заштита на сите права загарантирани со ЕКЧП, е многу важен за толкувањето на Конвенцијата од страна на ЕСЧП и за остварувањето на нејзината „цел и смисла“. Така, во случајот *Artico v. Italy*⁶⁸ Судот истакнал дека „намената на Конвенцијата е да гарантира права коишто не се теоретски или илузорни, туку права коишто се практични и ефективни.“ Во овој случај, Судот констатирал повреда на правото на правна помош, предвидено со член 6(3)(в), од причина што адвокатот кој бил определен од страна на државата се покажал како целосно неефективен.

Принципот на пропорционалност претставува еден вид на „*alter ego* на принципот на ефективна заштита“. ⁶⁹ Неговото влијание значајно се проткајува низ практиката на Судот во случаи кога треба да се утврдат „врските меѓу разни: концепти, норми, интереси и права вградени во Конвенцијата“. ⁷⁰ Овој принцип воопшто не се споменува во текстот на Конвенцијата. Сепак, „тешко е да се одрече дека претставува целосно легитимна судска творба“. ⁷¹

Овој принцип е постојано предмет на разгледување при толкувањето на ЕКЧП. Така, во случајот *Soering v. United Kingdom*⁷², ЕСЧП истакнал дека „инхерентно на целината на Конвенцијата е потрагата по правичен баланс меѓу барањата на општиот интерес на заед-

⁶⁶ Marochini, *supra* note 13, p. 80.

⁶⁷ *Golder v. the United Kingdom*, 21 February 1975, Series A no. 18.

⁶⁸ *Artico v. Italy*, 13 May 1980, Series A no. 37.

⁶⁹ Greer, *supra* note 19, p. 20.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Soering v. United Kingdom*, no. 14038/88, 7 July 1989, Series A no. 161.

ницата и барањата за заштита на индивидуалните основни права“. Притоа, воспоставувањето на правичен баланс секогаш претпоставува пристап кој е заснован, *inter alia*, на разгледување на принципот на пропорционалност. Најголем дел од дебатите за дефинирање на неговото значење се направени во контекст на ограничувањата на правата заштитени со членовите 8(2) – 11(2) од Конвенцијата.

При утврдувањето на пропорционалност меѓу одредено право и одредено наметнато ограничување во однос на тоа право, треба да бидат земени предвид: влијанието што го има тоа ограничување врз правото; основата за ограничувањето; влијанието што го има врз жалителот и целокупниот контекст. Постојат два фактора особено значајни во однос на основите за наметнатото ограничување. Станува збор за „важноста на локалното знаење и тежината објективно да се измерат конкурентните политички цели“. ⁷³ Сепак, секогаш не е јасно која од страните го има товарот на докажување во однос на прашањето дали определено наметнато ограничување е пропорционално.

ЕСЧП и Европската комисија за човекови права користеле разни фрази со цел да се нагласи идејата дека правата заштитени со Конвенцијата треба да имаат приоритет, при што државата треба да го има товарот на докажување во насока на оправдување на наметнатото ограничување. ⁷⁴ Така, на пример, основите за наметнатото ограничување мора да бидат „релевантни и доволни“ ⁷⁵; неопходноста за ограничувањето мора да биде „убедливо воспоставена“ ⁷⁶; исклучоците треба да бидат тесно поставени ⁷⁷ и треба да постои „неопходна општествена потреба“ за наметнување на ограничувањето. ⁷⁸ Иако сето ова резултира со ограничување на обемот на националната дискреција, конкретните факти на определен случај и околностите што преовладуваат во дадената држава во тоа време, во пракса, може да придонесат кон проширување на обемот. ⁷⁹ Исто така, постојат и одлуки коишто се однесуваат на потребата од баланс меѓу правата и исклучоците. ⁸⁰

Имајќи го предвид членот 31 од Виенската конвенција за правото на договорите, при толкувањето на ЕКЧП значителна важност му се придава на **телеолошкиот пристап**. Според овој пристап, Конвенцијата се толкува на начин којшто треба да ја открие нејзината „цел и смисла“. ⁸¹ Во општа смисла, целта на Конвенцијата се состои во „заштита на индивидуалните човекови права“ ⁸² и зачувување и унапредување на „идеалите и вредностите на едно демократско општество“. ⁸³ И двете констатации имаат потпора во преамбулата на Конвенцијата.

⁷³ Greer, *supra* note 19, p. 20.

⁷⁴ *Observer and Guardian v. the United Kingdom*, no. 13585/88, 26 November 1991, Series A no. 216.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Autronic AG v. Switzerland*, no. 12726/87, 22 May 1990, Series A no. 178.

⁷⁷ *Klass and Others v. Germany*, 6 September 1978, Series A no. 28.

⁷⁸ *Observer and Guardian v. the United Kingdom*, no. 13585/88, 26 November 1991, Series A no. 216.

⁷⁹ *Lings v. Austria*, no. 9815/82, 8 July 1986, Series A no. 103.

⁸⁰ *Klass and Others v. Germany*, 6 September 1978, Series A no. 28; *Gaskin v. the United Kingdom*, no. 10454/83, 7 July 1989, Series A no. 160.

⁸¹ Харис, О’Бојл, Бејтс, Бакли, *supra* note 2, стр. 5.

⁸² *Soering v. United Kingdom*, no. 14038/88, 7 July 1989, Series A no. 161; *Belgian Linguistic Case (no. 2) (merits)*, Series A no. 6, 23 July 1968.

⁸³ *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark*, nos. 5095/71, 5920/72 & 5926/72, 7 December 1976, Series A no. 23.

Значењето на телеолошкиот пристап е силно изразено во случајот *Soering v. United Kingdom*,⁸⁴ каде што правото на пристап до суд било протолкувано како гаранција за правично судење, чија заштита е предвидена со членот 6 од Конвенцијата. Судот го извршил толкувањето, главно, преку упатување на „целта и смислата“ на Конвенцијата, што произлегуваат од нејзината преамбула. Притоа, Судот упатил и на принципот на владеење на правото, како една од основните вредности на СЕ, покрај човековите права и демократијата, кој може да се најде и во преамбулата на Конвенцијата. При изготвувањето и пишувањето на Конвенцијата, државите решиле да ги „преземат првите чекори за колективно спроведување во сила на одредени права од Универзалната декларација“ со цел да го унапредат владеењето на правото. Во оваа смисла, според Судот, постоењето на можноста за изнесување на правните спорови пред суд претставува претпоставка за почитување на принципот на владеење на правото.

Принципот на еволутивно толкување, познат и како принцип на динамично толкување, или доктрина на жив инструмент, „го изразува принципот според кој Конвенцијата треба да биде толкувана ‘во светлината на сегашните услови’ и дека таа еволуира низ толкувањето на Судот“.⁸⁵ Од телеолошкиот пристап, кој става акцент на „целта и смислата“ на ЕКЧП, произлегува дека Конвенцијата подлежи на еволутивно толкување.

Терминот „жив инструмент“ за првпат бил употребен од страна на ЕСЧП во пресудата донесена во врска со случајот *Tyrer v. United Kingdom*.⁸⁶ Прашањето за кое се одлучувало во овој случај било дали физичкото казнување на малолетник претставувало понижувачко постапување според членот 3 од Конвенцијата. При одлучувањето за ова прашање, Судот истакнал дека „Конвенцијата е жив инструмент... кој мора да се толкува во светлината на сегашните услови.“ Во согласност со тоа, при одлучувањето во конкретниот случај, Судот морал да биде „под влијание на случувањата и општоприфатените стандарди во казнената политика на државите-членки на Советот на Европа.“

Она што било решавачко при донесување на одлуката во случајот *Tyrer v. United Kingdom* биле стандардите коишто доминирале во европското општество во тој момент, а не оние што биле прифатени во времето на донесувањето на Конвенцијата. Од оваа причина, во смисла на намерите на авторите на Конвенцијата, се земаат предвид нивните општи намери, а не нивните конкретни намери коишто ги имале во 1950 година при донесување на Конвенцијата.

Сепак, треба да се има предвид дека Конвенцијата не може да се толкува во контекст на „сегашните услови“ со цел да се воведо ново право, кое не било планирано во времето на изготвување и донесување на Конвенцијата. Така, правото на брак, предвидено со членот 12 од Конвенцијата, не може да се толкува во смисла на тоа што го вклучува и правото на развод, иако може да се каже дека правото на развод е општо признато право во Европа.⁸⁷ Имајќи го предвид претходното, потребно е да се прави дистинкција меѓу судското толкување, коешто е дозволено, и судската легислатива, којашто не е дозволена. Имено, „Судот настојува да ги нагласи растечките, а не ненадејните промени“.⁸⁸

⁸⁴ *Soering v. United Kingdom*, no. 14038/88, 7 July 1989, Series A no. 161.

⁸⁵ Wildhaber, Luzius, *The European Court of Human Rights in Action*, Ritsumeikan Law Review, Vol. 21, Issue No. 83, 2004, p. 84.

⁸⁶ *Tyrer v. United Kingdom*, no. 5856/72, 25 April 1978, Series A no. 26.

⁸⁷ *Johnston and Others v. Ireland*, no. 9697/82, 18 December 1986, Series A no. 112.

⁸⁸ Харис, О’Бојл, Бејтс, Бакли, *supra* note 2, стр. 7.

Уште една важна одлука во којашто е употребен принципот на еволутивно толкување е пресудата донесена во случајот *Marckx v. Belgium*.⁸⁹ Во овој случај, ЕСЧП требало да одлучи дали тоа што белгиското законодавство правело разлика меѓу законските и незаконските деца претставува повреда на членот 8 од Конвенцијата. И покрај тоа што било констатирано дека во Европа не постои консензус околу тоа прашање, Судот го изјавил следното: „И двете релевантни конвенции (Бриселската конвенција од 12 септември, 1962 година и Европската конвенција од 15 октомври, 1975 година, за правниот статус на децата родени надвор од брак) се во сила и не постои причина моменталниот мал број на држави договорни страни да придонесе кон одбивање да се признае еднаквост меѓу ‘законски’ и ‘незаконски’ деца во однос на прашањето што се разгледува. Всушност, постоењето на овие два договора означува дека постои јасна мерка за заеднички јазик во оваа област меѓу модерните општества.“ Во овој случај, Судот ги предвидел европските трендови пред навистина да се појават, притоа повикувајќи се само на постоењето на двете конвенции.

Принципот на еволутивно толкување денес е широко прифатен и се користи не само при толкувањето на одредбите на ЕКЧП од страна на ЕСЧП, туку и при толкувањето на одредби содржани во разни меѓународни инструменти за човекови права.⁹⁰ Може да се каже, сепак, дека Судот сè уште се воздржува од употребата на овој принцип во определени сензитивни случаи. Така, во случајот *A, B and C v. Ireland*⁹¹, во кој се расправало за правото на абортус, Судот констатирал постоење на консензус меѓу значително мнозинство на државите-членки на СЕ во однос на дозволеноста на абортусот врз поширока основа отколку што тоа било дозволено во рамки на ирското право. Ирска била единствената држава во која абортусот е дозволен само во случај кога постои опасност за животот на мајката. Сепак, во овој случај Судот не сметал дека консензусот во однос на дозволеноста на абортусот значи стеснување на маргината на уважување на државата, при што не го употребил принципот на еволутивно толкување и дозволил државата да располага со широка маргина на уважување.

Принципот на автономно толкување претставува „специфичен принцип на толкување, тесно поврзан со толкувањето на Конвенцијата во согласност со нејзината цел и смисла“.⁹² Овој принцип значи дека ЕСЧП, во определени околности, ќе даде автономно значење на некој термин во рамки на ЕКЧП, без оглед на значењето што го има тој термин на национално ниво. Целта на овој принцип е да овозможи заштита на индивидуалните права од повреди извршени од страна на држави-членки, како примарна цел на Конвенцијата, со тоа што нема да се дозволи одредени одредби на Конвенцијата да бидат подредени на толкувањето на некој термин или принцип во домашното право на државите-членки.⁹³

Значи, принципот на автономно толкување подразбира дека некои од клучните термини во рамки на Конвенцијата треба да бидат авторитативно дефинирани од страна на Судот, без оглед на тоа како може да бидат разбрани од страна на државите-членки. Овој принцип содржи потенцијал за ограничување на дискрецијата на тужената договорна страна. Сепак, истовремено, и самиот е ограничен од принципот на сличност, кој се манифестира во четири различни форми во рамки на Конвенцијата.

⁸⁹ *Marckx v. Belgium*, no. 6833/74, 13 June 1979, Series A no. 31.

⁹⁰ Marochini, *supra* note 13, p. 77.

⁹¹ *A, B and C v. Ireland* [GC], no. 25579/05, ECHR 2010.

⁹² Marochini, *supra* note 13, p. 75.

⁹³ *Ibid.*

Прво, во согласност со „принципот на единство“, кој е сместен во преамбулата на Конвенцијата, „целта на Советот на Европа е постигнување поголемо единство меѓу неговите членови“, при што еден од методите за постигнување на оваа цел е „одржување и натамошна реализација на човековите права и основни слободи“. Второ, „принципот на заедничко разбирање“ значи дека еден од начините за обезбедување на основните слободи е преку „заедничко разбирање и почитување“ на човековите права. Трето, „принципот на заедничко наследство“ потврдува дека Конвенцијата произлегува од „заедничкото наследство на политички традиции, идеали, слобода и владеење на правото“ на европските земји. Четврто, „принципот на еволутивно толкување“ му овозможува на Судот да ги напушти застарените концепции на првичното разбирање на термините и да усвои значајни и трајни промени во рамки на јавното мислење во Европа.⁹⁴

Сите овие манифестации на принципот на сличност, дури и во случај да се комбинирани, сепак не може да претставуваат основа за ригидна униформност. Имено, сè уште постои неопределен простор за националните разлики при толкување на обврските кои произлегуваат од Конвенцијата.

Позитивните обврски поставуваат должност на државните органи да преземат активни чекори, со цел да се заштитат правата од Конвенцијата. Во повеќето случаи тие не се експлицитно наведени во текстот на Конвенцијата, туку се имплицирани од страна на Судот.

Имено, примарната цел на инструментите за заштита на човековите права е да предвидуваат и да утврдуваат права. Сепак, реализацијата на заштитата на правата предвидени во рамки на инструментите за човекови права, освен од гарантните механизми, зависи и од обврските на државите-членки. Со оглед на важноста на обврските на државите, во насока на ефектуирање на предвидените човекови права, меѓународните контролни тела обрнуваат големо внимание во однос на идентификување на обврските и дефинирање на нивниот опсег. Имајќи ги предвид принципите коишто важат во сферата на човековите права, ваквото внимание е уште понагласено во рамки на оваа сфера. Во согласност со принципот на ефективност, обврските треба да се толкуваат на начин на кој најдобро би се заштитило едно лице. Исто така, во контекст на обврските, овој принцип наложува конвенциите да се толкуваат во согласност со општествениот развој, од што произлегува и прогресивниот карактер на судската практика во оваа област.⁹⁵

Контролните тела користат разни начини за да ги дефинираат обврските на државите. Според еден од најексплоатираните начини во оваа смисла, секое право содржи три вида обврски: обврска за почитување; обврска за заштита и обврска за имплементирање. Во согласност со обврската за почитување, државата и нејзините органи треба да се воздржуваат самите тие да не извршат некаква повреда на правото. Обврската за заштита на државата ѝ наложува да ги штити носителите на права од дејства на трети лица кои би можеле да го повредат нивното право и да ги казни извршителите на повреда. Во согласност со обврската за имплементирање, државата е должна да презема разни позитивни мерки во насока на целосна реализација и ефективност на правото. Сепак, овој пристап

⁹⁴ Greer, *supra* note 19, p. 18-19.

⁹⁵ Akandji-Kombe, Jean-Francois, *Positive Obligations under the European Convention on Human Rights, A Guide to the Implementation of the European Convention on Human Rights*, Council of Europe, 2007, p. 5-6.

најчесто се користи во однос на: економските, социјалните и културните права, додека ЕКЧП претежно содржи граѓански и политички права.⁹⁶

Имајќи го предвид видот на правата заштитени со ЕКЧП, ЕСЧП развил еден поедноставен пристап. Имено, ЕСЧП ги дели обврските на државите на две групи, и тоа: негативни обврски и позитивни обврски. Сепак, овој пристап не е толку многу различен од претходно споменатиот. Може да се каже дека обврските за почитување се негативни обврски, додека обврските за заштита и имплементирање се позитивни обврски. Уште повеќе, врз основа на овој пристап, ЕСЧП обезбедува поширока заштита на правата и слободите загарантирани со Конвенцијата.⁹⁷

Во согласност со членот 1 од ЕКЧП, државите се должни, во рамки на нивната надлежност, на сите лица да им ги обезбедат правата и слободите предвидени со Конвенцијата и нејзините протоколи. ЕСЧП го толкува членот 1 од Конвенцијата на начин што воспоставил дека тој наметнува како негативни, така и позитивни обврски за државите-членки на ЕКЧП. Негативни обврски се оние што ѝ наложуваат на државата да се воздржи од мешање во однос на остварувањето на загарантираните човекови права, односно да ги почитува нив. Со оглед на тоа што негативните обврски најчесто се карактеристични за граѓанските и политичките права, како вид на права коишто во најголем дел се предмет на заштита на ЕКЧП и нејзините протоколи, најголемиот број обврски што ги имаат државите во рамки на Конвенцијата се токму од негативен карактер. Позитивни обврски се оние што ѝ наложуваат на државата да преземе одредени дејства во насока на обезбедување на човековите права. Овој вид обврски најчесто се карактеристични за: економските, социјалните и културните права, но може да бидат наложени и во однос на граѓанските и политичките права.⁹⁸

Негативните обврски секогаш се сметале за инхерентни на ЕКЧП, но тоа не е случај и со позитивните обврски. Така, одредени позитивни обврски се експлицитно предвидени во самиот текст на ЕКЧП, како што е, на пример, обврската за заштита на правото на живот, предвидена со членот 2(1) или обврската да се обезбеди независен и непристрасен суд, правна помош и преведувачи во врска со правото на правично судење, коешто се гарантира со членот 6. Меѓутоа, определени позитивни обврски произлегуваат од толкувањето на Конвенцијата од страна на ЕСЧП и тие се присутни во рамки на судската практика на Судот. Самиот концепт на позитивни обврски се појавил и бил дефиниран во доцните 1960-ти години во рамки на случајот *Belgian Linguistics*.⁹⁹ Од донесувањето на пресудата во случајот *Belgian Linguistics* во 1968 година, ЕСЧП постојано ја проширувал категоријата на позитивните обврски со додавање на нови елементи, така што денес секоја одредба од ЕКЧП има и позитивен и негативен аспект во контекст на обврските што ги предвидува.

Концептот на позитивни обврски, на Судот му овозможил да ги зајакне и, во одредени случаи, да ги прошири материјалните обврски кои произлегуваат од текстот на ЕКЧП и да ги поврзе со процесни обврски кои се независни од оние предвидени во членовите 6 и

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ Akandji-Kombe, Jean-Francois, *Positive Obligations under the European Convention on Human Rights, A Guide to the Implementation of the European Convention on Human Rights*, Council of Europe, 2007, p. 6; Харис, Дејвид Ј., О'Бојл, Мајкл, Бејтс, Ед П., Бакли, Карла М., Харис, О'Бојл & Варбрик: Право на Европската конвенција за човекови права, [превод: Билјана Ванковска], Второ издание, Просветно дело, Скопје, 2009, стр. 18.

⁹⁸ Харис, О'Бојл, Бејтс, Бакли, *supra* note 2, стр. 18.

⁹⁹ *Belgian Linguistic Case (no. 2) (merits)*, Series A no. 6, 23 July 1968.

13, како и дополнителни во однос на обврските предвидени во рамките на овие членови од ЕКЧП. Целта на позитивните обврски е на поединците да им се овозможи ефективно уживање на правата предвидени со Конвенцијата и нејзините протоколи.¹⁰⁰

Значи, позитивните обврски произлегуваат од обврската на државата да ги заштитува лицата во рамки на нејзината надлежност. Притоа, државата ја извршува оваа должност, главно, преку обезбедување гаранции во однос на почитувањето на ЕКЧП во рамки на релациите меѓу приватни лица, односно заштита на поединци од повреди на нивните права од други приватни лица. Од сето ова произлегува дека воспоставениот концепт на позитивните обврски го поддржува трендот кон проширување на обемот на Конвенцијата во насока на нејзина примена на приватните односи меѓу поединци. Тоа се нарекува „хоризонтален ефект“ или хоризонтална примена на правото.

Сепак, фактот што одредено приватно лице извршило повреда на право заштитено со Конвенцијата не мора да значи дека постои и одговорност на државата за извршената повреда. За да постои одговорност на државата, потребно е однесувањето на одредена индивидуа да произлегува од однесувањето на државата или тоа да биде толерирано од страна на државата. Во таа смисла, основа за одговорност на државата може да постои само во случај кога не обезбедила правни или материјални услови за да ја спречи повредата на определено право од страна на поединци, односно кога не обезбедила услови да биде казнет извршителот на повредата.

Според ЕСЧП, постојат два вида позитивни обврски, и тоа: материјални обврски и процесни обврски. Оваа поделба е експлицитно наведена во пресудата во врска со случајот *Önerildiz v. Turkey*,¹⁰¹ донесена од страна на Судот во 2004 година. Разликата меѓу овие два вида позитивни обврски се состои во суштината на дејството што треба да биде преземено од страна на државата. Материјалните обврски наложуваат преземање на основни мерки потребни за целосно уживање на правата. Основна мерка би претставувало, на пример, донесувањето соодветни правила за регулирање на интервенцијата од страна на полицијата, опремувањето на затворите, и слично. Процесни обврски се оние коишто наложуваат воспоставување домашни постапки коишто обезбедуваат подобра заштита на поединците, главно во смисла на постоење соодветни правни лекови во случај на повреда на загарантираните права.¹⁰²

Иако ЕСЧП смета дека целта на позитивните обврски е да ги „превенираат“ или да ги „коригираат“ повредите на правата загарантирани со Конвенцијата,¹⁰³ оваа поделба, која за свој основен критериум ја зема целта на конкретната обврска, не може до крај да ја објасни разликата меѓу материјалните и процесните обврски. Материјалните обврски секогаш немаат превентивна цел, додека процесните обврски не се ограничени само на корективните мерки.

Принципот на намера претставува принцип на толкување, кој става акцент на намерите на договорните страни во времето на изготвувањето на Конвенцијата. Во оваа смисла, ЕСЧП ги користи *travaux préparatoires* во определени случаи, но само како дополнителен принцип, во согласност со членот 32 од Виенската конвенција за правото на договори-

¹⁰⁰ Akandji-Kombe, *supra* note 95, p. 6.

¹⁰¹ *Önerildiz v. Turkey* [GC], no. 48939/99, 30 November 2004, ECHR 2004-XII.

¹⁰² Akandji-Kombe, *supra* note 95, p. 16.

¹⁰³ *Assanidze v. Georgia* [GC], no. 71503/01, 8 April 2004, ECHR 2004-II.

те.¹⁰⁴ Имено, *travaux préparatoires* се користат за да се потврди значењето на изразите во Конвенцијата кога била донесена, во согласност со членот 31 од Виенската конвенција или кога примената на правилото содржано во членот 31 од Виенската конвенција го прави нивното значење „двосмислено и нејасно“ или „води до резултат очигледно апсурден или неразумен“, како што е предвидено со членот 32 од Виенската конвенција.¹⁰⁵

ЕСЧП во практиката ретко го користи овој принцип. Оваа ситуација делумно се должи на фактот што *travaux préparatoires* ретко може да бидат од помош, а делумно на тоа што при толкувањето акцентот се става на „динамичното и генерално телеолошко толкување на Конвенцијата, кое... се потпира на актуелните европски стандарди, наместо на конкретните намери на државите-составувачи на Конвенцијата“.¹⁰⁶

Толкувањето на ЕКЧП според **текстуалниот пристап** подразбира значењето на определена одредба да се толкува во согласност со значењето што го имала во времето кога била изготвена или усвоена, како и во согласност со вообичаеното значење на употребените термини.¹⁰⁷ Иако при толкувањето на ЕКЧП доминира телеолошкиот пристап, ЕСЧП повремено нагласува дека слободата во потпирањето на „целта и смислата“ на Конвенцијата има одредени ограничувања коишто произлегуваат од јасното значење на текстот.

Овој пристап, исто како и принципот на намера, ретко се користи во практиката на ЕСЧП од приближно истите причини. Така, во случајот *Pretto v. Italy*,¹⁰⁸ и покрај јасната терминологија на текстот на Конвенцијата, Судот констатирал дека неквалификуваното барање содржано во членот 6(1), според кое пресудите треба да се изрекуваат јавно, не се однесува на касационите судови. Судот истакнал дека намерата на државите кои работеле на изготвување на Конвенцијата била да се обезбеди почитување на долготрајната традиција на поголем број држави-членки на СЕ. Од оваа причина, Судот сметал дека не е обврзан да го усвои буквалното толкување на текстот и употребил пофлексибилен пристап, за кој верувал дека не е неконзистентен со „целта и смислата“ на членот 6 од Конвенцијата.

Еден од принципите на толкување претставува и **потпирањето на европските национални стандарди**. Имено, при толкувањето на ЕКЧП, Судот е под одредено влијание на правото на европските држави. Ова влијание особено доаѓа до израз кога треба да се одлучи колку ригорозно треба да се толкува некоја обврска што произлегува од Конвенцијата, како и во некои други околности. Притоа, секој постоечки европски консензус во однос на определено прашање има значајно влијание врз развојот на јуриспруденцијата на ЕСЧП. Така, на пример, укажувањата на Судот за големата важност на слободата на говорот и печатот во едно демократско општество произлегуваат од општото силно уверување дека овие вредности го јакнат европското општество.

Иако потпирањето на стандардите на националното право при толкувањето на еден меѓународен договор изгледа парадоксално, постои убедливо оправдување за тоа во насока дека меѓу стандардите на ЕКЧП и европското право и практика, од кои за нив често се црпи инспирација, неизбежно постои тесна врска. Исто така, во прилог на оправдувањето е и фактот што доколку при толкување на Конвенцијата значително се отстапува од европската практика,

¹⁰⁴ Marochini, *supra* note 13, p. 68.

¹⁰⁵ Харис, О'Бојл, Бејтс, Бакли, *supra* note 2, стр. 16.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Marochini, *supra* note 13, p. 68.

¹⁰⁸ *Pretto and Others v. Italy*, no. 7984/77, 8 December 1983, Series A no. 71.

тоа би довело до поткопување на довербата што ја имаат државите во системот на Конвенцијата и до загрозување на неговиот успех или неговото прифаќање од страна на државите. Може да се каже дека потпирањето на Судот врз определен европски консензус е прифатливо од причина што е извесно дека тоа е во согласност со признаените стандарди за заштита на човековите права. Но, тоа не значи дека една практика е секогаш прифатлива од аспект на човековите права само затоа што сите ја следат.¹⁰⁹

Доколку не постои европски консензус во врска со определено прашање за кое се одлучува, Судот при одлучувањето настојува да го рефлектира националното право преку користење на пристапот на најмал заеднички именител или да ги прилагоди разните варијации на државна практика преку користење на доктрината на маргина на уважување. Притоа, правото или практиката на одредена држава може да бидат толерирани и да избегнат осуда, доколку се работи за практика која се следи во определен број европски држави или доколку се работи за практика што многу варира.¹¹⁰

Исто така, еден од принципите на толкување претставува и **повикувањето на меѓународни стандарди**. Имено, при толкувањето на ЕКЧП, Судот сè почесто се повикува и на други извори на меѓународни стандарди за човекови права. При толкувањето на Конвенцијата во своите пресуди, тој се повикува и на други договори за заштита на човековите права, како и на други релевантни инструменти.

Во оваа смисла, Судот користи разни инструменти за човекови права усвоени од страна на СЕ,¹¹¹ како и од страна на други меѓународни институции.¹¹² Исто така, користи и одлуки донесени од страна на тела коишто ги применуваат овие меѓународни инструменти. Притоа, Судот може да упати на определен меѓународен договор, без оглед на тоа дали тужената држава е потписничка на тој договор.¹¹³ Оваа практика на Судот е значајна, заради тоа што на овој начин се обезбедува униформност во области каде што е тоа можно и соодветно.

Постојат уште неколку принципи и правила коишто се однесуваат на начинот на толкување на одредбите на Конвенцијата и коишто се користат при примена на материјалното право на Конвенцијата. Некои од нив се: отсуство на доктрина на прецедент; забрана за злоупотреба на права; ирелевантност на државните ресурси; неможност да се разгледуваат случаи *in abstracto*; ефективно остварување на правото на жалба пред Судот, и други.¹¹⁴ Притоа, сите принципи и правила кои се однесуваат на толкување и примена на ЕКЧП се проткаени со холистичкиот пристап на Судот. Овој пристап на ЕКЧП подразбира конзистентност на толкувањето на Конвенцијата во целина.¹¹⁵ Во оваа смисла, Судот истакнал дека „Конвенцијата мора да се чита како целина и да се толкува на начин кој ја унапредува внатрешната конзистентност и хармонија меѓу нејзините различни одредби“.¹¹⁶

¹⁰⁹ Харис, О'Бојл, Бејтс, Бакли, *supra* note 2, стр. 8-9.

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ *Sørensen and Rasmussen v. Denmark* [GC], nos. 52562/99 and 52620/99, 11 January 2006, ECHR 2006-I; *Dickson v. the United Kingdom* [GC], no. 44362/04, 4 December 2007, ECHR 2007-V.

¹¹² *Al-Adsani v. the United Kingdom* [GC], no. 35763/97, 21 November 2001, ECHR 2001-XI; *Jersild v. Denmark*, no. 15890/8, 23 September 1994, Series A no. 298; *Eskelinen and Others v. Finland*, no. 43803/98, 8 August 2006.

¹¹³ *Marckx v. Belgium*, no. 6833/74, 13 June 1979, Series A no. 31.

¹¹⁴ Види повеќе кај: Ристиќ, Јелена, Структура и функционирање на Европскиот суд за човекови права (со посебен осврт на критериумите за допуштеност), Фондација „Фридрих Еберт“, Скопје, 2018, стр. 48-55.

¹¹⁵ *Ibid.*

¹¹⁶ *Stec and Others v. the United Kingdom* [GC], nos. 65731/01 and 65900/01, ECHR 2006-VI.

3. Конвенцијата во националното право

Европската конвенција за човекови права, како меѓународен договор кој е ратификуван од страна на Собранието на Република Северна Македонија¹¹⁷ и станал дел од правниот систем на Република Северна Македонија согласно монистичката доктрина, е директно применлива и има директен ефект. Директната спроведливост на меѓународните договори пред националните судови и предноста на меѓународните договори во случај на конфликт со одредби на законите е предвидена со член 118 од Уставот на РСМ, според кој „меѓународните договори што се ратификувани во согласност со Уставот се дел од внатрешниот поредок и не може да се менуваат со закон“.¹¹⁸ Дополнително, во контекст на директната спроведливост на меѓународните договори пред националните судови, треба да се има предвид и член 98 од Уставот на РСМ,¹¹⁹ според кој „судовите судат врз основа на Уставот и законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот“.

Сепак, може да се тврди дека меѓународните договори за човекови права уживаат повисок степен на правна сила во однос на останатите меѓународни договори. Овој статус на меѓународните договори за човекови права се должи на тоа што, согласно член 8 од Уставот на РСМ, основните слободи и права на човекот и граѓанинот, признати со меѓународното право и утврдени со Уставот, се сметаат за една од темелните вредности на уставниот поредок на РСМ.¹²⁰

Имајќи ги предвид член 8, член 98 и член 118 од Уставот на РСМ, може да се заклучи дека местото на ЕКЧП, во рамки на хиерархиската структура во правниот систем на РСМ, може да се лоцира некаде помеѓу Уставот и законите. Имено, хиерархиската позиција на ЕКЧП е сместена под Уставот на РСМ, но над законите. Правата и слободите заштитени со Конвенцијата се применуваат паралелно со основните слободи и права на човекот и граѓанинот, заштитени со Уставот на РСМ.¹²¹

Судската практика на ЕСЧП, настаната како резултат на толкувањето и примената на ЕКЧП од страна на Судот, претставува неопходно сознание во контекст на исполнување на обврските на една држава-членка на Конвенцијата и примената на Конвенцијата, како дел од внатрешниот правен поредок. Имено, ЕКЧП не може да се сведе само на нејзиниот текст, туку текстот мора да се земе предвид заедно со неговото толкување од страна на ЕСЧП. Во оваа смисла, би било погрешно Конвенцијата да се користи само во нејзиниот текстуален контекст, како што обично се користат домашните закони, без повикување на судската практика на ЕСЧП.¹²² Според тоа, произлегува дека скоро е невозможно за една држава-членка да ги исполни обврските што произлегуваат од Конвенцијата без примена на судската практика на ЕСЧП.

¹¹⁷ Закон за ратификување на Европската конвенција за човекови права, Службен весник на Р. Македонија бр. 11/1997 од 11.03.1997.

¹¹⁸ Koljackova., Sandra, *The Case Law of the European Court of Human Rights from the Republic of Macedonia and Its Impact on the Domestic Law*, Master 's Thesis, Webster University of London, London, 2008.

¹¹⁹ Устав на Република Македонија, Службен весник на Р. Македонија, бр. 52/1991.

¹²⁰ *Ibid.* p. 21.

¹²¹ *Ibid.*

¹²² Спировски, Игор, *Јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права (збирка на пресуди)*, 2 август, Штип, 2007, стр. 7.

Така, иако обврската за извршување на определена пресуда на ЕСЧП е ограничена на странките во конкретниот случај,¹²³ сепак може да се тврди дека член 1 од ЕКЧП, според кој договорните страни треба на секој во нивната јурисдикција да му ги обезбедат првата и слободите загарантирани со Конвенцијата, имплицира дека при обезбедување на правата заштитени со ЕКЧП, државите треба да го земат предвид толкувањето на Конвенцијата од страна на Судот, со што на пресудите на Судот ќе им дадат *erga omnes* дејство.¹²⁴ Во оваа смисла, пресудите на Судот имаат „индикативен ефект“ за останатите држави членки.¹²⁵

Во овој контекст, вредно е да се забележи и дека Уставниот суд на РСМ, со Одлуката У.бр.31/2006 од 01.11.2006 година и Решението У.бр.31/2006 од 20.09.2006 година, ја прифатил ЕКЧП како критериум за толкување на уставните права, со што може да се каже дека на Конвенцијата ѝ признал определен уставен ранг. Имено, ЕКЧП била прифатена како „критериум за интерпретација на уставните права дури и во насока на нивно определено ограничување што не е изречно дозволено во Уставот, но е дозволено во Конвенцијата, под услов да се работи за право чие вршење може, под одредени околности, да загрози други права или вредности“.¹²⁶ Сето ова, всушност, уште повеќе ја нагласува важноста на познавањето и почитувањето на судската практика на ЕСЧП.

Важноста на почитувањето и користењето на судската практика на ЕСЧП и нејзиното интегрирање во правниот систем на РСМ, како дел од процесот на воедначување на судската практика во РСМ и нејзина усогласеност со ЕКЧП и судската практика на ЕСЧП, сè почесто се препознава и признава и од страна на законодавецот. Имено, сè повеќе закони содржат одредби коишто ја нагласуваат важноста на ЕКЧП и пресудите на ЕСЧП во контекст на правниот систем на РСМ и примената на правото, а некои и експлицитно предвидуваат почитување на ЕКЧП и судската практика на ЕСЧП при толкување и примена на правото.¹²⁷ Исто така, во рамки на процесните закони постојат одредби со коишто се предвидува дека одлуките на ЕСЧП претставуваат основа за повторување на постапката. Така, вакви одредби содржат: Законот за парнична постапка, Законот за кривична постапка и Законот за управните спорови.¹²⁸ Дополнително, и покрај тоа што сè уште има простор за подобрување, сепак е евидентно дека постои позитивен тренд на постепено зголемување на степенот на користењето на судската практика на ЕСЧП од страна на националните судови, во рамките на образложенијата на одлуките, како средство за дополнителна аргументација.¹²⁹

¹²³ Grabenwarter, *supra* note 63, p. 107.

¹²⁴ Forst, Deborah, *The Execution of Judgments of the European Court of Human Rights: Limits and Ways Ahead*, ICL Journal, Vol. 7, No. 3, 2013, p. 4.

¹²⁵ Grabenwarter, *supra* note 63, p. 107.

¹²⁶ Спировски, *supra* note 122, стр. 8-9.

¹²⁷ Види подетално кај: Ristikj, Jelena, Court Practice of the Republic of Macedonia and Court Practice of the European Court of Human Rights: A Need for Symbiosis? *In* International Journal Annual of the Institute for sociological, political and juridical research, Year XLI, Number 2, 2017, стр. 22-25.

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ Види подетално кај: Ристиќ, Јелена и други, Анализа на степенот на цитирање и користење на судската пракса од страна на националните судови, Центар за правни истражувања и анализи, Скопје, 2020.

4. Конвенцијата и Европската Унија

Европската Унија има законодавна и извршна надлежност со која може да дејствува кон државите членки или кон приватни лица на начин што влијае врз нивните права и обврски предвидени со Европската конвенција за човекови права. Што се однесува до положбата на ЕУ во однос на Конвенцијата, сè уште не може да се поднесе жалба до ЕСЧП против неа според Конвенцијата за какво било дејствување на нејзините институции, бидејќи ЕУ не е договорна страна на Конвенцијата.¹³⁰

По долга дебата и двоумење низ годините, беше воведена значајна новина со Договорот од Лисабон од 2007 година, кој стапи во сила во 2009 година. Имено, член 6(2) од Договорот за Европската Унија беше изменет со Договорот од Лисабон, при што е предвидено дека ЕУ ќе пристапи кон Конвенцијата, без притоа да бидат нарушени надлежностите на Унијата предвидени во договорите. Исто така, Протокол 14 кон Конвенцијата од 2004 година, кој стапи во сила во 2010 година, го измени член 59 од Конвенцијата за да ѝ дозволи на ЕУ да пристапи. Потоа, во 2013 година беше усвоен Нацрт-договор за пристапување на ЕУ кон Конвенцијата. Меѓутоа, во 2014 година, Судот на правдата на ЕУ, во своето Мислење 2/13 од 18 декември, 2014 година, оцени дека Нацрт-договорот не е во согласност со правото на ЕУ. Сепак, преговорите беа продолжени во 2020 година.

Сегашната состојба донекаде се надминува со фактот дека Судот на правдата на ЕУ, како орган задолжен да го спроведува правото на ЕУ, ја применува Конвенцијата како дел од правото на ЕУ. Имено, уште една значајна новина воведена со Договорот од Лисабон е во однос на членот 6(3) од Договорот за ЕУ, каде е утврдено дека основните слободи и права гарантирани со ЕКЧП, како и оние што произлегуваат од уставните традиции заеднички за државите членки, ќе претставуваат општи принципи на правото на ЕУ. Дополнително, според Повелбата за основни права на ЕУ од 2000 година, судската практика на ЕСЧП е признаена како извор на човекови права во рамки на ЕУ и истата се користи од страна на Судот на правдата на ЕУ во таа смисла.

Имено, Повелбата за основни права на ЕУ стапи во сила во 2009 година, со стапувањето во сила на Договорот од Лисабон, кој го измени член 6(1) од Договорот за ЕУ, со што Повелбата доби правно-обврзувачко дејство и иста правна вредност како и договорите, односно се вбројува во примарните извори на правото на ЕУ.¹³¹ Во преамбулата на Повелбата за основни права на ЕУ изречно е наведено дека судската практика на Судот на правдата на ЕУ е извор за човековите права, заедно со: судската практика на ЕСЧП, правната традиција на државите-членки, ЕКЧП и Социјалната повелба на ЕУ и на Советот на Европа. Притоа, судската практика на Судот на правдата на ЕУ е составен дел на уставниот *acquis* во ЕУ и како таква, таа е задолжителна за сите држави-членки.¹³² Дополнително, член 52(3) од Повелбата за основни права на ЕУ предвидува дека, со оглед на тоа што истата содржи права гарантирани со ЕКЧП, значењето и опсегот на важноста на тие права ќе биде ист како на оние предвидени во Конвенцијата, како и дека ваквата одредба нема да го попречи правото на ЕУ да обезбеди повисоко ниво на заштита. Сето ова, се разбира,

¹³⁰ *Matthews v. the United Kingdom* [GC], no. 24833/94, ECHR 1999-I.

¹³¹ Douglas-Scott, Sionaidh, *The European Union and Human Rights after the Treaty of Lisbon*, Human Rights Law Review 11:4, 2011.

¹³² Шкарик, Светомир, *Јуриспруденцијата на Европскиот суд на правдата – модел за реформата на судството и на Уставниот суд на Република Македонија, во Зборник од научната расправа Реформата на институциите и нејзиното значење за развојот на Република Македонија*, книга 5, ГТЗ, 2009, стр. 89.

бара постојано следење на судската практика на ЕКЧП, како средство за утврдување на минимални стандарди.

Во однос на положбата на поединечните држави-членки на ЕУ, при што сите истовремено се и договорни страни на ЕКЧП, важат општите правила формулирани од ЕСЧП во водечкиот предмет *Bosphorus Airways v. Ireland*,¹³³ во однос на заплenuвањето на изнајмен авион од страна на ирските власти, односно ЕУ, во согласност со режимот на санкции на Обединетите нации и регулатива на Советот на ЕУ. Така, Конвенцијата не забранува државите кои се договорни страни на Конвенцијата да пренесуваат дел од својот суверенитет на меѓународна (вклучително и наднационална) организација како што е ЕУ, но тоа самото по себе не ги ослободува од одговорност за дејствијата што ги преземаат како членки на таа организација. Сепак, постои претпоставка дека државата која е договорна страна на Конвенцијата не ги прекршува обврските според Конвенцијата со дејствија што ги презема заради исполнување на нејзините обврски како членка на организацијата, сè додека таа организација обезбедува „еквивалентна заштита“ со онаа на Конвенцијата, и тоа „и во однос на суштинските гаранции и во однос на механизмите за нивна примена“.¹³⁴ Но, оваа претпоставка за „еквивалентна заштита“ може да се побие ако заштитата што ја нуди другата организација е „очигледно недоволна“ во конкретниот случај.¹³⁵

Во секој случај, се очекува пристапувањето на ЕУ кон ЕКЧП да послужи во насока на зголемување на степенот на заштита на човековите права во Европа. Иако постои определена загриженост дека со пристапувањето на ЕУ кон Конвенцијата ќе биде загрозувана автономноста на правниот режим на Унијата, како и дека Судот на правдата на ЕУ ќе биде подреден на ЕСЧП, многу поверојатно е дека тоа ќе придонесе кон: воспоставување на еден кохерентен и поефективен режим за заштита на човековите права, поголема можност за правна сигурност и избегнување на ситуациите на евентуален различен судски третман на исти или слични прашања поврзани со човековите права во Европа.¹³⁶

Во споредба со повеќето други меѓународни договори за човекови права, Европската конвенција за човекови права има многу силни механизми за контрола. Таа обезбедува како можност за поднесување на меѓудржавни жалби, така и можност за поднесување на индивидуални жалби. Според Протоколот 11, и меѓудржавните и индивидуалните жалби се поднесуваат директно до Европскиот суд за човекови права, постојан суд составен од судии со полно работно време. Судот одлучува дали жалбата треба да биде допуштена, со цел да подлежи на натамошно мериторно разгледување. Доколку е допуштена, Судот со обврзувачка пресуда според меѓународното право одлучува дали имало повреда на Конвенцијата во конкретниот случај. Извршувањето на пресудите на Судот од страна на државите-членки, во однос на кои пресудата е донесена, го надгледува Комитетот на министри на Советот на Европа, кој е составен од владини претставници на сите држави-членки.

¹³³ *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], no. 45036/98, ECHR 2005-VI.

¹³⁴ *Ibid.*, § 155.

¹³⁵ *Ibid.*, § 156.

¹³⁶ Dogan, Yasar, The Fundamental Rights Jurisprudence of the European Court of Justice: Protection for Human Rights within the European Union Legal Order, Ankara Law Review, Vol. 6, No. 1, 2009, стр. 74-75.

II.

СТРАЗБУРШКИТЕ КОНТРОЛНИ МЕХАНИЗМИ

1. Европски суд за човекови права

1.1. Организација

Европскиот суд за човекови права е меѓународен суд воспоставен во рамките на Советот на Европа. Негова најзначајна карактеристика е надлежноста да разгледува жалби поднесени од страна на поединци во врска со наводни повреди на правата заштитени со Европската конвенција за човекови права и нејзините протоколи, предизвикани од страна на држави кои се членки на Конвенцијата.¹³⁷ Тој е прв меѓународен трибунал воспоставен за да решава спорови меѓу поединци и држави.¹³⁸ Формирањето на суд чија основна задача се состои во тоа да ги штити поединците од повреди на човековите права претставува иновативна карактеристика за една меѓународна конвенција за човекови права бидејќи му дава на поединецот активна улога на меѓународната сцена. Имено, традиционално, само државите и меѓународните организации се сметаат за актери на меѓународната сцена, односно во меѓународното право.¹³⁹ Освен жалби поднесени од страна на поединци против држави-членки на ЕКЧП, Судот може да разгледува и жалби поднесени од страна на држави-членки на ЕКЧП против други држави-членки на ЕКЧП.

Како меѓународен суд во рамки на Советот на Европа, ЕСЧП е воспоставен на 21 јануари 1959 година од страна на тогашните 15 држави-членки на СЕ. Истовремено, од страна на тогашното Консултативно собрание на СЕ биле избрани и неговите први членови.¹⁴⁰ Основа за воспоставување на Судот од тогашните држави-членки на СЕ претставува членот 19 од ЕКЧП, според кој „со цел да се обезбеди почитување на обврските кои за високите договорни страни произлегуваат од оваа Конвенција и нејзините протоколи, ќе се основа Европски суд за човекови права.“

¹³⁷ European Court of Human Rights, *Annual Report 2011 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2012, p. 1, 17; Харис, Дејвид Ј., О'Бојл, Мајкл, Бејтс, Ед П., Бакли, Карла М., Харис, О'Бојл & Варбрик: Право на Европската конвенција за човекови права, [превод: Билјана Ванковска], Второ издание, Просветно дело, Скопје, 2009, стр. 819.

¹³⁸ Costa, *supra* note 39, p. 455.

¹³⁹ Фрчкоски, Љубомир Д., Тупурковски, Васил и Ортаковски, Владимир, Меѓународно јавно право, Табернакул, Скопје, 1995, стр. 51; Sardaro, Pietro, *The Right of Individual Petition to the European Court, in Protocol 14 and the Reform of the European Court of Human Rights* (Paul Lemmens and Wouter Vandenhole, eds.), Intersentia, Antwerpen – Oxford, 2005, p. 47.

¹⁴⁰ Jackson, Donald W., *The United Kingdom Confronts the European Convention on Human Rights*, University Press of Florida, Gainesville/Tallahassee/Tampa/Boca Raton/Pensacola/Orlando/Miami/Jacksonville, 1997, p. 1.

ЕКЧП, со која е воспоставен Судот, претставува прв меѓународен инструмент со кој суверени држави се согласиле да бидат правно обврзани на секој во рамките на нивната надлежност да му обезбедат цел спектар на човекови права и основни слободи, во рамките на кој, исто така, се согласиле да воспостават супранационален контролен систем заради обезбедување на нивните обврски.¹⁴¹ Во случај на повреда на правата заштитени со ЕКЧП, постапки пред Судот против државите-потписнички на Конвенцијата во врска со наводната повреда може да бидат поведени од страна на други држави-потписнички на Конвенцијата, како и од страна на поединци кои сметаат дека нивните права загарантирани со Конвенцијата се повредени од страна на држава-потписничка на ЕКЧП.¹⁴²

Зголемениот пристап на нови држави кон ЕКЧП по падот на Берлинскиот сид во 1989 година како резултат, пред сè, на распаѓањето на Советскиот Сојуз, предизвикал енорно зголемување на бројот на жалби поднесени до ЕСЧП, со што сериозно била нарушена ефикасноста на Судот. Тоа била главната причина за усвојување на Протоколот 11 кон Конвенцијата. Овој Протокол, кој стапи во сила во 1998 година, бил дизајниран со цел да се справи со заостанатите нерешени предмети, на начин што воспоставил постојан Суд и ја поединствил и ја скратил постапката пред Судот. Но, бројот на предмети и натаму продолжил да расте, со што се наложила потребата од натамошни реформи. Такви реформи биле спроведени со Протоколот 14, кој стапи во сила во 2010 година. Негова главна цел е да се зголеми ефикасноста на Судот, на начин што ќе се внесат измени во контролниот механизам на Конвенцијата, кои ќе му овозможат на Судот повеќе да се фокусира на случаи кои вклучуваат важни прашања во однос на заштитата на човековите права.¹⁴³

Во 2013 година, за потпис се отворени уште два протокола, чија основна цел, исто така, е да се подобри функционирањето на Судот и да се зголеми неговата ефикасност. Се работи за Протоколот 15 и Протоколот 16 кон Конвенцијата. Протоколот 16 стапи во сила во 2018 година, додека Протоколот 15 стапи во сила во 2021 година.

Имено, СЕ постојано прави напори да го реструктурира европскиот режим за заштита на човековите права и да ја редизајнира ЕКЧП, со цел да овозможи поголема ефективност и ефикасност на ЕСЧП, пред сè во насока на заштита на правата на поединецот. Оваа активност на СЕ, насочена кон подобрување на работата на Судот, е многу важна, особено ако се има предвид дека „Европскиот суд за човекови права е ‘крунскиот скапоцен камен’ на најнапредниот меѓународен систем за заштита на човековите права во светот“.¹⁴⁴

Првично ЕСЧП бил организиран како непостојан и двостепен контролен механизам на ЕКЧП. Имено, пред стапувањето во сила на Протоколот 11, на 1 ноември 1998 година, машинеријата, односно контролниот механизам, во согласност со Конвенцијата, го сочинувале: Европската комисија за човекови права (основана во 1954 година), Европскиот суд за човекови права (основан во 1959 година) и Комитетот на министри на СЕ, а поединците немале директен пристап до Судот. Тие најпрво морале да поднесат жалба до Европската комисија за човекови права, која ја утврдувала допуштеноста на предметот. Доколку Комисијата утврдила дека предметот е допуштен, а не е постигнато пријателско решение

¹⁴¹ Фрчкоски, Љубомир Д., Меѓународно право за правата на човекот, Трето издание, Магор, Скопје, 2012, стр. 181.

¹⁴² Council of Europe, *supra* note 1, p. 8.

¹⁴³ Hart, James W., *The European Human Rights System*, Law Library Journal, Vol. 102, 2010, p. 543-546; McKaskle, Paul, *The European Court of Human Rights: What It Is, How It Works, and Its Future*, University of San Francisco Law Review, Vol. 40, 2005, p. 12-13.

¹⁴⁴ Helfer, Laurence R., *Redesigning the European Court of Human Rights: Embeddedness as a Deep Structural Principle of the European Human Rights Regime*, The European Journal of International Law, Vol. 19, No. 1, 2008, p. 125.

за спорот, изготвувала извештај во кој ги утврдувала фактите на случајот и во кој давала свое мислење за основаноста на случајот. Извештајот изготвен од страна на Комисијата понатаму се доставувал до Комитетот на министри на СЕ.¹⁴⁵

Исто така, при ратификација на Конвенцијата, државите имале право да не ја прифатат специјалната клаузула која овозможувала индивидуален пристап до Европската комисија за човекови права и со тоа ја ограничувале можноста за судска заштита на поединците. Во случај кога тужената држава ја имала прифатено задолжителната надлежност на Судот, Комисијата и/или засегнатата држава имале право, во рок од три месеци од доставување на извештајот до Комитетот на министри, да го поднесат случајот на решавање до Судот заради донесување на конечна и обврзувачка пресуда. Поединците не биле овластени директно да поднесат случај до Судот. Комитетот на министри вршел надзор над извршувањето на пресудите, но бил овластен и да одлучува мериторно во однос на случаите кои Комисијата не ги поднела до Судот во рок од три месеци.¹⁴⁶

Протоколот 11 вовел многу значајна промена во контролниот механизам на Конвенцијата со тоа што го изменил дотогашниот непостојан и двостепен контролен механизам составен од: Европската комисија за човекови права, Европскиот суд за човекови права и Комитетот на министри. Така, Протоколот 11 ја укинал Комисијата, го проширил Судот доделувајќи му функции и надлежности кои претходно ѝ припаѓале на Комисијата и им дал можност на поединците да поднесат жалба директно до Судот. Уште повеќе, со ратификација на Протоколот 11, сите држави договорни страни на Конвенцијата ја прифатиле надлежноста на Судот да одлучува во постапки поведени против нив од страна на поединци. Овој Протокол, исто така, ги укинал и судските функции на Комитетот на министри на СЕ.¹⁴⁷

Протоколот 11 ја изменил структурата на Судот, воспоставил нов постојан Суд, со седиште во Стразбур, кој го заменил целокупниот дотогашен контролен механизам на Конвенцијата. Така, за разлика од поранешниот Суд и Комисијата, кои одржувале ограничен број расправи во текот на годината, новиот постојан Суд заседава постојано и со полно работно време. Со ваквата револуционерна измена, всушност, се подобрува пристапот на поединците кон заштитата на нивните права загарантирани со ЕКЧП и се забрзува самата судска постапка, а сето тоа целокупно води до поголема ефикасност на Судот во тој поглед. Стариот Суд престанал да функционира на 31 октомври 1998 година, додека со Протоколот 11 било утврдено Комисијата да продолжи со својата работа уште една календарска година, односно до 31 октомври 1999 година, во поглед на случаите чијашто допуштеноост била утврдена пред стапувањето во сила на Протоколот. За време на тој период од една година биле преземени сите неопходни организациски и процедурални мерки, вклучувајќи го и донесувањето на нов Деловник на ЕСЧП.¹⁴⁸

Во согласност со новиот систем воспоставен со Протоколот 11, сите жалби за повреда на индивидуалните права се упатуваат директно до Судот, при што Комитетот на министри не е повеќе надлежен да одлучува мериторно во случаите, во согласност со дотогашната

¹⁴⁵ European Court of Human Rights, *Annual Report 2005 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2006, p. 8.

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ European Court of Human Rights, *Annual Report 2005 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2006, p. 9; Фрчкоски, Љубомир Д., Меѓународно право за правата на човекот, Трето издание, Магор, Скопје, 2012, стр. 194-195.

¹⁴⁸ *Ibid.*

практика. Сепак, Комитетот на министри ја задржал неговата важна улога за контрола над извршувањето на пресудите, која, главно, се состои во проверување дали државите-членки ги измениле нивните законодавства или практики кои предизвикуваат повреда на правата и слободите, како и проверување дали е исплатен правичниот надомест досуден со пресудата на Судот од страна на тужената држава во корист на поединецот тужител. Со сите овие промени, всушност, се зајакнува судскиот карактер на целокупниот заштитен систем. Новиот Суд има поедноставен и побрз едностепен процес бидејќи неговите комитети, составени од тројца судии, ја замениле поранешната Комисија во испитувањето на допуштеноста на жалбата, додека основаноста на случаите се испитува од страна на судските совети или од страна на Големiot совет на Судот.¹⁴⁹

Освен Протоколот 11, значајно влијание во насока на измена на контролниот механизам на ЕКЧП има и Протоколот 14 кон Конвенцијата, кој стапи во сила на 1 јуни 2010 година. Целта на Протоколот 14, исто како и на Протоколот 11, е да ја подобри ефикасноста на работењето на Судот, односно да се намали огромниот број нерешени предмети, чиј број од година, во година сè повеќе се зголемува.¹⁵⁰

Во согласност со измените внесени со Протоколот 14, сега постојат вкупно **четири судски формации** кои ги разгледуваат жалбите поднесени до Судот и донесуваат определени одлуки во врска со нив. Во оваа смисла, членот 26(1) од Конвенцијата предвидува дека Судот ќе заседава во следните формации: судија поединец, комитет, судски совет и Голем судски совет.

Со цел да се зголеми капацитетот за филтрирање на предмети на Судот, Протоколот 14 ја вовел формацијата составена од еден судија во рамките на Судот, односно формацијата **судија поединец**,¹⁵¹ кој има надлежност да ги прогласува жалбите за недопуштени или да ги симне од листата на предмети на Судот, „кога таква одлука може да се донесе без натамошно испитување“, во согласност со членот 27(1) од ЕКЧП. Овие зборови значат дека тој судија може да носи такви одлуки само во предмети што се недвосмислено јасни, односно во кои недопуштеноста на жалбата е очигледна уште на почетокот. Доколку судијата не ја прогласи жалбата за недопуштена или доколку не ја симне од листата на предмети, таа се препраќа до комитет или судски совет за натамошно разгледување.¹⁵²

Комитетот, кој е составен од тројца судии, може да донесе едногласна одлука и да ја прогласи жалбата за недопуштена, доколку таквата одлука може да се донесе без дополнително разгледување,¹⁵³ или, пак, да донесе едногласна одлука во врска со допуштеноста и основаноста во однос на случаи за кои постои добро утврдена судска практика на Судот.¹⁵⁴ Пред стапувањето во сила на Протоколот 14, тричлениот комитет имал надлежност да носи одлуки само во однос на допуштеноста на случајот, а не и во однос на основаноста.

¹⁴⁹ Фрчкоски, *supra* note 141, стр. 196.

¹⁵⁰ Hart, James W., *The European Human Rights System*, Law Library Journal, Vol. 102, 2010, p. 546-548.

¹⁵¹ European Court of Human Rights, *Annual Report 2011 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2012, p. 18; Lemmens, Paul, *Single-Judge Formations, Committees, Chambers and Grand Chamber*, in *Protocol 14 and the Reform of the European Court of Human Rights* (Paul Lemmens and Wouter Vandenhole, eds.), Intersentia, Antwerpen – Oxford, 2005, p. 31-35.

¹⁵² Член 27(3) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁵³ Член 28(1)(а) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁵⁴ Член 28(1)(б) од Европската конвенција за човекови права.

Надлежност за носење на одлуки во однос на основаноста на случајот имале само судските совети и Големиот судски совет.¹⁵⁵

Судскиот совет е составен од седум судии и одлучува со мнозинство во однос на допуштеноста и основаноста. Притоа, одлуката за допуштеност може да се донесе посебно.¹⁵⁶ За разлика од судијата поединец и тричлениот комитет, кои може да разгледуваат само жалби поднесени од страна на поединци, Судскиот совет може да разгледува и жалби доставени од страна на држава-членка на Конвенцијата против друга држава-членка на Конвенцијата.¹⁵⁷

Големиот судски совет, кој се состои од седумнаесет судии, разгледува случаи во исклучителни ситуации, и тоа кога определен судски совет му ја пренел надлежноста за конкретен случај или кога е прифатено барање за разгледување на случај од страна на Големиот судски совет. И Големиот судски совет разгледува жалби поднесени како од страна на поединци, така и од страна на држави-членки на ЕКЧП.¹⁵⁸

Со работата на Судот раководи претседател. Пленарниот суд ги избира претседателот на Судот и двајцата потпретседатели, за период од три години, како и претседателите на секциите, за период од две години, под услов таквите периоди да не го надминуваат времетраењето на нивниот мандат како судии.¹⁵⁹ Исто така, секоја секција ќе избере потпретседател за период од две години, под услов тој период да не го надминува времетраењето на неговиот мандат како судија.¹⁶⁰

Според Деловникот на Судот, секциите се формираат од страна на Пленарниот суд, а Судот може да има најмалку четири секции.¹⁶¹ Секциите претставуваат административни ентитети од кои се конституираат судските совети.¹⁶² Секој судија мора да е член на одредена секција,¹⁶³ а секоја секција има: претседател, потпретседател и одреден број на други судии. На предлог на претседателот на Судот, Пленарниот суд може да формира дополнителна секција.¹⁶⁴ Сега постојат пет секции во рамки на Судот. Секоја од нив има свои правни дивизии за процесирање на предмети, во чии рамки работат правници кои ги подготвуваат предметите. Правниците добиваат поддршка од административниот и од техничкиот персонал на Секретаријатот.

ЕСЧП има свој **Секретаријат**, кој претставува стручна и административна служба на Судот, чија цел е да обезбедува правна и административна поддршка при извршување на судската функција од страна на Судот. Главна задача на Секретаријатот е да ги процесира и да ги подготвува за судење жалбите кои се поднесени до Судот од страна на поединци.

¹⁵⁵ European Court of Human Rights, *Annual Report 2011 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2012, p. 18-19; Hart, James W., *The European Human Rights System*, Law Library Journal, Vol. 102, 2010, p. 548-549; McKaskle, Paul, *The European Court of Human Rights: What It Is, How It Works, and Its Future*, University of San Francisco Law Review, Vol. 40, 2005, p. 61-63.

¹⁵⁶ Член 29 од Европската конвенција за човекови права.

¹⁵⁷ European Court of Human Rights, *Annual Report 2011 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2012, p. 18-19; Hart, James W., *The European Human Rights System*, Law Library Journal, Vol.102, 2010, p. 548-549; McKaskle, Paul, *The European Court of Human Rights: What It Is, How It Works, and Its Future*, University of San Francisco Law Review, Vol. 40, 2005, p. 61-63.

¹⁵⁸ *Ibid.*

¹⁵⁹ Правило 8(1) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

¹⁶⁰ Правило 8(2) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

¹⁶¹ Правило 25(1) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

¹⁶² Правило 26(1) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

¹⁶³ Правило 25(2) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

¹⁶⁴ Правило 25(5) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

Во оваа смисла, стручната служба на Судот: ги администрира предметите, ја подготвува преписката во врска со предметите и изготвува нацрт-одлуки наменети за разгледување од страна на судијата известител или судијата поединец.¹⁶⁵

1.2. Состав

Судот е составен од онолку судии колку што има држави-членки на Советот на Европа.^{166 167} Судиите треба да уживаат највисок морален углед и да ги исполнуваат условите неопходни за вршење на највисоките судиски функции или да бидат признати правни стручњаци, со призната компетентност.¹⁶⁸ Судиите ја извршуваат својата судиска функција во лично својство,¹⁶⁹ односно тие не ја претставуваат државата чии државјани се. Во текот на нивниот мандат судиите не можат да вршат никаква активност што е неспоива со барањата за независност, непристрасност или со барањата за работа со полно работно време.¹⁷⁰

Судиите ги избира Парламентарното собрание на СЕ, одделно за секоја држава-членка, од листата на тројца кандидати именувани од засегнатата држава-членка.¹⁷¹ Притоа, во согласност со измените внесени со Протоколот 15, кандидатите треба да имаат помалку од 65 години на датумот на кој листата од тројца кандидати била побарана од Парламентарното собрание.¹⁷² Нивниот мандат изнесува девет години, во согласност со измените внесени со Протоколот 14, со цел да се зацврсти нивната независност и непристрасност. Тие не може да бидат повторно избрани.¹⁷³ Во согласност со претходниот систем, судиите се избирани за време од шест години, со право на реизбор, додека мандатот на половина од вкупниот број на судии избрани при првиот избор ќе заврши по три години. Исто така, порано било предвидено судиите чиј мандат ќе заврши по третата година да бидат извлечени со ждрепка од страна на Генералниот секретар на СЕ, веднаш по нивниот избор.¹⁷⁴ Дополнително, со влегувањето во сила на Протокол 15, избришана е одредбата што предвидуваше дека мандатот на судиите им завршува со наполнети 70 години возраст.

Протоколот 14, исто така, го ревидира и системот за назначување на *ad hoc* судии во судски совет или во Големиот судски совет, во случај кога судијата кој е избран во однос на засегнатата држава и овластен да учествува како *ex officio* член на судскиот совет или на Големиот судски совет, не е во можност да учествува во работата или кога таков судија воопшто не постои. Во согласност со претходниот систем, засегнатата држава може да избере *ad hoc* судија откако постапката ќе биде започната. Овој начин на избор на *ad hoc* судија бил многу критикуван, особено од страна на Парламентарното собрание на СЕ бидејќи не е во согласност со основните стандарди за судска независност и непристрасност. Во врска

¹⁶⁵ European Court of Human Rights, *Annual Report 2011 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2012, p. 19-20; Leach, Philip, *Taking a Case to the European Court of Human Rights*, Fourth Edition, Oxford University Press, Oxford, 2017, p. 29.

¹⁶⁶ Член 20 од Европската конвенција за човекови права.

¹⁶⁷ Во времето на пишување на оваа публикација, Судот е составен од 46 судии.

¹⁶⁸ Член 21(1) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁶⁹ Член 21(3) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁷⁰ Член 21(4) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁷¹ Член 22 од Европската конвенција за човекови права.

¹⁷² Член 21(2) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁷³ Член 23(1) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁷⁴ European Court of Human Rights, *Annual Report 2011 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2012, p. 15; McKaskle, Paul, *the European Court of Human Rights: What It Is, How It Works, and Its Future*, University of San Francisco Law Review, Vol. 40, 2005, p. 15-16.

со ова, новата одредба предвидува претседателот на Судот да го избере *ad hoc* судијата и тоа од листа што е претходно поднесена од страна на засегнатата држава.¹⁷⁵

1.3. Надлежност

Во согласност со членот 32 од ЕКЧП, „надлежноста на Судот се однесува на сите прашања во врска со толкувањето и примената на Конвенцијата и нејзините протоколи, коишто ќе му бидат доставени според условите предвидени во членовите: 33, 34, 46 и 47.“

Ова значи дека Судот е надлежен да разгледува и да носи одлуки во однос на **жалба доставена до Судот од некоја држава-членка на Конвенцијата** за секоја наводна повреда на било која одредба на Конвенцијата и нејзините протоколи извршена од страна на друга држава-членка на Конвенцијата. Оваа надлежност на Судот е предвидена со членот 33 од Конвенцијата.

Понатаму, Судот има надлежност да разгледува и да носи одлуки во врска со **жалби доставени од страна на: физички лица, невладини организации или група** поединци кои сметаат дека некоја држава-членка на Конвенцијата извршила повреда на некое нивно загарантирано право со Конвенцијата и нејзините протоколи. Оваа надлежност на Судот е содржана во членот 34 од Конвенцијата.

Во согласност со измените на Конвенцијата предвидени со Протоколот 14, Комитетот на министри може да упати барање до Судот за **толкување на некоја негова пресуда**. Така, доколку Комитетот на министри смета дека надгледувањето на извршувањето на конечната пресуда е спречено заради проблеми при толкување на пресудата, под одредени услови може да се обрати до Судот со барање Судот да донесе одлука кои мерки треба да се преземат. Исто така, Комитетот на министри може да упати до Судот барање за утврдување дали некоја договорна страна ја исполнила својата обврска да се придржува конечната пресуда на Судот. Доколку Комитетот на министри смета дека некоја договорна страна одбива да ја спроведе конечната пресуда на Судот, под определени услови, може да побара од Судот да утврди дали таа страна ги исполнила своите обврски. Овие надлежности на Судот се предвидени со член 46 од Конвенцијата.

Судот, исто така, има надлежност да дава **советодавни мислења** на барање на Комитетот на министри, во согласност со членот 47 од Конвенцијата. Во оваа смисла, Судот може да дава советодавни мислења за правни прашања во врска со толкувањето на Конвенцијата и нејзините протоколи. Овие мислења не може да се однесуваат на прашања во врска со содржината или обемот на правата и слободите содржани во првиот дел на Конвенцијата и соодветните протоколи, ниту, пак, може да се однесуваат на какви било прашања кои би можеле да се разгледуваат од страна на Судот или Комитетот на министри, а кои произлегуваат од постапка која е поведена во врска со тие права, во согласност со Конвенцијата.

Со стапувањето во сила на Протоколот 16 кон Конвенцијата, на 1 август 2018 година, проширена е надлежноста на Судот да дава советодавни мислења. Имено, Судот има надлежност да дава советодавни мислења и во случај кога тоа ќе го побараат највисоките домашни судови и трибунали од државите-членки на Конвенцијата. Во оваа смисла, во

¹⁷⁵ Committee on Legal Affairs and Human Rights of the Parliamentary Assembly of Council of Europe, *Ad hoc Judges at the European Court of Human Rights: An Overview*, Council of Europe, Strasbourg, 2011, p. 1-4.

согласност со членот 1 од Протоколот 16 кон Конвенцијата, судот или трибуналот на договорната страна на тој Протокол може да побара од Судот да даде советодавно мислење за принципиелни прашања, поврзани со толкувањето или примената на правата и слободите во Конвенцијата и нејзините протоколи.¹⁷⁶

Во определени итни случаи, Судот може да изрекува и **привремени мерки**. За изрекувањето на привремени мерки не постои одредба во самата Конвенција. Меѓутоа, во итни случаи, кога животот на жалителот е загрозен или кога постои значителен ризик од сериозно малтретирање, Судот може да примени привремени мерки, според правилото 39 од Деловникот на Судот.

1.4. Постапка

Во согласност со ЕКЧП, постојат **два вида постапки** кои можат да се водат пред Судот, и тоа: случаи на индивидуа против држава (индивидуални жалби), во согласност со членот 34 од ЕКЧП, и случаи на држава против држава (меѓудржавни случаи), во согласност со членот 33 од ЕКЧП. Притоа, определени правила во однос на постапката се однесуваат и на индивидуалните жалби и на меѓудржавните случаи.

Првиот вид постапка, односно правото на поднесување на **индивидуална жалба** до Судот, е процесно право предвидено со членот 34 од ЕКЧП, со што, всушност, се поведува постапката пред Судот, а која понатаму може да се води само ако не постојат причини за нејзино отфрлање, односно ако поднесената жалба ги исполнува критериумите за допуштеност, предвидени со членот 35 од ЕКЧП. Притоа, секоја жалба што се смета за недопуштена може да биде отфрлена во која било фаза на постапката.¹⁷⁷

Постојат неколку групи основи за оценување на допуштеноста на жалбата, во согласност со ЕКЧП.¹⁷⁸

Првата група основи за оценување на допуштеноста на жалбата, содржана во членот 35 на ЕКЧП, се однесува на процесните основи за прогласување на една жалба за недопуштена. Така, Судот може да ја разгледа жалбата откако ќе бидат исцрпени сите домашни правни лекови, во согласност со општоприфатените начела на меѓународното право, во рок од четири месеци од денот кога е донесена конечната одлука. Понатаму, Судот нема да ја разгледува жалбата поднесена според членот 34 доколку е анонимна или доколку е суштински иста со некоја друга жалба што Судот веќе ја испитува или доколку веќе била поднесена до некоја друга инстанца на меѓународно испитување или спогодување и доколку не содржи нови релевантни факти. Исто така, Судот ќе ја прогласи жалбата поднесена во согласност со членот 34 за недопуштена, ако содржи злоупотреба на права.

Втората група ги опфаќа основите за допуштеноост кои се однесуваат на надлежноста на Судот да решава по жалби од аспект на: *ratione personae*, *ratione loci*, *ratione temporis* и *ratione materiae*. Оваа група основи се базира на членот 35(3)(a), според кој „Судот нема

¹⁷⁶ Правило 92(1) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

¹⁷⁷ Член 35(4) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁷⁸ European Court of Human Rights, *Practical Guide on Admissibility Criteria*, Updated on 31 August 2019, Council of Europe, Strasbourg, 2019, p. 22-77; Фрчкоски, Љубомир Д., Меѓународно право за правата на човекот, Трето издание, Магор, Скопје, 2012, стр. 198-206; Leach, Philip, *Taking a Case to the European Court of Human Rights*, Fourth Edition, Oxford University Press, Oxford, 2017, p. 174-183.

да прифати никаква индивидуална жалба доставена врз основа на членот 34, ако оцени дека жалбата е неспоива со одредбите на Конвенцијата или со нејзините протоколи..." и членот 32 од Конвенцијата, кој ја утврдува надлежноста на Судот.

Испитувањето на жалбата од аспект на надлежноста *ratione personae* е детерминирано преку одговорот на прашањето „кој може да достави жалба“ (активна легитимација), односно „против кого може да достави таква жалба“ (пасивна легитимација). Така, жалба до Судот може да поднесат: физички лица, невладини организации и групи индивидуи кои се наоѓаат под надлежност на државата против која е насочена нивната жалба. Од друга страна, индивидуална жалба може да се поднесе само против оние држави кои се договорни страни на ЕКЧП и нејзините протоколи. Исто така, жалителот во својата жалба треба да тврди дека е жртва на некоја повреда на правата гарантирани со ЕКЧП, па доколку неговото тврдење изгледа издржано, тогаш ќе му се додели статус на жртва и ќе се продолжи со испитување на допуштеноста на жалбата. Во врска со ова, жалителот може да тврди и дека е потенцијална или индиректна жртва.

Во согласност со надлежноста *ratione loci*, обврските преземени со Конвенцијата и протоколите се применуваат на оние лица кои се во рамки на надлежноста на договорната страна. Ова значи дека наводната повреда на Конвенцијата мора да настанала во рамки на надлежноста на тужената држава. Имено, се работи првенствено за територијално прашање. Притоа, Судот е надлежен и за дејства на претставници на државните власти со кои е сторена повреда во странска држава.

Испитувањето на жалбата од аспект на надлежноста *ratione temporis* се однесува на временското дејство на ЕКЧП. Имено, Судот нема надлежност да испитува жалби во кои се објалуваат настани што се случиле пред датумот на стапување во сила на ЕКЧП во однос на определена држава. Тие жалби ќе се отфрлат како недопуштени, врз основа на *ratione temporis*. Доколку некоја договорна страна се откаже од ЕКЧП, во тој случај ЕКЧП се применува кон државата уште шест месеци. Тоа значи дека жалбите што се доставени во тој период од шест месеци ќе бидат споиви *ratione temporis*. Во однос на жалбите што се однесуваат на повреди коишто настанале пред стапувањето во сила на ЕКЧП, може да се сметаат за допуштени, доколку повредата продолжува и по ратификацијата на ЕКЧП од страна на конкретната држава (продолжена повреда).

Испитувањето на жалбата од аспект на надлежноста *ratione materiae* се состои во тоа што се испитува дали жалителот се жали на повреда на право што е гарантирано со ЕКЧП и нејзините протоколи. Доколку жалителот се жали на повреда на право што не е заштитено со Конвенцијата или протоколите, жалбата ќе биде отфрлена како неспоива *ratione materiae*.

Третата група основи за оценување на допуштеноста на жалбата се однесува на основаноста на жалбата. Имено, во согласност со членот 35(3)(а) од Конвенцијата, Судот ќе ја прогласи жалбата поднесена во согласност со членот 34 за недопуштена, ако е очигледно неоснована. Ова значи дека во фазата на испитување на допуштеноста на жалбата Судот врши и прелиминарно испитување на основаноста на жалбата, во смисла на утврдување на постоење на елементарни услови за подоцнежното испитување на нејзината основаност.

Во оваа група спаѓа и критериумот за допуштеноост, кој се однесува на значителноста на претрпената штета, воведен со Протоколот 14 кон Конвенцијата и подоцна изменет со

Протокол 15 кон Конвенцијата. Во согласност со овој критериум, предвиден со членот 35(3)(б) од Конвенцијата, Судот може да ја прогласи жалбата за недопуштена, ако смета дека жалителот не претрпел значителна штета, освен ако почитта кон човековите права, како што е дефинирано во Конвенцијата и протоколите кон неа, не налага мериторно испитување на жалбата. Точното значење на изразот „значителна штета“ не е елаборирано со Протоколот. Оставено е на Судот да воспостави релевантни критериуми базирани врз принципот „од случај, до случај“.

Секоја индивидуална жалба се доставува до некоја од секциите во рамки на Судот од страна на претседателот на Судот.¹⁷⁹ Откако ќе биде распределена жалбата на соодветна судска формација, се пристапува кон испитување на жалбата во однос на критериумите за допуштеност. Судот може да ја отфрли секоја жалба што ја смета за недопуштена во било која фаза на постапката.¹⁸⁰

Така, во согласност со членот 27 од ЕКЧП, судијата поединец може да ја прогласи за недопуштена или да ја симне од судската листа на случаи жалбата поднесена според членот 34 кога таква одлука може да се донесе без дополнително разгледување.¹⁸¹ Таквата одлука е конечна.¹⁸² Доколку судијата поединец не ја прогласи жалбата за недопуштена или доколку не ја симне од листата на случаи, ќе ја прати до комитет или до судски совет на дополнително разгледување.¹⁸³

Тричлениот комитет, во согласност со членот 28 од ЕКЧП, во било која фаза на постапката, со едногласна одлука, може да ја прогласи жалбата за недопуштена или да ја симне од листата на своите предмети, доколку таквата одлука може да се донесе без дополнително разгледување.¹⁸⁴ Комитетот, исто така, може да ја прогласи жалбата за допуштена и, во исто време, да донесе пресуда за основаноста, доколку предметното прашање во конкретниот случај, во врска со толкувањето или примената на Конвенцијата или нејзините протоколи, е веќе предмет на добро утврдена практика на Судот.¹⁸⁵ И овие одлуки, односно пресуди на Судот, се конечни.¹⁸⁶

Според членот 29 од Конвенцијата, доколку не е донесена одлука според членот 27 или членот 28, или доколку не е донесена никаква пресуда според членот 28, судски совет составен од седум судии ќе одлучи за допуштеноста и за основаноста на индивидуалните жалби поднесени според членот 34. Одлуката за допуштеноста може да се донесе посебно.¹⁸⁷ Во оваа смисла, судскиот совет може веднаш да ја прогласи жалбата за недопуштена или да ја симне од листата на предмети на Судот. Одлуката на судскиот совет може да се однесува на целата жалба или на дел од жалбата.¹⁸⁸ Определен судски совет се произнесу-

¹⁷⁹ Правило 52(1) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март, 2024 г.

¹⁸⁰ Член 35(4) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁸¹ Член 27(1) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁸² Член 27(2) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁸³ Член 27(3) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁸⁴ Член 28(1)(а) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁸⁵ Член 28(1)(б) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁸⁶ Член 28(2) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁸⁷ Член 29(1) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁸⁸ Правило 54(1) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

ва за допуштеноста и за основаноста на меѓудржавните жалби поднесени врз основа на членот 33.¹⁸⁹

Во согласност со членот 30 од ЕКЧП, доколку случајот што е на разгледување пред определен судски совет предизвикува сериозни прашања во врска со толкувањето на Конвенцијата или на нејзините протоколи, или доколку решението на некое прашање може да доведе до противречност со одлука што претходно ја донел Судот, судскиот совет, доколку не донел одлука, може да му ја отстапи надлежноста на Големиот судски совет, составен од седумнаесет судии.

Исто така, во согласност со членот 43 од ЕКЧП, во рок од три месеци, сметано од датумот на донесување на пресудата од страна на судскиот совет, секоја страна во спорот може да побара предметот да биде доставен до Големиот судски совет, доколку случајот предизвикува сериозно прашање во врска со толкувањето или примената на Конвенцијата или нејзините протоколи, или сериозен проблем од општо значење. За прифаќање на ова барање одлучува комисија од петмина судии на Големиот судски совет.

Пресудата на судскиот совет станува конечна: кога странките изјавуваат дека нема да бараат случајот да биде доставен до Големиот судски совет; или три месеци од датумот на донесувањето на пресудата, доколку не било побарано случајот да биде доставен пред Големиот судски совет; или доколку комисијата на Големиот судски совет го отфрли барањето доставено врз основа на членот 43 од ЕКЧП.¹⁹⁰

Големиот судски совет, исто како и судските совети, има надлежност да ги разгледува како индивидуалните жалби, така и меѓудржавните случаи. Во однос на процесните одредби, сите одредби што се однесуваат на постапката пред судските совети се применуваат, *mutatis mutandis*, и на постапката пред Големиот судски совет.¹⁹¹ Пресудата на Големиот судски совет е конечна.¹⁹²

Еден од начините за решавање на спорот меѓу жалителот и тужената држава е преку постигнување **пријателска спогодба**, во согласност со членот 39 од Конвенцијата. Така, во секоја фаза од постапката, Судот може да се стави на располагање на засегнатите страни со цел обезбедување на пријателско решение на предметот, врз основа на почитување на човековите права, како што се дефинирани во Конвенцијата и во нејзините протоколи.¹⁹³ Во случај на пријателска спогодба, Судот ќе го симне случајот од списокот на предмети со одлука којашто се ограничува на кратко наведување на фактите и на донесеното решение.¹⁹⁴ Одлуката ќе биде упатена до Комитетот на министри на СЕ, кој ќе го надгледува извршувањето на одлуката за пријателско решение, како што е наведено во одлуката.¹⁹⁵

Покрај постигнувањето на пријателска спогодба, уште еден можен начин на решавање на спорот меѓу жалителот и тужената држава е преку поднесување **еднострана изјава (унилатерална декларација)** од страна на тужената држава, во согласност со членот 37(1) од

¹⁸⁹ Член 29(2) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁹⁰ Член 44(2) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁹¹ Правило 71(1) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

¹⁹² Член 44(1) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁹³ Член 39(1) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁹⁴ Член 39(3) од Европската конвенција за човекови права.

¹⁹⁵ Член 39(4) од Европската конвенција за човекови права.

Конвенцијата¹⁹⁶ и правилото 62А од Деловникот на Судот. Имено, доколку жалителот ги одбие условите предвидени во предлогот за пријателска спогодба, засегнатата договорна страна може да поднесе барање до Судот да ја симне жалбата од листата на предмети, во согласност со членот 37(1) од Конвенцијата. Таквото барање е придружено со изјава во која јасно се потврдува дека имало повреда на Конвенцијата во случајот на жалителот, и преземање обврска да се обезбеди соодветно обесштетување и, доколку е соодветно, да се преземат неопходните корективни мерки.

Вториот вид постапки коишто можат да се водат пред ЕСЧП се **меѓудржавните случаи**, во согласност со членот 33 од ЕКЧП. Имено, освен за жалбите на поединци поднесени против определена држава-членка на ЕКЧП, Судот е надлежен и за жалбите на држави-членки поднесени против други држави-членки на ЕКЧП, односно надлежен е и за решавање на меѓудржавни случаи. Така, секоја договорна страна може да се обрати до Судот за секоја наводна повреда на одредбите на Конвенцијата и нејзините протоколи од страна на друга договорна страна. Значи, за разлика од правото на жалба на поединците, коешто е ограничено само на повредите на правата загарантирани со ЕКЧП и нејзините протоколи, кај меѓудржавните случаи жалбата може да се однесува на било која одредба на ЕКЧП и нејзините протоколи.¹⁹⁷

Во однос на испитувањето на допуштеноста на овој вид жалби, се применува само обврската за исцрпување на домашните правни лекови и правилото на четири месеци, но не и другите критериуми за допуштеноост, кои мора да бидат исполнети кај индивидуалните жалби. Исто така, за разлика од поединецот, кој треба да докаже дека е жртва на повреда на некое право, во овој случај договорната страна којашто ја поднесува жалбата може да ја оспорува легислативата или административната практика на некоја друга договорна страна којашто причинила очигледна повреда на некое право, без, притоа, да мора да наведува конкретни примери на таквата повреда. Всушност, меѓудржавните случаи се предвидени со цел да се обезбеди дополнителна и објективна заштита на слободите и правата на човекот, без оглед на државјанството на конкретните жртви.¹⁹⁸

2. Допуштеноост на жалбите

Правото на индивидуална жалба, гарантирано со членот 34 на Конвенцијата, на поединците им дава право да поднесуваат жалби до ЕСЧП. Ова право на индивидуална жалба претставува една од основните гаранции за ефективност на системот на Конвенцијата. Имено, член 34 од ЕСЧП гласи: „Судот може да прима жалби од секое физичко лице, невладина организација или група поединци кои се сметаат за жртва на повреда на правата признаени во Конвенцијата или во нејзините протоколи, што ја извршила една од Високите договорни страни. Високите договорни страни се обврзуваат со никаква мерка да не го спречуваат ефективното вршење на ова право“. Притоа, жалителите може да изберат

¹⁹⁶ Член 37(1) од Европската конвенција за човекови права предвидува: „Во секој степен од постапката, Судот може да одлучи да симне определена жалба од списокот на предмети, доколку околностите овозможуваат да се заклучи дека: а) жалителот нема намера да продолжи со неговата жалба; или б) спорот е решен; или в) од било која причина, чие постоење го утврдува Судот, не е повеќе оправдано да се продолжи со разгледување на жалбата. Сепак, Судот продолжува со разгледувањето на жалбата ако тоа го бара почитувањето на човековите права загарантирани со Конвенцијата и нејзините протоколи.“

¹⁹⁷ Фрчкоски, *supra* note 141, стр. 217.

¹⁹⁸ *Ibid.*, стр. 217-218.

да бидат застапувани од друго лице како нивен застапник.¹⁹⁹ Во тој случај, обврзани се да достават уредно потпишано полномоштво.²⁰⁰

Од содржината на членот 34 произлегува дека за да може да поднесе жалба согласно овој член од Конвенцијата, жалителот мора да исполнува два условия: да спаѓа во една од категориите на жалители предвидени во член 34 и да покаже дека е жртва на повреда на правата заштитени со Конвенцијата.²⁰¹

Постапката пред ЕСЧП согласно член 34 се поведува со поднесување индивидуална жалба до Судот. Притоа, доколку жалителот ги исполнува условите предвидени во член 34 од Конвенцијата, постапката понатаму може да се води само ако поднесената жалба ги исполнува критериумите за допуштеноост, предвидени со член 35 од ЕКЧП. Постојат неколку групи критериуми за оценување на допуштенооста на индивидуалната жалба, во согласност со ЕКЧП: процесни основи за недопуштеноост; основи за недопуштеноост коишто се однесуваат на надлежноста на Судот и основи за недопуштеноост коишто се однесуваат на основаноста.

2.1. Општ пристап кон допуштенооста

Европскиот суд за човекови права често истакнувал дека правилата за допуштеноост мора да се применуваат со одреден степен на флексибилност и без прекумерен формализам, како и дека треба да се земе предвид нивниот предмет и цел и оние на Конвенцијата воопшто, која, како договор за човекови права, мора да се толкува и применува на начин што ќе ги направи нејзините заштитни мерки практични и ефективни. Во поголемиот дел од својата историја, Судот се потпира на тие правила за да даде поповолно толкување на правилата, како што е обврската за исцрпување на домашните правни средства, во корист на жалителите. Во текот на изминатите години, сепак, започнал тренд насочен кон построга примена на критериумите за допуштеноост. Постојат две причини за овој тренд.²⁰² Прво, ја отсликува политиката на Судот од 2014 година да заземе многу строг пристап кон она што претставува валидна жалба пред Судот, и следејќи ја оваа политика, да се даде многу поскратен третман на жалбите коишто ги исполнуваат барањата од правилото 47 од Деловникот на Судот, но сепак, се немериторни или на друг начин несоодветни за испитување на супранационално ниво.²⁰³ Второ, Конвенцијата денес претставува дел од домашното право кај многу од договорните страни и странките можат директно или конкретно да се потпрат на нејзините одредби пред нивните домашни судови.²⁰⁴ Ова му овозможило на Судот да заземе поцврст став за одредени критериуми за допуштеноост, како што е правилото за исцрпување на домашните правни лекови. Во судската практика на Судот постојат индиции коишто сугерираат дека, доколку странки можат изречно да се потпрат на Конвенцијата во домашните постапки, наскоро би можело да се бара од нив

¹⁹⁹ Правило 36 од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

²⁰⁰ Правило 45(3) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

²⁰¹ *Vallianatos and Others v. Greece* [GC], Nos. 29381/09 and 32684/09, § 47, 7.11.13.

²⁰² Harris, O'Boyle, Bates and Buckley, *supra* note 3, p. 47-49.

²⁰³ *Ibid.*

²⁰⁴ *Ibid.*

да го сторат тоа. Имено, во некои случаи, можеби веќе не е доволно едноставно да се потпираат на Конвенцијата „во суштина“.²⁰⁵

При примената на овие критериуми, треба да се разликуваат две фази. Пред тужената влада да добие известување за жалбата според правилото 54(2)(б) од Деловникот на Судот и да се побараат нејзини опсервации (исто така познато како „комуникација“ на жалбата), Судот може по сопствена иницијатива да ја прогласи жалбата за недопуштена врз основа на сите критериуми утврдени во членовите 34 и 35 од Конвенцијата. Во оваа фаза, товарот е на жалителот да покаже дека критериумите за допуштеност се исполнети. По комуникацијата на жалбата, Судот, во принцип, ќе ги испита прашањата во врска со допуштеноста само доколку тужената влада покрене какви било приговори во однос на допуштеноста. Добро воспоставениот исклучок од ова правило е дека Судот може, во секое време во постапката, да разгледува прашања поврзани со критериумите за допуштеност, освен за неисцрпувањето на домашните правни средства. Имено, по комуникацијата, Судот нема да ги испитува прашањата коишто се однесуваат на неисцрпување на домашните правни средства, освен ако не се експлицитно покренати од владата. Оттука произлегува дека, во практика, неисцрпувањето на домашните правни средства е единствениот приговор во однос на допуштеноста којшто Судот не го испитува по сопствена иницијатива.

Не постои одреден редослед по кој се применуваат критериумите за допуштеност. На пример, Судот често ќе утврди дека е непотребно да одлучува за прелиминарните приговори за неисцрпување на домашните правни средства кога може да биде поекспедитивно да се утврди дека предметната жалба е јасно неспоива *ratione materiae* или е очигледно неоснована.

2.2. Категории на жалители

Правилата на ЕСЧП во однос на тоа кој може да биде жалител во постапката пред Судот не се рестриктивни, иако се неразделно поврзани со барањето дека жалителот мора да покаже дека е жртва на повреда на едно или повеќе права заштитени со Конвенцијата. Притоа, Судот не смета дека е обврзан со домашните правила во однос на *locus standi*, од причина што таквите правила може да служат на цел којашто е поинаква од целта на член 34 од Конвенцијата. Според член 34 од Конвенцијата, правото на индивидуална жалба може да го оствари: секое физичко лице, невладина организација или група поединци. Секоја од овие категории на жалители има свои специфични карактеристики.²⁰⁶

Така, секое **физичко лице**, без оглед на: државјанството, живеалиштето, граѓанскиот статус или деловната способност, може да побара заштита на правата загарантирани со ЕКЧП против некоја држава која е членка на Конвенцијата, кога наводната повреда настанала во рамки на надлежноста на засегнатата држава, во согласност со членот 1 од Конвенцијата.²⁰⁷ Во овој случај: државјанството, живеалиштето, граѓанскиот статус или деловната способност се ирелевантни, а тестот што се применува е дали жалителот може да тврди дека бил жртва на повреда на правата на Конвенцијата.

²⁰⁵ *Peacock v. the UK* (dec.), no. 52335/12, 5 January 2016; *Lee v. the UK* (dec.), no. 18860/19, 7 December 2021.

²⁰⁶ Leach, *supra* note 17, p. 121-128.

²⁰⁷ *Van der Tang v. Spain*, Series A, No. 321, § 53, 13 July 1995.

Недостатокот на деловна способност, генерално, нема да влијае на правото на жалба. Така, Судот може да му дозволи на лице кое нема деловна способност според домашното право, да поведе постапка согласно Конвенцијата.²⁰⁸ Во случајот *Winterwerp v. Netherlands*,²⁰⁹ жалбата била поднесена од страна на човек кој претрпел сериозни оштетувања на мозокот во несреќа и кој бил задолжително затворен според холандското законодавство за ментално здравје. Во случајот *Zehentner v. Austria*,²¹⁰ жалителката немала деловна способност според домашното право, од причина што патела од параноидна психоза, но самата ја поднела жалбата до Судот. Нејзиниот старател после тоа се обратил до Судот за да изјави дека не го одобрил поднесувањето на жалбата и не сака да ја продолжи постапката. Но, жалителката изјавила дека сака Судот да продолжи да постапува по нејзината жалба и не сака да ја застапува нејзиниот старател. Судот ѝ дозволил на жалителката сама да продолжи со постапката по жалбата. Сепак, во случај кога жалителите се застапувани пред Судот од страна на роднини или друго лице, Судот ќе бара доказ за нивното овластување да го застапуваат жалителот.

Судот прифатил дека близок роднина може да поднесе жалба во име на жртва на наводна повреда на Конвенцијата, особено имајќи ја предвид ранливоста на жртвата²¹¹ или лоша-та здравствена состојба на жртвата.²¹² Исто така, Судот може да му дозволи на едно лице да поднесе жалба во име на друго лице, како, на пример, дете, дури и во случај кога лицето за тоа не е овластено согласно домашното право.²¹³ Во вакви околности, жалителот треба до Судот да поднесе писмо од жртвата во кое се потврдува неговото овластување да ја поднесе жалбата.²¹⁴

Децата може да бидат жалители во случаи пред ЕСЧП, како во врска со возрасните жртви кои потекнуваат од истата жалба, така и самостојно. Така, во случајот *Marckx v. Belgium*,²¹⁵ невенчана мајка и нејзината малолетна ќерка се жалеле на нелегитимните закони во Белгија, во врска со оставината и наследувањето на имотот. Случајот *A v. United Kingdom*²¹⁶ се однесувал на тешкото малтретирање на детето на жалителот од страна на очувот и неуспехот на државата да му обезбеди на детето заштита од малтретирањето.

Исто така, децата може да бидат застапувани од страна на родител, како во случајот *Campbell and Cosans v. United Kingdom*,²¹⁷ кога жалителите се жалеле во име на нивните деца во однос на ризикот од физичка казна во училиште, или од страна на друг член на семејството.²¹⁸ Ова ќе зависи од тоа дали постои потенцијален конфликт на интереси²¹⁹ или од тоа дали има причина родителот или некој друг член на семејството да нема такво овластување согласно домашното право. Судот, исто така, ќе земе предвид и дали децата,

²⁰⁸ *Zehentner v. Austria*, No. 20082/02, § 39, 16 July 2009.

²⁰⁹ *Winterwerp v. Netherlands*, Series A, No. 33, 24.10.79.

²¹⁰ *Zehentner v. Austria*, No. 20082/02, 16 July 2009.

²¹¹ *Y.F. v. Turkey*, No. 24209/94, § 3, ECHR 2003-IX.

²¹² *Hasan İlhan v. Turkey*, No. 22494/93, §§ 53-55, 9 November 2004.

²¹³ *Kurt Nielsen v. Denmark*, No. 33488/96, §§ 56-57, 15 February 2000; *Scozzari and Giunta v. Italy* [GC], Nos. 39221/98 and 41963/98, § 138, ECHR 2000-VIII.

²¹⁴ *Hasan İlhan v. Turkey*, No. 22494/93, § 53, 9 November 2004.

²¹⁵ *Marckx v. Belgium*, No. 6833/74, 13.6.79.

²¹⁶ *A. v. the United Kingdom*, No. 35373/97, ECHR 2002-X.

²¹⁷ *Campbell and Cosans v. the United Kingdom*, 25 February 1982.

²¹⁸ *N.Ts. and Others v. Georgia*, No. 71776/12, 2 February 2016 – жалба поднесена врз основа на член 8 во име на три момчиња од страна на нивната тетка.

²¹⁹ *P., C. and S. v. the United Kingdom*, No. 56547/00, ECHR 2002-VI.

во спротивно, би биле лишени од ефективната заштита на нивните права согласно Конвенцијата.²²⁰

Во случајот *Hokkanen v. Finland*,²²¹ таткото поднел жалба во однос на спор за старателство над детето со дедото и бабата на детето од мајчина страна. Таткото, исто така, поднел жалба и во име на неговата ќерка, но тој аспект на случајот бил прогласен за недопуштен, од причина што било утврдено дека тој не бил старател на детето во релевантното време. Од друга страна, во случајот *Scozzari and Giunta v. Italy*,²²² Големиот судски совет признал дека онаму каде што има конфликт во однос на интересите на малолетникот меѓу биолошкиот родител и лицето назначено од страна на властите за старател на детето, би можело да постои ризик дека за определени прашања нема да му се обрне внимание на Судот. Од овие причини било утврдено дека жалителот, како биолошка мајка, има овластување да ги застапува нејзините деца, и покрај тоа што ѝ биле одземени родителските права. Сепак, Судот утврдил дека во случаи коишто произлегуваат од спорови меѓу родителите, за да ги заштити интересите на детето ќе биде овластен да постапува родителот кој има старателство. Затоа, во такви ситуации, својството на биолошки родител може да не биде доволно за да се поднесе жалба во име на детето.²²³

Децата, исто така, може да бидат застапувани пред Судот и од страна на други, како што се правните застапници, под услов застапниците да обезбедат доказ дека имаат овластување да постапуваат.²²⁴ Доколку децата станат полнолетни за време на траењето на постапката пред Судот, од нив ќе се бара да потврдат дали сакаат да продолжат со постапката.²²⁵

Судот нема да прифати жалби во име на починато лице. Сепак, постои добро утврдена практика дека жалба може да биде поднесена во име на починато лице од страна на близок роднина или наследник, кога се смета дека имаат доволен или легитимен интерес, или кога постои поширок општ интерес којшто го оправдува продолжувањето на случајот.²²⁶ Исто така, во случај кога жалителот ќе почине додека постапката пред Судот сè уште трае, постапката обично може да биде продолжена од страна на блиски роднини или наследници на жалителот, доколку тие лица имаат легитимен интерес²²⁷ или доколку Судот смета дека жалбата е од општа важност. Ситуациите кога Судот прифаќа жалби во име на починато лице ќе бидат детално објаснети во продолжение на ова поглавје, во контекст на постоењето на статус на жртва.

Правно лице кое тврди дека е жртва на повреда на правата заштитени со Конвенцијата и нејзините протоколи, извршена од страна на држава која е договорна страна на Конвенцијата, може да има статус на жалител пред Судот само ако се работи за **невладината организација** во смисла на член 34 од Конвенцијата. Имено, терминот „невладината организација“ овде се употребува во пошироко значење, како спротивност на терминот „вла-

²²⁰ *N.Ts. and Others v. Georgia*, No. 71776/12, 2 February 2016.

²²¹ *Hokkanen v. Finland*, Series A. No. 299-A, 23 September 1994.

²²² *Scozzari and Giunta v. Italy* [GC], Nos. 39221/98 and 41963/98, ECHR 2000-VIII.

²²³ *Sahin v. Germany* [GC], No. 30943/96, ECHR 2003-VIII.; *Petersen v. Germany* (dec.), No. 39793/98, ECHR 2001-XII.; *Eberhard and M. v. Slovenia*, Nos. 8673/05 & 9733/05, 1 December 2009.

²²⁴ *SD, DP and T v. United Kingdom*, No. 23715/94, 5.96.; *Giusto and Bornacin v. Italy* (dec.), No. 38972/06, 15.5.07.; *Šneerson and Campanella v. Italy*, No. 14737/09, 12 July 2011.

²²⁵ *Lautsi and Others v. Italy* [GC], No. 30814/06, § 1, ECHR 2011; *Raw and Others v. France*, No. 10131/11, § 53, 7 March 2013.

²²⁶ *Micallef v. Malta*, No. 17056/06, 15.10.09.

²²⁷ *Jėčius v. Lithuania*, No. 34578/97, ECHR 2000-IX.; *Ergezen v. Turkey*, No. 73359/10, 8 April 2014.

дина организација“. Ова значи дека терминот „невладина организација“, во смисла на член 34 од Конвенцијата, ги исклучува сите организации што вршат определени владини овластувања. Во оваа смисла, жалител може да биде: компанија, професионално здружение, трговска унија, политичка организација, религиозна организација, НВО,²²⁸ и слично.

Имено, во зависност од природата на наводната повреда на Конвенцијата, самата компанија, како организација, може да поднесе жалба согласно Конвенцијата. Притоа, треба да се има предвид дека на определени права од Конвенцијата, по дефиниција, може да се повикаат само поединци и тие права не може да се прошират на организации. Такви права се: слободата на мисла, совест и вера,²²⁹ правото на образование,²³⁰ правото да не се биде подложен на понижувачко однесување или казнување.²³¹

Исто така, важно е да се истакне дека НВО не може да биде жалител во постапката пред Судот, доколку не може да тврди дека самата организација е жртва на повреда на Конвенцијата.²³² Во определени ситуации постојат исклучоци од ова правило. Во случајот *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania*,²³³ Големият судски совет исклучително утврдил дека невладината организација жалител имала право да поднесе жалба врз основа на член 2 во име на Валентин Кампеану, кој починал во сиропиталиште на возраст од 18 години, при што бил ХИВ позитивен и имал тешка ментална попреченост. Судот го зел предвид фактот дека г. Кампеану немал близок жив роднина и дека невладината организација жалител започнала домашни постапки во негово име, без, притоа, да има какви било приговори од страна на релевантните домашни органи. Исто така, државните власти не назначиле старател или друга форма на застапник. Од тие причини, Судот заклучил дека доколку одлучи поинаку, тоа би значело спречување таквите сериозни наводи за повреда на Конвенцијата да бидат испитани на меѓународно ниво, со ризик дека тужената држава може да избегне одговорност според Конвенцијата, како резултат на нејзиниот неуспех да назначи законски застапник кој ќе дејствува во негово име, како што била должна да постапи според националниот закон.

Слично било постапено и во случајот *Kondrulin v. Russia*,²³⁴ кој се однесувал на несоодветна медицинска грижа во однос на жалителот, кој бил притвореник. Кога жалителот починал од рак во текот на постапката, невладината организација АГОРА, која го застапувала, побарала да го заземе неговото место во постапката. Ова барање било одобрено од страна на Судот, врз основа на тоа што жалителот починал во притвор, не оставајќи никакви познати роднини, како и врз основа на тоа што адвокатите на АГОРА го претставувале во домашните постапки, без, притоа, да има какви било приговори од страна на националните власти.

Терминот „владини организации“, наспроти терминот „невладини организации“, во смисла на член 34 од Конвенцијата, не се однесува само на централните органи на др-

²²⁸ Се мисли на невладината организација во потесно значење, како непрофитна, граѓанска организација, која обично има за цел да реши определени општествени или политички прашања.

²²⁹ *X and Church of Scientology v. Sweden*, 1979.

²³⁰ *Ingrid Jordebo Foundation & Christian Schools and Ingrid Jordebo v. Sweden*, No. 11533/85, 1987.

²³¹ *Kontakt-Information-Therapie and Hengen v. Austria*, No. 11921/86, 1988.

²³² *Čonka v. Belgium*, No. 51564/99, ECHR 2002-I– организацијата *Ligue des Droits de L'homme* не можела да тврди дека е жртва на повредите кои ги доживеало семејството-жалител.

²³³ *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [GC], No. 47848/08, ECHR 2014.

²³⁴ *Kondrulin v. Russia*, No. 12987/15, 20 September 2016.

жавата, туку и на децентрализираните власти коишто вршат јавни функции, без оглед на нивната автономија во однос на централните органи. Овој термин, исто така, се однесува и на локални и регионални власти,²³⁵ општина²³⁶ или дел од општина која учествува во вршењето на јавните овластувања.²³⁷ Ниту една од овие владини организации нема право да поднесува жалба врз основа на член 34 од Конвенцијата.

Исто така, терминот „владина организација“ се однесува и на правни лица кои учествуваат во извршувањето на владини овластувања или вршат јавна услуга под владина контрола. Со цел да се утврди дали определено правно лице, кое не претставува територијална власт, е опфатено со терминот „владина организација“, мора да се земе предвид: неговиот правен статус и, онаму каде што е соодветно, правата што ги дава статусот; природата на дејноста што ја извршува и контекстот во кој се спроведува; како и степенот на неговата независност од политичките власти.²³⁸ Така, терминот „владина организација“ не се однесува на компании во државна сопственост, кои уживаат доволна институционална и оперативна независност од државата.²³⁹ Таквите компании, и покрај тоа што се во државна сопственост, може да поднесуваат жалби до Судот.²⁴⁰

Конечно, жалба може да биде поднесена и од страна на **група поединци**. Имено, се работи за неформални здруженија на неколку поединци, кои најчесто се привремени.²⁴¹ Сепак, треба да се има предвид дека локалните власти, или било кое друго владино тело, не може да поднесат жалби преку поединците што ги сочинуваат или ги застапуваат, во врска со дела што се казнуваат од страна на државата за која се врзани и во чие име вршат јавни овластувања.²⁴²

2.3. Статус на жртва

Според член 34 на Конвенцијата, само жалителите кои сметаат дека се жртви на некоја повреда на Конвенцијата можат да се жалат пред Судот. Жалителот мора да тврди дека е жртва на повреда на едно или повеќе права загарантирани со Конвенцијата.²⁴³ Притоа, националните власти се оние кои првенствено треба да ја исправат секоја наводна повреда на Конвенцијата. Во оваа смисла, фактот дали некој жалител може да тврди дека е жртва на наводна повреда е суштински во секоја фаза на постапката пред Судот.²⁴⁴

Зборот „жртва“, во контекст на член 34 од Конвенцијата, подразбира лице, или лица, кои на директен или индиректен начин се засегнати од наводната повреда.²⁴⁵ Оттука, членот 34 не се однесува само на директната жртва, или жртви, на наводната повреда, туку и на сите индиректни жртви на коишто повредата би им предизвикала штета или кои би

²³⁵ *Radio France and Others v. France* (dec.), No. 53984/00, § 26, ECHR 2003-X.

²³⁶ *Ayuntamiento de Mula v. Spain* (dec.), No. 55346/00, ECHR 2001-I.

²³⁷ *Municipal Section of Antilly v. France* (dec.), No. 45129/98, ECHR 1999-VIII.

²³⁸ *Radio France and Others v. France* (dec.), No. 53984/00, § 26, ECHR 2003-X.; *Kotov v. Russia* [GC], No. 54522/00, § 93, 3 April 2012.

²³⁹ *Islamic Republic of Iran Shipping Lines v. Turkey*, No. 40998/98, §§ 80-81, ECHR 2007-V.; *Ukraine-Tyumen v. Ukraine*, No. 22603/02, §§ 25-28, 22 November 2007; *Unédic v. France*, No. 20153/04, §§ 48-59, 18 December 2008.

²⁴⁰ European Court of Human Rights, *Practical Guide on Admissibility Criteria*, 4th Edition, Council of Europe, Strasbourg, 2017, p. 9.

²⁴¹ *Belgian Linguistic Case* (No. 2) (dec.), Series A, No. 6, 23.7.68.

²⁴² *Demirbaş and Others v. Turkey* (dec.), No. 1093/08 et al, 9.11.10.

²⁴³ *Senator Lines GmbH v. 15 Member States of the European Union* (dec.), No. 56672/00, 10.3.04.

²⁴⁴ *Scordino v. Italy* (No. 1) [GC], No. 36813/97, § 179, ECHR 2006-V.

²⁴⁵ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 10.

имале валиден и личен интерес истата да се елиминира.²⁴⁶ Ова значи дека индивидуална жалба може да биде поднесена не само од страна на **директната жртва** на наводна повреда на Конвенцијата, туку дека во одредени специфични ситуации жалител може да биде и **потенцијална жртва**, како и лице кое се смета за **индиректна жртва** на наводна повреда на Конвенцијата.²⁴⁷

Поимот „жртва“ се толкува автономно и независно од домашните правила, како што се правилата за постоење на интерес или способноста за преземање дејство,²⁴⁸ иако Судот треба да го земе предвид фактот дека жалителот бил странка во домашните постапки.²⁴⁹ Исто така, овој поим не подразбира постоење на штета.²⁵⁰ Доволно би било да постои дејство што има само привремени правни последици.²⁵¹

Според Судот, не е потребно жртвата да претрпела штета. Тоа е релевантно само во однос на доделувањето на правичен надомест, согласно членот 41 од Конвенцијата. Во случајот *De Jong, Baljet u Van Den Brink v. Netherlands*,²⁵² на пример, Владата приговарала на статусот на жртва на г. Ван ден Бринк, поради наводниот недостаток на штета причинета кон него. Тој бил воен регрут, кој одбил да ги почитува наредбите врз основа на совесен приговор и заради тоа бил уапсен и притворен. Владата тврдела дека жалителот не може да тврди дека е жртва, бидејќи неговото време поминато во притвор е одземено од казната изречена за него. Сепак, Судот сметал дека жалителот бил директно засегнат од одлуката во прашање и дека одбивањето на времето поминато во притвор од казната не можело да го лиши жалителот од статусот на жртва.

Слична одлука била донесена и во случајот *CC v. United Kingdom*.²⁵³ Жалителот се жалел на автоматски притвор пред судење. Европската комисија за човекови права во овој случај утврдила дека одбивањето на периодот поминат во притвор од казната не го лишува жалителот од статусот на жртва, бидејќи не претставува потврда дека Конвенцијата била повредена.

Во случајот *Eckle v. Germany*,²⁵⁴ кој се однесува на должината на кривичната постапка поведена против жалителот, Судот сметал дека ублажувањето на казната и запирањето на постапката поради прекумерната должина, во принцип, не го лишиле жалителот од статусот на жртва. Тие прашања требало да бидат земени предвид при проценката на степењот на штетата што ја претрпел жалителот. Меѓутоа, позицијата може да биде поинаква во случај кога националните власти признале, експлицитно или во суштина, дека имало повреда на Конвенцијата, при што било обезбедено и обесштетување за жртвата. Имено, ова би можело да доведе до губење на статусот на жртва, за што подетално ќе стане збор во продолжение на ова поглавје.

²⁴⁶ *Vallianatos and Others v. Greece* [GC], Nos. 29381/09 and 32684/09, § 47, ECHR 2013.

²⁴⁷ Leach, *supra* note 21, p. 128-136.

²⁴⁸ *Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, No. 62543/00, § 35, ECHR 2004-III.

²⁴⁹ *Aksu v. Turkey* [GC], Nos. 4149/04 and 41029/04, § 52, ECHR 2012, *Micallef v. Malta* [GC], No. 17056/06, § 48, ECHR 2009.

²⁵⁰ *Brumărescu v. Romania* [GC], No. 28342/95, § 50, ECHR 1999-VII.

²⁵¹ *Monnat v. Switzerland*, No. 73604/01, § 33, ECHR 2006-X.

²⁵² *De Jong, Baljet u Van Den Brink v. Netherlands*, Nos. 8805/79, 8806/79 & 9242/81, Series A, No. 77, 18.6.71.

²⁵³ *CC v. United Kingdom*, No. 32819/96, 30.6.98.

²⁵⁴ *Eckle v. Germany*, No. 8130/78, Series A, No. 51, 15.7.82.

Толкувањето на поимот „жртва“ треба да се развива и да еволуира во светло на условите во современото општество, како и да се применува без прекумерен формализам.²⁵⁵ Според Судот, прашањето за статусот на жртва може да биде во врска со основаноста на случајот.²⁵⁶ Притоа, Судот може *ex officio* да го испита постоењето на статусот на жртва.²⁵⁷

Жалбите може да се поднесат само од страна на живи лица, жртви на определена повреда на Конвенцијата, или во корист на живи лица.²⁵⁸ Починато лице не може да поднесе жалба, дури ниту преку застапник.²⁵⁹ Меѓутоа, ситуацијата е поинаква кога директната жртва ќе почине пред да ја поднесе жалбата до Судот.²⁶⁰ Така, на пример, определено лице може да поднесе: жалба што се однесува на жалбени наводи поврзани со смртта на негов близок роднина,²⁶¹ жалба што се однесува на исчезнувањето на негов близок роднина,²⁶² и слично.

Со цел да покаже дека е **жртва** на повреда на ЕКЧП, во контекст на поднесувањето на жалба во согласност со член 34, жалителот мора да покаже дека е „директно погоден“ од мерката на која се жали.²⁶³ Ова е неопходно за да се стави во сила механизмот за заштита на Конвенцијата.²⁶⁴ Сепак, овој критериум не треба да се применува на: крут, механички и нефлексибилен начин во текот на постапката.²⁶⁵

Тестот којшто го применува Судот за да утврди дали определен жалител има статус на жртва, се состои во тоа што жалителот мора да покаже дека бил лично или директно погоден од наводната повреда на Конвенцијата. Судот, исто така, утврдил дека, со цел жалителот да може да тврди дека е жртва на повреда на Конвенцијата, мора да постои доволно директна врска помеѓу жалителот и штетата што смета дека ја претрпел како резултат на наводната повреда. Ова прашање било разгледувано во случајот *Brudnicka and Others v. Poland*.²⁶⁶

Во случајот *Brudnicka and Others v. Poland*, жалителите биле роднини на морнари кои загинале кога потонал ферибот. Причините за несреќата биле испитувани од страна на неколку дивизии за поморски спорови, кои утврдиле дека екипажот бил небрежен. Жалителите тврделе дека има повреда на правото на независен и непристрасен трибунал во контекст на член 6 од Конвенцијата, кој го гарантира правото на правично судење. Имено, нивните жалбени наводи се однесувале на независноста и непристрасноста на дивизиите за поморски спорови, а го засегаале правото на добар углед на жртвите на бродоломот. Владата тврдела дека жалителите немаат статус на жртва, бидејќи членовите на екипажот не биле

²⁵⁵ *Gorraz Lizarraga and Others v. Spain*, No. 62543/00, § 38, ECHR 2004-III.; *Stukus and Others v. Poland*, No. 12534/03, § 35, 1 April 2008; *Ziętal v. Poland*, No. 64972/01, § 54-59, 12 May 2009.

²⁵⁶ *Siliadin v. France*, No. 73316/01, § 63, ECHR 2005-VII.

²⁵⁷ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 10.

²⁵⁸ *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [GC], No. 47848/08, § 96, ECHR 2014.

²⁵⁹ *Kaya and Polat v. Turkey*, Nos. 2794/05 & 40345/05, 21.10.08.

²⁶⁰ *Fairfield v. the United Kingdom* (dec.), No. 24790/04, 8.3.05.

²⁶¹ *Velikova v. Bulgaria* (dec.), No. 41488/98, ECHR 1999-V.

²⁶² *Varnava and Others v. Turkey* [GC], Nos. 16064/90 and 8 others, § 112, ECHR 2009.

²⁶³ *Tănase v. Moldova* [GC], No. 7/08, § 104, ECHR 2010; *Burden v. the United Kingdom* [GC], No. 13378/05, § 33, ECHR 2008; *Lambert and Others v. France* [GC], No. 46043/14, § 89, ECHR 2015.

²⁶⁴ *Hristozov and Others v. Bulgaria*, Nos. 47039/11 and 358/12, § 73, ECHR 2012.

²⁶⁵ *Micallef v. Malta* [GC], No. 17056/06, § 45, ECHR 2009; *Karner v. Austria*, No. 40016/98, § 25, ECHR 2003-IX.; *Aksu v. Turkey* [GC], Nos. 4149/04 and 41029/04, § 51, ECHR 2012.

²⁶⁶ *Brudnicka and Others v. Poland*, No. 54723/00, ECHR 2005-II.

именувани поединечно од страна на поморските дивизии. Сепак, Судот ја отфрлил таа позиција, утврдувајќи дека статусот на жртва не е условен исклучиво врз основа на заклучокот дека угледот на жалителот бил повреден и дека применливоста на Конвенцијата не зависи од тоа дали била утврдена вината на секој член на екипажот.

Понатаму, во случајот *Dilipak v. Turkey*,²⁶⁷ жалителот бил новинар кој бил кривично гонет за деградирање на вооружените сили, откако напишал статија во којашто ги критикува разните интервенции на командантите во владината политика. Жалителот се жалел на повреда на правото на слободно изразување, предвидено во член 10 од Конвенцијата. Со оглед на тоа што турските судови констатирале застареност на кривично гонење по 6 и пол годишно траење на постапката, никогаш не била донесена конечна пресуда. Од овие причини, Владата во овој случај тврдела дека кривичната постапка е запрена и затоа жалителот нема повеќе статус на жртва. Сепак, овој аргумент бил одбиен од страна на Судот, врз основа на тоа што жалителот останува под ризик да биде прогласен за виновен и казнет, додека самата кривична постапка негативно влијаела врз неговата способност да ја извршува својата улога како политички коментатор.

Постојат бројни примери на случаи во кои се утврдило дека жалителите не успеале да го поминат тестот кој Судот го применува за да се утврди дали имаат статус на жртва.²⁶⁸ Во тие случаи жалбите се прогласуваат за недопуштени *ratione personae*. Во случајот *Fédération Chrétienne des Témoins de Jéhovah de France v. France*,²⁶⁹ на пример, жалителот, национална асоцијација што ги претставува Јеховините сведоци, се обидел да се жали на парламентарниот извештај за секти, за кој тврдел дека предизвикал политика на репресија и закон за спречување и сузбивање на секти. Жалбата била прогласена за недопуштена, врз основа на тоа што жалителот не можел да тврди дека бил директно засегнат од предметната мерка. Слично на тоа, за жалителите во случаите *Ouardiri v. Switzerland*²⁷⁰ и *Ligue des musulmans de Suisse and others v. Switzerland*²⁷¹ било утврдено дека немаат статус на жртва. Тие се обиделе да се спротивстават на предложената забрана за изградба на минариња, но се утврдило дека случаите се слични на *actio popularis*, бидејќи мерката не започнала да се спроведува и не постоело ништо што би сугерирало дека тоа би имало практични ефекти врз жалителите.

Понатаму, во случајот *Magee v. United Kingdom*,²⁷² жалителот, кој бил адвокат, се жалел на постоењето на обврска за апликантите кои сакаат да станат адвокати на кралицата да мора да положат заклетва на верност, при што тврдел дека оваа обврска претставува повреда на членовите: 9, 10, 13 и 14 од Конвенцијата. Сепак, жалбата била прогласена за недопуштена врз основа на тоа што како резултат на одбивањето на неговото барање да стане адвокат на кралицата, тој не можел да тврди дека е жртва на повреда според член 34 од Конвенцијата.

²⁶⁷ *Dilipak v. Turkey*, No. 29680/05, 15 September 2015.

²⁶⁸ *SEGI v. Germany and others* (dec.), Nos. 6422/02 & 9916/02, 23.5.02.; *Akdeniz v. Turkey*, No. 25165/94, 31 May 2005.

²⁶⁹ *Fédération chrétienne des témoins de Jéhovah de France v. France* (dec.), No. 53430/99, ECHR 2001-XI.

²⁷⁰ *Ouardiri v. Switzerland* (dec.), No. 65840/09, 28.6.1.

²⁷¹ *Ligue des musulmans de Suisse and others v. Switzerland* (dec.), No. 66274/09, 28.6.11.

²⁷² *Magee v. United Kingdom* (dec.), No. 24892/95, 6.4.95.

Во случајот *Leigh, Guardian Newspapers Ltd and Observer Ltd v. United Kingdom*,²⁷³ во врска со развојот на обичајното право што ја ограничува употребата на „откриени“ документи кои биле прочитани на суд, жалителите биле новинари и компанија за весници кои тврделе дека нивните извори на информации биле негативно засегнати, бидејќи примателите на такви информации нема да им дозволуваат на новинарите да ги видат информациите и дека сето тоа има негативен ефект врз нивното право на слобода на изразување. Сепак, жалителите не биле сметани за жртви, бидејќи не биле самите тие оние на кои нешто им било забрането или кои биле ограничени во однос на нешто. Со цел да се помине успешно тестот наменет да се утврди статусот на жртва, штетата на којашто се жалеле требало да биде од помалку индиректна и далечна природа.

Членот 34 од Конвенцијата не дозволува жалби *in abstracto* за повреда на Конвенцијата.²⁷⁴ Меѓутоа, во одредени специфични ситуации, Судот прифатил дека жалителот може да биде **потенцијална жртва**. Така, членот 34 може да дозволи жалителот да се жали дека самиот закон ги повредува неговите права загарантирани со Конвенцијата, дури и ако немало конкретни мерки кои биле спроведени против него.

Судот истакнал дека Конвенцијата не предвидува поднесување на *actio popularis* за толкување на правата кои ги содржи и не дозволува поединци да се жалат на одредби од домашен закон кои немале директно влијание врз нив, единствено заради тоа што сметаат дека се спротивни на Конвенцијата.²⁷⁵ Сепак, дозволено е определено лице да тврди дека законот ги крши неговите или нејзините права, во отсуство на индивидуална мерка којашто се имплементира, доколку е обврзано да го модифицира своето однесување, или ризикува да биде кривично гонето, или ако припаѓа на класа (категиорија) на лица кои ризикуваат да бидат директно засегнати од законодавството.²⁷⁶

За да може да тврди дека е жртва во таква ситуација, жалителот мора да даде разумни и убедливи докази за веројатноста дека ќе настапи повреда што го засегнува лично. Само сомнеж или претпоставка не се доволни за да се утврди статус на жртва.²⁷⁷ Потенцијалните жртви на повреди на Конвенцијата мора да му покажат на Судот дека постои вистински личен ризик да бидат директно засегнати од повредата.²⁷⁸

Лицата за коишто се смета дека се изложени на ризик, вообичаено се категоризираат во различни категории, вклучувајќи ги тука и оние лица кои се изложени на ризик од кривично гонење. Како пример во оваа смисла би можеле да послужат случаите: *Dudgeon v. United Kingdom*,²⁷⁹ *Norris v. Ireland*²⁸⁰ и *Modinos v. Cyprus*,²⁸¹ кои се однесуваат на домашното законодавство што ги криминализира хомосексуалните активности. Во случајот *Dudgeon*

²⁷³ *Leigh, Guardian Newspapers Ltd and Observer Ltd v. United Kingdom* (dec.), No. 10039/82, 11.5.84.

²⁷⁴ *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [GC], No. 47848/08, §101, ECHR 2014.

²⁷⁵ *Aksu v. Turkey* [GC], Nos. 4149/04 and 41029/04, § 50, ECHR 2012; *Burden v. the United Kingdom* [GC], No. 13378/05, § 33, ECHR 2008.

²⁷⁶ *Burden v. the United Kingdom* [GC], No. 13378/05, § 34, ECHR 2008; *Tănase v. Moldova* [GC], No. 7/08, § 104, ECHR 2010; *Michaud v. France*, No. 12323/11, §§ 51-52, ECHR 2012; *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [GC], Nos. 27996/06 and 34836/06, § 28, ECHR 2009.

²⁷⁷ *Senator Lines GmbH v. Austria, Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Ireland, Italy, Luxembourg, the Netherlands, Portugal, Spain, Sweden and the United Kingdom* (dec.) [GC], No. 56672/00, ECHR 2004-IV.

²⁷⁸ *Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland*, Series A No. 246-A, § 44, 29 October 1992; *Johnston and Others v. Ireland*, Series A No. 112, § 42, 18 December 1986.

²⁷⁹ *Dudgeon v. the United Kingdom*, Series A, No. 45, 22 October 1981.

²⁸⁰ *Norris v. Ireland*, Series A, No. 142, 26 October 198.

²⁸¹ *Modinos v. Cyprus*, Series A, No. 259, 22 April 1993.

v. United Kingdom,²⁸² жалителот се жалел дека можел да биде подложен на кривично гонење заради неговото хомосексуално однесување и се жалел на: страв, страдање и психичко вознемирување предизвикани од самото постоење на законите за кои станало збор во овој случај. Тој бил испитуван од страна на полицијата за неговите хомосексуални активности и во неговата кука бил извршен претрес, но не била покрената кривична постапка против него. Сепак, Судот прифатил дека самото постоење на законодавството постојано и директно влијаело врз неговиот приватен живот. Исто така, било релевантно дека законот за кој станува збор не е „мртво слово“.

Слична одлука била донесена од страна на Европската комисија за човекови права за статусот на жалителот како жртва во случајот *Sutherland v. United Kingdom*,²⁸³ кој се однесувал на одредување на минималната возраст за законски хомосексуални активности на 18 години, а не на 16 години. Имено, било утврдено дека пред жалителот да достигне 18-годишна возраст, постоењето на законодавството директно влијаело врз неговиот приватен живот, иако тој дури и не бил загрозен со преземање на кривично гонење.

Понатаму, оние лица кои припаѓаат на определена група во општеството која би можела да биде засегната од одредена мерка или пропуст, исто така може да се сметаат за потенцијални жртви. Така, во случајот *Balmer-Schafroth v. Switzerland*,²⁸⁴ Владата тврдела дека жалителите, кои живееле во близина на нуклеарна централа, не можеле да тврдат дека се жртви на одлуката за продолжување на лиценцата за работење на електрична централа, бидејќи последиците од повредите од кои тие се жалеле биле премногу далечни за да влијаат врз нив директно и лично. Сепак, Судот ги отфрлил овие аргументи, бидејќи приговорите на жалителите биле сметани за допуштени од страна на Швајцарскиот сојузен совет, како и заради тоа што би можело да има повреда на Конвенцијата дури и во отсуство на штета. Имено, штетата би била релевантна само во контекст на член 41 од Конвенцијата, кој го гарантира правото на правичен надомест.

Во случајот *John Shelly v United Kingdom*,²⁸⁵ жалителот се жалел дека властите не успеале да преземат превентивни чекори во однос на познатите ризици од ширење на вируси во затвор. Иако не тврдел дека тој самиот бил непосредно засегнат, Судот го прифатил статусот на жртва на жалителот, од причина што тој бил притворен во затвор, каде што имало значително поголем ризик од инфекција со ХИВ и ХЦВ и затоа тој можел да тврди дека е засегнат од здравствената политика.

Случајот *Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland*²⁸⁶ се однесувал на забраната наметната од страна на ирските судови, која го спречува ширењето на информациите наменети за бремени жени, во однос на разни установи каде се врши абортус надвор од Ирска. Владата вложила приговор за статусот на жртва на две жалителки, кои се приклучиле кон жалбата како жени на возраст на која може да се очекува да родат деца, но кои тогаш не биле бремени. Судот утврдил дека двете жалителки припаѓаат на категорија на жени кои се на возраст на која може да се очекува да родат деца и кои може да бидат негативно за-

²⁸² *Dudgeon v. the United Kingdom*, Series A, No. 45, 22 October 1981.

²⁸³ *Sutherland v. the United Kingdom* [GC], No. 25186/94, 22 March 2001.

²⁸⁴ *Balmer-Schafroth v. Switzerland*, No. 22110/93, 26.8.97.

²⁸⁵ *John Shelly v United Kingdom* (dec.), No. 23800/06, 4.1.08.

²⁸⁶ *Door and Dublin Well Woman v. Ireland*, Series A, No. 246-A, § 44, 29 October 1992.

сегнати од ограничувањата наметнати со забраната. Затоа, за нив постоел ризик да бидат директно повредени од мерката на којашто се жалеле.

Жалителот во случајот *Michaud v. France*²⁸⁷ бил француски адвокат кој се спротивставил на правилата воведени од страна на Националниот адвокатски совет, со кои од адвокатите се барало да се известува за постоење на сомневање за перење пари. Иако овие правила не биле активирани против жалителот, имајќи предвид дека тие се однесувале на сите француски адвокати, Судот во овој случај сметал дека жалителот припаѓа на категорија на лица кои ризикувале да бидат директно погодени од нив и затоа има статус на жртва.

Во случајот *Burden v. United Kingdom*,²⁸⁸ жалителките, кои биле сестри и кои живееле заедно, се жалеле (според членот 14 во врска со членот 1 од Протоколот 1) дека кога било која од нив ќе почине, преживеаната сестра ќе треба да плати данок на наследство за делот од семејниот дом на починатата сестра, за разлика од преживеаниот партнер од брачна двојка или преживеаниот партнер од хомосексуален однос регистриран според Законот за граѓанско партнерство од 2004 година. Големiot судски совет прифатил дека, со оглед на нивната возраст, природата на нивната волја и вредноста на нивниот имот, жалителките воспоставиле вистински ризик дека една од нив би била обврзана да плати значителен данок на наследство за имотот наследен од нејзината сестра и затоа би можеле да тврдат дека се жртви на таквиот дискриминаторски третман.

Во случајот *Campbell and Cosans v. United Kingdom*,²⁸⁹ Владата тврдела дека жалбата поднесе-на од страна на родителите во корист на деца кои би можеле да бидат подложени на физичко казнување ако не се однесуваат правилно, не може да го задоволи тестот на жртва. Меѓутоа, Европската комисија за човекови права утврдила дека заканата од потенцијална употреба на физичко казнување, како средство за дисциплина, значи дека децата го имаат потребниот директен и непосреден личен интерес.

Потенцијалните прекршувања на Конвенцијата, исто така, може да се појават во случаите кои се однесуваат на конкретни мерки кои, ако се спроведат, ќе ја прекршат Конвенцијата. Ова често се јавува во контекст на случаите на имиграција или екстрадиција.²⁹⁰ Сепак, од жалителите ќе се бара да ја чекаат конечната одлука во која било домашна постапка и да ги исцрпат достапните и ефективни домашни средства за жалба пред нивните жалби да бидат прифатени од Судот.²⁹¹

Судот може да прифати индивидуална жалба и од лице што се смета за **индиректна жртва**. Имено, лицето кое не е директно засегнато од одредена мерка или пропуст, сепак може индиректно да биде засегнато од повредата на правата на Конвенцијата на друго лице, односно директната жртва, доколку има лична или посебна поврзаност меѓу директната жртва и жалителот. Ова често може да биде случај кога се работи за блиски семејни врски, но може да вклучува и други трети страни. На пример, членовите на семејството на лице кое е предмет на одлука за депортирање може да тврдат дека се жртви на повреда на Конвенцијата. Така, во оваа смисла, случајот *Chahal v. United Kingdom*²⁹² се однесувал на

²⁸⁷ *Michaud v. France*, No. 12323/11, ECHR 2012.

²⁸⁸ *Burden v. the United Kingdom* [GC], No. 13378/05, ECHR 2008.

²⁸⁹ *Campbell and Cosans v. the United Kingdom*, Series A, No. 48, 25 February 1982.

²⁹⁰ *Soering v. the United Kingdom*, Series A, No. 161, 7 July 1989; *Chahal v. the United Kingdom*, 15 November 1996.

²⁹¹ *Vijayanathan and Pusparajah v. France*, Series A, No. 241-B, 27 August 1992.

²⁹² *Chahal v. the United Kingdom*, 15 November 1996.

предложената депортација на г. Чахал, сикиски лидер на сепаратистите, со образложение дека претставува закана за националната безбедност. Не само што самиот г. Чахал повел постапка согласно Конвенцијата, туку тоа го сториле и неговата сопруга и децата, тврдејќи дека неговата депортација ќе го наруши нивното право на почитување на семејниот живот, според член 8 од Конвенцијата.

Случајот *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. United Kingdom*²⁹³ се однесува на Законот за имиграција од 1971 година и правилата со кои се спречувале сопрузите на жалителките да останат со нив или да се приклучат на нив во Обединетото Кралство. Случајот бил поднесен од страна на жени кои биле законски и трајно населени во Обединетото Кралство, при што Судот утврдил повреда на член 8, во врска со член 14 (како жртви на дискриминација врз основа на пол), како и повреда на член 13 од Конвенцијата.

Ако наводната жртва на повредата починала пред поднесувањето на жалбата, можно е лицето кое го има потребниот правен интерес, како најблизок жив роднина на жртвата, да поднесе жалба во однос на смртта, или исчезнувањето на неговиот, или нејзиниот роднина.²⁹⁴ Ова се должи на конкретната ситуација поврзана со природата на наводната повреда и важноста на ефективното спроведување на една од најосновните одредби во системот на Конвенцијата.²⁹⁵ Во такви случаи, Судот прифатил дека членовите на потесното семејство, како што се родителите, на лице чија смрт или исчезнување ја вклучува одговорноста на државата, самите можат да тврдат дека се индиректни жртви на наводната повреда на член 2. Притоа, се смета дека не е релевантно прашањето дали се тие законски наследници на починатиот.²⁹⁶

Најблискиот жив роднина, исто така, може да покрене и други основи за жалба, како што се членовите 3 и 5 од Конвенцијата, во име на починати или исчезнати роднини, под услов наводната повреда да е тесно поврзана со смрт или исчезнување што доведува до покренување на прашања од член 2. Така, во случајот *Kurt v. Turkey*,²⁹⁷ жалбата на жалителката се однесувала на исчезнувањето на нејзиниот син, кој кога последен пат бил виден се наоѓал во притвор на безбедносните сили. Таа успешно се повикала на членовите 5 и 13 во врска со нејзиниот син. Истовремено, Судот во овој случај утврдил и повреда на член 3, притоа имајќи ги предвид нејзината болка и вознемиреност, кои жалителката ги претрпела во текот на подолг временски период.

Во случаи кога наводната повреда на Конвенцијата не била тесно поврзана со смртта или исчезнувањето на директната жртва, пристапот на Судот е порестриктивен.²⁹⁸ Судот, генерално, одбивал да дозволи статус на жалител на кое било друго лице, освен ако тоа не покажало свој личен интерес.²⁹⁹ На пример, во случајот *Sanles Sanles v. Spain*,³⁰⁰ кој се однесува на забрана за помагање на самоубиство и наводна повреда на членовите: 2, 3, 5, 8, 9 и 14, Судот сметал дека правата што ги бара жалителката, која во конкретниот случај била сопруга на братот на починатиот и правен наследник на починатиот, припаѓаат на

²⁹³ *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom*, Series A, No. 94, 28 May 1985.

²⁹⁴ *Varnava and Others v. Turkey* [GC], Nos. 16064/90 and 8 others, § 112, ECHR 2009.

²⁹⁵ *Fairfield v. the United Kingdom* (dec.), No. 24790/04, 8.3.05.

²⁹⁶ *Van Colle v. the United Kingdom*, No. 7678/09, § 86, 13 November 2012.

²⁹⁷ *Kurt v. Turkey*, No. 24276/94, 25.5.98.

²⁹⁸ *Karpylenko v. Ukraine*, No. 15509/12, § 104, 11 February 2016.

²⁹⁹ *Nassau Verzekering Maatschappij N.V. v. The Netherlands* (dec.), No. 57602/09, § 20, 4.10.11.

³⁰⁰ *Sanles Sanles v. Spain* (dec.), No. 48335/99, ECHR 2000-XI.

категоријата права кои не се преносливи и затоа таа не можела да тврди дека била жртва на повреда во корист на починатиот. Слични случаи се *Biç and Others v. Turkey*³⁰¹ и *Fairfield v. United Kingdom*.³⁰²

Што се однесува до жалбите за малтретирање на починати роднини според членот 3 од Конвенцијата, Судот прифатил *locus standi* на жалителите само во случаи кога малтретирањето било тесно поврзано со смртта или исчезнувањето на нивните роднини.³⁰³ Меѓутоа, не ја исклучил можноста дека може да признае *locus standi* во контекст на жалбите согласно член 3, во корист на жалителите кои се жалат на третман во врска со нивниот починат роднина, во случај кога таквите жалители покажуваат силен морален интерес, покрај материјалниот интерес за исходот на домашните постапки, или други релевантни причини, како што е важен општ интерес кој бара да се испита нивниот случај.³⁰⁴

Во оние случаи кога статусот на жртва бил одобрен за блиски роднини, дозволувајќи им да поднесат жалба во врска со наводните повреди согласно, на пример, членовите: 5, 6 или 8, Судот земал предвид дали тие покажале морален интерес починатата жртва да се ослободи од каква било вина,³⁰⁵ или интерес да се заштити нивниот сопствен углед и угледот на нивното семејство,³⁰⁶ или дали покажале материјален интерес врз основа на директен ефект врз нивните материјални права.³⁰⁷ Постојењето на општ интерес, кој придонесувал да биде неопходно натамошното разгледување на жалбите, исто така било земено предвид.³⁰⁸

Во определени ситуации може да дојде до **губење на статусот на жртва**. Така, како што повеќе пати веќе беше нагласено, член 34 од Конвенцијата налага секој жалител кој поднел жалба до ЕСПЧ да мора да покаже дека е жртва на повреда на Конвенцијата. Сепак, имајќи ги предвид целите на член 34, жалителите може да го изгубат статусот на жртва. Имено, обезбедувањето на обесштетување за наводните повреди на Конвенцијата е најпрво обврска на националните власти. Оттука, прашањето дали жалителот може да тврди дека е жртва на наводната повреда е релевантно во сите фази од постапката пред Судот.³⁰⁹ Во оваа смисла, жалителот мора да биде во состојба да го оправда својот статус на жртва во текот на постапката.³¹⁰

Притоа, одлука или мерка којашто е поволна за жалителот, во принцип не е доволна за да го лиши од неговиот статус на жртва за целите на член 34 од Конвенцијата, освен ако националните власти не ја признале, експлицитно или во суштина, повредата на Конвен-

³⁰¹ *Biç and Others v. Turkey*, No. 55955/00, 2 February 2006.

³⁰² *Fairfield v. the United Kingdom* (dec.), No. 24790/04, 8.3.05.

³⁰³ *Karpylenko v. Ukraine*, No. 15509/12, § 105, 11 February 2016; *Dzidzava v. Russia*, No. 16363/07, § 46, 20 December 2016.

³⁰⁴ *Boacă and Others v. Romania*, No. 40355/11, § 46, 12 January 2016; *Karpylenko v. Ukraine*, No. 15509/12, § 106, 11 February 2016; *Stepanian v. Romania*, No. 60103/11, §§ 40-41, 14 June 2016.

³⁰⁵ *Nölkenbockhoff v. Germany*, 25 August 1987, § 33, Series A No. 123; *Grădinar v. Moldova*, No. 7170/02, §§ 95 & 97-98, 8 April 2008.

³⁰⁶ *Brudnicka and Others v. Poland*, No. 54723/00, §§ 27-31, ECHR 2005-II.; *Armonienė v. Lithuania*, No. 36919/02, § 29, 25 November 2008; *Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain*, No. 34147/06, §§ 31-33, 21 September 2010.

³⁰⁷ *Nölkenbockhoff v. Germany*, Series A No. 123, § 33, 25 August 1987; *Grădinar v. Moldova*, No. 7170/02, § 97, 8 April 2008; *Micallef v. Malta* [GC], No. 17056/06, § 48, 15.10.09.

³⁰⁸ *Micallef v. Malta* [GC], No. 17056/06, § 46 & 50, ECHR 2009; *Biç and Others v. Turkey*, No. 55955/00, §§ 22-23, February 2006.

³⁰⁹ *Scordino v. Italy* (No. 1) [GC], No. 36813/97 § 179, ECHR 2006-V.

³¹⁰ *Burdov v. Russia* (dec.), No. 59498/00, § 30, ECHR 2001-VI.; *Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy* [GC], No. 38433/09 § 80, ECHR 2012.

цијата и потоа обезбедиле соодветно обесштетување.³¹¹ Единствено во случај кога овие услови се исполнети, супсидијарната природа на заштитниот механизам на Конвенцијата не дозволува испитување на жалба.³¹² Така, жалителот ќе го задржи статусот на жртва ако властите не успеале, експлицитно или во суштина, да признаат дека имало повреда на правата на жалителот,³¹³ дури и ако жалителот добил некаква компензација.³¹⁴

Во случајот *Eckle v. Germany*,³¹⁵ Судот утврдил тест за тоа кога ќе се смета дека жалителот го изгубил статусот на жртва. Според овој тест на Судот, потребно е исполнување на следниве услови за жалителот да го изгуби статусот на жртва: националните власти да признале, експлицитно или во суштина, дека имало повреда на Конвенцијата; на подносителот да му било обезбедено обесштетување.

Значи, во рамки на релевантната судска практика се обрнува внимание на две прашања: адекватноста на признавањето од страна на властите и доволноста на обесштетувањето што е обезбедено на жалителот. Притоа, обезбеденото обесштетување мора да биде соодветно и доволно. Ова ќе зависи од сите околности на случајот, со посебен осврт на природата на повредата на Конвенцијата во прашање. Така, соодветноста на какво било обесштетување ќе биде оценето од страна на Судот во светло на сите околности на случајот и може да вклучи, на пример, проценка за тоа дали износот на која било компензација доделена во домашната постапка е пропорционален со природата на направената штета која е предмет на жалбата.³¹⁶

Од овие причини, статусот на жртва на жалителот може да биде засегнат со решавањето на домашната постапка или ослободување во кривичната постапка, со успешна жалба или запирање на домашната постапка.³¹⁷ Така, на пример, едно лице не може да тврди дека е жртва на повреда на неговото право на правично судење според членот 6 од Конвенцијата, што, според него, се случила во текот на постапката во која бил ослободен или која била запрена,³¹⁸ но може да тврди дека е жртва на повреда која се однесува на должината на предметната постапка.³¹⁹ Во некои други случаи, одговорот на прашањето дали жалителот го задржува статусот на жртва, може да зависи и од висината на надоместот кој е доделен од страна на домашните судови, како и од ефективноста, вклучувајќи ја и брзината на правниот лек со кој надоместот е определен.³²⁰

Во секој случај, предметот може да биде симнат од листата на предмети на Судот, бидејќи жалителот го загубил статусот на жртва (*locus standi*). Судот, исто така, испитува дали предметот треба да биде симнат од неговата листа на предмети врз една или повеќе основи утврдени во членот 37 на Конвенцијата, во контекст на настаните што се случиле непо-

³¹¹ *Scordino v. Italy (No. 1)* [GC], No. 36813/97, § 180, ECHR 2006-V.; *Gäffen v. Germany* [GC], No. 22978/05, § 115, ECHR 2010; *Nada v. Switzerland* [GC], No. 10593/08, § 128, ECHR 2012.

³¹² *Jensen and Rasmussen v. Denmark*, No. 52620/99, 20.3.03.; *Albayrak v. Turkey*, No. 38406/97, § 32, 31 January 2008.

³¹³ *Albayrak v. Turkey*, No. 38406/97, § 33, 31 January 2008; *Jensen and Rasmussen v. Denmark*, No. 52620/99, 20.3.03.

³¹⁴ *Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy* [GC], No. 38433/09 § 88, ECHR 2012.

³¹⁵ *Eckle v. Germany*, Series A, No. 51, 15 July 1982.

³¹⁶ *R.R. v. Poland*, No. 27617/04, ECHR 2011; *Mironovas and Others v. Lithuania*, Nos. 40828/12 and 6 others, 8 December 2015.

³¹⁷ Leach, Philip, *supra* note 17, p. 136.

³¹⁸ *Oleksy v. Poland*, No. 64284/01, 28 November 2006.; *Koç and Tambaş v. Turkey*, No. 50934/99, 21 March 2006; *Bouglaime v. Belgium*, No. 16147/08, 2.3.10.

³¹⁹ *Osmanov and Husseinov v. Bulgaria* (dec.), Nos. 54178/00 & 59901/00, 4 September 2003.

³²⁰ *Normann v. Denmark* (dec.), No. 44704/98, 14 June 2001; *Scordino v. Italy (No. 1)* [GC], No. 36813/97, § 202, ECHR 2006-V.

средно по поднесувањето на жалбата, без оглед на фактот што жалителот сè уште може да тврди дека е жртва,³²¹ или дури и независно од тоа дали тој може, или не може да продолжи да бара статус на жртва.

Во случај кога дошло до **смрт на жртвата** по поднесување на жалбата, сепак постапката пред Судот може да биде продолжена. Имено, и покрај тоа што жалбите може да бидат поднесени само од страна на живи лица или во нивна корист, смртта на жртвата не значи автоматско симнување на предметот од листата на предмети на Судот. Во принцип, жалбата поднесена од страна на првобитниот жалител пред неговата смрт може да биде продолжена од наследниците или членовите на потесното семејство, кои изразуваат желба да се продолжи со постапката, и под услов да имаат доволен интерес во однос на случајот.³²² Така, на пример, постапката може да ја продолжат: вдовицата и децата на починатиот жалител,³²³ родителите на починатиот жалител,³²⁴ невенчаниот или *de facto* партнер,³²⁵ и слично.

Меѓутоа, кога подносителот на жалбата починал во текот на постапката и никој не изразил желба да ја продолжи постапката, или лицата кои изразиле таква желба не се наследници или доволно блиски роднини на жалителот и не можат да покажат дека имаат друг легитимен интерес во однос на продолжувањето на постапката, Судот ќе ја симне жалбата од својата листа.³²⁶

Сепак, во многу исклучителни случаи кога Судот смета дека почитувањето на човековите права, како што е дефинирано во Конвенцијата и нејзините протоколи, бара продолжување на испитувањето на случајот, Судот има овластување да го продолжи своето испитување за целите на заштитата на човековите права.³²⁷ Овие овластувања се поврзани со постоењето на прашање од општ интерес.³²⁸ Тие може да се појават особено тогаш кога жалбата задира во законодавството, или во правниот систем, или во практиката на тужената држава.³²⁹

2.4. Процесни основи за недопуштеност

Групата за допуштеност на жалбата, која се однесува на процесните основи за недопуштеност, е содржана во членот 35 на ЕКЧП. Во оваа група се вбројуваат следниве критериуми за оценување на допуштеноста на жалбата: неисцрпување на домашните правни средства; непочитување на рокот од четири месеци; анонимна жалба; суштински иста жалба; злоупотреба на правото на жалба.

³²¹ *Pisano v. Italy* [GC], No. 48420/99, § 39, 23 October 2001 – предметот е симнат од листата на предмети на Судот.

³²² *Hristozov and Others v. Bulgaria*, Nos. 47039/11 and 358/12, § 71, ECHR 2012.; *Malhous v. the Czech Republic* [GC], No. 33071/96, 12 July 2001; *Ergezen v. Turkey*, No. 73359/10, § 30, 8 April 2014.

³²³ *Raimondo v. Italy*, Series A, No. 281-A2, § 2, 2 February 1994; *Stojkovic v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia*, No. 14818/02, § 25, 8 November 2007.

³²⁴ *X v. France*, Series A, No. 234-C, § 26, 31 March 1992.

³²⁵ *Velikova v. Bulgaria* (dec.), No. 41488/98, ECHR 1999-V.

³²⁶ *Léger v. France* [GC], No. 19324/02, § 50, 30 March 2009.

³²⁷ *Karner v. Austria*, No. 40016/98, §§ 25 et seq., ECHR 2003-IX.

³²⁸ *Karner v. Austria*, No. 40016/98, § 27, ECHR 2003-IX; *Marie-Louise Loven and Bruneel v. France*, No. 55929/00, § 29, 5 July 2005.

³²⁹ *Karner v. Austria*, No. 40016/98, §§ 26 & 28, ECHR 2003-IX.; *Léger v. France* [GC], No. 19324/02, § 51, 30 March 2009.

2.4.1. Неисцрпување на домашните правни средства

Обврската за исцрпување на домашните правни средства, како критериум за допуштеност, е предвидена во член 35(1) од Конвенцијата, според кој „Судот може да прифати случај само откако ќе бидат исцрпени сите домашни правни средства, врз основа на општоприфатените принципи од меѓународното право...“. Оваа обврска, всушност, претставува дел од обичајното меѓународно право и е призната во судската практика на Меѓународниот суд на правдата. Исто така, содржана е и во други меѓународни договори за човекови права.³³⁰

Овој критериум за допуштеност е во согласност со принципот на супсидијарност. Имено, ЕСЧП треба да има супсидијарна улога во однос на националните системи за заштита на човековите права, при што е соодветно на националните судови да им се даде можност да ги утврдат прашањата што се однесуваат на усогласеноста на домашното право со Конвенцијата,³³¹ односно да им се даде можност да ги спречат или да ги исправат евентуалните повреди на Конвенцијата. Во оваа смисла, доколку подоцна, сепак, биде доставена жалба до ЕСЧП, Судот треба да извлече корист од ставовите на националните судови, од причина што тој е во директен и континуиран контакт со националните власти во тие држави.³³²

Сето ова се заснова врз претпоставката содржана во членот 13 од ЕКЧП, според кој националниот правен поредок ќе обезбеди право на ефективен правен лек за повреди на правата од Конвенцијата, без оглед дали Конвенцијата е инкорпорирана во домашното право.³³³ Оцената дали домашните правни средства се искористени или не, обично се прави имајќи го предвид датумот кога жалбата е поднесена до ЕСЧП.

Судот постојано ја нагласува потребата за примена на овој критериум со извесен степен на приспособливост и без прекумерен формализам, во контекст на заштитата на човековите права.³³⁴ Овој критериум не е ниту апсолутен, ниту може автоматски да се применува.³³⁵ Во случајот *Financial Times Ltd and Others v. The United Kingdom*,³³⁶ Судот ги зел предвид тесните временски рокови што биле определени за одговорот на жалителите, притоа истакнувајќи ја итноста со која требало да ги достават своите поднесоци.

Сепак, важно е да се истакне дека жалителите мора да ги почитуваат правилата и постапките на домашното право. Во спротивно, најверојатно нивната жалба нема да ги исполнува условите што се пропишани во членот 35 од Конвенцијата.³³⁷ Притоа, се смета дека не се почитува членот 35(1) од Конвенцијата, доколку домашниот апелационен суд не ја прифати жалбата за испитување заради процедурална грешка причинета од страна на

³³⁰ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 19.

³³¹ *A, B and C v. Ireland* [GC], No. 25579/05, § 142, ECHR 2010.

³³² *Burden v. the United Kingdom* [GC], No. 13378/05, § 42, ECHR 2008.

³³³ *Akdivar v. Turkey*, No. 21893/93, § 65, 16.9.96.

³³⁴ *Ringeisen v. Austria*, Series A No. 13, § 89, 16 July 1971; *Lehtinen v. Finland* (dec.), No. 39076/97, ECHR 1999-VII.

³³⁵ *Kozacıoğlu v. Turkey* [GC], No. 2334/03, § 40, 19.2.09.

³³⁶ *Financial Times Ltd and Others v. the United Kingdom*, No. 821/03, §§ 43-44, 15 December 2009.

³³⁷ *Ben Salah Adraoui and Dhaime v. Spain* (dec.), No. 45023/98, ECHR 2000-IV.; *Merger and Cros v. France* (dec.), No. 68864/01, 22 December 2004.; *MPP Golub v. Ukraine* (dec.), No. 6778/05, ECHR 2005-XI.

жалителот.³³⁸ Од друга страна, се смета дека се почитува членот 35(1) од Конвенцијата, доколку домашниот апелационен суд ја испитува основаноста на барањето, дури и во случај кога го смета за недопуштено.³³⁹

Доколку на жалителот му се достапни повеќе потенцијални ефективни правни средства, не е потребно да ги искористи сите. Доволно е да искористи само едно од нив.³⁴⁰ Имено, тоа значи дека ако е искористено едно правно средство, не е потребно за истата цел да се употреби друго правно средство.³⁴¹ Во случај на постоење на повеќе правни средства, жалителот треба да избере кое правно средство е најсоодветно во неговиот предмет.

Во рамки на домашните постапки не е потребно изречно истакнување на правото од Конвенцијата, во случај кога жалбениот навод е истакнат „барем во суштина“.³⁴² Имено, ако жалителот не се потпира на одредбите на ЕКЧП, тогаш тој мора да истакне аргументи за таа, или за слична цел, врз основа на домашното право, за да им даде можност на домашните судови да ја исправат евентуалната повреда.³⁴³ Во спротивно, жалбата ќе биде отфрлена како недопуштена заради неискористување на домашните правни средства.

Жалбата ќе биде отфрлена заради неискористување на домашните правни средства и во случај кога е поднесена предвремено, односно пред да се дочека исходот од домашните постапки. Доколку жалбата е преуранета и заради тоа е прогласена за недопуштена од страна на Судот, жалителот потоа повторно може да поднесе нова жалба до Судот откако ќе бидат искористени соодветните домашни правни лекови. Така, во случајот *Sarisülük v. Turkey*,³⁴⁴ кој се однесувал на неефективност на истрагата во врска со полициската акција за растурање на демонстрациите што настанале како резултат на настани на плоштадот „Таксим“, Судот ја отфрлил жалбата на жалителите како преуранета, заради тоа што домашната кривична постапка сè уште била во тек, при што во тој момент ниту самата постапка, ниту нејзината должина, не укажувале дека истрагата покажува рани знаци на неефективност. Покрај тоа, во тој момент немало никакви докази кои би ги ослободиле жалителите од исцрпување на домашните правни лекови во врска со поднесување на индивидуална жалба до Уставниот суд. Сепак, Судот нагласил дека ако домашните постапки не дадат соодветни резултати заради нивното долготрајно траење или организација, што ги прави неефективни во смисла на утврдената судска практика на Судот, жалителите ќе можат да поднесат нова жалба до Судот во рамки на определениот временски рок.

Обврската на жалителот да ги искористи сите домашни правни средства се однесува само на оние домашни правни средства кои се: **достапни, ефективни и доволни**. Така, во случајот *Uzun v. Turkey*,³⁴⁵ Судот во 2012 година го разгледувал воведувањето на нов правен лек пред Уставниот суд на Турција, кој имал надлежност да разгледува индивидуални жалби во врска со повреди на права загарантирани со Конвенцијата, откако сите останати

³³⁸ *Gäfgen v. Germany* [GC], No. 22978/05, § 143, ECHR 2010.

³³⁹ *Voggenreiter v. Germany*, No. 47169/99, ECHR 2004-I.

³⁴⁰ *Jeličić v. Bosnia and Herzegovina* (dec.), No. 41183/02, ECHR 2005-XI.; *Karakó v. Hungary*, No. 39311/05, § 14, 28 April 2009.; *Aquilina v. Malta* [GC], No. 25642/94, § 39, ECHR 1999-III.

³⁴¹ *Riad and Idiab v. Belgium*, Nos. 29787/03 and 29810/03, § 84, 24 January 2008; *Micallef v. Malta* [GC], No. 17056/06, § 58, ECHR 2009.

³⁴² *Ahmet Sadik v. Greece*, § 33, 15 November 1996; *Fressoz and Roire v. France* [GC], No. 29183/95, § 38, ECHR 1999-I.; *Azinas v. Cyprus* [GC], No. 56679/00, §§ 40-41, ECHR 2004-III.

³⁴³ *Gäfgen v. Germany* [GC], No. 22978/05, §§ 142, 144 & 146, ECHR 2010; *Karapanagiotou and Others v. Greece*, No. 1571/08, § 29, 28 October 2010.

³⁴⁴ *Sarisülük v. Turkey*, No. 64126/13, (dec.) 25.3.14.

³⁴⁵ *Uzun v. Turkey*, No. 48544/99, 20 April 2006.

вообичаени правни средства ќе бидат исцрпени. Судот утврдил дека новиот правен лек е достапен на индивидуалните жалители, дека Уставниот суд има доволна надлежност да одлучува по жалбите за повреда на човекови права, како и дека ги има неопходните алатки за да обезбеди нивна имплементација. Според тоа, од поединците ќе се очекува да го искористат тој нов механизам пред да поднесат жалба до ЕСПЧ.

Со цел едно домашно правно средство да биде **достапно**, жалителот мора да биде во можност да поведе постапка директно, односно без да зависи од некој јавен орган или службеник.³⁴⁶ Имено, доколку искористувањето на определено правно средство не зависи само од поединецот, туку и од некој јавен орган, тогаш не се бара таквото правно средство да биде искористено пред да се поднесе жалба до Судот.

Недостапноста на правна помош може да има влијание на достапноста на определено правно средство, во зависност од: финансиските средства на жалителот, сложеноста на правното средство, како и од тоа дали законското застапување е задолжително во рамките на домашната постапка.³⁴⁷ Судот прифатил дека онаму каде што определено домашно правно средство е воспоставено како резултат на прогресивното толкување од страна на судовите, треба да постои определен разумен временски период, кој ќе варира во зависност од околностите, и со кој ќе се овозможи јавноста да стане ефективно свесна за одлуката во прашање.³⁴⁸

Исто така, Судот нема да биде задоволен доколку тужената договорна страна приговара дека не се исцрпени домашните правни средства кои се само теоретски достапни. Во оваа смисла, Судот може да бара од владата да обезбеди примери каде што предметното домашно правно средство било успешно употребено. Така, во случајот *De Jong, Baljet and vand den Brink v. Netherlands*,³⁴⁹ во кој жалителите кои служеле во вооружените сили се жалеле дека биле притворени заради тоа што одбиле да почитуваат воени наредби, тужената Влада приговарала дека не биле искористени домашните правни средства, бидејќи жалителите можеле да поднесат тужбено барање до граѓанските судови. Меѓутоа, овие аргументи биле одбиени од страна на Судот затоа што немало ниту еден пример кога лица кои служеле во вооружените сили тужеле за штета, па од тие причини не било сигурно дека таквото домашно правно средство, всушност, е достапно.

Во случајот *Krombach v. France*,³⁵⁰ можноста за жалителот, кој бил суден во отсуство, да се одлучи за повторно судење, не била сметана за достапен правен лек, со оглед на тоа што неговата достапност зависела од апсењето на жалителот, што не претставувало добро-волно дејство. Во случајот *Conka v. Belgium*,³⁵¹ кој се однесува на протерувањето на словачки Роми кои биле баратели на азил, Судот идентификувал неколку фактори кои воделе до заклучок дека домашните правни средства, всушност, не биле достапни за жалителите, и

³⁴⁶ *Lepojić v. Serbia*, No. 13909/05, 6 November 2007 – за барање за заштита на законитоста, кое може да се поднесе само преку јавен обвинител; *Akçiçek v. Turkey* (dec.), No. 40965/10, 18.10.11 – за жалбена постапка чија примена зависи од дискрецијата на главниот јавен обвинител во касациониот суд; *Immobiliare Saffi v. Italy* [GC], No. 22774/93, ECHR 1999-V – за барање за оцена на уставноста кое може да се поднесе до Уставниот суд од страна на поединци само преку други судови; *Iordachi and Others v. Moldova*, No. 25198/02, 10 February 2009; *Tănase v. Moldova* [GC], No. 7/08, ECHR 2010.

³⁴⁷ *Aiery v. Ireland*, Series A, No. 32, 9.10.79.; *Faulkner v. the United Kingdom*, No. 30308/96, 30 November 1999.

³⁴⁸ *Depauw v. Belgium*, No. 2115/04, (dec.) 15.5.07; *Provide S.R.L. v. Italy* (dec.), No. 62155/00, 5.7.07; *Vinčić and Others v. Serbia* (dec.), No. 44698/06 et seq., 1.12.09.

³⁴⁹ *De Jong, Baljet u Van Den Brink v. Netherlands*, Nos.8805/79, 8806/79 & 9242/81, Series A, No.77, 18.6.71.

³⁵⁰ *Krombach v. France*, No. 29731/96, ECHR 2001-II.

³⁵¹ *Conka v. Belgium*, No. 51564, 5.2.02.

тоа: информацијата за потенцијален правен лек била врачена во полициска станица, но била напишана со ситни букви, на јазик кој жалителите не го разбирале; само еден преведувач бил достапен за голема група на ромски семејства, па според тоа постоеле мали изгледи за нив да можат да стапат во контакт со адвокат од полициската станица; властите не успеале да им обезбедат на жалителите каква било правна помош во полициската станица или во центарот за притвор; адвокат бил информиран за ситуацијата на жалителите во 22.30 часот во петок, а жалителите биле протерани следниот вторник, така што не било можно навремено разгледување на жалба (решавачки фактор).

Иако стандардната позиција на Судот е дека проценката дали се исцрпени домашните правни лекови вообичаено се врши имајќи го предвид датумот кога жалбата била поднесена до Судот, можно е Судот да направи исклучок од ова правило во случај кога е воспоставена нова форма на домашен правен лек кој има ретроспективно дејство. Имено, Судот сè повеќе ги признава исклучоците од овој принцип, при што од жалителите чии случаи се во тек пред Судот може да се бара да се вратат повторно назад во домашниот систем, доколку по поднесувањето на нивната жалба бил воспоставен релевантен нов домашен правен лек.³⁵² Ова е особено случај кога се работи за нови правни лекови во поглед на прекумерната должина на постапката, за што ќе стане збор во продолжение на ова поглавје. Сепак, треба да се има предвид дека во вакви случаи може да биде релевантна и предвидливоста на измените на домашното право.³⁵³

Понатаму, едно домашно правно средство ќе биде сметано за **ефективно и доволно**, доколку може да обезбеди обесштетување за жалителот, во однос на наводната повреда на Конвенцијата.³⁵⁴ Ова ги вклучува не само судските правни средства, туку и какви било административни домашни правни средства, кои може да обезбедат обесштетување во рамки на околностите на определен случај.³⁵⁵ Честопати ќе биде многу важно внимателно да се анализира природата на обесштетувањето коешто е достапно, да се разгледа дали е ефективно и доволно, во смисла да се осигури дека правото за кое станува збор е навистина обезбедено, а не само дека жалителот е компензиран.

Во случајот *Gherghina v. Romania*,³⁵⁶ кој се однесува на неможнosta на студент кој бил инвалид да има пристап до универзитетските згради, Големiot судски совет истакнал дека со цел правните средства да бидат сметани за ефективни, тие мора да можат да овозможат, првенствено, спречување или брзо окончување на наводната повреда и, второ, да обезбедат соодветно обесштетување за какви било повреди што веќе настанале. Ако единствените достапни правни средства на тужителите се од компензаторна природа и може да водат единствено кон ретроспективно доделување на паричен надомест, тогаш правата за кои тужената држава се обврзала да ги заштити врз основа на член 2 од Протокол 1, кој бара од секоја држава која има формирано високообразовни институции да обезбеди ефективен пристап до нив, стануваат илузорни.³⁵⁷

³⁵² *Shibendra Dev v. Sweden*, No. 7362/10, (dec.) 21.10.14.

³⁵³ *Yavuz Selim Güler v. Turkey*, No. 76476/12, 15.12.15.

³⁵⁴ *Sergey Smirnov v. Russia* (dec.), No. 14085/04, 6.7.06 – во Русија, уставната жалба не се смета за ефективен правен лек во однос на наводна повреда која произлегува од погрешната примена или толкување на законска одредба која не е неуставна.

³⁵⁵ *Rodić and 3 Others v. Bosnia and Herzegovina*, No. 22893/05, §§ 57-58, 27.5.08. – петиција до затворски инспектор, заедно со уставна жалба.

³⁵⁶ *Gherghina v. Romania*, No. 42219/07, (dec.) 09.07.2015.

³⁵⁷ *Ibid*, para. 91.

Можноста да се бара од властите повторно да разгледаат определена одлука којашто веќе ја донеле, генерално, не претставува доволно правно средство.³⁵⁸ Исто така, од жалителите нема да се бара да искористат правни средства кои се чисто дискрециони. Така, во случајот *Buckley v. United Kingdom*,³⁵⁹ Европската комисија ги одбила аргументите на Владата дека жалителот не ги исцрпил домашните правни средства, бидејќи не било поднесено барање до државниот секретар да го искористи своето овластување според Законот за локалитети на караваните од 1968 година, со цел да наложи на локален орган да обезбеди места за каравани. Имено, Комисијата утврдила дека државниот секретар имал многу широка дискреција и дека реагирал во согласност со релевантната одредба од Законот од 1968 година само во пет случаи.

Во случајот *Devlin v. United Kingdom*,³⁶⁰ жалителот навел дека не добил назначување во државната служба во Северна Ирска заради верска дискриминација. Жалителот немал обврска да поднесе жалба до парламентарниот Омбудсман, со оглед на тоа што Омбудсманот немал надлежност да донесе обврзувачка одлука со која се дава надомест, а исто така не можел да влијае ниту на имплементацијата на потврдата издадена од страна на Владата во домашните постапки, каде било утврдено дека жалителот не е назначен, со цел да се заштити националната безбедност и јавната сигурност. Слична одлука била донесена во случајот *Mironovas and Others v. Lithuania*,³⁶¹ во однос на литванскиот парламентарен Омбудсман, од причина што Омбудсманот не можел да издаде обврзувачки наредби на затворската служба да се подобрат условите за затвореници, како и заради тоа што не било покажано дека препораките на Народниот правобранител би можеле да обезбедат промена во разумно краток временски период.

Во случај кога постои сомневање за ефективност на определено домашно правно средство, вклучувајќи и постапка по жалба, за целите на тестот на ЕСЧП за исцрпеност на домашните правни средства, правното средство треба да биде искористено.³⁶² Според тоа, жалбата во случајот *Mogos and Krifka v. Germany*,³⁶³ во врска со протерувањето на лица без државјанство од романско потекло, била прогласена за недопуштена, бидејќи случајот не бил проследен до Федералниот уставен суд. Имено, не било доволно тоа што правните застапници на жалителите верувале дека такво нешто не би имало изгледи за успех.

Во принцип, од жалителите ќе се бара да ги спроведуваат постапките за жалба достапни во текот на домашните правни лекови, доколку таквиот процес би можел да обезбеди правен лек за наводните повреди на Конвенцијата.³⁶⁴ Така, на пример, жалбата во случајот *Epözdemir v. Turkey*³⁶⁵ била прогласена за недопуштена, заради неуспехот на жалителот да се жали на одлуката на Јавниот обвинител да не ги гони чуварите на селото, кои, наводно, биле одговорни за смртта на нејзиниот сопруг. Имено, не било утврдено дека жалбата поднесена до судот би била без успех.

³⁵⁸ *B v. UK*, No. 18711/91.

³⁵⁹ *Buckley v. United Kingdom*, No. 20348/92, 25.6.96.

³⁶⁰ *Devlin v. the United Kingdom*, No. 29545/95, 30 October 2001.

³⁶¹ *Mironovas and Others v. Lithuania*, Nos. 40828/12 and 6 others, 8 December 2015.

³⁶² *Ignats v. Latvia*, No. 38494/05, (dec.) 24.9.13.; *Ghergina v. Romania*, No. 42219/07, § 106, (dec.) 9.7.15.

³⁶³ *Mogos and Krifka v. Germany*, No. 7804/1, (dec) 27.3.03.

³⁶⁴ *Civet v. France* [GC], No. 29340/95, ECHR 1999-VI.

³⁶⁵ *Epözdemir v. Turkey*, No. 43926/98, 28 October 2004.

Сепак, не е неопходно жалителите да продолжат со потенцијална форма на обезбедување надомест или постапка за жалба³⁶⁶ која, всушност, не би обезбедила правен лек, како, на пример, кога е јасно, врз основа на утврдено правно мислење или врз основа на конзистентна практика на домашните судови, дека нема изгледи за успех.³⁶⁷ Во таква ситуација, жалителот треба да му покаже да Судот дека не постоеле такви изгледи за успех и би требало да се размисли да се достави до Судот стручно правно мислење за таа цел.

Во случајот *McFeely v. United Kingdom*,³⁶⁸ во врска со условите за затворениците во затвор во Северна Ирска, Европската комисија утврдила дека наредбата од повисок суд до понизок суд не можела да обезбеди ефективен правен лек заради сериозни сомневања за тоа дали правниот лек би бил достапен за жалителите според утврденото правно мислење, при што иако тоа би можело да биде доволно за да се обезбеди обесштетување во однос на жалбите на жалителите според член 6, сепак не би обезбедило обесштетување за нивните жалби според член 3. Во случај во кој определен жалител се жали дека предложеното отстранување од една држава за него би довело до ризик од третман што е спротивен на член 3, Судот сметал дека постапките по жалби кои немаат суспензивен ефект не се сметаат за ефективни во смисла на член 35 (1).³⁶⁹

Прашањето за тоа дали домашниот правен лек може да понуди разумни изгледи за успех, веројатно ќе бара анализа на релевантните одлуки донесени од страна на домашни тела. Така, жалителите во случајот *Sufi and Elmi v. United Kingdom*,³⁷⁰ ги оспориле наредбите за нивна депортација во Сомалија, откако биле осудени за сериозни кривични дела. Судот ги одбил аргументите на Владата дека жалителите не ги искористиле домашните правни средства затоа што не поднеле нови барања за азил во контекст на променливите околности во Могадишу. По разгледувањето на релевантните одлуки на Трибуналот за азил и имиграција, Судот утврдил дека не постоела разумна веројатност за успех.

Кога жалителот сака да ја оспори состојбата на самиот закон, веројатно нема да постојат достапни ефективни домашни правни лекови. Така, во случајот *Iordachi and Others v. Moldova*,³⁷¹ жалителите биле членови на невладината организација „Адвокати за човекови права“, кои се жалеле дека подлежат на државен надзор, иако не тврделе дека имало конкретни случаи. Истакнувајќи дека жалителите се жалеле дека законот не содржи доволно заштитни мерки за да се спречи злоупотребата од страна на властите, Судот утврдил дека нема ефективни правни лекови. Имено, само молдавскиот Парламент би можел да го измени законот и само Уставниот суд би можел да ги прогласи законите за неуставни, но поединци и организации немале директен пристап до нив. Обратно, ограничената надлежност на орган, како што е Уставниот суд, ќе значи дека не нуди ефективен правен лек за одредени жалители. Така, на пример, Судот сметал дека жалбата до полскиот Уставен суд ќе се смета за ефективна само ако се тврди дека повредата во прашање произлегува од директната примена на законската одредба која е оспорена како неуставна.³⁷²

³⁶⁶ *Hilton v. United Kingdom*, No. 5613/72, (dec.) 5.3.76.; *Csikós v. Hungary*, No. 37251/04, ECHR 2006-XIV.

³⁶⁷ *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, Series A, No. 14, § 62, 10 March 1972; *Salah v. the Netherlands*, No. 8196/02, § 123, 8 March 2007; *Chapman v. Belgium*, No. 39619/06, §§ 32-33, dec. 5.3.13.; *Tarantino and Others v. Italy*, Nos. 25851/09 and 2 others, § 41, ECHR 2013.

³⁶⁸ *McFeely v. United Kingdom*, No. 8317/78, dec. 15.5.78.

³⁶⁹ *X v. Germany*, No. 7216/75, (dec.) 20.5.76; *Mv. France*, No. 10078/82, p. 41, dec. 13.12.84.; *Sultani v. France*, No. 45223/05, § 50, 20.9.07.

³⁷⁰ *Sufi and Elmi v. the United Kingdom*, Nos. 8319/07 and 11449/07, 28 June 2011.

³⁷¹ *Iordachi and Others v. Moldova*, No. 25198/02, 10 February 2009.

³⁷² *R.R. v. Poland*, No. 27617/04, ECHR 2011.

При разгледувањето на ефективната на домашните постапки, важен фактор претставува и нивната должина. Така, во случајот *Tanly v. Turkey*,³⁷³ кој се однесува на убиството на синот на жалителот во полициски притвор, била поведена кривична постапка пред домашните органи, но по 1 година и 8 месеци од смртта на синот на жалителот, постапката сè уште била во тек. Имајќи ја предвид сериозната природа на кривичното дело, Европската комисија за човекови права утврдила дека кривичната постапка не претставува ефективно правно средство. Доцнењето во однос на достапноста на правен лек може да значи дека не треба да биде искористен од страна на жалителот.

Во случаите кои се однесуваат на неоправдана должина на постапката, определен правен лек ќе се смета за ефективен доколку може да доведе до забрзување на постапката или доколку обезбеди соодветно обесштетување за одложувањата кои веќе настанале, на пример, преку исплата на надомест.³⁷⁴ Сепак, со оглед на распространетоста на овој проблем во многу држави, Судот истакнал дека превенцијата, со забрзување на постапката, секако е многу подобра опција.³⁷⁵ Сепак, во случај кога веќе постојат повреди во однос на должината на постапката, правниот лек за забрзување на постапката, веројатно нема да се смета за соодветен во насока на поправање на ситуацијата.³⁷⁶

Во случај кога државите последователно воспоставуваат нови правни лекови кои треба да се справат со ова прашање и кои имаат ретроактивно дејство, тогаш тие правни лекови ќе треба да се искористат, доколку се утврди дека се ефективни.³⁷⁷ Оваа обврска може да се примени дури и за случаите кои биле поднесени до Судот пред да стапи во сила ефективниот правен лек.³⁷⁸

Така, во 2001 година во Италија бил воведен „Актот Пинто“, со цел да се обезбеди правен лек во Апелациониот суд во однос на прекумерно долгите правни постапки, вклучително и во однос на случаите што се веќе поднесени до ЕСЧП. Според тоа, од жалителите се бара да ја поведат оваа постапка, со цел да ги исцрпат домашните правни лекови, иако жалителите сè уште можат да поднесат жалба до ЕСЧП доколку и самата постапка предвидена со „Актот Пинто“ е прекумерно долга или не обезбедува соодветно обесштетување, како што, всушност, и многу пати се покажало дека е случај.³⁷⁹

Во случајот *Parizov v. Former Yugoslav Republic of Macedonia*³⁸⁰ се разгледувал Законот за судовите од 2006 година, кој вовел право на надомест на штета во однос на прекумерната должина на постапката. Сепак, од жалителот не се барало да го искористи ова правно

³⁷³ *Tanly v. Turkey*, No. 26129/95, ECHR 2001-III.

³⁷⁴ *Vidaković v. Serbia*, No. 16231/07, (dec.) 24.5.11.

³⁷⁵ *Scordino v. Italy* (No. 1) [GC], No. 36813/97, §183, ECHR 2006-V.; *Sürmeli v. Germany* [GC], No. 75529/01, § 100, ECHR 2006-VII.

³⁷⁶ *Scordino v. Italy* (No. 1) [GC], No. 36813/97, §185, ECHR 2006-V.

³⁷⁷ *Holzinger v. Austria*, No. 23459/94, 30.1.01 – кога постапката траела од 1988 до 1993 година и бил воспоставен нов правен лек во 1990 година.

³⁷⁸ *Grzinčič v. Slovenia*, No. 26867/02, 3 May 2007; *Nagovitsyn and Nalgiyev v. Russia*, Nos. 27451/09 & 60650/09, (dec.) 23.9.10.; *Fakhret-dinov v. Russia*, Nos. 26716/09, 67576/09 & 7698/10, (dec.) 23.9.10.; *Ahlskog v. Finland*, No. 5238/07, (dec.) 9.11.10.; *Balan v. Moldova*, No. 44746/08, (dec.) 24.1.12.; *Turgut and Others v. Turkey*, No. 4860/09, (dec.) 26.3.13.; *Balakchiev and Others v. Bulgaria*, No. 65187/10, (dec.) 18.6.2013.

³⁷⁹ *Brusco v. Italy*, No. 69789/01, (dec.) 6.9.01; *Daddi v. Italy*, No. 15476/09, (dec.) 2.6.09; исто види и: *Mascolo v. Italy*, No. 68792/01, (dec.) 16.10.03; *Scordino v. Italy* (dec.), No. 36813/97, ECHR 2003-IV – несоодветната компензација доделена од апелациониот суд за прекумерната должина на постапката значела дека жалителите сè уште би можеле да тврдат дека се жртви на повреда на Конвенцијата; *Di Sante v. Italy*, No. 56079/00, (dec.) 24.6.04; *Sgattoni v. Italy*, No. 77132/01, 6 October 2005; *Cocchiarella v. Italy*, No. 64886/01, 10 November 2004 – Пинто постапките се покажале како неефективни заради прекумерна должина на постапката, како и заради несоодветна компензација.

³⁸⁰ *Parizov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, No. 14258/03, 7 February 2008.

средство заради недостиг на прецизност во повеќе одредби од Законот кој го предвидува. Освен тоа, 12 месеци по неговото воведување немало ниту една домашна судска одлука што ја разјаснува оваа непрецизност. Меѓутоа, во 2011 година, во случајот *Adži-Sprikoska and Others v. Former Yugoslav Republic of Macedonia*,³⁸¹ Судот утврдил дека дефектите биле решени со измените на Законот за судовите од 2008 година, што значи дека се обезбедил ефективен правен лек.

Имено, иако при вршењето на процена во однос на тоа дали се исцрпени домашните правни средства, ЕСЧП обично ја зема предвид состојбата во која се наоѓала постапката на денот кога жалителот поднел жалба до Судот, Судот може, сепак, да направи исклучок од ова правило во случај на создавање на нови правни средства.³⁸² Ова, пред сè, особено важи за предмети коишто се однесуваат: на должината на постапката,³⁸³ или на нов компензациски правен лек во однос на мешање во имотните права,³⁸⁴ или на неуспешно спроведување на домашните пресуди,³⁸⁵ или пренаселеност на затворите.³⁸⁶

Во секој случај, кога тужената држава вовела ново правно средство, Судот ќе испита дали тоа ново правно средство е ефективно.³⁸⁷ Доколку новото правно средство е ефективно, во тој случај и од другите жалители во слични случаи ќе се бара да го искористат новото правно средство, доколку во тоа не се спречени заради настанување на застареност. Имено, Судот ќе ги прогласи ваквите жалби за недопуштени во согласност со членот 35(1), дури и во случај кога тие биле поднесени пред создавањето на новото правно средство.³⁸⁸

Значи, жалителот има обврска да ги исцрпи само оние домашни правни средства кои, теоретски и практично, се достапни во соодветно време и кои можат самите директно да ги вложуваат. Се работи за правни средства коишто се достапни, коишто можат да овозможат обесштетување во однос на нивните жалбени наводи и коишто нудат разумни изгледи за успех.³⁸⁹ Доколку жалителот искористил домашно правно средство коешто ЕСЧП го смета за несоодветно, времето коешто му било потребно за да го искористи тоа правно средство нема да го запре истекувањето на рокот од четири месеци, при што би можело да дојде до отфрлање на жалбата како ненавремена.³⁹⁰

При определувањето дали одредено правно средство ги задоволува критериумите на достапност и на ефективност, мора да се имаат предвид посебните околности на случајот. Домашните судови мора да заземаат доволно консолидирана позиција во рамки на националниот правен поредок. Имено, ЕСЧП смета дека обраќањето кон повисок суд ја губи

³⁸¹ *Adži-Sprikoska and Others v. Former Yugoslav Republic of Macedonia*, Nos. 38914/05 & 17879/05, (dec.) 3.11.11.

³⁸² *İçyer v. Turkey*, No. 18888/02, §§ 72 et seq., (dec.) 12.1.06.

³⁸³ *Andrášik and Others v. Slovakia* (dec.), Nos. 57984/00 and 6 others, ECHR 2002-IX.; *Nogolica v. Croatia* (dec.), No. 77784/01, ECHR 2002-VIII.; *Brusco v. Italy*, No. 69789/01, (dec.) 6.9.01.

³⁸⁴ *Michalak v. Poland* (dec.), No. 24549/03, 1 March 2005; *Demopoulos and Others v. Turkey* (dec.) [GC], Nos. 46113/99 and 7 others, ECHR 2010.

³⁸⁵ *Nagovitsyn and Nalgiyev v. Russia* (dec.), Nos. 27451/09 and 60650/09, §§ 36-40, 23 September 2010.

³⁸⁶ *Łatak v. Poland* (dec.), No. 52070/08, 12 October 2010.

³⁸⁷ *Robert Lesjak v. Slovenia*, No. 33946/03, §§ 34-55, 21 July 2009; *Demopoulos and Others v. Turkey* (dec.) [GC], Nos. 46113/99 and 7 others, § 87, ECHR 2010.

³⁸⁸ *Grzinčič v. Slovenia*, No. 26867/02, §§ 102-10, 3 May 2007; *İçyer v. Turkey*, No. 18888/02, §§ 74 et seq., (dec.) 12.1.06.

³⁸⁹ *Sejdovic v. Italy* [GC], No. 56581/00, § 46, ECHR 2006-II.; *Paksas v. Lithuania* [GC], No. 34932/04, § 75, ECHR 2011.

³⁹⁰ *Rezgui v. France* (dec.), No. 49859/99, ECHR 2000-XI; *Prystavskaya v. Ukraine* (dec.), No. 21287/02, ECHR 2002-X.

својата „ефективност“, при дивергенции во судската практика на тој суд, сè додека постојат ваквите дивергенции.³⁹¹

Судот, покрај формалните правни средства коишто се достапни во националниот правен поредок, мора да го земе предвид и општиот правен и политички контекст во чишто рамки функционираат, како и личните околности на жалителот.³⁹² Притоа, Судот мора да испита дали жалителот направил сè што разумно би можело да се очекува од него, за да ги исцрпи домашните правни средства.³⁹³

Според општоприфатените принципи на меѓународното право, можно е да постојат посебни околности коишто го ослободуваат жалителот од обврската за исцрпување на домашните правни средства што се на располагање.³⁹⁴ Така, на пример, ова правило не се применува тогаш кога управната практика се состои од повторување на дела кои не се споиви со Конвенцијата, а се покажало дека постои официјална толеранција од страна на државните власти, која ги прави постапките бесмислени или неефективни.³⁹⁵

Жалителите имаат обврска во жалбата да ги наведат чекорите кои ги презеле за да ги искористат домашните правни средства. Доколку владата тврди дека не се исцрпени домашните правни средства, тогаш товарот на докажување преминува на владата. Имено, во тој случај, владата го носи товарот на докажување дека жалителот не успеал да искористи определено домашно правно средство, кое е ефективно и достапно.³⁹⁶ Според ЕСЧП, достапноста на секое домашно правно средство треба да биде загарантирана во доволен степен, и тоа како во законот, така и во практиката.³⁹⁷ Од овие причини, основата на правните средства во рамки на домашното право мора да биде јасно дефинирана.³⁹⁸ Притоа, аргументите на владата ќе имаат поголема тежина доколку содржат повеќе примери од домашната судска практика,³⁹⁹ кои се покажале како суштински.⁴⁰⁰

Кога владата ќе се ослободи од својот товар на докажување дека жалителот имал на располагање соодветно и ефективно домашно правно средство, во тој случај жалителот треба да докаже дека правното средство, всушност, било искористено,⁴⁰¹ или дека постоеле причини заради кои правното средство не било соодветно и ефективно во определени околности на случајот,⁴⁰² како што е, на пример, случајот на прекумерно одложување на спроведувањето на истрагата,⁴⁰³ или правно средство што вообичаено е достапно, како

³⁹¹ *Ferreira Alves v. Portugal* (No. 6), Nos. 46436/06 and 55676/08, §§ 28-29, 13 April 2010.

³⁹² *Akdivar and Others v. Turkey* [GC], §§ 68-69, 16 September 1996, *Reports* 1996-IV; *Khashiyev and Akayeva v. Russia*, Nos. 57942/00 and 57945/00, §§ 116-17, 24 February 2005.

³⁹³ *D.H. and Others v. the Czech Republic* [GC], No. 57325/00, §§ 116-22, ECHR 2007-IV.

³⁹⁴ *Sejdovic v. Italy* [GC], No. 56581/00, § 55, ECHR 2006-II.

³⁹⁵ *Aksoy v. Turkey*, § 52, 18 December 1996.

³⁹⁶ *Dalia v. France*, § 38, 19 February 1998; *McFarlane v. Ireland* [GC], No. 31333/06, § 107, 10 September 2010.

³⁹⁷ *Vernillo v. France*, Series A, No. 198, 20 February 1991.

³⁹⁸ *Scavuzzo-Hager and Others v. Switzerland*, No. 41773/98, 7 February 2006; *Norbert Sikorski v. Poland*, No. 17599/05, § 117, 22 October 2009; *Sürmeli v. Germany* [GC], No. 75529/01, §§ 110-12, ECHR 2006-VII.

³⁹⁹ *Doran v. Ireland*, No. 50389/99, ECHR 2003-X.; *Andrášik and Others v. Slovakia* (dec.), Nos. 57984/00 and 6 others, ECHR 2002-IX.; *Di Sante v. Italy*, No. 56079/00, (dec.) 24.6.04.; *Giummarra and Others v. France* (dec.), No. 61166/00, 12 June 2001.; *Paulino Tomás v. Portugal* (dec.), No. 58698/00, ECHR 2003-VIII.; *Johtti Sapmelaccat Ry and Others v. Finland* (dec.), No. 42969/98, 18 January 2005.

⁴⁰⁰ *Sakhnovskiy v. Russia* [GC], No. 21272/03, §§ 43-44, 2 November 2010.

⁴⁰¹ *Grässer v. Germany* (dec.), No. 66491/01, 16 September 2004.

⁴⁰² *Selmouni v. France* [GC], No. 25803/94, § 76, ECHR 1999-V.

⁴⁰³ *Radio France and Others v. France* (dec.), No. 53984/00, § 34, ECHR 2003-X.

што е жалба врз основа на закон, но која, во контекст на пристапот што се презема во слични случаи, не била ефективна во околностите на случајот.⁴⁰⁴

Постојат и определени посебни околности, кога може да постојат жалители во слични ситуации, при што некои од нив не се жалеле пред судот што бил определен од страна на владата, туку се ослободени од ваквата обврска бидејќи домашното правно средство искористено од страна на други лица во практиката се покажало како неефективно и би можело и во нивниот случај да се покаже како такво.⁴⁰⁵ Сепак, ова се применува во исклучителни случаи.

Постоењето сомневање кај жалителот во однос на ефективноста на одредено домашно правно средство, не го ослободува од обврската да се обиде да го искористи тоа правно средство.⁴⁰⁶ Имено, според ЕСЧП, во интерес на жалителот е да се жали до соодветниот суд, со што на судот му се дава можност да ги развива постојните права преку нивно толкување.⁴⁰⁷ Сепак, доколку предложеното домашно правно средство не нуди разумни изгледи за успех, имајќи ја предвид, на пример, воспоставената домашна судска практика, во тој случај фактот дека жалителот не го искористил тоа правно средство нема да претставува основа жалбата да се прогласи за недопуштена.⁴⁰⁸

Обврската на жалителот да ги исцрпи домашните правни средства, вообичаено се определува со упатување кон денот кога жалителот ја поднел својата жалба до ЕСЧП.⁴⁰⁹ Ова правило може да биде предмет на исклучок заради посебните околности на случајот. Сепак, за Судот е прифатливо последната фаза од искористувањето на домашните правни средства да се достигне кратко време по поднесувањето на жалбата, но пред да се реши прашањето за допуштеноста.⁴¹⁰

2.4.2. Непочитување на рокот од четири месеци

Овој критериум за допуштеноста е предвиден во член 35(1) од Конвенцијата, според кој „Судот може да прифати случај... во рок од четири месеци сметано од датумот на кој е донесена конечната интерна одлука“. Обврската за почитување на рокот од четири месеци ја обезбедува правната сигурност и овозможува случаите кои се однесуваат на прашања од Конвенцијата да бидат испитани во разумен рок.⁴¹¹ Притоа, ги заштитува националните власти и другите засегнати лица од можноста да бидат ставени во несигурна и неизвесна ситуација долг временски период.⁴¹²

⁴⁰⁴ *Scordino v. Italy* (dec.), No. 36813/97, ECHR 2003-IV.; *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium*, §§ 26-27, 20 November 1995.

⁴⁰⁵ *Vasilkoski and Others v. „The Former Yugoslav Republic of Macedonia“*, No. 28169/08, §§ 45-46, 28 October; *Laska and Lika v. Albania*, Nos. 12315/04 and 17605/04, §§ 45-48, 20 April 2010.

⁴⁰⁶ *Milošević v. the Netherlands* (dec.), No. 77631/01, 19 March 2002; *Pellegriti v. Italy* (dec.), No. 77363/01, 26 May 2005; *MPP Golub v. Ukraine* (dec.), No. 6778/05, ECHR 2005-XI.

⁴⁰⁷ *Ciupercescu v. Romania*, No. 35555/03, § 169, 15 June 2010.

⁴⁰⁸ *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium*, § 27, 20 November 1995, Series A, No. 332; *Carson and Others v. the United Kingdom* [GC], No. 42184/05, § 58, ECHR 2010.

⁴⁰⁹ *Baumann v. France*, No. 33592/96, § 47, ECHR 2001-V.

⁴¹⁰ *Karoussiotis v. Portugal*, No. 23205/08, § 57, ECHR 2011.

⁴¹¹ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 27.

⁴¹² *Mocanu and Others v. Romania* [GC], Nos. 10865/09 and 2 others, § 39, ECHR 2014; *Walker v. the United Kingdom* (dec.), No. 34979/97, ECHR 2000-I.

Истовремено, овој критериум за допуштеност обезбедува доволно време за потенцијалниот жалител да може да одлучи дали сака да поднесе жалба до Судот и, доколку одлучи да го стори тоа, да има доволно време да определи кои наводи и аргументи ќе ги истакне во жалбата.⁴¹³ Исто така, овој критериум за допуштеност го олеснува утврдувањето на фактичката состојба, од причина што истекот на подолго време може да предизвика проблеми при правичното испитување на покренатите прашања.⁴¹⁴

Судот може да го примени правилото на четири месеци и по сопствена иницијатива, дури и во случај кога владата не истакнала приговор во однос на неисполнување на овој критериум за допуштеност.⁴¹⁵ Имено, ова правило претставува правило на јавна политика на Судот.⁴¹⁶

Пред влегувањето во сила на Протоколот 15 кон Конвенцијата, на 1 август 2021 година, член 35(1) од Конвенцијата се однесуваше на рок од шест месеци. Членот 4 од Протоколот 15 го измени член 35(1) за да го намали рокот од шест, на четири месеци. Според преодните одредби на Протоколот 15, оваа измена се применува само по период од шест месеци по влегувањето во сила на Протоколот 15 (т.е. од 1 февруари 2022 година), со цел да им се овозможи на потенцијалните жалители целосно да станат свесни за новиот рок. Понатаму, новиот временски рок нема ретроактивно дејство, бидејќи не се применува на жалбите во однос на кои конечната одлука во смисла на член 35(1) од Конвенцијата е донесена пред датумот на влегување во сила на новото правило. Доколку конечната одлука во смисла на член 35(1) била донесена пред влегувањето во сила на Протоколот 15, но доставена до жалителот по 1 август 2021 година, важечкиот временски рок сè уште е тој од шест месеци. Сепак, тој започнува да тече од денот по известувањето за конечната одлука.⁴¹⁷

Иако пресудите и одлуките кои датираат пред Протоколот 15 споменати во овој дел се однесуваат на „рок од шест месеци“ или „правило на шест месеци“, тие термини во овој дел се заменети со термините „рок од четири месеци“ и „правило на четири месеци“, со цел да се одрази новиот временски рок утврден во Конвенцијата. Притоа, општите принципи во судската практика на Судот во однос на функционирањето на поранешното правило на шест месеци остануваат валидни и за функционирањето на новиот временски рок од четири месеци.⁴¹⁸

Рокот од четири месеци започнува да тече од денот после датумот на донесување на **ко-
нечната домашна одлука** во рамки на домашната постапка, која жалителот треба да ја искористи согласно правилото за исцрпување на домашните правни средства.⁴¹⁹ Ова, обично, се однесува на денот кога конечната одлука е донесена. Но, ако конечната одлука не е донесена јавно, во тој случај рокот ќе започне да тече од датумот кога жалителот или

⁴¹³ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 27.

⁴¹⁴ *Sabri Güneş v. Turkey* [GC], No. 27396/06, § 40, 29 June 2012.

⁴¹⁵ *Sabri Güneş v. Turkey* [GC], No. 27396/06, § 29, 29 June 2012; *Blokhin v. Russia* [GC], No. 47152/06, § 102, ECHR 2016.

⁴¹⁶ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 27.

⁴¹⁷ *Orhan v. Türkiye* (dec.), no. 38358/22, §§ 23-47, 6 December 2022.

⁴¹⁸ *Saakashvili v. Georgia* (dec.), no. 6232/20 and 22394/20, § 46, 1 March 2022.

⁴¹⁹ *Otto v. Germany* (dec.), No. 21425/06, 10 November 2009; *Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom* (dec.), No. 46477/99, 7 June 2001.

неговиот застапник е информиран за одлуката,⁴²⁰ односно од денот на кој жалителот или неговиот застапник се здобил со доволно сознанија за конечната домашна одлука.⁴²¹ Ова значи дека рокот ќе започне да тече кога застапникот на жалителот примил известување за одлуката, дури и во случај кога жалителот подоцна е информиран за одлуката.⁴²² Притоа, доколку државата истакнува приговор за непочитување на рокот од четири месеци, треба јасно да го утврди и посочи датумот кога жалителот станал свесен за конечната домашна одлука.⁴²³

Значи, во случај кога жалителот има право на директна достава на копија од конечната домашна одлука, рокот од четири месеци започнува да тече од денот на доставата на копија од одлуката.⁴²⁴ Доколку жалителот има адвокат, рокот од четири месеци започнува да тече од денот на кој адвокатот на жалителот станал свесен за одлуката со која се комплетира исцрпувањето на домашните правни средства, без оглед на тоа дали жалителот подоцна станал свесен за одлуката.⁴²⁵ Во случај кога не е предвидена достава на одлуката во рамки на домашното право, туку одлуката, едноставно, се додава во списите на предметот во судскиот регистар, рокот започнува да тече од датумот кога била финализирана конечната одлука, односно од датумот кога странките биле во можност да се запознаат со нејзината содржина.⁴²⁶ Жалителот, или неговиот адвокат, мора да покаже должно внимание при добивањето на копија од одлуката депонирана во регистарот на судот.⁴²⁷

Притоа, како што веќе беше објаснето погоре, жалителот има обврска да ги искористи само оние домашни правни средства за кои е извесно дека се: достапни, ефективни и доволни⁴²⁸ и не може да го продолжи строгото временско ограничување на рокот преку поднесување на несоодветни жалби до телата или институциите кои немаат надлежност да обезбедат ефективно правно средство во однос на истакнатите жалбени наводи во согласност со Конвенцијата.⁴²⁹ Така, Судот нема да го продолжи рокот од четири месеци за да се исцрпат домашните правни средства чијашто употреба зависи од дискрецијата на државните службеници и кои, заради тоа, не се директно достапни до жалителот. Правилото на четири месеци се применува многу строго. Имено, рокот мора да се почитува дури и во случај кога истекува за време на викенд или празник.⁴³⁰ Почитувањето на рокот од четири месеци се утврдува со користење на критериумите кои се предвидени со Конвенцијата, а не со критериумите кои се предвидени во домашното законодавство на тужената држава.⁴³¹

⁴²⁰ *KCM v. Netherlands*, No. 21034/92, (dec.) 9.1.95.; *Karataş v. Turkey* [GC], No. 23168/94, ECHR 1999-IV; *Rudnichenko v. Ukraine*, No. 2775/07, 11 July 2013.

⁴²¹ *Koç and Tosun v. Turkey* (dec.), No. 23852/04, 13 November 2008.

⁴²² *Andorka and Vavra v. Hungary*, Nos. 25694/03 & 28338/03, (dec.) 12.9.06.

⁴²³ *Şahmo v. Turkey* (dec.), No. 37415/97, 1 April 2003.

⁴²⁴ *Worm v. Austria*, § 33, 29 August 1997.

⁴²⁵ *Çelik v. Turkey* (dec.), No. 52991/99, ECHR 2004-X.

⁴²⁶ *Papachelas v. Greece* [GC], No. 31423/96, § 30, ECHR 1999-II.

⁴²⁷ *Ölmez v. Turkey* (dec.), No. 39464/98, 1 February 2005.

⁴²⁸ *Moreira Barbosa v. Portugal* (dec.), No. 65681/01, ECHR 2004-V.

⁴²⁹ *Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal* [GC], no. 56080/13, § 132, 19 December 2017; *Fernie v. the United Kingdom* (dec.), No. 14881/04, 5 January 2006.

⁴³⁰ *Kadikis v. Latvia* (dec.), No. 47634/99, 29 June 2000.; *Otto v. Germany* (dec.), No. 21425/06, 10 November 2009.; *Sabri Güneş v. Turkey* [GC], No. 27396/06, 29 June 2012.

⁴³¹ *BENet Praha, spol. s r.o., v. the Czech Republic* (dec.), No. 38354/06, 28 September 2010; *Büyükdere and Others v. Turkey*, Nos. 6162/04 and others, § 10, 8 June 2010.

Во случај кога причините за донесената одлука следат по датумот кога самата одлука станала достапна за јавноста или била доставена до жалителот, рокот ќе започне да тече од подоцнежен датум, но само доколку причините дадени за одлуката се релевантни за жалбата поднесена согласно Конвенцијата. Така, во случајот *Worm v. Austria*,⁴³² жалителот бил новинар кој бил гонет за објавување на статија за која се сметало дека може да влијае врз исходот на кривична постапка во однос на поранешен министер. Владата приговарала на допуштеноста на жалбата, заради тоа што сметала дека не е доставена во рок од четири месеци од датумот кога оперативните одредби и релевантните причини биле прочитани од страна на апелационен суд. Сепак, на жалителот не му била доставена писмена копија од пресудата уште цели 5 месеци. Во овој случај, Судот утврдил дека рокот започнал да тече по приемот на писмената пресуда, која содржела детално правно образложение на повеќе од 9 страници.

Доколку не постојат применливи правни средства во рамки на домашното право, рокот од четири месеци започнува да тече од денот на кој се случило дејството, или кога била донесена одлуката што е предмет на жалбата, или од денот кога жалителот бил директно засегнат од тоа дејство или одлука, или станал свесен за дејството или одлуката, или ги дознал негативните последици од нив.⁴³³ Ова ќе биде пристап на Судот кога од самиот почеток е јасно дека на жалителот не му бил достапен ефективен правен лек.⁴³⁴

Доколку постои серија од настани во однос на кои треба да се поднесе жалба, најбезбедна варијанта би било да се поднесе жалба до Судот во рок од четири месеци од првиот настан. Сепак, доколку настаните се поврзани, постои можност жалбата да се поднесе до Судот во рок од четири месеци од последниот настан (континуирана повреда).⁴³⁵ Во однос на примената на правилото на четири месеци во поглед на непоследователните периоди на притвор пред судење, Судот имал доста неконзистентен пристап, кој конечно бил решен со пресуда на Големиот судски совет, донесена во 2012 година во случајот *Idalov v. Russia*.⁴³⁶ Имено, Судот најпрво го применувал пристапот утврден во случајот *Neumeister v. Austria*,⁴³⁷ според кој примената на правилото на четири месеци се оценувала во однос на секој поединечен период на притвор. Потоа, Судот го изменил пристапот, така што кога имало повеќе последователни периоди ги сметал за една целина и не ја оценувал примената на правилото на четири месеци во однос на секој период посебно.⁴³⁸ Судот ги применувал и двата пристапа во различни случаи сè додека Големиот судски совет не ја разјаснил позицијата на Судот во случајот *Idalov v. Russia*, кога, всушност, го потврдил пристапот заземен во случајот *Neumeister v. Austria*. Имено, Судот утврдил дека во случај кога притворот пред судење е поделен на неколку непоследователни периоди и кога жалителите се слободни да поднесат жалби за притворот додека се на слобода, непоследователните периоди треба да бидат оценувани посебно, а не како една целина.

⁴³² *Worm v. Austria*, No. 22714/93, 29 August 1997.

⁴³³ *Dennis and Others v. the United Kingdom* (dec.), No. 76573/01, 2 July 2002; *Varnava and Others v. Turkey* [GC], Nos. 16064/90 and 8 others, § 157, ECHR 2009; *X v. United Kingdom*, No. 7379/76, (dec.) 10.12.76, 8 DR 211; *Scotts of Greenock Ltd. v. United Kingdom*, No. 9599/81, (dec.) 11.3.85.; *Hazar and Others v. Turkey*, Nos. 62566/00 et seq., (dec.) 10.1.02.

⁴³⁴ Leach, *supra* note 17, p. 161.

⁴³⁵ *Opuz v. Turkey*, No. 33401/02, 9.6.09, § 111.

⁴³⁶ *Idalov v. Russia*, No. 5826/03, 22.5.12.

⁴³⁷ *Neumeister v. Austria*, Series A, No. 8, 27.6.68.

⁴³⁸ *Kemmache v. France* (No. 1 and No. 2), Series A, No. 218, 27.11.91.

Во случај кога жалителот искористил правен лек за кој се покажало дека е неефективен, рокот од четири месеци може да тече од конечната одлука во однос на ефективното правно средство кое било искористено или од датумот на инцидентот, ако не постојат ефективни правни лекови. Можно е за некои потенцијални жалители до Судот воопшто да не е јасно дали одредена форма на постапка би претставувала домашен правен лек за целите на член 35 од Конвенцијата. Во такви околности постои опасност владата да тврди дека жалителот искористил правен лек кој не бил ефективен за целите на членот 35 и дека жалбата треба да се прогласи за недопуштена, со оглед на тоа што била поднесена по истекот на рокот од четири месеци.⁴³⁹

Така, во случајот *Berdzenishvili v. Russia*,⁴⁴⁰ кривичната осуда на жалителот била потврдена со пресуда на Врховниот суд. Потоа жалителот поднел барање за надзорна ревизија на пресудата, додека жалбата до ЕСЧП ја поднел откако неговото барање за надзорна ревизија на пресудата било одбиено. ЕСЧП утврдил дека постапката за надзорна ревизија на пресудата не се покажала како ефективно правно средство и дека жалбата до ЕСЧП требало да биде поднесена во рок од четири месеци од донесувањето на пресудата на Врховниот суд.

Кога постои вистинско сомневање во однос на достапноста или ефективноста на домашните правни лекови, Судот може да биде пофлексибилен при примената на рокот од четири месеци. Генерално, Судот нема да бара од жалителот да поднесе жалба пред да се реши позицијата во однос на предметното прашање на домашно ниво.⁴⁴¹ Доколку жалителот користи очигледно постоечки правен лек и дури подоцна станува свесен за околностите кои го прават тој правен лек неефективен, рокот од четири месеци би почнал да тече од денот кога жалителот првпат станал свесен, или требало да стане свесен за околностите коишто го направиле тој правен лек неефективен.⁴⁴²

Така, во случајот *El-Masri v. Former Yugoslav Republic of Macedonia*,⁴⁴³ кој се однесува на вонредното предавање на жалителот од страна на македонските власти во притвор на ЦИА, Владата тврдела дека кривичната пријава на жалителот била поднесена премногу доцна, како и дека претставувала неефективен процес, што значи дека жалителот требало да ја поднесе својата жалба до Судот многу порано отколку што истата била поднесена од негова страна. Овие аргументи на Владата биле одбиени од страна на Судот, кој утврдил дека четиригодишното одложување на поднесувањето на кривична пријава е прифатливо, имајќи ја предвид чувствителноста на прашањето и доказите дека европските влади негирале дека се вклучени во изрекувањето. Според тоа, било разумно жалителот да почека да се завршат случувањата кои би можеле да ги решат клучните фактички или правни прашања. Понатаму, Судот утврдил дека иако кривичната пријава на жалителот била отфрлена во декември 2008 година, рокот од четири месеци започнал да тече откако жалителот бил информиран за тоа.

⁴³⁹ *Prystavska v. Ukraine* (dec.), No. 21287/02, ECHR 2002-X; *Tucka v. United Kingdom*, No. 34586/10, (dec.) 18.1.11 – жалба до Комисијата за ревизија на кривични дела не претставува ефективен правен лек – прогласена за недопуштена; *Kashlan v. Russia* (dec.), No. 60189/15, 19 April 2016 – нова касациона постапка за жалби во кривичната постапка не претставува ефективен правен лек – прогласена за недопуштена.

⁴⁴⁰ *Berdzenishvili v. Russia* (dec.), No. 31697/03, ECHR 2004-II.

⁴⁴¹ *Brecknell v. the United Kingdom*, No. 32457/04, 27 November 2007; *Scotts of Greenock Ltd. v. United Kingdom*, No. 9599/81, (dec.) 11.3.85.

⁴⁴² *Laçin v. Turkey*, No. 23654/94, (dec.) 15.5.95; *Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom*, No. 46477/99, ECHR 2002-II.; *Yüksel Erdoğan and Others v. Turkey*, No. 57049/00, 15 February 2007; *Kerimova and Others v. Russia*, Nos. 17170/04 and 5 others, 3 May 2011.

⁴⁴³ *El-Masri v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia* [GC], No. 39630/09, ECHR 2012.

Специфична ситуација во однос на примената на рокот од четири месеци, претставува постоењето на континуирана повреда. Кога наводната повреда предизвикува континуирана ситуација (на пример, времето поминато во притвор), рокот од четири месеци започнува да тече по завршувањето на континуираната состојба, односно кога престанува континуираниот ефект на повредата.⁴⁴⁴ Поимот „континуирана ситуација“ означува ситуација која настанува со континуирани активности кои се вршат од страна на државата и кои го доведуваат жалителот во состојба на жртва. Притоа, фактот дека определени дејства доведуваат до значајни последици со текот на времето не значи дека тие активности предизвикуваат „континуирана состојба“.⁴⁴⁵

Кога постои континуирана повреда, жалбата може да биде поднесена до ЕСЧП и по неколку години од моментот кога повредата започнала.⁴⁴⁶ Меѓутоа, треба да се води сметка за тоа дека повредата навистина преставува продолжение, а не еднакратна одлука. Така, на пример, континуирана повреда постои кога жалителот се жали на континуирано постоење на определени закони, како во случајот *Dudgeon v. United Kingdom*,⁴⁴⁷ во врска со постоењето на определени закони во Северна Ирска, според кои хомосексуалните активности меѓу возрасни мажи претставувале кривично дело. Во случајот *Almeida Garrett and Others v. Portugal*,⁴⁴⁸ Судот утврдил дека експропријацијата и национализацијата на земјиштето на жалителот во средината на 1970-тите (пред ЕСЧП да стапи во сила во однос на Португалија) претставува еднакратен акт, но дека жалбениот навод кој се однесувал на неплаќањето на надомест претставува континуиран акт, што довело до констатирање на повреда на член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата.⁴⁴⁹

Исто така, Судот признава дека повторувањето на исти настани може да претставува „континуирана ситуација“ дури и кога тие не се строго континуирани. Таква ситуација може да претставува ситуација на повторување на трансфер на затвореници во слични услови⁴⁵⁰ и ситуација на редовно затворање на осомничените во метален кафез во судницата.⁴⁵¹

Според Судот, во ситуација кога се повторуваат исти настани, отсуството на забележителни варијации во условите на кои жалителот рутински бил подложен, создава „континуирана ситуација“, при што целиот период на кој се жали жалителот се подведува под надлежност на Судот.⁴⁵² Меѓутоа, во случаи кога имало прекин повеќе од 3 месеци меѓу периодите на притвор, Судот не сметал дека станува збор за „континуирана ситуација“.⁴⁵³ Слично на тоа, во ситуација кога постојат повеќе последователни апсења, со последователни обвиненија, пресуди и затворски казни кои директно следат по делата извршени

⁴⁴⁴ *Jėčius v. Lithuania*, No. 34578/97, § 44, ECHR 2000-IX.; *Riener v. Bulgaria*, No. 46343/99, § 101, 23 May 2006; *Daróczy v. Hungary*, No. 44378/05, § 18, 1 July 2008; *Kurić and Others v. Slovenia*, No. 26828/06, § 339, 13 July 2010.

⁴⁴⁵ *Iordache v. Romania*, No. 6817/02, § 49, 14 October 2008; *Călin and Others v. Romania*, Nos. 25057/11 and 2 others, §§ 58-60, 19 July 2016.

⁴⁴⁶ *De Becker v. Belgium*, No. 214/56, Commission decision of 9 June 195 – во врска со законска одредба која создала континуирано ограничување на слободата на изразување на жалителот кој бил новинар, со тоа што го спречувала да објавува.

⁴⁴⁷ *Dudgeon v. the United Kingdom*, Series A, No. 45, 22 October 1981.

⁴⁴⁸ *Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal*, Nos. 29813/96 and 30229/96, ECHR 2000-I.

⁴⁴⁹ Спротивно на тоа, види: *Von Maltzan and Others v. Germany*, во врска со непостоење на континуирана повреда на Конвенцијата во однос на имот кој е експроприан за време на советската окупација во периодот 1945-1949 година.

⁴⁵⁰ *Fetisov and Others v. Russia*, Nos. 43710/07 and 3 others, 17 January 2012.

⁴⁵¹ *Svinarenko and Slyadnev v. Russia* [GC], Nos. 32541/08 and 43441/08, ECHR 2014.

⁴⁵² *Fetisov and Others v. Russia*, Nos. 43710/07 and 3 others, § 75, 17 January 2012; *Svinarenko and Slyadnev v. Russia* [GC], Nos. 32541/08 and 43441/08, §§ 86-87, ECHR 2014.

⁴⁵³ *Shishanov v. the Republic of Moldova*, No. 11353/06, §§ 68-69, 15 September 2015.

од страна на жалителот, истите не претставуваат „континуирана ситуација“ дури и кога жалителот уживал периоди на слобода понекогаш и само неколку минути.⁴⁵⁴

Во случај кога наводната повреда претставува „континуирана ситуација“ против која не е достапен домашен правен лек, рокот од четири месеци започнува да тече кога таа ситуација ќе се оконча.⁴⁵⁵ Сè додека ситуацијата трае, обврската за почитување на рокот од четири месеци не се применува.⁴⁵⁶

Сепак, важно е да се нагласи дека континуираната ситуација не може да ја одложи примената на правилото на четири месеци на неодредено време. Имено, на жалителите кои сакаат да се жалат на континуираниот неуспех на државата да ги исполни своите обврски, како што се: актуелни исчезнувања, континуирани повреди на правото на сопственост, неизвршување на паричните долгови од страна на претпријатија во државна сопственост, и слично, Судот им наметнал обврска за должно внимание и иницијатива.⁴⁵⁷

Според ревидираната верзија на правилото 47 од Деловникот на Судот, која стапи во сила на 1 јануари 2014 година, како датум на поднесување на жалбата, во смисла на член 35(1) од Конвенцијата, ќе се смета датумот на кој до Судот бил испратен образец за поднесување жалба што ги исполнува сите критериуми утврдени со ова правило. Имено, жалбата мора да ги содржи сите информации кои се бараат во релевантните делови на образецот за поднесување на жалба.

Пред стапување во сила на ревидираната верзија на правилото 47 од Деловникот на Судот, беше доволно до Судот да се испрати писмо во кое се наведува суштината на жалбата, дури и само во кратки црти, за да прекине течењето на рокот. Почнувајќи од 1 јануари 2014 година, сепак за датум на поднесување на жалбата, со кој се прекинува течењето на рокот од четири месеци, се смета датумот на испраќање на комплетен образец за поднесување на жалба.⁴⁵⁸

Правилото 47 од Деловникот на Судот, всушност, ја определува содржината на индивидуалната жалба. Така, секоја жалба што се поднесува врз основа на членот 34 од Конвенцијата треба да биде доставена на образецот за поднесување жалба изготвен од страна на Секретаријатот на Судот, освен доколку Судот не одлучи поинаку. Според правилото 47, жалбата треба да ги содржи сите податоци што се бараат во соодветните делови на образецот:

- a. Име, датум на раѓање, државјанство и адреса на жалителот, и, доколку жалителот е правно лице, целосен назив, датум на основање или регистрација, официјален број на регистрација (доколку има таков) и службена адреса на правното лице;
- б. Име, адреса, број на телефон, број на факс и електронска пошта на застапникот, доколку жалителот има застапник;

⁴⁵⁴ *Gough v. the United Kingdom*, No. 49327/11, §§ 133-34, 28 October 2014.

⁴⁵⁵ *Sabri Güneş v. Turkey* [GC], No. 27396/06, § 54, 29 June 2012; *Varnava and Others v. Turkey* [GC], Nos. 16064/90 and 8 others, § 159, ECHR 2009; *Ülke v. Turkey* (dec.), No. 39437/98, 1 June 2004.

⁴⁵⁶ *Oliari and Others v. Italy*, Nos. 18766/11 and 36030/11, §§ 96-97, 21 July 2015; *Iordache v. Romania*, No. 6817/02, § 50, 14 October 2008.

⁴⁵⁷ *Varnava and Others v. Turkey* [GC], Nos. 16064/90 and 8 others, §§ 159-72, ECHR 2009; *Sargsyan v. Azerbaijan* (dec.) [GC], No. 40167/06, §§ 124-48, 14 December 2011; *Sokolov and Others v. Serbia* (dec.), Nos. 30859/10 and 6 others, §§ 31-36, 14 January 2014.

⁴⁵⁸ European Court of Human Rights, *Report on the implementation of the revised rule on the lodging of new applications*, 02/2015, p. 2; https://www.echr.coe.int/Documents/Report_Rule_47_ENG.pdf

- в. Доколку жалителот има застапник, делот наменет за овластување на образецот за поднесување жалба треба да ги содржи: датумот на потпишување на овластувањето и оригиналниот потпис на жалителот; оригиналниот потпис на застапникот, со кој тој ја потврдува својата согласност да настапува во име на жалителот, исто така мора да фигурира во делот наменет за овластување на образецот за поднесување жалба; Судот може да прифати копии од потписите или други овластувања важечки во домашното право на договорните страни, доколку се наведат убедливи причини за непочитување на овие барања и овластувањето на Судот со оригинални потписи е доставено до Судот во разумен рок;
- г. Име на договорната страна или договорните страни против која/кои се поднесува жалбата;
- д. Концизна и читлива изјава за фактичката состојба на предметот;
- ѓ. Концизна и читлива изјава за наводните повреди на Конвенцијата и релевантни аргументи;
- е. Концизна и читлива изјава во која жалителот потврдува дека ги испочитувал критериумите за допуштеност утврдени со член 35(1) од Конвенцијата.⁴⁵⁹

Истовремено, сите информации на кои се однесуваат претходно наведените точки (д) до (е), а коишто ќе бидат наведени во соодветниот дел на образецот, треба да му бидат доволни на Судот за да ги утврди суштината и предметот на жалбата без да има потреба да консултира каков и да е друг документ.⁴⁶⁰ Сепак, жалителот може да ги дополни овие информации така што кон образецот за поднесување жалба ќе приложи: повеќе детали за фактите, наводните повреди на Конвенцијата и релевантни аргументи. Овие прилози не треба да надминуваат 20 страници.⁴⁶¹

Образецот за поднесување жалба треба да биде потпишан од жалителот или неговиот застапник и кон него треба да бидат приложени:

- а. Копии од документи кои се однесуваат на одлуките или мерките – предмет на жалбата (судски или други одлуки);
- б. Копии од документи и одлуки од кои може да се утврди дека жалителот постапил согласно правилото во однос на искористување на домашните правни средства и рокот утврден со член 35(1) од Конвенцијата;
- в. Доколку тоа е релевантно за конкретната ситуација, копии од документите за која и да е друга постапка за меѓународна истрага или спогодување;
- г. Кога жалителот е правно лице, како што е наведено во правилото 47(1)(а), документ или документи од кои може да се утврди дека поединецот кој ја поднел жалбата до Судот е надлежен или овластен да го застапува жалителот.⁴⁶²

⁴⁵⁹ Правило 47(1) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁴⁶⁰ Правило 47(2)(а) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁴⁶¹ Правило 47(2)(б) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁴⁶² Правило 47(3.1) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

Документите кои се доставуваат во прилог на жалбата мора да бидат хронолошки подредени, нумерирани со последователни броеви и јасно означени.⁴⁶³

Жалителите кои не сакаат нивниот идентитет да биде достапен за јавноста, мора јасно да го посочат тоа и да ги наведат причините кои го оправдуваат барањето да се направи исклучок од стандардното правило за пристап на јавноста до информациите во постапките пред Судот. Судот може да го прифати барањето за анонимност или да одобри анонимност по сопствена иницијатива.⁴⁶⁴

Доколку не се испочитувани претходно наведените услови утврдени во одредбите на правилото 47(1) – 47(3) од Деловникот на Судот, жалбата нема да биде разгледана од Судот, освен доколку:

- а. Жалителот доставил соодветно објаснување за тоа зошто не го испочитувал ова правило;
- б. Жалбата се однесува на барање за времена мерка;
- в. Судот одлучи поинаку, по сопствена иницијатива, или по барање на жалителот.⁴⁶⁵

Во секој случај, Судот може да побара од жалителот во одреден временски рок да достави информации или документи во каква и да е форма, или на кој и да е начин што може да се смета за соодветен.⁴⁶⁶

За датум на испраќање на жалбата ќе се смета датумот на поштенскиот печат, а не датумот што покажува кога била примена жалбата.^{467 468} Судот може, сепак, да одлучи, доколку е тоа оправдано, друг датум да се смета како датум на поднесување на жалбата.⁴⁶⁹ Тоа би било случај, на пример, кога е невозможно да се утврди датумот на испраќање на жалбата, при што како датум на испраќање може да се земе датумот наведен во жалбата или, во отсуство на таков датум, како датум на испраќање може да се смета датумот кога жалбата е пристигната во Судот.⁴⁷⁰

Еден жалбен навод се карактеризира не само со правната основа или аргументите врз кои е заснован, туку и со фактите коишто се наведени во него.⁴⁷¹ Во однос на жалбените наводи кои не се вклучени во првичната жалба, течењето на рокот од четири месеци нема да биде прекинато сè до датумот кога жалбениот навод првпат ќе биде поднесен до органот на Конвенцијата.⁴⁷² Доколку жалбените наводи се поднесени по истекот на рокот од четири месеци, тие може да бидат испитани само во случај кога претставуваат одредени

⁴⁶³ Правило 47(3.2) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁴⁶⁴ Правило 47(4) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁴⁶⁵ Правило 47(5.1) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁴⁶⁶ Правило 47(5.2) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁴⁶⁷ Правило 47(6)(а) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁴⁶⁸ *Abdulrahman v. the Netherlands* (dec.), No. 66994/12, 5 February 2013; *Brežec v. Croatia*, No. 7177/10, § 29, 18 July 2013.

⁴⁶⁹ Правило 47(6)(б) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁴⁷⁰ *Bulinwar OOD and Hrusanov v. Bulgaria*, No. 66455/01, §§ 30-32, 12 April 2007.

⁴⁷¹ *Scoppola v. Italy* (No. 2) [GC], No. 10249/03, § 54, 17 September 2009.

⁴⁷² *Allan v. the United Kingdom* (dec.), No. 48539/99, 28 August 2001.

аспекти на првичните жалбени наводи кои биле поднесени со почитување на временскиот рок.⁴⁷³

Во случај кога во првичната жалба не се дадени индикации за фактичката основа на жалбениот навод, ниту, пак, за природата на евентуалната повреда, самиот факт дека жалителот се повикал на членот 6 во својата жалба не е доволен за да послужи како основа за истакнување на сите подоцнежни жалбени наводи во согласност со тој член.⁴⁷⁴ Исто така, обезбедувањето документи од домашната постапка не е доволно за да се смета како основа за истакнување на сите подоцнежни жалбени наводи кои се однесуваат на таа постапка. Потребно е да постои барем кратка индикација за природата на наводната повреда според Конвенцијата за да се поднесе жалба и на тој начин да се прекине течењето на рокот од четири месеци.⁴⁷⁵

2.4.3. Анонимна жалба

Според член 35(2)(а) од Конвенцијата, „Судот нема да прифати никаква индивидуална жалба поднесена врз основа на членот 34, кога жалбата е анонимна...“. Имено, жалителот мора да биде уредно идентификуван во образецот за поднесување жалба.⁴⁷⁶ Во спротивно, жалбата ќе биде отфрлена. Само Судот е надлежен да утврди дали жалбата е анонимна во смисла на член 35(2)(а).⁴⁷⁷ Ако тужената влада се сомнева во автентичноста на жалбата, таа мора навремено да го извести Судот.⁴⁷⁸

Судот утврдил дека жалбата се смета за анонимна кога списите на предметот не укажуваат на елементи што ќе му овозможат да го идентификува жалителот.⁴⁷⁹ За анонимна се смета и жалбата којашто е поднесена од страна на здружение во име на неидентификувани лица, при што здружението не е жртва, туку се жали на повреда на правото на почитување на приватниот живот во корист на неидентификувани поединци, кои на овој начин станале жалители и изјавиле дека се застапувани од здружението.⁴⁸⁰

Исто така, Судот може да одлучи дека идентитетот на жалителот не треба да се објави јавно.⁴⁸¹ Имено, во некои случаи, жалителите може да имаат многу добри причини заради кои не сакаат да биде откриен нивниот идентитет. Во такви случаи, податоците за жалителот, вклучувајќи го: неговото име, адреса, датум на раѓање, националност и занимање, ќе мора да бидат наведени во образецот за поднесување жалба до Судот, но жалителот може да побара доверливост. Доколку барањето на жалителот за доверливост се прифати од страна на Судот, жалителот ќе биде назначен во извештаите за случајот со неговите иницијали, или само со буква.

⁴⁷³ *Sâmbata Bihor Greek Catholic Parish v. Romania*, No. 48107/99, 12 January 2010.

⁴⁷⁴ *Allan v. the United Kingdom* (dec.), No. 48539/99, 28 August 2001.; *Adam and Others v. Germany* (dec.), No. 290/03, 1 September 2005.

⁴⁷⁵ *Bozinovski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), No. 68368/01, 1 February 2005.

⁴⁷⁶ Правило 47(1)(а) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁴⁷⁷ *Sindicatul Păstorul cel Bun v. Romania* [GC], No. 2330/09, § 69, ECHR 2013.

⁴⁷⁸ *Ibid.*

⁴⁷⁹ *Blondje v. the Netherlands* (dec.), No. 7245/09, ECHR 2009.

⁴⁸⁰ *Federation of French Medical Trade Unions and the National Federation of Nurses v. France* (dec.), No. 10983/84, Commission decision of 12 May.

⁴⁸¹ Правило 47(4) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

Член 35(2)(а) од Конвенцијата не е применлив кога жалителите поднеле фактички и правни информации што му овозможуваат на Судот да ги идентификува и да ги утврди нивните врски со фактите што се во прашање и покренатата жалба.⁴⁸² Исто така, жалбата не се смета за анонимна кога е поднесена од поединци кои користат псевдоними и кои на Судот му даваат образложение дека околностите на вооружениот конфликт ги принудуваат да не ги откриваат своите вистински имиња, со цел да ги заштитат членовите на своите семејства и пријателите. Имено, во случајот *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*,⁴⁸³ Судот утврдил дека „зад тактизирањето за прикривање на нивниот вистински идентитет од разбирливи причини, стојат вистински луѓе кои може да се идентификуваат од доволен број индикации, различни од нивните вистински имиња“, и дека „постои доволно блиска врска меѓу жалителите и настаните за кои станува збор“, заради што не ја сметал жалбата за анонимна.

2.4.4. Суштински иста жалба

Членот 35(2)(б) од Конвенцијата предвидува дека „Судот нема да прифати никаква индивидуална жалба поднесена врз основа на членот 34, кога..., во суштина, е иста како и жалбата што Судот претходно ја разгледувал или веќе е доставена до друга меѓународна истражна или судска инстанца, и доколку не содржи нови факти“. Имено, жалбата ќе биде отфрлена согласно член 35(2)(б) од Конвенцијата доколку е **суштински иста како жалбата која Судот веќе ја разгледувал** или доколку е **суштински иста како жалбата која е веќе доставена до друга меѓународна истражна и судска инстанца**, при што жалбата не содржи нови релевантни факти.

Имено, ќе се смета дека жалбата „во суштина е иста“ со друга жалба кога се исти: странките, жалбените наводи и фактичките состојби.⁴⁸⁴ Доколку се потврди дека ова е случај, тогаш Судот ќе ја прогласи жалбата за недопуштена.

Првиот дел на член 35(2)(б) има за цел да ја обезбеди конечноста на одлуките на Судот и да ги спречи жалителите да се жалат на претходните пресуди или одлуки на Судот преку поднесување на нови жалби.⁴⁸⁵ Притоа, Судот испитува дали двете жалби поднесени од жалителите суштински се однесуваат на истите: лица, факти и жалбени наводи.⁴⁸⁶ Овој дел на членот се однесува и на случаите коишто се симнати од листата на случаи на Судот врз основа на пријателска спогодба.⁴⁸⁷ Но, ако претходната жалба никогаш не била предмет на формална одлука, Судот не е спречен да ја разгледа новата жалба.⁴⁸⁸

Значи, повторно поднесените жалби од страна на ист жалител, во однос на иста работа, ќе бидат прогласени за недопуштени врз основа на член 35(2)(б), освен доколку не содржат нови релевантни факти. Меѓутоа, важно е да се има предвид и исклучокот во однос

⁴⁸² *Sindicatul Păstorul cel Bun v. Romania* [GC], No. 2330/09, § 71, ECHR 2013.

⁴⁸³ *Shamayev and Others v. Georgia and Russia* (dec.), No. 36378/02, 16 September 2003.

⁴⁸⁴ *Pauger v. Austria*, No. 24872/94, Commission decision of 9 January 1995; *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland* (No. 2) [GC], No. 32772/02, § 63, ECHR 2009.

⁴⁸⁵ *Kafkaris v. Cyprus* (dec.), No. 9644/09, § 67, 21 June 2011; *Lowe v. the United Kingdom* (dec.), No. 12486/07, 8 September 2009.

⁴⁸⁶ *Vojnović v. Croatia* (dec.), No. 4819/10, § 28, 26 June 2012; *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland* (No. 2) [GC], No. 32772/02, § 63, ECHR 2009; *Amarandei and Others v. Romania*, No. 1443/10, §§ 106-111, 26 April 2016.

⁴⁸⁷ *Kezer and Others v. Turkey* (dec.), No. 58058/00, 5 October 2004.

⁴⁸⁸ *Sürmeli v. Germany* (dec.), No. 75529/01, 29 April 2004.

на „новите релевантни факти“. Така, жалителот чија жалба претходно била прогласена за недопуштена заради неисцрпување на домашните правни средства, може повторно да го поднесе случајот до ЕСЧП, откако ќе ги искористи ефективните домашни правни средства. Исто така, може да постојат нови информации за фактите, или нови случувања во домашните постапки, што може да ја оправдаат натамошната жалба, како што е зголеменото времетраење на домашните постапки.⁴⁸⁹ Притоа, треба да се има предвид дека дополнителните правни аргументи не претставуваат „нови релевантни факти“.⁴⁹⁰

Вториот дел од член 35(2)(б) има за цел да ја избегне ситуацијата кога неколку меѓународни тела истовремено се занимаваат со жалби кои се суштински исти. Ситуацијата од овој вид би била неспоива со духот и словото на Конвенцијата, која се обидува да избегне плурализам од меѓународни постапки кои се однесуваат на исти случаи.⁴⁹¹

При утврдувањето дали неговата надлежност е исклучена врз основа на оваа одредба од Конвенцијата, Судот ќе треба да одлучи дали жалбата пред него е суштински иста како жалбата која веќе е доставена пред друга меѓународна инстанца и, ако е така, дали истата може да се смета за „доставена до друга меѓународна истражна или судска инстанца“ во смисла на член 35(2)(б) од Конвенцијата.⁴⁹² Притоа, Судот ќе потврди дека не е одлучувачки датумот на иницирање на паралелен сет на постапки, туку дали одлуката за основаноста веќе била донесена во таа постапка до моментот кога го разгледува случајот.⁴⁹³

2.4.5. Злоупотреба на правото на жалба

Според член 35(3)(а) од Конвенцијата, „Судот нема да прифати никаква индивидуална жалба доставена врз основа на членот 34, ако оцени дека... со неа се злоупотребува правото на индивидуална жалба...“. Притоа, поимот „злоупотреба“, во смисла на членот 35(3)(а), мора да биде сфатен во неговата вообичаена смисла во согласност со општата правна теорија, односно како погрешна примена на правото за цели поинакви од тие за кои е предвидено.⁴⁹⁴

Имајќи ја предвид дефиницијата на поимот „злоупотреба“, би можело да се заклучи дека злоупотреба на правото на жалба би претставувало секое однесување на жалителот што е очигледно спротивно на целта на правото на индивидуална жалба, онака како што е предвидено со ЕКЧП, и со тоа го попречува нормалното функционирање на Судот или правилното водење на постапките пред него.⁴⁹⁵ Доколку Судот утврди злоупотреба на правото на жалба, ќе ја отфрли жалбата како недопуштена, согласно член 35(3)(а) од Конвенцијата.

Случаите во кои Судот открил злоупотреба на правото на жалба може да се групираат во **пет типични категории**:⁴⁹⁶ информации што доведуваат до заблуда; користење навредлив јазик; повреда на обврската за зачувување на доверливоста на постапката за прија-

⁴⁸⁹ *X v. United Kingdom*, No. 8233/78, (dec.) 3.10.79, 17 DR 122; *Vallan v. Italy*, No. 9621/81, (dec.) 13.10.83.

⁴⁹⁰ *X v. United Kingdom*, No. 8206/78, (dec.) 10.7.81, 25 DR 147.

⁴⁹¹ *ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, No. 14902/04, § 520, 20 September 2011. *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası v. Turkey*, No. 20641/05, § 37, ECHR 2012.

⁴⁹² *ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, No. 14902/04, § 520, 20 September 2011.

⁴⁹³ *Peraldi v. France* (dec.), No. 2096/05, 7 April 2009.

⁴⁹⁴ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 37.

⁴⁹⁵ *Miroļubovs and Others v. Latvia*, No. 798/05, §§ 62 & 65, 15 September 2009; *S.A.S. v. France* [GC], No. 43835/11, § 66, ECHR 2014.

⁴⁹⁶ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p.37-40.

телско спогодување; жалба со вознемирувачки наводи или без вистинска цел; и сите други случаи што не можат да бидат исцрпно наведени.⁴⁹⁷

Во случај кога жалбата е намерно заснована врз неvistинити факти, со цел да го доведе Судот во **заблуда**, истата претставува злоупотреба на правото на жалба.⁴⁹⁸ Поднесувањето жалба под лажен идентитет⁴⁹⁹ и испраќањето фалсификувана документација до Судот,⁵⁰⁰ се едни од најсериозните примери за овој вид на злоупотреба на правото на жалба.

Злоупотребата од овој вид може да биде извршена и при пропуст сторен од страна на жалителот, во случај кога жалителот уште на почетокот пропуштил да го информира Судот за некој фактор што бил од суштинско значење за испитувањето на предметот.⁵⁰¹ Притоа, таквите информации треба да се однесуваат на суштината на предметот, со цел Судот да може да утврди дека пропустот претставува злоупотреба на правото на индивидуална жалба.⁵⁰² Исто така, до злоупотреба на правото на жалба од овој вид доаѓа и доколку се случат нови и важни настани додека сè уште трае постапката пред Судот, а жалителот, и покрај обврската предвидена со Деловникот на Судот, пропуштил да ги обелодени тие информации пред Судот, со што спречил да се донесе пресуда во конкретен случај со целосно знаење на фактите. Во вакви случаи, Судот ќе ја отфрли жалбата како недопуштена врз основа на злоупотребата на правото на жалба.⁵⁰³

Доколку по конечността на пресудата на Судот за основаноста на случајот произлезе дека жалителот скрил факт што би бил релевантен за испитување на жалбата, Судот може да ја преиспита својата пресуда преку поведување постапка за ревизија, согласно одредбите предвидени во правилото 80 од Деловникот на Судот, и да ја отфрли жалбата врз основа на злоупотреба на правото на жалба.⁵⁰⁴ Можноста за ревизија на пресуда постои само во случај кога тужената влада не можела разумно да знае за новиот факт во времето на испитување на предметот од страна на Судот, и доколку барањето за ревизија биде поднесено во рок од шест месеци по дознавањето за тој факт.^{505 506}

До злоупотреба на правото на жалба ќе дојде и во случај кога жалителот користи особено: **вознемирувачки, навредлив, заканувачки или провокативен јазик** во својата кореспонденција со Судот. Таквиот вознемирувачки и навредлив јазик може да е насочен против: одговорната влада, владиниот агент, властите на одговорната држава, самиот Суд, неговите судии, неговиот Секретаријат или неговите членови, и слично.⁵⁰⁷ Притоа,

⁴⁹⁷ *S.A.S. v. France* [GC], No. 43835/11, § 67, ECHR 2014.

⁴⁹⁸ *Varbanov v. Bulgaria*, No. 31365/96, § 36, ECHR 2000-X.

⁴⁹⁹ *Drijfhout v. the Netherlands* (dec.), No. 51721/09, §§ 27-29, 22 February 2011.

⁵⁰⁰ *Jian v. Romania* (dec.), No. 46640/99, 30 March 2004.; *Bagheri and Maliki v. the Netherlands* (dec.), No. 30164/06, 15 May 2007.; *Poznanski and Others v. Germany* (dec.), No. 25101/05, 3 July 2007; *Gogitidze and Others v. Georgia*, No. 36862/05, §§ 77-78, 12 May 2015.

⁵⁰¹ *Al-Nashif v. Bulgaria*, No. 50963/99, § 89, 20.6.02; *Kerechashvili v. Georgia* (dec.), No. 5667/02, ECHR 2006-V; *Martin Alves v. Portugal* (dec.), No. 56297/11, 21 January 2014; *Gross v. Switzerland* [GC], No. 67810/10, § 35-36, ECHR 2014.

⁵⁰² *Bestry v. Poland*, No. 57675/10, § 44, 3 November 2015.

⁵⁰³ *Hadrabová and Others v. the Czech Republic* (dec.), Nos. 42165/02 and 466/03, 25 September 2007; *Predescu v. Romania*, No. 21447/03, §§ 25-27, 2 December 2008.

⁵⁰⁴ *Gardean and S.C. Grup 95 SA v. Romania* (revision), No. 25787/04, §§ 12-22, 30 April 2013; *Vidu and Others v. Romania* (revision), No. 9835/02, §§ 17-30, 17 January 2017; *Petroiu v. Romania* (revision), No. 33055/09, §§ 16-30, 7 February 2017.

⁵⁰⁵ Правило 80(1) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁵⁰⁶ *Grossi and Others v. Italy* (revision), No. 18791/03, §§ 17-24, 30 October 2012; *Vidu and Others v. Romania* (revision), No. 9835/02, §§ 20-23, 17 January 2017; *Petroiu v. Romania* (revision), No. 33055/09, §§ 19 and 27-28, 7 February 2017.

⁵⁰⁷ *Řehák v. the Czech Republic* (dec.), No. 67208/01, 18 May 2004.; *Duringer and Grunze v. France* (dec.), Nos. 61164/00 and 18589/02, ECHR 2003-II; *Stamoulakatos v. the United Kingdom*, No. 27567/95, Commission decision of 9 April 1997.

Судот утврдил дека не е доволно јазикот на жалителот да биде само: остар, полемичен или саркастичен, туку дека е потребно да ги надмине „границите на нормален, граѓански и легитимен критицизам“ за да може да се смета како злоупотреба.⁵⁰⁸ Доколку за време на постапката жалителот престане да употребува навредлив јазик по дадено формално предупредување од страна на Судот, ако веднаш ги повлече навредливите забелешки или се извини, жалбата нема да биде отфрлена врз основа на злоупотреба на правото на жалба.⁵⁰⁹

Во согласност со членот 39(2) на Конвенцијата и членот 62(2) од Деловникот на Судот, странките имаат обврска за **доверливост на преговорите за пријателско спогодување**. Доколку дојде до намерна повреда на оваа обврска од страна на жалителот, истото може да се смета за злоупотреба на правото на жалба и, врз таа основа, да доведе до отфрлање на жалбата од страна на Судот.⁵¹⁰

За да се утврди дали жалителот ја повредил обврската за доверливост на преговорите за пријателско спогодување, потребно е најпрво да се дефинираат границите на таа обврска. Притоа, таа секогаш мора да се толкува во контекст на нејзината општа цел, која се состои во тоа да се олесни постапката за пријателско спогодување на начин што ќе се заштитат странките и Судот од можни притисоци. Имајќи го предвид ова толкување, може да се заклучи дека доставувањето на документите што се однесуваат на пријателското спогодување на трето лице, би можело, теоретски, да доведе до злоупотреба на правото на жалба во смисла на членот 35(3)(а) на Конвенцијата. Сепак, тоа не значи дека постои апсолутна и безусловна забрана за прикажување на документите што се однесуваат на спогодувањето или за разговарање за тие документи со кое било трето лице.

Имено, при сето ова, исто така, треба да се има предвид дека едно вакво широко и ригорозно толкување би можело да доведе до ризик да биде поткопана заштитата на легитимните интереси на жалителот. Тоа, на пример, би било случај кога жалителот бара совет врз еднократна основа, во случај во кој е овластен да се застапува себеси пред Судот. Освен тоа, веројатно е дека за Судот е многу тешко, скоро невозможно, да го следи придржувањето до забраната за откривање на информации во врска со постапката за пријателско спогодување. Суштината на член 39(2) од Конвенцијата и член 62(2) од Деловникот на Судот се состои, всушност, во тоа што на странките им е забрането да ги објавуваат таквите информации, на пример: преку разни медиуми, во кореспонденција што овозможува да биде прочитана од поголем број луѓе, или на било кој друг начин.⁵¹¹ Токму овој вид однесување, со извесен степен на сериозност, претставува злоупотреба на правото на жалба.

Во секој случај, за да може објавувањето на доверливите информации да се смета за злоупотреба на правото на жалба, истите треба да бидат намерно објавени. Притоа, не е доволно само да постои сомневање, туку директната одговорност на жалителот за објавувањето на ваквите информации секогаш мора да биде утврдена со доволна сигурност.⁵¹²

⁵⁰⁸ *Di Salvo v. Italy* (dec.), No. 16098/05, 11 January 2007; *Apinis v. Latvia* (dec.), No. 46549/06, 20 September 2011.

⁵⁰⁹ *Chernitsyn v. Russia*, No. 5964/02, §§ 25-28, 6 April 2006.

⁵¹⁰ *Miroļubovs and Others v. Latvia*, No. 798/05, § 66, 15 September 2009; *Hadrabová and Others v. the Czech Republic* (dec.), Nos. 42165/02 and 466/03, 25 September 2007; *Popov v. Moldova* (No. 1), No. 74153/01, § 48, 18 January 2005.

⁵¹¹ *Miroļubovs and Others v. Latvia*, No. 798/05, § 68, 15 September 2009.

⁵¹² *Ibid.*

Злоупотреба на правото на жалба од страна на жалителот ќе има и во случај кога жалителот постојано поднесува **вознемирувачки или очигледно неосновани жалби** до Судот, кои се слични со жалба што ја поднел во минатото, а која веќе била прогласена за недопуштена.⁵¹³ Судот нема задача да се справува со неосновани и непристојни жалби или со некое друго, очигледно навредливо однесување на жалителите или на нивните застапници, што создава работа за Судот. Имено, сето тоа е неспоиво со вистинските функции на Судот, согласно Конвенцијата.⁵¹⁴ Исто така, Судот може да утврди постоење на злоупотреба на правото на жалба кога жалбата, очигледно, има **недостиг од вистинска цел** и/или се однесува на незначителна сума пари.⁵¹⁵ По стапувањето во сила на Протоколот 14, на 1 јуни 2010 година, ваквите жалби се разгледуваат поефикасно во согласност со членот 35(3)(б) на Конвенцијата, кој го предвидува постоењето на незначителна сума пари како основа за прогласување на жалбата за недопуштена.

Пресудите и одлуките на Судот, како и случаите во однос на кои сè уште се постапува пред Судот, понекогаш се користат за целите на политичките говори на национално ниво во државите кои се договорни страни на Конвенцијата. Судот не може да утврди постоење на злоупотреба на правото на жалба само заради тоа што жалбата е инспирирана од желбата за публицитет или пропаганда.⁵¹⁶ Сепак, злоупотреба може да постои во случај кога жалителот, мотивиран од политички интереси, дава интервјуа за разни медиуми, во кои изразува неодговорни или несериозни ставови во однос на постапката што е во тек пред Судот.⁵¹⁷

2.5. Основи за недопуштеност кои се однесуваат на надлежноста на Судот

Групата на критериуми за допуштеност на жалбата, која се однесува на надлежноста на Судот да решава по жалби од аспект на: *ratione personae*, *ratione loci*, *ratione temporis* и *ratione materiae*, има своја основа во член 35(3)(а), според кој „Судот нема да прифати никаква индивидуална жалба доставена врз основа на член 34, ако оцени дека жалбата е неспоива со одредбите на Конвенцијата или со нејзините протоколи...“, како и во член 32 од Конвенцијата, кој ја определува надлежноста на Судот. Според член 32 од Конвенцијата, „надлежноста на Судот се протега на сите прашања во врска со толкувањето и примената на Конвенцијата и на нејзините протоколи што ќе му бидат доставени според условите предвидени во членовите: 33, 34, 46 и 47“, додека „во случај на спор во врска со надлежноста на Судот, одлучува Судот.“

Имено, може да се каже дека концептот на **неспоивост со одредбите на Конвенцијата** има **четири аспекти**:

- а. Нespoивост на жалбата со одредбите на Конвенцијата заради ограничувањата во однос на тоа кој може да поднесе жалба и кој може да биде тужен (***ratione personae***);

⁵¹³ *M. v. the United Kingdom*, No. 13284/87, Commission decision of 15 October 1987; *Philis v. Greece*, No. 28970/95, Commission decision of 17 October 1996.

⁵¹⁴ *Bekauri v. Georgia* (preliminary objections), No. 14102/02, § 21, 10 April 2012; *Migliore and Others v. Italy* (dec.), Nos. 58511/13 and 2 others, 12 November 2013; *Simitzi-Papachristou and Others v. Greece* (dec.), Nos. 50634/11 and 18 others, 5 November 2013.

⁵¹⁵ *Bock v. Germany* (dec.), No. 22051/07, 19 January 2010.

⁵¹⁶ *McFeeley and Others v. the United Kingdom*, no. 8317/78, Commission decision of 15 May 1980; *Khadzhaliyev and Others v. Russia*, No. 3013/04, §§ 66-67, 6 November 2008.

⁵¹⁷ *Georgian Labour Party v. Georgia*, No. 9103/04, ECHR 2008.

- б. Неспоиност на жалбата со одредбите на Конвенцијата заради ограничувањата во однос на надлежноста на државата (***ratione loci***);
- в. Неспоиност на жалбата со одредбите на Конвенцијата заради ограничувањата на временскиот аспект во однос на обврските на државата согласно Конвенцијата (***ratione temporis***);
- г. Неспоиност на жалбата со одредбите на Конвенцијата заради ограничувањата во однос на тоа што опфаќаат правата заштитени со Конвенцијата (***ratione materiae***).

2.5.1. Неспоиност *ratione personae*

Споиноста *ratione personae* бара наводните повреди на Конвенцијата да биле сторени од страна на држава којашто е договорна страна на Конвенцијата или, на некој начин, да може тие повреди да ѝ се припишат на засегнатата држава.⁵¹⁸ Исто така, во случај кога жалбата се поднесува согласно членот 34 од Конвенцијата, споиноста *ratione personae* бара жалителот да може да биде странка во постапката и да покаже дека е жртва на наводната повреда.

Во секој случај, генерално, може да се каже дека надлежноста *ratione personae* ги исклучува жалбите кои не се насочени против државата или каква било форма на државата, како што е: јавен орган, компанија во државна сопственост, суд или трибунал, туку против: приватно лице, или субјект, или против меѓународна организација, или трибунал. При тоа, дури и ако тужената држава не поднесе никаков приговор за надлежноста на Судот во однос на принципот *ratione personae*, Судот по службена должност ќе го разгледа ова прашање.⁵¹⁹

Имајќи го предвид претходно изложеното во однос на надлежноста на Судот *ratione personae*, може да се заклучи дека жалбата ќе биде прогласена за неспоива *ratione personae* со Конвенцијата, од следниве причини:⁵²⁰

- а. Ако жалителот не може да биде странка во постапката според членот 34 на Конвенцијата;⁵²¹
- б. Ако жалителот не може да покаже дека е жртва на наводната повреда;⁵²²
- в. Ако жалбата е поднесена против поединец;⁵²³
- г. Ако жалбата е поднесена против држава која не ја ратификувала Конвенцијата,⁵²⁴ или директно против меѓународна организација која не пристапила кон Конвенцијата;⁵²⁵

⁵¹⁸ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 41.

⁵¹⁹ *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [GC], Nos. 27996/06 and 34836/06, § 27, ECHR 2009.

⁵²⁰ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 41-42.

⁵²¹ *Municipal Section of Antilly v. France* (dec.), No. 45129/98, ECHR 1999-VIII.; *Döşemealtı Belediyesi v. Turkey* (dec.), No. 50108/06, 23 March 2010.; *Moretti and Benedetti v. Italy*, No. 16318/07, 27 April 2010.; *Bulgarian Helsinki Committee v. Bulgaria* (dec.), Nos. 35653/12 and 66172/12, 28 June 2016.

⁵²² *Kátai v. Hungary* (dec.), No. 939/12, §§ 25-26, 18 March 2014.

⁵²³ *Durini v. Italy*, No. 19217/91, Commission decision of 12 January 1994.

⁵²⁴ *E.S. v. Federal Republic of Germany*, No. 262/57, Commission decision of 28 August 1957.

⁵²⁵ *Stevens v. Cyprus, Turkey and the United Nations* (dec.), No. 45267/06, 11 December 2008.

д. Ако жалбениот навод вклучува некој протокол од Конвенцијата кој не е ратификуван од страна на тужената држава.⁵²⁶

Доколку се утврди недостаток од надлежност *ratione loci*,⁵²⁷ тоа не значи дека Судот е ослободен од испитување дали жалителите се под надлежност на една или повеќе држави кои се договорни страни, во смисла на членот 1⁵²⁸ од Конвенцијата.⁵²⁹ Од овие причини, за приговорите во однос на тоа дека жалителот не е под надлежност на тужената држава е повообичаено да бидат истакнати како тврдења дека жалбата е неспоива *ratione personae* со Конвенцијата (поднесоците на одговорните влади во *Banković and Others v. Belgium and Others*,⁵³⁰ *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia*,⁵³¹ *Weber and Saravia v. Germany*⁵³²),⁵³³

Вршењето на надлежноста е неопходен услов државата која е договорна страна на Конвенцијата да може да се смета за одговорна за дејства, или пропуштање на дејства кои може да ѝ се припишат на истата и кои може да резултираат во наводи за повреда на правата и слободите утврдени во Конвенцијата.⁵³⁴ Надлежноста на државата според член 1 од Конвенцијата, пред сè, е од територијална природа.⁵³⁵ Притоа, се претпоставува дека надлежноста се остварува нормално низ целата територија на државата.⁵³⁶

Државите може да бидат одговорни за дејства на своите власти коишто се извршени надвор од територијата на државата, или чиј ефект се одразува надвор од територијата на државата.⁵³⁷ Сепак, се работи за исклучителни ситуации,⁵³⁸ во случај кога државата која е договорна страна има ефективна контрола врз некоја територија или, барем, пресудно влијание врз неа. Во однос на териториите кои се законски под надлежност на некоја држава која е договорна страна, но не се под ефективна власт, односно контрола на таа држава, жалбите може да се сметаат за неспоиви со одредбите на Конвенцијата.⁵³⁹ Притоа, сепак, мора да се имаат предвид позитивните обврски на државата во согласност со Конвенцијата.⁵⁴⁰

⁵²⁶ *Horsham v. the United Kingdom*, No. 23390/94, Commission decision of 4 September 1995.; *De Saedeleer v. Belgium*, No. 27535/04, § 68, 24 July 2007.

⁵²⁷ Надлежноста *ratione loci* е детално објаснета во продолжение на ова поглавје, а се однесува на тоа наводните повреди на Конвенцијата да настанале во рамки на надлежноста на тужената држава.

⁵²⁸ Член 1 од Европската конвенција за човекови права предвидува: „Високите договорни страни им ги признаваат на сите лица под нивна надлежност правата и слободите утврдени во делот I на оваа Конвенција“. Притоа, како што веќе беше објаснето во првото поглавје (I. Европската конвенција за човекови права во контекст), делот I на ЕКЧП содржи каталог на основните слободи и права, за кои државите кои се договорни страни на ЕКЧП се обврзале дека ќе обезбедат заштита.

⁵²⁹ *Drozd and Janousek v. France and Spain*, § 90, 26 June 1992, Series A, No. 240.

⁵³⁰ *Banković and Others v. Belgium and Others* (dec.) [GC], No. 52207/99, § 35, ECHR 2001-XII.

⁵³¹ *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], No. 48787/99, § 300, ECHR 2004-VII.

⁵³² *Weber and Saravia v. Germany* (dec.), No. 54934/00, ECHR 2006-XI.

⁵³³ European Court of Human Rights, *supra* note 380, p. 42.

⁵³⁴ *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], No. 48787/99, § 311, ECHR 2004-VII.; *Al-Skeini and Others v. the United Kingdom* [GC], No. 55721/07, § 130, ECHR 2011.

⁵³⁵ *Banković and Others v. Belgium and Others* (dec.) [GC], No. 52207/99, §§ 61 & 67, ECHR 2001-XII.; *Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia* [GC], Nos. 43370/04 and 2 others, § 104, ECHR 2012.

⁵³⁶ *Assanidze v. Georgia* [GC], No. 71503/01, § 139, ECHR 2004-II.; *Sargsyan v. Azerbaijan* (dec.) [GC], No. 40167/06, §§ 129, 139 & 150, 14 December 2011.

⁵³⁷ *Drozd and Janousek v. France and Spain*, § 91, 26 June 1992, Series A, No. 240; *Soering v. the United Kingdom*, §§ 86 & 91, 7 July 1989, Series A, No. 161; *Loizidou v. Turkey* (preliminary objections), § 62, 23 March 1995, Series A, No. 310.

⁵³⁸ *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], No. 48787/99, § 314, ECHR 2004-VII.; *Banković and Others v. Belgium and Others* (dec.) [GC], No. 52207/99, § 71, ECHR 2001-XII.

⁵³⁹ *An and Others v. Cyprus*, No. 18270/91, Commission decision of 8 October 1999.

⁵⁴⁰ *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], No. 48787/99, §§ 312-13, §§333 et seq., ECHR 2004-VII.

Одговорноста на државите кои се договорни страни за дејствата на приватни лица, иако вообичаено спаѓа под испитување на споивоста *ratione personae*, исто така може да зависи од условите на индивидуалните права од Конвенцијата и од протегањето на позитивната обврска поврзана со тие права.⁵⁴¹ Одговорноста на државата може да се утврди во согласност со Конвенцијата како резултат на согласноста на властите или на нивното премолчување во однос на дејствата на поединци со кои се повредуваат правата загарантирани со Конвенцијата на други поединци, кои се под нивна надлежност.⁵⁴² Во оваа смисла, во некои ситуации, одговорност на државата не постои заради определен извршен или правен акт кој има влијание на поединците, туку заради тоа што легислативата е активирана како резултат на дејствата на приватни индивидуи.⁵⁴³

Судот истакнал дека државата не може да се из земе од одговорност преку делегирање на нејзините обврски на приватни тела или поединци. Така, во случајот *Costello Roberts v. United Kingdom*,⁵⁴⁴ Судот го применил овој принцип во однос на физичкото казнување во приватно училиште. Судот утврдил дека државата има обврска да им го обезбеди на децата нивното право на образование, вклучувајќи ја и одговорноста за дисциплинскиот систем на училиштето. Притоа, правото на образование се применува еднакво како во однос на учениците во приватни училишта, така и во однос на учениците во државни училишта. Во случајот *Wos v. Poland*,⁵⁴⁵ била утврдена одговорност *ratione personae* на тужената држава во однос на Полско-германската фондација за помирување, која претставувала приватно правно тело воспоставено согласно меѓународни договори, со цел да биде обезбеден надомест на жртви на прогонот на нацистите. Иако државата не вршела директно влијание врз донесувањето на индивидуалните одлуки, сепак имала значајна улога при утврдување на целокупната рамка во која функционираше Фондацијата.

Исклучок во однос на критериумот *ratione personae* може да постои и кога е утврдено дека државата е одговорна за наводната повреда, на пример, на начин што не успеала да преземе соодветни мерки за да заштити определен поединец од дејствата на други.⁵⁴⁶ Исто така, може да има одговорност на државата во случаи кои се однесуваат на малтретирање од страна на приватни индивидуи, врз основа на комбинирани обврски согласно член 1 и член 3 од Конвенцијата. Имено, со оглед на тоа што член 1 наложува државата да им ги обезбеди на сите лица под нејзина надлежност правата и слободите утврдени со Конвенцијата, државата мора да преземе неопходни чекори со цел да превенира поединци да бидат подложени на нечовечно или понижувачко однесување или казнување, дури и од страна на приватни индивидуи. Ова значи дека е потребно да постои систем на ефективно одвраќање, кој ќе превенира какво било малтретирање, особено во однос на деца и други ранливи лица, како што се лицата кои имаат проблеми со менталното здравје.⁵⁴⁷

Жалбите поднесени до Судот, кои се однесуваат на дејства и пропуштање на дејства од страна на државите кои се договорни страни на Конвенцијата, при што овие дејства и пропуштања имаат основа во резолуциите на Советот за безбедност на ОН и се случуваат пред или за време на мисиите на ОН за обезбедување на меѓународниот мир и сигурност, ќе бидат отфрлени

⁵⁴¹ *Söderman v. Sweden* [GC], No. 5786/08, § 78, ECHR 2013; *Siliadin v. France*, No. 73316/01, §§ 77-81, ECHR 2005-VII.; *Beganović v. Croatia*, No. 46423/06, §§ 69-71, 25 June 2009.

⁵⁴² *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], No. 48787/99, § 318, ECHR 2004-VII.

⁵⁴³ *J.A. Pye (Oxford) Ltd and J.A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom* [GC], No. 44302/02, § 57, ECHR 2007-III.

⁵⁴⁴ *Costello-Roberts v. the United Kingdom*, 25 March 1993.

⁵⁴⁵ *Woś v. Poland*, No. 22860/02, ECHR 2006-VII.

⁵⁴⁶ *Young, James and Webster v. the United Kingdom*, Series A No. 44, 13 August 1981.

⁵⁴⁷ *A. v. the United Kingdom*, No. 35373/97, ECHR 2002-X.; *X and Y v. the Netherlands*, Series A, No. 91, 26 March 1985.

врз основа на критериумот *ratione personae*. Истото се однесува и на жалби во врска со дејства и пропуштање на дејства од страна на разни меѓународни судови и организации, кои имаат седиште во одредена држава која е договорна страна на Конвенцијата. Имено, самиот факт дека еден меѓународен кривичен трибунал има седиште и простории во Холандија, не е доволна основа за припишување на таа држава какви било наводни дејства или пропуштање на дејства од страна на меѓународниот трибунал во врска со осудата на жалителот.⁵⁴⁸

Во оваа смисла, Судот утврдил дека дејства или пропуштање на дејства од страна на телата кои се воспоставени со резолуции на Советот за безбедност на ОН за администрација на Косово (КФОР и УНМИК),⁵⁴⁹ одлуките на Високиот претставник за Босна и Херцеговина, чија надлежност произлегува од резолуциите на Советот за безбедност на ОН,⁵⁵⁰ и дејства или пропуштање на дејства од страна на Меѓународниот кривичен трибунал за поранешна Југославија, воспоставен согласно Повелбата на ОН како помошна организација на Советот за безбедност⁵⁵¹ и на Меѓународниот кривичен суд,⁵⁵² не може да се припишат на тужените договорни страни на Конвенцијата.⁵⁵³

Жалбата поднесена против држава која не ја ратификувала Конвенцијата или релевантниот протокол, исто така ќе биде отфрлена врз основа на критериумот *ratione personae*. Разни прашања може да се покренат во врска со распад на државите или сукцесија. Така, жалителите во случајот *Bijelić v. Montenegro and Serbia*⁵⁵⁴ првично се жалеле против Владата на Државната заедница Србија и Црна Гора, поради неуспехот да се спроведе судски налог за иселување. Црна Гора ја објавила својата независност во 2006 година, додека постапката пред ЕСЧП сè уште била во тек. Судот во овој случај го применил принципот според кој основните права што се заштитени со меѓународните договори за човекови права треба да им бидат обезбедени на поединците кои живеат на територијата на засегнатата држава, која е странка во постапката, независно од нејзиниот подоцнежен распад или сукцесија. Од овие причини, со оглед на тоа што ЕКЧП стапила во сила во однос на Државната заедница Србија и Црна Гора во март 2004 година, се сметало дека континуирано е во сила во однос на Црна Гора од 2004 година. Постапката во прашање била опфатена единствено со надлежноста на црногорските власти, па од тие причини жалбата во однос на Србија била прогласена за неспоива *ratione personae*.

Жалбите поднесени директно против институции на ЕУ, која не е членка на ЕКЧП, ќе бидат прогласени за недопуштени врз основа на неспоивоста *ratione personae*.⁵⁵⁵ Доколку жалбите се поднесени против поединечни држави-членки во однос на примената на правото на ЕУ од нивна страна, истите не мора да бидат прогласени за недопуштени врз оваа основа.⁵⁵⁶

⁵⁴⁸ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 43-44.

⁵⁴⁹ *Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway* (dec.) [GC], Nos. 71412/01 and 78166/01, 2 May 2007; *Kasumaj v. Greece*, No. 6974/05, (dec.) 5.7.07.; *Azemi v. Serbia* (dec.), No. 11209/09, 5 November 2013.

⁵⁵⁰ *Berić and Others v. Bosnia and Herzegovina* (dec.), Nos. 36357/04 and 25 others, 16 October 2007.

⁵⁵¹ *Galić v. Netherlands*, No. 22617/07, (dec.) 9.6.09.; *Blagojević v. Netherlands*, No. 49032/07, (dec.) 9.6.09.

⁵⁵² *Djokaba Lambi Longa v. Netherlands*, No. 33917/12, (dec.) 9.10.12.

⁵⁵³ Leach, *supra* note 17, p. 180.

⁵⁵⁴ *Bijelić v. Montenegro and Serbia*, No. 11890/05, 28 April 2009.

⁵⁵⁵ *Confédération française démocratique du travail v. the European Communities*, No. 8030/77, Commission decision of 10 July 1978.; *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], No. 45036/98, § 152, ECHR 2005-VI.; *Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. v. the Netherlands* (dec.), No. 13645/05, ECHR 2009.

⁵⁵⁶ *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], No. 45036/98, § 137, ECHR 2005-VI.; *Matthews v. the United Kingdom* [GC], No. 24833/94, §§ 26-35, ECHR 1999-I.

2.5.2. Неспоиност *ratione loci*

Споиноста *ratione loci* наложува наводните повреди на Конвенцијата да настанале во рамки на надлежноста на тужената држава или на територија што е под нејзина ефективна контрола.^{557 558} Имено, се работи, пред сè, за територијално прашање, но не и исклучително само за вакво прашање, со оглед на тоа што Судот, во исклучителни ситуации, ќе дозволи и други основи за надлежност на определена држава, во случај кога државата има ефективна контрола врз предметната територија или кога преку: согласност, покана или прифаќање на владата на таа територија, државата ги спроведува сите, или некои од јавните овластувања што нормално ги врши таа влада. Надлежноста на државата вклучува и зависна територија, доколку државата даде изјава според член 56⁵⁵⁹ дека Конвенцијата се применува во однос на територијата.⁵⁶⁰

Така, на пример, во случаите *Cyprus v. Turkey*,⁵⁶¹ Судот утврдил дека Турција е одговорна за нејзините вооружени сили на Кипар. Судот сметал дека турските вооружени сили на Кипар ги ставиле тамошните лица, или имот, во рамки на надлежноста на Турција, до степен до кој тие вршеле контрола над тие лица, или имот.

Имајќи го предвид претходно изложеното, јасно е дека во случај кога жалбите се засноваат врз настани на територија надвор од државата која е договорна страна на Конвенцијата, при што не постои поврзаност меѓу овие настани и било кои власти под надлежност на таа држава, тие ќе се отфрлат како неспоиност *ratione loci* со Конвенцијата. Исто така, во случај кога жалбените наводи се однесуваат на дејства што се случиле надвор од територијата на државата која е договорна страна на Конвенцијата, Владата може да истакне првичен приговор дека жалбата е неспоиност *ratione loci* со одредбите на Конвенцијата.⁵⁶² При тоа, Судот ќе го испитува ваквиот приговор во согласност со членот 1 на Конвенцијата.⁵⁶³

Во случај кога жалбените наводи се однесуваат на дејства извршени во странство од страна на дипломатските и конзуларните претставништва на државата која е договорна страна на Конвенцијата, државата ќе биде одговорна за тие дејства на нејзините дипломатски мисии во странство и не постои основа за да се истакне приговор за неспоиност *ratione loci*.⁵⁶⁴ Исто така, државата е одговорна и за дејствата настанати во воздухоплови и бродови регистрирани во таа држава, или кои летаат под знамето на таа држава.⁵⁶⁵

⁵⁵⁷ *Cyprus v. Turkey* [GC], No. 25781/94, §§ 75-81, ECHR 2001-IV.; *Droz and Janousek v. France and Spain*, Series A No. 240, §§ 84-90, 26 June 1992.

⁵⁵⁸ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 46.

⁵⁵⁹ Според член 56 (1) од Европската конвенција за човекови права, секоја држава може, во моментот на ратификацијата, или во секој друг момент подоцна, со нотификација упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа да изјави дека оваа Конвенција ... ќе се применува на сите или само на некоја територија, чии меѓународни односи се во нејзина надлежност.

⁵⁶⁰ *Quark Fishing Ltd v. the United Kingdom* (dec.), No. 15305/06, ECHR 2006-XIV; *Chagos Islanders v. United Kingdom*, No. 35622/04, (dec.) 11.12.12.

⁵⁶¹ *Cyprus v. Turkey* [GC], No. 25781/94, ECHR 2001-IV.

⁵⁶² *Loizidou v. Turkey* (preliminary objections), Series A, No. 310, § 55, 23 March 1995; *Rantsev v. Cyprus and Russia*, No. 25965/04, § 203, ECHR 2010.

⁵⁶³ *Banković and Others v. Belgium and Others* (dec.) [GC], No. 52207/99, § 75, ECHR 2001-XII.

⁵⁶⁴ *X v. Federal Republic of Germany* (dec.), No. 7462/76, Commission decision of 7 March 1977; *M. v. Denmark*, No. 17392/90, § 1, Commission decision of 14 October 1992.

⁵⁶⁵ *Banković and Others v. Belgium and Others* (dec.) [GC], No. 52207/99, § 73, ECHR 2001-XII.; *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [GC], No. 27765/09, § 77 & 78, ECHR 2012.

Генерално, не е можно да се поднесуваат жалби до ЕСЧП во врска со одлуки на меѓународни организации. Сепак, преносот на државната власт на меѓународна организација не мора неопходно да ја исклучува одговорноста на државата, затоа што во спротивно, гаранциите од Конвенцијата лесно би можеле да бидат исклучени или ограничени. Така, во случаи кои се однесуваат на преместувањето на жалителите во Европската вселенска агенција, Судот го истакнал принципот дека кога државите воспоставуваат меѓународни организации и им даваат овластувања и имунитет, можно е да има импликации за човековите права, па токму од овие причини би било неспоиво со целите на Конвенцијата, доколку државите кои се договорни страни на Конвенцијата на тој начин се ослободат од нивната одговорност според Конвенцијата.⁵⁶⁶

Во случајот *Bosphorus Hava Yolları Turizm Ve Ticaret AS v. Ireland*,⁵⁶⁷ кој се однесува на заплenuвањето на закупениот авион на жалителот во Ирска, како резултат на директно ефективна регулатива на Европската заедница во врска со имплементирањето на санкциите на ОН во однос на тогашната Федерална Република Југославија, Судот утврдил дека жалбата е споива *ratione loci*. Имено, со оглед на тоа што мерките биле преземени од страна на ирските власти на нивна територија, врз основа на одлука на министерот за транспорт, Судот утврдил дека компанијата жалител е во надлежност на тужената држава, па заради тоа нејзината жалба била споива *ratione loci*, *ratione personae* и *ratione materiae* со Конвенцијата.

Во секој случај, како што веќе беше претходно објаснето, доколку се утврди недостаток од надлежност *ratione loci*, тоа не значи дека Судот не треба да испита дали жалителите се под надлежност на една или повеќе држави кои се договорни страни, во смисла на членот 1 од Конвенцијата.⁵⁶⁸ Така, приговорите во однос на тоа што жалителите не биле под надлежност на тужената држава ќе бидат истакнати како барања за неспоивост на жалбите *ratione personae* со Конвенцијата (поднесоците на одговорните влади во *Banković and Others v. Belgium and Others*;⁵⁶⁹ *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia*;⁵⁷⁰ *Weber and Saravia v. Germany*⁵⁷¹).⁵⁷²

2.5.3. Неспоивост *ratione temporis*

Споивоста *ratione temporis* бара наводните повреди на Конвенцијата да настанале по стапувањето во сила на Конвенцијата во однос на засегнатата држава која е договорна страна на Конвенцијата. Имено, принципот на непостоење на ретроактивно дејство на договорите, како едно од општите правила на меѓународното право, наложува одредбите од Конвенцијата да не ја обврзуваат државата која е договорна страна во однос на кое

⁵⁶⁶ *Beer and Regan v. Germany* [GC], No. 28934/95, 18 February 1999; *Waite and Kennedy v. Germany* [GC], No. 26083/94, ECHR 1999-I.

⁵⁶⁷ *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], No. 45036/98, ECHR 2005-VI.

⁵⁶⁸ *Drozdz and Janousek v. France and Spain*, Series A No. 240, § 90, 26 June 1992.

⁵⁶⁹ *Banković and Others v. Belgium and Others* (dec.) [GC], No. 52207/99, § 35, ECHR 2001-XII.

⁵⁷⁰ *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], No. 48787/99, § 300, ECHR 2004-VII.

⁵⁷¹ *Weber and Saravia v. Germany* (dec.), No. 54934/00, ECHR 2006-XI.

⁵⁷² European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 46.

било дејство или фактичка состојба што настанале, или состојба што престанала да постои, пред датумот на стапувањето во сила на Конвенцијата во поглед на таа држава.^{573 574}

Значи, надлежноста *ratione temporis* го опфаќа само периодот по ратификацијата на Конвенцијата и нејзините протоколи од страна на одговорната држава. Од овие причини, жалбата против држава која не ја имала ратификувано Конвенцијата на релевантниот датум (или не го имала прифатено правото на индивидуална жалба на релевантниот датум),⁵⁷⁵ ќе биде прогласена за недопуштена врз основа на неспоивост *ratione temporis* со одредбите на Конвенцијата. Притоа, Судот има обврска да ја испита својата надлежност *ratione temporis* по службена должност и тоа може да го стори во која било фаза на постапката, од причина што повеќе се работи за прашање кое се однесува на надлежноста на Судот, отколку за прашање кое се однесува на допуштеноста во потесна смисла на зборот.⁵⁷⁶

Надлежноста *ratione temporis* мора да биде утврдена од страна на Судот според фактите кои ја конституираат наводната повреда. Според тоа, многу е важно да биде идентификувано точното време на наводната повреда во секој поединечен случај. Притоа, Судот мора да ги земе предвид како фактите во однос на кои жалителот се жали, така и опфатот на правото заштитено со Конвенцијата за кое се тврди дека е повредено.⁵⁷⁷ Во оваа смисла, во случај кога постојат различни судски одлуки кои се донесени пред и после ме-родавниот датум, Судот ќе ја земе предвид конечната пресуда која сама по себе има потенцијал да ги повреди правата на жалителот заштитени со Конвенцијата, но нема да ги земе предвид последователните правни лекови кои единствено придонеле да продолжи постоењето на повредата.

Така, во случајот *Blečić v. Croatia*,⁵⁷⁸ кој се однесува на престанок на специјално заштитено право на закуп на жалителот што според хрватските закони настанал кога пресудата на судот во врска со закупот на жалителот станала *res judicata*, ЕСЧП како конечна пресуда ја сметал пресудата на Врховниот суд со која е донесена одлука за правото на закуп на жалителот, наспроти последователната одлука на Уставниот суд која единствено резултирала со тоа што повредата продолжила да постои. Имено, одлуката за престанок на закупот најпрво била донесена од страна на Општинскиот суд во 1994 година, но по изјавената жалба била преиначена од страна на Окружниот суд. Пресудата на Окружниот суд потоа повторно била преиначена од страна на Врховниот суд во 1996 година. Во тој момент жалителот го изгубил својот закуп. Имајќи предвид дека датумот на ратификација на Конвен-

⁵⁷³ *Blečić v. Croatia* [GC], No. 59532/00, § 70, ECHR 2006-III.; *Šilih v. Slovenia* [GC], No. 71463/01, § 140, 9 April 2009; *Varnava and Others v. Turkey* [GC], Nos. 16064/90 and 8 others, § 130, ECHR 2009.

⁵⁷⁴ European Court of Human Rights, *supra* note 380, p. 47.

⁵⁷⁵ Генерално правило е дека релевантен датум за одредување на временската надлежност на Судот е датумот кога Конвенцијата и нејзините протоколи стапиле во сила во поглед на засегнатата држава. Меѓутоа, според Конвенцијата од 1950 година, надлежноста на Комисијата да ги испитува индивидуалните жалби (поранешен член 25) и надлежноста на Судот (поранешен член 46), зависеле од посебните изјави за согласност на државите кои се договорни страни, дадени за таа цел. Овие изјави може да содржат ограничувања, меѓу кои и временски ограничувања. Овие временски ограничувања остануваат да важат при утврдување на надлежноста на Судот за примање индивидуални жалби според сегашниот член 34 на Конвенцијата (право на индивидуална жалба), врз основа на член 6 од Протокол 11 (*Blečić v. Croatia* [GC], § 72). Имено, согласно член 6 од Протокол 11, кога договорна страна дала изјава со која се признава надлежноста на Комисијата или на Судот според поранешниот член 25 или 46 од Конвенцијата, во однос на прашања кои произлегуваат после каква било изјава или се базирани врз факти кои произлегуваат после каква било изјава, ова ограничување останува важечко за надлежноста на Судот според овој Протокол.

⁵⁷⁶ *Blečić v. Croatia* [GC], No. 59532/00, § 67, ECHR 2006-III.; *Petrović v. Serbia*, No. 40485/08, § 66, 15 July 2014.

⁵⁷⁷ *Blečić v. Croatia* [GC], No. 59532/00, § 82, ECHR 2006-III.; *Varnava and Others v. Turkey* [GC], Nos. 16064/90 and 8 others, § 131, ECHR 2009.

⁵⁷⁸ *Blečić v. Croatia* [GC], No. 59532/00, ECHR 2006-III.

цијата од страна на Хрватска бил на 5 ноември 1997 година, Судот сметал дека повредата е надвор од неговата временска надлежност. Последователната пресуда на Уставниот суд во 1999 година, со која била одбиена уставната жалба на жалителот, не влијаела на промената на ситуацијата. Според тоа, било констатирано дека жалбата е неспоива *ratione temporis* со Конвенцијата.

Имено, во случај кога повредата настанала пред ратификацијата на Конвенцијата во однос на засегнатата држава, а неуспехот на последователно искористените правни средства кои имаат за цел да ги исправат повредите настанал по ратификацијата на Конвенцијата во однос на засегнатата држава, не може да се смета дека постои временска надлежност на Судот, од причина што ќе произлезе дека Конвенцијата е обврзувачка за засегнатата држава во врска со факт кој настанал пред Конвенцијата да стапи во сила во однос на таа држава.⁵⁷⁹ Според Судот, домашните судови немаат обврска ретроактивно да ја применуваат Конвенцијата во врска со повреди кои настанале пред релевантниот датум.⁵⁸⁰

Во *случај* кога настаните кои се предмет на жалбата започнале пред стапувањето во сила на Конвенцијата и продолжиле по нејзиното стапување во сила, само оној дел од настаните кои се случиле по стапувањето во сила на Конвенцијата може да биде предмет на жалбата. Сепак, Судот може да земе предвид и факти кои настанале пред стапувањето во сила на Конвенцијата.⁵⁸¹ Судот заземал став дека може да ги земе предвид фактите што настанале пред ратификацијата, ако може да се смета дека тие создале ситуација што се протега по тој датум или може да имаат суштинска улога при разбирањето на фактите што се случиле по тој датум“.⁵⁸²

Така, на пример, во случајот *Hokkanen v. Finland*,⁵⁸³ кој се однесува на правата на старателство и пристап до ќерката на жалителот, домашната постапка започнала во 1986 година, а Конвенцијата влегла во сила во однос на Финска во 1990 година. Од овие причини, Судот можел само да разгледува дали има повреда на Конвенцијата која произлегува од фактите кои настанале по 1990 година, кога Конвенцијата стапила во сила. Судот, сепак, ја зел предвид позадината на настаните пред 1990 година, особено големиот број на судски постапки покренати од страна на жалителот, фактот дека бабата и дедото на неговата ќерка ефективно се спротивставувале на сите одлуки во негова полза, како и дека огорчената врска меѓу жалителот и бабата и дедото на детето не била во корист на кооперативниот пристап за решавање на спорот.

Судот прифатил проширување на неговата надлежност *ratione temporis* на ситуации коишто вклучуваат континуирана повреда што почнала пред Конвенцијата да стапи во сила, но продолжила да трае и по тој датум.⁵⁸⁴ Така, во случајот *Sovtransavto Holding v. Ukraine*,⁵⁸⁵ жалител била руска транспортна компанија која се жалела на преземените мерки за намалување на нејзиното учество во украинска јавна компанија, кои придонеле да ја изгуби контролата на компанијата. Владата тврдела дека предметните настани се случиле пред Украина да ја ратификува Конвенцијата на 11 септември 1997 година. Меѓутоа, Судот

⁵⁷⁹ *Ibid.*, §§ 77-79

⁵⁸⁰ *Varnava and Others v. Turkey* [GC], Nos. 16064/90 and 8 others, § 130, ECHR 2009.

⁵⁸¹ Leach, *supra* note 17, p. 176.

⁵⁸² *Broniowski v. Poland* (dec.) [GC], No. 31443/96, § 74, ECHR 2002-X.

⁵⁸³ *Hokkanen v. Finland*, No. 25159/94, Commission decision of 15 May 1996.

⁵⁸⁴ *De Becker v. Belgium*, Series A, No. 4, 27 March 1962.

⁵⁸⁵ *Sovtransavto Holding v. Ukraine*, No. 48553/99, ECHR 2002-VII.

прифатил дека мерките во прашање биле спроведени во текот на процес од три фази, при што конечната фаза била спроведена откако Украина ја ратификувала Конвенцијата. Имено, Судот утврдил дека оваа низа на настани создала континуирана ситуација, па од тие причини жалбата не можела да се прогласи недопуштена *ratione temporis*. Судот должил да ја разгледува жалбата во однос на третата фаза, но исто така, ги зел предвид и претходните настани.

Во случаите *Chiragov and Others v. Armenia*⁵⁸⁶ и *Sargsyan v. Azerbaijan*,⁵⁸⁷ жалителите се жалеле заради тоа што ги изгубиле своите домови и имот откако избегале од борбите за време на вооружениот конфликт во регионот на Нагорно Карабах во 1992 година. Иако Судот сметал дека нивното раселување во 1992 година резултирало од моментален чин што не е во надлежност *ratione temporis* на Судот, сепак последователниот недостаток на пристап до нивните домови и имот претставувал континуирана ситуација која Судот имал надлежност да ја испита од 2002 година, кога двете држави ја ратификувале Конвенцијата.

Посебна ситуација произлегува од жалбите кои се однесуваат на должината на судските постапки, согласно член 6(1) од Конвенцијата, кои биле поднесени пред ратификација на Конвенцијата, но кои продолжуваат да траат и по тој датум. Иако временската надлежност на Судот е ограничена на периодот што следува по релевантниот датум, сепак Судот често пати како мерило го зема предвид статусот на постапките до тој датум.⁵⁸⁸ Истиот принцип се применува и во поглед на жалбите кои се однесуваат на притворот пред судење, согласно член 5(3) од Конвенцијата,⁵⁸⁹ како и во поглед на жалбите кои се однесуваат на условите во притворот, согласно член 3 од Конвенцијата.⁵⁹⁰

Така, случајот *Zana v. Turkey*,⁵⁹¹ се однесува на должината на кривичната постапка која започнала пред Турција да го прифати правото на индивидуална жалба. При оценување на разумноста на должината на постапката, Судот земал предвид дека на датумот кога Турција го прифатила правото на индивидуална жалба, домашната постапка веќе траела 2 години и 5 месеци.

Судот, исто така, потврдил дека постои процесна обврска според членот 2 од Конвенцијата за истраги во случај на смрт, во постапки кои се однесуваат на факти надвор од временската надлежност на Судот. Тој смета дека позитивната обврска за спроведување успешна истрага според членот 2 од Конвенцијата претставува посебна обврска за државата, дури и кога смртта настанала пред стапувањето во сила на Конвенцијата.⁵⁹²

Случајот *Šilih v. Slovenia*⁵⁹³ се однесува на смрт на синот на жалителите во затвор, која настанала пред стапувањето во сила на Конвенцијата, како резултат на анафилактичен шок, при што грешките или пропустите во водењето на истрагата настанале по тој датум. Во овој случај бил применет принципот утврден од страна на Големиот судски совет во слу-

⁵⁸⁶ *Chiragov and Others v. Armenia* (dec.) [GC], No. 13216/05, 14 December 2011.

⁵⁸⁷ *Sargsyan v. Azerbaijan* (dec.) [GC], No. 40167/06, 14 December 2011.

⁵⁸⁸ *Humen v. Poland* [GC], No. 26614/95, §§ 58-59, 15 October 1999; *Foti and Others v. Italy*, Series A, No. 56, § 53, 10 December 1982.

⁵⁸⁹ *Klyakhin v. Russia*, No. 46082/99, §§ 58-59, 30 November 2004.

⁵⁹⁰ *Kalashnikov v. Russia*, No. 47095/99, § 36, ECHR 2002-VI.

⁵⁹¹ *Zana v. Turkey*, 25 November 1997, Reports 1997-VII.

⁵⁹² *Šilih v. Slovenia* [GC], No. 71463/01, § 159, 9 April 2009.

⁵⁹³ *Šilih v. Slovenia* [GC], No. 71463/01, 9 April 2009.

чајот *Blečić v. Croatia*,⁵⁹⁴ според кој со цел да се донесе одлука за временската надлежност на Судот, од суштинско значење е во секој поединечен случај да се идентификува точното време на наводната повреда и дека, за да го стори тоа, Судот мора да ги земе предвид како фактите на случајот, така и опсегот на правото од Конвенцијата за кое се тврди дека е повредено. Така, по разгледувањето на релевантната судска практика во однос на член 2 од Конвенцијата, Судот утврдил дека, покрај суштинскиот аспект на членот 2, и процедуралната обврска за спроведување на ефективна истрага според член 2 прераснала во посебна и автономна обврска. Од овие причини, било утврдено дека истата претставува посебна обврска која е обврзувачка за државата, дури и во случај кога смртта настанала пред Конвенцијата да стапи во сила.

Сепак, Судот истакнал дека во такви околности временската надлежност на Судот не е неограничена. Имено, само процесните дејства или пропуштања на дејства кои се јавуваат после релевантниот датум, спаѓаат во надлежност на Судот. Исто така, мора да постои вистинска врска меѓу смртта и стапувањето во сила на Конвенцијата. Според тоа, значителен дел од процедуралните чекори што се бараат со член 2, требало да се извршат по датумот за кој станува збор. Покрај тоа, Судот нагласил дека врската којашто не е вистинска, сепак може и покрај тоа да биде доволна за да се воспостави надлежноста на Судот, доколку е потребно да се обезбеди дека гаранциите и основните вредности на Конвенцијата се заштитени на вистински и ефективен начин.

При применување на овие принципи на фактите во случајот *Šilih v. Slovenia*, Судот утврдил дека процесниот аспект на член 2 спаѓа во негова надлежност, од причина што иако смртта на синот на жалителите се случила нешто повеќе од една година пред стапувањето во сила на Конвенцијата во однос на Словенија во јуни 1994 година, сите кривични и граѓански постапки, освен прелиминарната истрага, биле извршени по тој датум.

Исто така, постои континуирана процесна обврска за истрага во врска со исчезнувања што се случиле пред меродавниот датум, при што Судот прави разлика меѓу обврската да се истражи сомнителна смрт или убиство и обврската да се истражи сомнително исчезнување. Дистинкцијата меѓу истрагата за убиство и истрагата за исчезнување била потенцирана од страна на Големият судски совет во случајот *Varnava and Others v. Turkey*.⁵⁹⁵ Имено, во овој случај Судот истакнал дека исчезнувањето се смета за посебен феномен, кој се карактеризира со долготрајна состојба на несигурност и неодговорност, каде што има недостиг од информации, па дури и намерно прикривање и затајување на тоа што се случило. Според Судот, оваа ситуација многу често се развлекува со текот на времето, на тој начин продолжувајќи го мачењето на роднините на жртвата. Од овие причини, не може да се каже дека исчезнувањето е моментно дејство или настан. Притоа, подоцнежниот неуспех да се води сметка за тоа каде се наоѓа исчезнатото лице и нивната судбина, предизвикува континуирана состојба. Според тоа, процесната обврска за истрага потенцијално ќе постои сè додека не се најде објаснување за судбината на исчезнатото лице, при што долготрајниот неуспех да се обезбеди потребната истрага ќе се смета за континуирана повреда, дури и кога, наводно, постојат претпоставки дека лицето починало.

⁵⁹⁴ *Blečić v. Croatia* [GC], No. 59532/00, ECHR 2006-III.

⁵⁹⁵ *Varnava and Others v. Turkey* [GC], Nos. 16064/90 and 8 others, ECHR 2009.

2.5.4. Неспоиност *ratione materiae*

Споиноста *ratione materiae* наложува, наводните повреди да се однесуваат на права кои се заштитени со Конвенцијата. Оваа надлежност произлегува од материјалната надлежност на Судот. Имено, ова значи дека за една жалба да биде споива *ratione materiae* со одредбите на Конвенцијата, правото на кое се повикува жалителот мора да биде гарантирано со Конвенцијата и со нејзините протоколи кои стапиле во сила.⁵⁹⁶ Притоа, Судот има обврска да испита дали има надлежност *ratione materiae* во секоја фаза на постапката, без оглед на тоа дали владата поднела приговор во оваа насока.⁵⁹⁷ Доколку жалбата, или жалбените наводи се однесуваат на права кои не се заштитени со Конвенцијата, истите ќе бидат прогласени за недопуштени врз основа на критериумот *ratione materiae*. Така, на пример, жалбата која се однесува на правото на самоопределување ќе биде прогласена за недопуштена, од причина што ова право не е заштитено со Конвенцијата.⁵⁹⁸

Исто така, жалбата ќе биде прогласена за недопуштена доколку се однесува на права за кои е утврдено дека не спаѓаат во опфатот на членовите на Конвенцијата, како што е, на пример, активност за која не се смета дека претставува составен дел на концептот „приватен живот“, според член 8 од Конвенцијата.⁵⁹⁹ Имено, важно е да се има предвид дека неспоиноста *ratione materiae* се однесува и на права за кои е утврдено дека не спаѓаат во опфатот на членовите на Конвенцијата, особено од причина што голем број на одлуки со кои жалбите се прогласуваат за недопуштени *ratione materiae* се однесуваат токму на опфатот на членовите на Конвенцијата и нејзините протоколи. Притоа, најголем дел од овие одлуки се однесуваат на опфатот на правата заштитени со: членот 5 (право на слобода и безбедност), членот 6 (право на правично судење), членот 8 (право на почитување на приватниот и на семејниот живот, домот и преписката) и членот 1 од Протоколот 1 (заштита на сопственоста).⁶⁰⁰

Меѓутоа, исто така, важно е да се има предвид принципот дека Конвенцијата треба да се толкува како „жив инструмент“. ⁶⁰¹ Според тоа, Судот има обврска да ја толкува Конвенцијата во контекст на денешните услови, а не преку процена на намерата на креаторите на Конвенција во поглед на определена одредба. Во оваа смисла, треба да постои свесност, особено кај практичарите, за можноста определена одредба да биде развиена со цел да биде усогласена со денешните ситуации. Така, на пример, малку е веројатно дека оние коишто ја изготвиле Конвенцијата предвиделе дека член 8 ќе обезбедува заштита на домот на жалителот од ефектите на постројка за третман на отпад во приватна сопственост, која се наоѓа во близина. Сепак, во случајот *Lopez Ostra v. Spain*,⁶⁰² Судот утврдил повреда на член 8 во такви околности.

Доколку жалбата се однесува на одредба од Конвенцијата во однос на која тужената држава изразила резерва, таа ќе биде прогласена за неспоива *ratione materiae* со Конвен-

⁵⁹⁶ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 52.

⁵⁹⁷ *Tănase v. Moldova* [GC], No. 7/08, § 131, ECHR 2010.

⁵⁹⁸ *X v. Netherlands* (dec.), No. 7230/75, 4 October 1976, DR 7.

⁵⁹⁹ *Baytöre v. Turkey*, No. 3270/09, (dec.) 12.3.13 – жалба според член 8 од Конвенцијата, во врска со парализа која настанала како резултат на вакцина; прогласена е за неспоива *ratione materiae*.

⁶⁰⁰ European Court of Human Rights, *supra* note 380, p. 53.

⁶⁰¹ *Selmouni v. France* [GC], No. 25803/94, § 101, ECHR 1999-V.

⁶⁰² *López Ostra v. Spain*, 9 December 1994.

цијата,⁶⁰³ под услов предметното прашање да спаѓа во опфатот на резервацијата,⁶⁰⁴ како и резервацијата да се смета за валидна од страна на Судот во согласност со членот 57 од Конвенцијата.⁶⁰⁵

2.6. Основи за недопуштеност кои се однесуваат на основаноста

Групата на критериуми за допуштеност на жалбата, која се однесува на основаноста, е содржана во членот 35(3) од Конвенцијата. Така, според член 35(3)(а), „Судот нема да прифати никаква индивидуална жалба доставена врз основа на членот 34, ако оцени дека... очигледно е неоснована...“. Во оваа група спаѓа и критериумот за допуштеност кој се однесува на значителноста на претрпената штета и истиот е содржан во член 35(3)(б), според кој „Судот нема да прифати никаква индивидуална жалба доставена врз основа на членот 34, ако оцени дека... подносителот не претрпел значителна штета...“.

2.6.1. Очигледна неоснованост

Жалбата може да биде прогласена за недопуштена заради тоа што е очигледно неоснована, доколку прелиминарното испитување не покаже *prima facie* основа дека имало повреда на правата што се заштитени со Конвенцијата.⁶⁰⁶ Имено, дури и кога жалбата е споива со одредбите на Конвенцијата и ги исполнува сите формални услови за допуштеност, Судот, сепак, може да ја прогласи за недопуштена од причини кои се однесуваат на нејзината основаност. Ова значи дека доколку жалбата е очигледно неоснована, тоа ќе доведе до нејзино прогласување за недопуштена уште на почетокот, без да се пристапи кон формално испитување на нејзината основаност, што вообичаено би завршило со донесување на пресуда од страна на Судот.⁶⁰⁷ Во пракса, ова барање претставува прелиминарен тест во однос на основаноста, при што голем број случаи се прогласени за недопуштени врз оваа основа. Всушност, се работи за механизам за филтрирање, кој има за цел да ги искорени најслабите случаи и кој претставува неизбежен дел од системот на ЕКЧП, имајќи го предвид големиот број случаи со кои Судот треба да се справи.

Овој критериум за недопуштеност произлегува од принципот на супсидијарност, како еден од основните принципи врз кои се темели системот на ЕКЧП. Имено, како што беше претходно објаснето, ова значи дека задачата да се обезбеди: почитување, заштита и имплементирање на правата кои се заштитени со Конвенцијата е првенствено обврска на органите на државите кои се договорни страни на Конвенцијата. Домашните органи, заради своите директни и постојани контакти со виталните сили на нивните држави, се во најдобра позиција да ја утврдат фактичката состојба и да го толкуваат правото на домашно ниво, при што имаат можност да дејствуваат со цел да се исправат наводни повреди на Конвенцијата.⁶⁰⁸ Во оваа смисла, Судот повеќе пати истакнал дека неговата улога не се состои во справување со грешки кои, наводно, се направени од страна на домашните

⁶⁰³ *Benavent Díaz v. Spain* (dec.), No. 46479/10, 31 January 2017.

⁶⁰⁴ *Göktan v. France*, No. 33402/96, § 51, ECHR 2002-V.

⁶⁰⁵ *Grande Stevens and Others v. Italy*, Nos. 18640/10 and 4 others, § 206 et seq., 4 March 2014.

⁶⁰⁶ Leach, Philip, *supra* note 17, p. 183.

⁶⁰⁷ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 54.

⁶⁰⁸ *Dubská and Krejzová v. the Czech Republic* [GC], Nos. 28859/11 and 28473/12, § 175, ECHR 2016.

судови при утврдување на фактите или толкување и примена на правото, освен доколку е можно да се работи за повреда на права и слободи заштитени со Конвенцијата. Улогата на Судот е супсидијарна и тој може да интервенира само во случај кога домашните органи не успеале да ги исполнат своите обврски согласно Конвенцијата.⁶⁰⁹

Очигледно неоснованите жалби најчесто се прогласуваат за недопуштени од страна на судија поединец или од страна на комитет од тројца судии, согласно член 27 и член 28 од Конвенцијата. Сепак, во некои случаи овие жалби може да се испитуваат и од страна на судски совет, а во некои исклучителни ситуации и од страна на Големiot судски совет.⁶¹⁰ Притоа, очигледната неоснованост може да се однесува на жалбата во целина или само на определен жалбен навод. Имено, во некои случаи, еден дел од жалбата може да биде прогласен за недопуштен како очигледно неоснован, а остатокот да биде прогласен за допуштен и да доведе дури и до утврдување на повреда на Конвенцијата.

Очигледно неоснованите жалбени наводи може да се поделат во **четири групи**.⁶¹¹

а. Жалбени наводи од „четврта инстанца“;

б. Жалбени наводи каде што е јасно или очигледно дека не постои повреда;

в. Жалбени наводи кои не се поткрепени со докази;

г. Конфузни или нереални жалбени наводи;

(а) Жалбените наводи од „четврта инстанца“ произлегуваат од погрешната претстава на жалителите за улогата на Судот и природата на судскиот систем којшто е воспоставен со Конвенцијата. Имено, жалбените наводи од „четврта инстанца“ се прогласуваат за недопуштени, од причина што Судот не претставува апелационен суд или „четврта инстанца“ што може да укинува одлуки донесени од страна на домашните судови во државите кои се договорни страни на Конвенцијата, или повторно да суди во однос на предмети за кои домашните судови веќе донеле одлука. ЕСЧП не претставува национален суд, туку меѓународен суд кој е воспоставен врз основа на меѓународен договор (ЕКЧП) и не може да ги пречекорува овластувањата коишто му ги пренеле државите договорни страни на Конвенцијата со својата суверена волја.

Границите на овластувањата на Судот се определени во член 19 од Конвенцијата, според кој ЕСЧП се основа со цел да се обезбеди почитување на обврските кои за договорните страни произлегуваат од Конвенцијата и нејзините протоколи. Според тоа, неговите овластувања се ограничени на вршење контрола на усогласеноста на државите кои се договорни страни на Конвенцијата со обврските за почитување на човековите права што ги презеле со пристапување кон Конвенцијата и нејзините протоколи. Ова значи дека не е задача на Судот да разгледува и оценува тврдења за погрешно утврдена фактичка состојба или погрешно толкување и примена на правото од страна на домашните судови, освен во случај кога е можно да се работи за повреда на правата и слободите кои се заштитени со Конвенцијата.⁶¹²

⁶⁰⁹ *Scordino v. Italy* (No. 1) [GC], No. 36813/97, § 140, ECHR 2006-V.

⁶¹⁰ *Gratzinger and Gratzingerova v. the Czech Republic* (dec.) [GC], No. 39794/98, §§ 78-86, ECHR 2002-VII.; *Demopoulos and Others v. Turkey* (dec.) [GC], Nos. 46113/99 and 7 others, §§ 130-138, ECHR 2010.

⁶¹¹ European Court of Human Rights, *supra* note 240, p. 55-60.

⁶¹² *De Tommaso v. Italy* [GC], No. 43395/09, § 170, ECHR 2017; *García Ruiz v. Spain* [GC], No. 30544/96, § 28, ECHR 1999-I.

Така, во случајот *Garcia Ruiz v. Spain*,⁶¹³ во кој жалителот, кој безуспешно побарал од неговиот клиент да му плати за административните услуги, советите и техничката помош што ги обезбедил, се жалел на оценувањето на доказите од страна на домашните судови и на резултатот од постапката пред домашните судови, Судот повторил дека, согласно член 19 од Конвенцијата, неговата должност е да обезбеди почитување на обврските преземени од страна на договорните страни на Конвенцијата. Во оваа смисла, Судот понатаму истакнал дека не е негова задача да се справува со грешки во однос на фактите или правото, кои, наводно, се извршени од страна на националниот суд, освен доколку тие може да ги прекршат правата и слободите заштитени со Конвенцијата. Уште повеќе, Судот утврдил дека иако членот 6 од Конвенцијата го гарантира правото на правична расправа, тој не утврдува никакви правила за допуштеноста на доказите или за начинот на кој тие треба да се оценат, при што, главно, се работи за прашања кои ги регулира националното право и националните судови.

Имено, тврдењата кои може да доведат до тоа една жалба или жалбен навод да биде прогласен за недопуштен како жалба или жалбен навод од четврта инстанца од страна на Судот, се однесуваат, генерално, на наодите и заклучоците на домашните судови во поглед на: утврдувањето на фактичката состојба; толкувањето и примената на националното право; допуштеноста и оцената на доказите; материјалната правичност на резултатот од граѓански спор и вината или невиноста на обвинетиот во кривична постапка. Притоа, жалбените наводи од четврта инстанца може да бидат поднесени во однос на која било материјална одредба од Конвенцијата и независно од правната област на која постапките припаѓаат во рамки на домашното право.

Сепак, најчест извор на недоразбирање кај жалителите кој доведува до жалбени наводи од четврта инстанца е членот 6(1) од Конвенцијата, кој го гарантира правото на правично судење во граѓанските и кривичните предмети. Имено, најголем број жалбени наводи од четврта инстанца се однесуваат токму на оваа одредба од Конвенцијата. Во оваа смисла, важно е да се има предвид дека оваа одредба не се однесува на материјална правичност, туку на процедурална правичност. Ова значи дека жалителот на домашно ниво имал можност за контрадикторна постапка, во која ги изнел аргументите и доказите за кои сметал: дека се релевантни за случајот; дека имал можност ефективно да им се спротивстави на аргументите и доказите изнесени од спротивната страна; дека сите негови аргументи кои објективно биле релевантни за решавање на случајот биле соодветно разгледани и испитани од страна на судовите; дека фактичките и правните причини за спорната одлука се опширно образложени и дека, според тоа, постапките земени во целина биле правични.⁶¹⁴

Така, во случајот *Garcia Ruiz v. Spain*,⁶¹⁵ споменат претходно, каде жалителот тврдел дека е сторена повреда на членот 6(1) од Конвенцијата заради начинот на оценување на доказите од страна на домашните судови и резултатот од постапката пред домашните судови, Судот повторил дека, според воспоставената судска практика која го отсликува принципот во врска со правилното спроведување на правдата, пресудите на судовите и трибуналите треба соодветно да ги наведат причините врз кои се темелат. Притоа, степенот до кој се применува оваа обврска за наведување причини може да варира во зависност од приро-

⁶¹³ *García Ruiz v. Spain* [GC], No. 30544/96, ECHR 1999-I.

⁶¹⁴ *De Tommaso v. Italy* [GC], No. 43395/09, § 172, ECHR 2017; *García Ruiz v. Spain* [GC], No. 30544/96, §§ 29-30, ECHR 1999-I.

⁶¹⁵ *García Ruiz v. Spain* [GC], No. 30544/96, ECHR 1999-I.

дата на одлуката и мора да се утврди во светло на околностите на случајот. Сепак, Судот истакнал дека иако членот 6(1) ги обврзува судовите да ги образложат своите одлуки, тоа не може да се сфати како барање за детален одговор на секој аргумент. Во контекст на овие размислувања, Судот забележал дека жалителот ја искористил можноста за контрадикторна постапка. Притоа, во разните фази од таа постапка имал можност да ги поднесе аргументите што ги сметал за релевантни за неговиот случај, а фактичките и правните причини за првостепената одлука за одбивање на неговото барање биле утврдени во целост. Во пресудата во фазата на жалба, второстепениот суд ја одобрил фактичката состојба и правното образложение наведени во пресудата од прв степен, со оглед на тоа што се совпаѓале со неговите сопствени наоди. Според тоа, Судот заклучил дека жалителот не може да тврди дека пресудата немала причини и дека постапката, како целина, била правична за целите на член 6(1) од Конвенцијата, и покрај тоа што сметал дека во конкретниот случај имало простор да се даде посуштинска изјава за причините.

(б) Жалбените наводи во кои е јасно и очигледно отсуството на повреда, исто така ќе бидат прогласени за недопуштени како очигледно неосновани. Имено, доколку по испитување на основаноста Судот заклучи дека жалбениот навод не открива никаква повреда на права заштитени со Конвенцијата, Судот ќе го прогласи за недопуштен дури и во случај кога се исполнети сите формални услови за допуштеност, при што наводот е споив со одредбите на Конвенцијата и не претставува жалбен навод од четврта инстанца. Жалбените наводи каде што е јасно и очигледно дека има отсуство на повреда, може да се поделат на **три категории**: жалбени наводи во кои нема појава на арбитарност или неправичност; жалбени наводи во кои нема појава на недостиг од пропорционалност меѓу целите и средствата и жалбени наводи кои се однесуваат на други релативно јасни суштински прашања.

Кога жалбените наводи се однесуваат на акт кој е резултат на процес на одлучување кој бил **правичен и не бил арбитарен**, Судот може да ги прогласи ваквите жалбени наводи за очигледно неосновани. Имено, иако задачата за утврдување на фактичката состојба, како и толкување и примена на правото, им припаѓа на домашните судови, согласно принципот на супсидијарност, сепак принципот на ефективна заштита на правата наложува дека Судот треба да се увери дека актот којшто е предмет на жалбените наводи е резултат на процес на одлучување кој бил правичен и не бил арбитарен. Во оваа смисла, Судот може да го прогласи за недопуштен заради очигледна неоснованост жалбениот навод кој бил испитан во суштина од страна на националните судови во текот на постапката, за која, во отсуство на докази за спротивното, може *a priori* да се тврди дека била спроведена пред органи кои се надлежни за предметното прашање врз основа на одредбите од домашното право и во согласност со процедуралните барања на домашното право, како и дека странката имала можност да ги изнесе своите аргументи и докази за кои било соодветно расправано пред надлежните органи, при што тие ги испитале и ги земале предвид сите фактички и правни елементи, кои објективно биле релевантни за правично разрешување на случајот.

Жалбениот навод може да биде прогласен за недопуштен заради очигледна неоснованост и во случај кога не постои **недостиг од пропорционалност меѓу целите и средствата**. Имено, жалбата може да се однесува на право од Конвенцијата кое не е апсолутно и е предмет на ограничувања во определени околности, најчесто заради заштита на јавниот интерес или заштита на правата и слободите на други во едно демократско општество. Притоа, ограничувањата може да бидат експлицитни и имплицитни. Експлицитните огра-

ничувања се изречно предвидени во Конвенцијата, додека имплицитните ограничувања се дефинирани во рамки на судската практика на Судот. Во случај кога жалбата се однесува на право кое е предмет на експлицитни или имплицитни ограничувања, Судот, обично, има задача да оцени дали постои пропорционалност меѓу обжаленото мешање во остварување на правото и целта која треба да се постигне со таквото мешање.

Во групата на права за кои експлицитно се предвидуваат дозволени ограничувања во рамки на Конвенцијата, припаѓаат: член 8 (право на почитување на приватниот и на семејниот живот), член 9 (слобода на мислата, совеста и на верата), член 10 (слобода на изразување) и член 11 (слобода на собирање и на здружување). Заедничко за сите овие членови е што имаат иста структура. Имено, во првиот став на овие членови се дефинира правото кое го заштитуваат, додека во вториот став се дефинираат околностите во кои државата може да го ограничи остварувањето на тоа право. Во оваа група спаѓа и член 2 од Протокол 4 (слобода на движење), кој има слична структура.

Така, на пример, првиот став на член 8 предвидува дека, „секој има право на почитување на неговиот приватен и семеен живот, неговиот дом и неговата преписка“, додека вториот став ги предвидува ситуациите во кои може да постои ограничување на овие права. Имено, согласно вториот став на член 8, „јавната власт не смее да се меша во остварувањето на ова право, освен ако тоа мешање е предвидено со закон и е неопходно во едно демократско општество во интерес на: државната и јавната безбедност или економската благосостојба на државата, спречување на неред или кривично дело, заштита на здравјето или моралот или заштита на правата и слободите на други“.

Од формулацијата на член 8 може да се заклучи дека истиот се состои од два дела. Првиот дел на овој член, содржан во неговиот прв став, ги предвидува правата кои државата треба да ѝ ги гарантира на индивидуата. Тоа се следните четири права: почитување на приватниот живот, семејниот живот, домот и преписката. Од вториот дел на член 8, кој е изразен во неговиот втор став, може да се заклучи дека овие права не се апсолутни и дека под точно определени околности е дозволено државата да се меша во остварувањето на овие права. Имено, прифатливи ограничувања на овие права би биле само оние коишто се предвидени со закон и се неопходни во едно демократско општество, во согласност со легитимните цели предвидени во вториот став на член 8. Оваа структура ја следат и останатите членови кои припаѓаат на групата на права за кои експлицитно се предвидуваат дозволени ограничувања во Конвенцијата.

Кога Судот го испитува мешањето од страна на државата при остварување на некое од споменатите права, најпрво треба да констатира дали воопшто постоело такво мешање од страна на државата. Во оваа смисла, најпрво испитува дали жалбата спаѓа во опфатот на едно од правата заштитени во првиот став на соодветните членови. По потврдниот одговор на ова прашање, Судот испитува дали постои позитивна обврска за државата во однос на заштитеното право и дали истата е исполнета. Откако ќе констатира дека жалбата се однесува на едно од споменатите права заштитени со Конвенцијата, следниот чекор кој треба да го преземе е да испита дали имало мешање во правото од страна на државата. Доколку констатира дека навистина постоело такво мешање од страна на државата, Судот треба да испита дали тоа мешање е оправдано, односно треба да даде одговор на едно од следните три прашања: дали мешањето е во согласност со закон што бил доволно пристапен и предвидлив; доколку е така, дали е во насока на некоја од предвидените ле-

гитимни цели и конечно, доколку одговорот на претходното прашање е позитивен, дали мешањето е неопходно во едно демократско општество за да се постигне таа цел.⁶¹⁶

Доколку одговорот на секое од споменатите три прашања е потврден, Судот ќе констатира дека мешањето е во согласност со Конвенцијата. Доколку одговорот на кое било од овие прашања е негативен, Судот ќе констатира повреда на Конвенцијата. Притоа, кога испитува дали мешањето е неопходно во едно демократско општество за да се постигне определена легитимна цел, Судот ја зема предвид и маргината на уважување на државата, чиј опсег може да биде различен во зависност од дадените околности, како и од природата на заштитеното право и мешањето.⁶¹⁷

Така, во случајот *Paradiso and Campanelli v. Italy*,⁶¹⁸ кој се однесувал на ургентни мерки наложени од страна на Судот за малолетници, со кои на жалителите им било одземено бебето кое по пат на гестациски сурогат го добиле во Русија, Големият судски совет повторил дека при утврдувањето дали определена оспорена мерка била неопходна во едно демократско општество, ќе земе предвид дали, во светло на случајот како целина, причините кои се наведени за да ја оправдаат таа мерка биле релевантни и доволни за целите предвидени во вториот став на член 8 од Конвенцијата. Според воспоставената судска практика на Судот, поимот неопходност подразбира дека мешањето одговара на неопходната општествена потреба и, особено, дека е пропорционално на легитимната цел кон којашто се стреми, имајќи го предвид правичниот баланс што треба да се воспостави помеѓу релевантните конкурентски интереси. При утврдувањето дали мешањето било неопходно во едно демократско општество, Судот ќе земе предвид дека маргината на уважување е оставена на националните власти, чија одлука останува предмет на разгледување од страна на Судот во однос на усогласеноста со барањата на Конвенцијата. Понатаму, Судот повторил дека треба да се земат предвид неколку фактори при одредување на ширината на маргината на уважување која треба да ја ужива државата при одлучувањето за секој случај во врска со член 8 од Конвенцијата. Кога станува збор за особено важен аспект на постоењето или идентитетот на поединецот, маргината што ѝ е дозволена на државата вообичаено ќе биде ограничена. Меѓутоа, кога во државите-членки на СЕ не постои консензус во однос на релативната важност на засегнатиот интерес или во однос на најдобрите начини за негова заштита, особено кога случајот допира чувствителни морални или етички прашања, маргината ќе биде поширока. Кога државата е обврзана да постигне рамнотежа меѓу конкурентните приватни и јавни интереси или правата на Конвенцијата, обично постои широка маргина на уважување.

Во однос на групата на права за кои постојат имплицитни ограничувања кои се дефинирани во судската практика на Судот, важат истите принципи кои се применуваат во однос на правата за кои експлицитно се предвидуваат дозволени ограничувања во рамки на Конвенцијата. Такво е, на пример, правото на пристап до суд, кое е заштитено со член 6(1) од Конвенцијата и кое не претставува апсолутно право, туку може да биде предмет на ограничувања што се дефинирани во судската практика на Судот.

⁶¹⁶ Kilkelly, Ursula, *The Right to Respect for Private and Family Life, A Guide to the Implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights*, Human rights handbooks, No. 1, Reprinted Edition with corrections, Council of Europe, 2003, p. 8-10.

⁶¹⁷ *Mouvement raëlien suisse v. Switzerland* [GC], No. 16354/06, §§ 59-61, ECHR 2012.

⁶¹⁸ *Paradiso and Campanelli v. Italy* [GC], No. 25358/12, §§ 179-182, ECHR 2017.

Така, во случајот *Cudak v. Lithuania*,⁶¹⁹ Големiot судски совет утврдил дека правото на пристап до суд, заштитено со член 6(1) од Конвенцијата, не е апсолутно право и може да биде предмет на ограничувања кои се имплицитно дозволени, од причина што се работи за право кое, според својата природа бара да биде регулирано од страна на државата. Притоа, државите кои се договорни страни на Конвенцијата имаат определена маргина на уважување во овој контекст, но сепак, конечната одлука за тоа дали се почитуваат барањата на Конвенцијата ја носи Судот. Имено, не смее да се наметнуваат ограничувања кои го ограничуваат или намалуваат пристапот на поединецот до суд на начин или во мерка што резултира со поткопување на суштината на правото. Исто така, доколку ограничувањето не е насочено кон легитимна цел и ако не постои разумен однос на пропорционалност меѓу средствата што се применети и целта што треба да биде постигната, тоа ограничување нема да биде во согласност со член 6(1) од Конвенцијата. Големiot судски совет го потврдил истиот став и во случајот *Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland*.⁶²⁰

Во случај кога Судот ќе утврди дека се исполнети сите погоре наведени услови и, имајќи ги предвид сите околности, не постои јасен недостиг од пропорционалност меѓу целите кон кои е насочено мешањето во правото од страна на државата и средствата кои биле применети за тие цели, ќе го прогласи жалбениот навод за недопуштен заради очигледна неоснованост. Притоа, причините наведени од страна на Судот во одлуката за недопуштеност заради очигледна неоснованост, вообичаено се идентични или слични на тие што Судот би ги навел во пресуда во која одлучил за основаноста, при што утврдил дека немало повреда.⁶²¹

Судот може да донесе одлука за недопуштеност на жалбениот навод заради очигледна неоснованост и како резултат на **други релативно јасни суштински прашања**. Имено, доколку Судот смета дека, од причини поврзани со основаноста, нема појава на повреда на одредбите на Конвенцијата врз кои е заснован жалбениот навод, може да го прогласи за недопуштен како очигледно неоснован. Судот може да постапи на овој начин кога постои стабилна и обемна судска практика на Судот за идентични или слични случаи, врз основа на кои може да утврди дека немало повреда на Конвенцијата во конкретниот случај,⁶²² како и кога може врз основа на постојната судска практика да заклучи дека не постои повреда на Конвенцијата, иако не постојат претходни одлуки коишто директно и конкретно се однесуваат на предметното прашање.⁶²³

(в) Жалбените наводи кои не се поткрепени со докази, исто така ќе бидат прогласени за недопуштени од страна на Судот како очигледно неосновани. Имено, со оглед на тоа што постапката пред Судот е контрадикторна, жалителот и одговорната влада, како странки во постапката, се должни своите жалбени наводи да ги поткрепат со докази. Во оваа смисла, странките треба да ги поткрепат своите фактички аргументи, на начин што ќе ги достават до Судот потребните докази во однос на фактите, како и своите правни аргументи, така што ќе дадат образложение во однос на своите тврдења дека постојат, или не постојат повреди на правата заштитени со Конвенцијата и нејзините протоколи.

⁶¹⁹ *Cudak v. Lithuania* [GC], No. 15869/02, § 55, ECHR 2010.

⁶²⁰ *Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland* [GC], No. 5809, § 129, ECHR 2016.

⁶²¹ *Mentzen v. Latvia* (dec.), No. 71074/01, ECHR 2004-XII.

⁶²² *Galev and Others v. Bulgaria* (dec.), No. 18324/04, 29 September 2009.

⁶²³ *Hartung v. France* (dec.), No. 10231/07, 3 November 2009.

Според правилото 47 од Деловникот на Судот, кое ја утврдува содржината на индивидуалната жалба, секоја жалба која се поднесува врз основа на членот 34 од Конвенцијата треба да биде доставена на образецот за поднесување жалба изготвен од страна на Секретаријатот на Судот, освен доколку Судот не одлучи поинаку.⁶²⁴ Притоа, жалбата треба да ги содржи сите податоци кои се бараат во соодветните делови на образецот, меѓу кои и: концизна и читлива изјава за фактичката состојба на предметот;⁶²⁵ концизна и читлива изјава за наводните повреди на Конвенцијата и релевантни аргументи;⁶²⁶ како и концизна и читлива изјава во која жалителот потврдува дека ги испочитувал критериумите за допущеност утврдени со член 35(1) од Конвенцијата.⁶²⁷

Истовремено, согласно правилото 47 од Деловникот на Судот, сите информации на кои се однесуваат претходно наведените барања за податоци, а коишто ќе бидат наведени во соодветниот дел на образецот, треба да му бидат доволни на Судот за да ја утврди суштината и предметот на жалбата, без да има потреба да консултира каков и да е друг документ.⁶²⁸ Во оваа смисла, образецот за поднесување жалба треба да биде потпишан од жалителот или неговиот застапник и кон него треба да бидат приложени копии од документи што се однесуваат на одлуките или мерките – предмет на жалбата (судски или други одлуки),⁶²⁹ како и копии од документи и одлуки од кои може да се утврди дека жалителот постапил согласно правилото во однос на искористување на домашните правни средства и рокот утврден со член 35(1) од Конвенцијата.⁶³⁰

Доколку не се испочитувани претходно наведените услови утврдени во правилото 47 од Деловникот на Судот, жалбата нема да биде разгледана од Судот, освен доколку жалителот доставил соодветно објаснување за тоа зошто не го испочитувал ова правило, доколку жалбата се однесува на барање за времена мерка или доколку Судот одлучи поинаку, по сопствена иницијатива или по барање на жалителот.⁶³¹

Во однос на жалбените наводи кои не се поткрепени со докази, треба да се има предвид и правилото 44(B)(1) од Деловникот на Судот, кое предвидува дека во случај кога странката: нема да достави докази, или да обезбеди информации побарани од Судот, или своеволно нема да открие релевантни информации, или кога на друг начин ќе пропушти ефективно да учествува во постапката, Судот може да изведува заклучоци за кои смета дека се соодветни.

Доколку не се исполнети претходно споменатите услови, Судот ќе ја прогласи жалбата за недопуштена како очигледно неоснована. Судот особено може да постапи на овој начин кога жалителот само цитира една или повеќе одредби од Конвенцијата, без да објасни на кој начин биле повредени, освен доколку тоа е очигледно од фактичката состојба на случајот,⁶³² како и кога жалителот ќе пропушти или ќе одбие да достави документарни докази во поткрепа на своите жалбени наводи, особено одлуки на домашните судови или на дру-

⁶²⁴ Правило 47(1) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁶²⁵ Правило 47(1)(д) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁶²⁶ Правило 47(1)(ф) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁶²⁷ Правило 47(1)(е) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁶²⁸ Правило 47(2)(а) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁶²⁹ Правило 47(3.1)(а) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁶³⁰ Правило 47(3.1)(б) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁶³¹ Правило 47(5.1) од Деловникот на Судот, во сила од 28 март 2024 г.

⁶³² *Trofimchuk v. Ukraine* (dec.), No. 4241/03, 31 May 2005; *Baillard v. France* (dec.), No. 6032/04, 25 September 2008.

ги домашни органи, освен доколку постојат исклучителни околности надвор од неговата контрола што го спречуваат да го направи тоа, како, на пример, во случај кога затворските власти одбиваат да ја препратат до Судот документацијата од списите за предметот на затвореникот.

(г) Последната категорија на очигледно неосновани жалбени наводи се однесува на жалбените наводи кои се **конфузни или нереални**. Имено, доколку жалбените наводи се конфузни до таа мера што за Судот е објективно невозможно да им даде смисла на фактите наведени од страна на жалителот и повредите на кои се жали, Судот ќе ги прогласи за недопуштени како очигледно неосновани. Судот на идентичен начин постапува и во однос на нереалните жалбени наводи, кои се однесуваат на објективно невозможни факти, за кои е очигледно дека се измислени или спротивни на здравиот разум, до таа мера што и за просечниот набљудувач е очигледно дека во конкретниот случај не постои повреда на Конвенцијата и нејзините протоколи.

2.6.2. Непостоење на значителна штета

Со стапувањето во сила на Протокол 14 кон Конвенцијата, на 1 јуни 2010 година, беше додаден нов критериум за допуштеност кон критериумите предвидени во членот 35. Имено, се работи за член 35(3)(б), во кој непостоењето на значителна штета е предвидено како основа за прогласување на секоја индивидуална жалба за недопуштена од страна на Судот, но само доколку почитувањето на човековите права како што се дефинирани во Конвенцијата или нејзините протоколи, бара разгледување на жалбата според основаноста. Оваа одредба се применува за сите жалби за кои се води постапка пред Судот, со исклучок на оние кои се прогласени за допуштени.

Овој критериум, всушност, го рефлектира принципот според кој повредата на некое право, колку и да е реална од чисто правен аспект, треба да содржи минимално ниво на сериозност за да може да го оправда своето разгледување од страна на меѓународен суд.⁶³³ Имајќи го предвид постојаниот пораст на бројот на случаи кои треба да бидат решени од страна на Судот, воведувањето на овој нов критериум се сметало за неопходност. Имено, овој критериум му овозможува на Судот да располага со дополнителна алатка, со помош на која ќе ги отфрли случаите кои се сметаат за „ситница“, во согласност со принципот *de minimis non curat praetor*, според кој судиите не треба да постапуваат во такви случаи, и што ќе придонесе повеќе да се концентрира на случаи што бараат испитување на основаноста.⁶³⁴

Протоколот 15 кон Конвенцијата, кој влезе во сила на 1 август 2021 година, го измени членот 35(3)(б) од Конвенцијата со цел да ја избрише одредбата дека не може да се одбие случај врз основа на тоа што не бил соодветно разгледан од страна на домашен суд, која претставувала своевидна заштитна одредба. Оваа измена има за цел да даде поголем ефект на максимата „*de minimis non curat praetor*“, а се применува од датумот на влегување во сила на Протоколот.⁶³⁵

⁶³³ *Korolev v. Russia* (dec.), No. 25551/05, ECHR 2010.

⁶³⁴ European Court of Human Rights, *supra* note 380, p. 60.

⁶³⁵ European Court of Human Rights, *Practical Guide on Admissibility Criteria*, Council of Europe/European Court of Human Rights, 2024, p. 85

Членот 35(3)(б), во кој непостоењето на значителна штета е предвидено како основа за прогласување на една жалба за недопуштена од страна на Судот, се состои од **два посебни елементи**.⁶³⁶ Првиот елемент е самиот критериум за допуштеност, според кој Судот може да ја прогласи за недопуштена секоја индивидуална жалба во која жалителот не претрпел значителна штета. Вториот елемент на член 35(3)(б) е исклучокот од ова правило, кој, всушност, претставува заштитна одредба. Така, вториот елемент се состои во тоа што Судот не може да ја прогласи за недопуштена жалбата кога жалителот не претрпел значителна штета, во случај кога почитувањето на човековите права како што се дефинирани во Конвенцијата или нејзините протоколи, бара разгледување на жалбата според основаноста.

Пред влегувањето во сила на Протоколот 15, ниту еден случај не можел да биде отфрлен според овој нов критериум доколку не бил соодветно разгледан од домашен трибунал.⁶³⁷ Како што беше споменато, по влегувањето во сила на Протоколот 15 за изменување на Конвенцијата, оваа втора заштитна клаузула е отстранета. Првата примена на новата формулација на член 35 (3)(б) е во рамки на случајот *Bartolo v. Malta* (dec.).⁶³⁸

Толкувањето и начинот на примена на овој критериум за допуштеност се во надлежност на самиот Суд, преку воспоставување објективни критериуми низ постепен развој на судската практика. Во текот на првите две години од воведувањето на овој критериум со стапувањето во сила на Протоколот 14, неговата примена била резервирана исклучително за Големиот судски совет и судските совети. Почнувајќи од 1 јуни 2012 година, овој критериум се применува од страна на сите судски формации.

Судот може да ја оценува допуштеноста на жалбата во поглед на овој критериум врз основа на приговор истакнат од владата,⁶³⁹ но и по сопствена иницијатива.⁶⁴⁰ Притоа, во некои случаи Судот го разгледува овој критериум за допуштеност пред останатите критериуми за допуштеност,⁶⁴¹ додека во други случаи го разгледува откако ќе ги исклучи останатите критериуми за допуштеност.⁶⁴²

Иако примената на овој критериум за допуштеност не е ограничена на определено право загарантирано со Конвенцијата и нејзините протоколи, сепак Судот утврдил дека при неговата примена треба да се води сметка за важноста и специфичноста на определени права. Така, Судот истакнал дека е тешко да замисли ситуација кога жалбата, која се однесува на забраната за мачење предвидена во член 3 од Конвенцијата, и која не се смета за недопуштена по ниту една друга основа и, истовремено, спаѓа во опфатот на член 3, би била прогласена за недопуштена заради постоење на незначителна штета.⁶⁴³ Слично на тоа, Судот ја отфрлил примената на новиот критериум во однос на жалбата во врска

⁶³⁶ *Ibid.*

⁶³⁷ *Varadinov v. Bulgaria*, no. 15347/08, § 25, 5 October 2017; спореди и спротистави: *Çelik v. the Netherlands* (dec.), no. 12810/13, 27 August 2013.

⁶³⁸ *Bartolo v. Malta* (dec.), no. 40761/19, 7 September 2021.

⁶³⁹ *Gaglion and Others v. Italy*, Nos. 45867/07 and 69 others, 21 December 2010.

⁶⁴⁰ *Vasjanovich v. Russia* (dec.), No. 9791/05, 27 September 2016; *Ionescu v. Romania* (dec.), No. 36659/04, 1 June 2010.

⁶⁴¹ *Korolev v. Russia* (dec.), No. 25551/05, ECHR 2010.; *Burov v. Moldova* (dec.), No. 38875/03, 14 June 2011.; *Shefer v. Russia* (dec.), No. 45175/04, 13 March 2012.; *Rinck v. France* (dec.), No. 18774/09, 19 October 2010.

⁶⁴² *Ionescu v. Romania* (dec.), No. 36659/04, 1 June 2010; *Holub v. the Czech Republic* (dec.), No. 24880/05, 14 December 2010.

⁶⁴³ *Y v. Latvia*, No. 61183/08, § 44, 21 October 2014.

со член 2, нагласувајќи дека правото на живот е една од најфундаменталните одредби на Конвенцијата.⁶⁴⁴

Во однос на жалбите според член 5, Судот досега ја отфрли примената на критериумот за допуштеност „нема значителна штета“ во светлината на истакнатото место што правото на слобода го има во едно демократско општество.⁶⁴⁵ Имено, Судот утврдил дека дури и лишувањето од слобода само на неколку часа ќе значи претрпување на штета која не може да се смета за незначителна.⁶⁴⁶

Исто така, Судот истакнал дека кога жалбата се однесува на слободата на изразување заштитена со член 10 од Конвенцијата, критериумот за непостоење на значителна штета треба многу внимателно да се применува од страна на Судот, имајќи ја предвид важноста на ова право за едно демократско општество, при што особено треба да се внимава на придонесот во дебата од јавен интерес и вклученоста на печатот и други медиуми.⁶⁴⁷

Првиот елемент на член 35(3)(б), кој се состои од самиот критериум за допуштеност во однос на постоењето на значителна штета, односно дали жалителот претрпел значителна штета, е главниот елемент на овој критериум. Притоа, проценката на минималниот праг во однос на степенот на претрпената штета ќе зависи од околностите на случајот. Имено, Судот ќе ја земе предвид природата на правото кое, наводно, е повредено, сериозноста на влијанието на наводната повреда во однос на остварувањето на правото и потенцијалните последици од повредата на личната ситуација на жалителот.⁶⁴⁸ Меѓутоа, треба да се има предвид дека доколку случајот покренува важни принципиелни прашања, нема да биде прогласен за недопуштен врз оваа основа.⁶⁴⁹

При разгледување на жалбата во однос на овој критериум за допуштеност, Судот ги зема предвид како субјективните перцепции на жалителот,⁶⁵⁰ така и она што е објективно во прашање во конкретен случај.⁶⁵¹ Така, на пример, значителноста на штетата може да се заснова врз финансиското влијание на спорното прашање или важноста на случајот за самиот жалител.

Во оваа смисла, Судот се повикал на оваа одредба и ја прогласил жалбата за недопуштена во случајот *Kiousi v. Greece*⁶⁵² (во врска со побарување за парична штета во износ од 500 евра), во случајот *Ionescu v. Romania*⁶⁵³ (во врска со договорно побарување во износ од 90 евра), во случајот *Korolev v. Russia*⁶⁵⁴ (во врска со неуспехот на државен орган на жалителот да му исплати долг врз основа на пресуда во износ од 22 и пол руски рубли, кој претворен

⁶⁴⁴ *Makuchyan and Minasyan v. Azerbaijan and Hungary*, no. 17247/13, §§ 72-73, 26 May 2020.

⁶⁴⁵ *Zelčs v. Latvia*, no. 65367/16, § 44, 20 February 2020.

⁶⁴⁶ *Čamans and Timofejeva v. Latvia*, No. 42906/12, §§ 80-81, 28 April 2016.

⁶⁴⁷ *Margulev v. Russia*, no. 15449/09, §§ 41-42, 8 October 2019; *Sylka v. Poland* (dec.), No. 19219/07, § 28, 3 June 2014; *Panioglu v. Romania*, no. 33794/14, §§ 72-76, 8 December 2020.

⁶⁴⁸ *Gusti v. Italy*, No. 13175/03, § 34, 18.10.11.

⁶⁴⁹ *Vartic v. Romania* (No. 2), No. 14150/08, 17 December 2013 – случај каде жалителот кој бил притвореник се жалел дека не му бил обезбеден вегетаријански начин на исхрана, како што наложувале неговите будистички убедувања.

⁶⁵⁰ *Shefer v. Russia* (dec.), No. 45175/04, 13 March 2012.

⁶⁵¹ *Ladygin v. Russia* (dec.), No. 35365/05, 30 August 2011.

⁶⁵² *Kiousi v. Greece* (dec.), No. 52036/09, 20 September 2011.

⁶⁵³ *Ionescu v. Romania* (dec.), No. 36659/04, 1 June 2010.

⁶⁵⁴ *Korolev v. Russia* (dec.), No. 25551/05, ECHR 2010.

во евра изнесува помалку од едно евро), во случајот *Rinck v. France*⁶⁵⁵ (во врска со парична казна во износ од 150 евра за сообраќаен прекршок, трошоци во износ од 22 евра и одземање на еден поен од возачката дозвола на жалителот), и други. Притоа, во случајот *Rinck v. France*, Судот истакнал дека личното субјективно мислење на жалителот во врска со влијанието на наводната повреда треба да може објективно да се оправда. Имено, Судот сметал дека губењето на еден поен од возачката дозвола на жалителот не оправдува донесување на заклучок дека ова прашање значително влијаело врз неговата лична ситуација, дури и ако жалителот ова прашање го гледал како принципиелно прашање.

Сепак, во случајот *Korolev v. Russia*, Судот прифатил дека, во принцип, дури и скромната материјална штета би можела да биде значајна во контекст на личните околности или економските услови во еден регион или држава, како и дека определена повреда на Конвенцијата може да предизвика значителна штета без да влијае на материјалните интереси. Слично, во случајот *Giuran v. Romania*,⁶⁵⁶ Судот не го прифатил аргументот на Владата дека жалителот не претрпел значителна штета. Имено, овој случај се однесува на постапка во врска со кражба извршена во домот на жалителот, при што му биле одземени предмети во вредност од 350 евра. Покрај вредноста на украдените предмети, Судот ја земал предвид и: личната ситуација на жалителот кој бил пензионер, сентименталната вредност која за него ја имале украдените предмети, како и дека се работело за прашање на принцип, односно дека се работело за правото на жалителот на неговата сопственост и дом. Сличен исход имало и во случајот *Eon v. France*,⁶⁵⁷ кога жалителот бил осуден за навреда на францускиот претседател, за што добил условна осуда и парична казна од 30 евра. Во овој случај, Судот ја земал предвид субјективната важност на случајот за жалителот, како и дека, објективно, тоа го засега прашањето дали навредувањето на шефот на државата треба да остане кривично дело.

При примената на критериумот за допуштеноост во однос на значителноста на претрпената штета, Судот не е исклучително засегнат со случаи кои се однесуваат на незначителни финансиски износи. Вистинскиот исход на случајот на национално ниво може освен финансиски, да има и други последици. Така, во случајот *Selmani and Others v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*,⁶⁵⁸ кој го засега член 6 од Конвенцијата и се однесува на недостатокот од усна расправа во постапката пред Уставниот суд, Владата тврдела дека жалителите не претрпеле значителна штета заради тоа што усната расправа не би придонела за утврдување на нови, или различни факти и дека релевантните факти во врска со отстранувањето на жалителите од галеријата за новинари во Парламентот биле неспорни меѓу страните и тоа можело да се утврди врз основа на пишаните докази поднесени во прилог на уставната жалба на жалителите. Судот сметал дека приговорот на Владата се однесува на суштината на жалбата, заради што го испитувал во фазата за оценување на основаноста на жалбата. Притоа, Судот забележал дека случајот на жалителите бил разгледан само пред Уставниот суд, којшто дејствувал како суд од прва и единствена инстанца. Исто така, утврдил дека, иако отстранувањето на жалителите од галеријата за новинари во Парламентот, како такво, не било спорно меѓу странките, сепак одлуката на Уставниот суд била заснована на факти кои жалителите ги оспорувале и кои биле релевантни за исходот на случајот. Судот сметал дека овие прашања не биле ниту технички,

⁶⁵⁵ *Rinck v. France* (dec.), No. 18774/09, 19 October 2010.

⁶⁵⁶ *Giuran v. Romania*, No. 24360/04, ECHR 2011.

⁶⁵⁷ *Eon v. France*, No. 26118/10, 14 March 2013.

⁶⁵⁸ *Selmani and Others v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, No. 67259/14, 9 February 2017.

ниту чисто правни, па од тие причини жалителите имале право на усна расправа пред Уставниот суд. Според тоа, Судот го отфрлил приговорот на Владата во однос на непостоење на значителна штета за жалителите.

Во случајот *Gagliano Giorgi v. Italy*,⁶⁵⁹ жалителот се жалел на повреда на членот 6 од Конвенцијата како резултат на неоправдано долгата кривична постапка против него. Тој бил обвинет за фалсификат, но второто обвинение за поткуп застарело заради прекумерната должина на постапката. Со оглед на тоа што ова значело намалување на казната на жалителот, Судот сметал дека не претрпел значителна штета. Исто така, Судот утврдил непостоење на значителна штета и во случајот *Zwinkels v. Netherlands*,⁶⁶⁰ кога жалбата на жалителот се однесувала на фактот дека трудова инспекција влегла во неговата приватна гаража без негова дозвола. Во случајот *Galović v. Croatia*,⁶⁶¹ жалителката се жалела на должината на постапката во однос на судски налог за нејзино иселување од нејзиниот стан. Но, со оглед на тоа што таа имала корист од должината на постапката, од причина што на тој начин се одложило нејзиното иселување, Судот сметал дека не претрпела значителна штета.

Откако Судот ќе утврди, во согласност со претходно наведениот пристап, дека не е предизвикана значителна штета, тој ќе продолжи да испитува дали заштитната одредба (вториот елемент), содржана во член 35(3)(б) од Конвенцијата, сепак ќе го обврзе да ја разгледа жалбата во однос на основаноста.

Вториот елемент на член 35(3)(б), кој се состои во тоа што Судот не може да ја прогласи за недопуштена жалбата кога жалителот не претрпел значителна штета, во случај кога почитувањето на човековите права, како што се дефинирани во Конвенцијата или нејзините протоколи бара разгледување на жалбата според основаноста, претставува заштитна одредба. Текстот на оваа одредба произлегува од втората реченица на член 37(1),⁶⁶² при што тој исполнува слична функција во контекст на одлуките за симнување на жалбите од листата на случаи на Судот. Истиот текст е употребен и во член 39(1),⁶⁶³ како основа за обезбедување на пријателско спогодување меѓу странките.

Кога определува дали почитувањето на човековите права бара испитување на основаноста на жалбата, Судот ќе земе предвид, на пример, дали се променил релевантниот закон, дали слични прашања веќе биле решени во други случаи пред Судот, или дали некое системско прашање кое се појавува во однос на определена држава е веќе разгледано од страна на Судот или Комитетот на министри.⁶⁶⁴ Притоа, дури и кога се исполнети други критериуми за отфрлање на жалбата според членот 35(3)(б) од Конвенцијата, почитувањето на човековите права може да бара Судот да го разгледа случајот во однос на основаноста.

⁶⁵⁹ *Gagliano Giorgi v. Italy*, No. 23563/07, ECHR 2012.

⁶⁶⁰ *Zwinkels v. Netherlands* (dec.), No. 16593/10, (dec.) 9.10.12.

⁶⁶¹ *Galović v. Croatia* (dec.), No. 54388/09, 5 March 2013.

⁶⁶² Втората реченица на член 37(1) од Конвенцијата, кој определува во кои околности жалбите ќе бидат симнати од листата на случаи на Судот, предвидува дека „Судот продолжува со разгледување на жалбата ако тоа го бара почитувањето на човековите права загарантирано со Конвенцијата и нејзините протоколи“.

⁶⁶³ Според член 39(1) од Конвенцијата, во секоја фаза од постапката „Судот може да се стави на располагање на засегнатите страни, со цел обезбедување на пријателско решение на предметот, врз основа на почитување на човековите права како што се дефинирани во Конвенцијата и во нејзините протоколи“.

⁶⁶⁴ *Ionescu v. Romania* (dec.), No. 36659/04, 1 June 2010.; *Korolev v. Russia* (dec.), No. 25551/05, ECHR 2010.; *Holub v. Czech Republic*, No. 24880/05, (dec.) 14.12.10.; *Juhas Đurić v. Serbia*, No. 48155/06, 7.5.11.; *Nicoleta Gheorghe v. Romania*, No. 23470/05, 3 April 2012.

Примената на овој критериум за допуштеност треба да обезбеди дека ќе се избегнува отфрлање на случаи кои, и покрај нивната тривијална природа, покренуваат сериозни прашања кои влијаат врз примената или толкувањето на Конвенцијата, или важни прашања кои се однесуваат на националното право.⁶⁶⁵ Така, во случајот *Daniel Faulkner v. the United Kingdom*,⁶⁶⁶ Судот сметал дека нема потреба да утврди дали жалителот претрпел значителна штета, бидејќи неговата жалба покренала прашање на принцип според член 5 од Конвенцијата, кое требало да биде разгледано од страна на Судот.

Значи, дури и во случај кога жалителот не претрпел значителна штета, ќе постои потреба од дополнително испитување на случајот доколку се покренуваат прашања од општ карактер, кои влијаат на почитувањето на правата заштитени со Конвенцијата. Такви прашања од општ карактер би се појавиле, на пример, во случај кога постои потреба да се објаснат обврските на државите според Конвенцијата или да се поттикне тужената држава да реши некој структурен недостаток што влијае врз други лица коишто се наоѓаат во иста положба како жалителот.

Во оваа смисла, во случајот *Finger v. Bulgaria*,⁶⁶⁷ Судот сметал дека не е потребно да се утврди дали жалителот претрпел значителна штета, бидејќи почитувањето на човековите права, во контекст на потенцијалниот системски проблем на неразумно траење на граѓанската постапка и, наводен, недостаток на ефективен правен лек, наложило испитување на случајот во однос на основаноста. Исто така, во случајот *Živić v. Serbia*,⁶⁶⁸ Судот утврдил дека дури и под претпоставка дека жалителот не претрпел значителна штета, случајот покренал прашања од општ интерес што барале испитување. Ова се должело на неконзистентната судска практика на Окружниот суд во Белград во однос на правото на правична плата и еднаква плата за еднаква работа, односно плаќање на истиот пораст на платата доделен на определена категорија полициски службеници.

3. Извршување на пресудите

Државите-членки на ЕКЧП имаат обврска да ги извршуваат пресудите на ЕСЧП, при што Комитетот на министри на СЕ е задолжен да врши надзор над извршувањето. Со цел да се имплементира оваа општа обврска за извршување на пресудите донесени од страна на ЕСЧП, која е поделена на повеќе видови посебни обврски, од државите се бара да усвојат индивидуални и општи мерки. Усвојувањето на овие мерки од страна на државите е многу значајно за заштита на човековите права во Европа од причина што на тој начин се обезбедува навистина да бидат заштитени правата на поединецот загарантирани со Конвенцијата и се спречува повторување на случаите кои се поднесуваат до Судот.⁶⁶⁹

Правната основа за општата обврска за извршување на пресудите на ЕСЧП е предвидена во членот 46 од ЕКЧП. Така, во согласност со членот 46(1), државите-членки „се обврзуваат да се придржуваат кон конечните пресуди на Судот во споровите во кои тие се странки“, додека членот 46(2) предвидува дека „конечната пресуда на Судот му се доставува на Ко-

⁶⁶⁵ *Maravić Markeš v. Croatia*, No. 70923/11, §§ 50-55, 9 January 2014.

⁶⁶⁶ *Daniel Faulkner v. the United Kingdom*, No. 68909/13, § 27, 6 October 2016.

⁶⁶⁷ *Finger v. Bulgaria*, No. 37346/05, §§ 67-77, 10 May 2011.

⁶⁶⁸ *Živić v. Serbia*, No. 37204/08, §§ 36-42, 13 September 2011.

⁶⁶⁹ Forst, *supra* note 61, p. 1-4.

митетот на министри, кој ќе го надгледува нејзиното извршување.“ Во оваа смисла, конечните пресуди на ЕСЧП се правно обврзувачки во однос на тужената држава.

Имајќи го предвид претходното, може да се каже дека општите принципи на одговорност на државата, признати во меѓународното јавно право во однос на определени меѓународни незаконски дејства, се применливи и на повредите на ЕКЧП. Ова значи дека тужената држава треба да ја исполни прекршената обврска, да стави крај на меѓународното незаконско дејство, да ја поправи сторената штета и да спречи идни повреди.⁶⁷⁰ Претходно наведените дејства кои треба да ги преземе тужената држава, всушност, претставуваат видови на посебни обврски кои се содржани во општата обврска на државата за извршување на пресудите на ЕСЧП, во согласност со членот 46 од Конвенцијата.

Според ЕСЧП, пресудите на Судот, всушност, се од декларативен карактер.⁶⁷¹ Ова значи дека државите, во принцип, се слободни да избираат кои мерки ќе бидат преземени според националното право во насока на исполнување на обврските, во согласност со членот 46 од Конвенцијата, под услов преземените мерки да бидат во согласност со заклучоците од пресудата на Судот.⁶⁷² Во секој случај, слободата на државите да избираат кои мерки ќе бидат преземени не е апсолутна, особено имајќи предвид дека таа е предмет на надзор на Комитетот на министри на СЕ.

Основата на оваа обврска за испорачување резултат може да се најде во фактот што Судот, во принцип, нема надлежност да предлага кои конкретни индивидуални или колективни мерки треба да бидат преземени од страна на државите со цел да се имплементираат пресудите. Во оваа смисла, исклучок претставува доделувањето правичен надомест. Исто така, основата на оваа обврска се наоѓа и во тоа што Судот нема надлежност да поништува, да укинува и да менува законски одредби или индивидуални одлуки на: административните, судските и други национални органи.⁶⁷³

Обврската за извршување на определена пресуда на ЕСЧП е ограничена на странките во конкретниот случај. Ова значи дека пресудата има *inter partes* дејство и дека само државите-членки кои се странки во конкретен случај имаат обврска да се придржуваат кон пресудата. Сепак, може да се каже дека членот 1 на ЕКЧП⁶⁷⁴ имплицира дека при обезбедување на правата заштитени со ЕКЧП, државите треба да го земат предвид толкувањето на Конвенцијата од страна на Судот, со што на пресудите на Судот ќе им дадат *erga omnes* дејство. Имено, пресудите на Судот имаат „индикативен ефект“ за останатите држави-членки.⁶⁷⁵

Обврската за имплементирање на пресуда донесена од страна на ЕСЧП треба да се изврши веднаш.⁶⁷⁶ Ова значи дека на тужената држава не ѝ се гарантира преоден период со

⁶⁷⁰ Ibid.

⁶⁷¹ *Marckx v. Belgium*, no. 6833/74, 13 June 1979, Series A no. 31.

⁶⁷² Grabenwarter, *supra* note 63, p. 108.

⁶⁷³ Forst, Deborah, *The Execution of Judgments of the European Court of Human Rights: Limits and Ways Ahead*, ICL Journal, Vol. 7, No. 3, 2013, p. 4; Харис, Дејвид Ј., О'Бојл, Мајкл, Бејтс, Ед П., Бакли, Карла М., Харис, О'Бојл & Варбрик: Право на Европската конвенција за човекови права, [превод: Билјана Ванковска], Второ издание, Просветно дело, Скопје, 2009, стр. 25.

⁶⁷⁴ Член 1 од Европската конвенција за човекови права гласи: „Високите договорни страни им ги признаваат на сите лица под нивна надлежност правата и обврските утврдени во делот I на оваа Конвенција“.

⁶⁷⁵ Forst, Deborah, *The Execution of Judgments of the European Court of Human Rights: Limits and Ways Ahead*, ICL Journal, Vol. 7, No. 3, 2013, p. 4; Grabenwarter, Christoph, *The European Convention on Human Rights: Inherent Constitutional Tendencies and the Role of the European Court of Human Rights, in Constitutional Crisis in the European Constitutional Area, Theory, Law and Politics in Hungary and Romania* (Armin von Bogdandy, Pal Sonnevend, eds.), 2014, p. 107.

⁶⁷⁶ *Vermeire v. Belgium* (Article 50), 4 October 1993, Series A no. 270-A.

цел да ги усвои соодветните индивидуални или општи мерки. Сепак, во определени случаи, Судот може да дозволи ваков период и да определи рок за усвојување на соодветните мерки.

Индивидуалните мерки се првиот вид мерки кои треба да бидат преземени од страна на државите во насока на извршување на конечната пресуда на ЕСЧП со која е констатирана повреда на Конвенцијата од страна на Судот. Притоа, индивидуалните мерки може да се состојат во прекинување на продолжената повреда, обезбедување на *restitutio in integrum* и плаќање правичен надомест, во случај кога е доделен од страна на Судот.⁶⁷⁷

Така, во случај кога е констатирана продолжена повреда на одредбите на ЕКЧП, државите имаат обврска веднаш да го прекинат вршењето на повредата, врз основа на членот 46(1) од Конвенцијата (обврската за придржување кон пресудите) и членот 1 од Конвенцијата (општата обврска за почитување на човековите права). Од страна на државите се применуваат повеќе видови мерки за исполнување на обврската за прекин на вршењето на повреда: отповикување на национален административен налог, како што е отповикување на налог за депортација;⁶⁷⁸ забрзување или завршување на тековна постапка во случај кога е констатирана повреда на членот 6;⁶⁷⁹ ослободување на затвореник кој е незаконски лишен од слобода,⁶⁸⁰ и други.

Обврската *restitutio in integrum* се заснова на членот 46(1) од Конвенцијата, при што се работи за примена на европско ниво на обврската на државите за санација на меѓународното незаконско дејство, во согласност со меѓународното јавно право. Според ЕСЧП, репарацијата треба да биде извршена „на начин што ќе ја врати колку што е можно повеќе ситуацијата која постоела пред повредата“,⁶⁸¹ при што „целта на репарацијата треба да биде ставање на жалителот во позиција во која би се нашол доколку повредата не постоела“.⁶⁸²

Во однос на исполнување на обврската *restitutio in integrum*, можни се најразлични мерки: државите се поттикнуваат да воспостават постапка која овозможува повторување на кривичната постапка врз основа на пресуда на ЕСЧП, особено доколку е констатирана повреда на членот 6; од државите се бара да ревидираат, да отповикаат или да издадат определени административни налози и друго. Сепак, доколку не е можно да се исполни обврската *restitutio in integrum*, државите не се ослободуваат од обврска, туку треба да исплатат определена сума пари, односно правичен надомест.⁶⁸³

Според членот 46(1) од Конвенцијата, државите имаат обврска да исплатат правичен надомест, обично во рок од три месеци, во случај кога ЕСЧП досудил отштета врз основа на членот 41 од Конвенцијата. Судот може да додели правичен надомест според три основи: трошоци и надоместоци за правен застапник, надомест за материјална штета и надомест за нематеријална штета. Доделувањето на правичен надомест е супсидијарно во однос на обврската *restitutio in integrum* и не претставува право на жалителот од причина што Судот

⁶⁷⁷ Forst, Déborah, *The Execution of Judgments of the European Court of Human Rights: Limits and Ways Ahead*, ICL Journal, Vol. 7, No. 3, 2013, p. 4-7; Харис, Дејвид Ј., О'Бојл, Мајкл, Бејтс, Ед П., Бакли, Карла М., Харис, О'Бојл & Варбрик: Право на Европската конвенција за човекови права, [превод: Билјана Ванковска], Второ издание, Просветно дело, Скопје, 2009, стр. 874-878.

⁶⁷⁸ *Omojudi v. the United Kingdom*, no. 1820/08, 24 November 2009; *A.W. Khan v. the United Kingdom*, no. 47486/06, 12 January 2010.

⁶⁷⁹ *Ceteroni v. Italy*, 15 November 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-V.

⁶⁸⁰ *Mehmet Selçuk v. Turkey*, no. 13090/04, 10 June 2008.

⁶⁸¹ *Papamichalopoulos and Others v. Greece* (Article 50), no.14556/8931, 31 October 1995, Series A no. 330-B.

⁶⁸² *Brumărescu v. Romania* (no. 2), no. 28106/03, 23 June 2009.

⁶⁸³ Forst, *supra* note 124, p. 5-6.

може да одлучи дека самото констатирање на постоење на повреда претставува доволен правичен надомест и да го ограничи надоместот само на трошоците.⁶⁸⁴

Исто така, треба да се има предвид дека развојот на јуриспруденцијата на Судот се движи во насока на нагласување на тоа дека државите не ги исполнуваат целосно нивните обврски во согласност со членот 46(1) само со исплата на правичниот надомест, туку дека треба да усвојат и соодветни општи и/или индивидуални мерки со кои се елиминираат како повредите на Конвенцијата констатирани од страна на Судот, така и последиците од тие повреди.⁶⁸⁵ Имено, на овој начин Судот ја нагласува обврската на државите да преземаат соодветни мерки со цел нивниот домашен правен поредок да биде во согласност со ЕКЧП.

Оваа промена на улогата на доделувањето на правичен надомест е дополнета и со нова практика на Судот, во согласност со која „се чини дека правичниот надомест повеќе не претставува алтернатива на индивидуалните и општите мерки, туку се претвора во форма на казнена санкција“.⁶⁸⁶ Притоа, оваа нова практика, како што ќе биде објаснето во продолжение на ова поглавје, произведува последици во однос на способноста на Судот да врши надзор над извршувањето на неговите пресуди.

Вториот вид мерки кои треба да бидат преземени од страна на државите со цел да се извршат пресудите на ЕСЧП се општите мерки. Овие мерки се однесуваат, главно, на обврската државите во иднина да спречат настанување на слични повреди на ЕКЧП.⁶⁸⁷ Оваа обврска за усвојување на **општи мерки** од страна на државите, со цел да се спречат идни повреди на Конвенцијата, е релативно нова, при што се оправдува со тоа што пресудите на Судот немаат директен ефект.

Имено, иако пресудите на Судот се обврзувачки за странките, тоа не значи дека националниот суд е обврзан со Конвенцијата да им даде директен ефект. Тоа претставува задача на националното право на тужената држава, која е слободна да ги имплементира пресудите во согласност со правилата на националниот правен систем.

Обврската за усвојување на општи мерки од страна на државите се заснова на обврски коишто произлегуваат од членот 46(1) и членот 1 од Конвенцијата и произлегува од меѓународното јавно право. Имено, според меѓународното јавно право, страните на еден договор, како што е ЕКЧП, имаат обврска да обезбедат дека нивното право и практика е во согласност со одредбите на тој договор. Притоа, обврската за усвојување на општи мерки имплицира обврска за државите да ги решат структурните проблеми, во случај кога ЕСЧП идентификувал структурни или системски повреди на ЕКЧП.

Во однос на имплементирање на обврската за спречување на идни повреди на Конвенцијата, државите преземаат најразлични мерки. Притоа, најголем дел од општите мерки се однесуваат на законски измени. Имено, иако ЕСЧП не ја испитува компатибилноста на определени законски одредби со ЕКЧП, од причина што разгледува индивидуални случаи и носи одлуки *in concreto*, причината за повреда на Конвенцијата во определени случаи потекнува од разни недоследности во рамки на законодавството.

⁶⁸⁴ Харис, О'Бојл, Бејтс, Бакли, *supra* note 2, стр. 856-862.

⁶⁸⁵ *Scozzari and Giunta v. Italy* [GC], nos. 39221/98 and 41963/98, 13 July 2000, ECHR 2000-VIII; *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [GC], no. 27765/09, ECHR 2012.

⁶⁸⁶ Forst, *supra* note 124, p. 6.

⁶⁸⁷ Харис, О'Бојл, Бејтс, Бакли, *supra* note 2, стр. 878-880.

Овие недоследности може да се однесуваат на законска одредба која директно ја крши Конвенцијата, при што од државите се бара да не ја применуваат спорната одредба, односно да извршат измена на законската регулатива. Недоследностите може да се однесуваат и на недостиг од соодветна законска одредба во домашниот правен поредок. Во овие случаи од државите се бара да се воведат законски измени за да се обезбедат правата заштитени со Конвенцијата.

Иако определена пресуда на ЕСЧП е обврзувачка само за државата која е странка во конкретниот случај и заради тоа има обврска да преземе одредени општи мерки, практиката покажува дека некои држави извршиле измени на нивните закони или практики токму како резултат на пресудите на ЕСЧП кои биле донесени против други држави, како и дека домашните судови го земаат предвид толкувањето на Конвенцијата, изразено во судската практика на Судот. Имено, пресудите на ЕСЧП уживаат статус на убедлив авторитет за законодавците и за домашните судови од причина што државите се свесни за нивниот превентивен ефект во насока на избегнување на ризикот од осуда.

Ова е поврзано со претходно споменатото *erga omnes* дејство на пресудите на ЕСЧП, кое имплицитно произлегува од обврската предвидена со членот 1 на ЕКЧП, според која државите имаат обврска да ги обезбедат правата заштитени со Конвенцијата. Имено, при обезбедување на правата заштитени со ЕКЧП, државите треба да го земат предвид толкувањето на Конвенцијата од страна на Судот. Со тоа, практично, на пресудите на Судот ќе им дадат *erga omnes* дејство. Оваа доктрина е поддржана од страна на ЕСЧП, од Комитетот на министри на СЕ и од Парламентарното собрание на СЕ.

Комитетот на министри на СЕ е главниот орган задолжен за вршење **контрола на извршувањето на пресудите** донесени од страна на ЕСЧП, при што се работи за контрола која е политичка и колективна. Комитетот на министри ги определува постапките наменети за контрола на исплатата на правичниот надомест, како и усвојувањето на соодветни мерки за време на неговите, таканаречени, „состаноци за човекови права“.⁶⁸⁸

Во 2010 година, Комитетот на министри вовел нови работни методи. Имено, со цел да се подобри ефикасноста на системот на надзор, истовремено биле предвидени две постапки, и тоа: „стандардна постапка“ и „зајакната постапка“. Кај повеќето случаи се применува „стандардната постапка“, односно стандарден надзор, при што се утврдува дали државата презентирала акционен план или извештај, кој го оценува Секретаријатот и му предлага на Комитетот на министри да усвои конечна резолуција и да го затвори случајот. „Зајакнатата постапка“, односно зајакнатиот надзор се применува при надзор на случаи во кои треба да се преземат итни индивидуални мерки, пилот-пресуди, случаи од кои произлегуваат големи структурни или сложени проблеми и меѓудржавни случаи. Надзорот над овие случаи има приоритет во однос на случаите на кои се применува „стандардната постапка“, при што улогата на Секретаријатот е многу поактивна. Имено, тој им помага на државите да усвојат и да имплементираат акциони планови.⁶⁸⁹

Комитетот на министри има надлежност да врши надзор над извршувањето како на конечните пресуди на Судот, така и на пријателските спогодби. Притоа, главно, дејствува преку донесување на два типа резолуции, и тоа – привремени резолуции и конечни резо-

⁶⁸⁸ Forst, *supra* note 124, p. 13.

⁶⁸⁹ *Ibid.*

луции. Привремените резолуции се носат за да се обезбеди информација за напредокот во извршувањето на пресудата или во случај кога треба да се изрази загриженост или да се дадат сугестии во однос на извршувањето, додека конечните резолуции се носат кога Комитетот на министри ќе утврди дека државата ги презела сите неопходни мерки за извршување на пресудата или дека условите во однос на пријателската спогодба се извршени, со што надзорот се завршува.⁶⁹⁰

Протоколот 14 кон ЕКЧП вовел уште два начина на кои Комитетот на министри може да дејствува при вршењето на надзор над извршувањето на пресудите. Имено, како што претходно беше споменато, се работи за можноста Комитетот на министри да упати барање до ЕСЧП за толкување на некоја негова пресуда, предвидена со членот 46(3) од Конвенцијата и можноста Комитетот на министри да упати барање до ЕСЧП да утврди дали некоја договорна страна на Конвенцијата ја исполнила својата обврска да се придржува до конечната пресуда на Судот, во согласност со членот 46(4) од Конвенцијата.

Иако Комитетот на министри е главниот орган на СЕ кој е задолжен за вршење надзор над извршувањето на пресудите на ЕСЧП, и самиот Суд има на располагање неколку начини за да биде активен на овој план. Имено, неговите основни средства на ова поле се следните: контрола на исплатата на правичен надомест; индикации за можни мерки за извршување на пресудите; постапка за пилот-пресуда и усвојување на втора пресуда за повреда која следува по неизвршување на претходната пресуда.⁶⁹¹

ЕСЧП, преку неговата практика да доделува правичен надомест, на индиректен начин го надгледува извршувањето на неговите пресуди. Така, Судот може да одлучи посебно да ги испита основаноста на случајот и доделувањето на правичен надомест, при што ќе донесе и две различни пресуди во таа смисла, во согласност со членот 41 од Конвенцијата. Притоа, Судот чека државата да преземе мерки во насока на *restitutio in integrum* во согласност со првата пресуда, а потоа нив ги анализира во втората пресуда, со што, всушност, врши надзор над извршувањето на мерките кои се преземени за реализација на *restitutio in integrum*. Исто така, Судот може во една пресуда да ги анализира и основаноста и правичниот надомест. Оваа опција денес почесто се применува, иако е спротивна на текстот на членот 41 од Конвенцијата. Овој начин му овозможува на Судот да ја забрза постапката, но истовремено го оневозможува да врши контрола на преземените мерки и, на некој начин, го претвора правичниот надомест во форма на казнена санкција.

ЕСЧП повеќепати истакнал дека „во принцип, не е работа на Судот да утврдува какви мерки за исправање на неправдата може да бидат соодветни за да се исполнат обврските на одговорната држава“.⁶⁹² Иако, во согласност со овој принцип, Судот се воздржувал од посочување кои конкретни дејства треба да се преземат во насока на извршување на неговите пресуди, неодамна ја сменил својата позиција во однос на ова прашање. Имено, во определени исклучителни случаи Судот индицирал кои конкретни мерки треба да ги преземат државите во насока на извршување на пресудата.⁶⁹³

⁶⁹⁰ Харис, О'Бојл, Бејтс, Бакли, *supra* note 2, стр. 872-873.

⁶⁹¹ Forst, *supra* note 124, p. 17.

⁶⁹² *Broniowski v. Poland* [GC], no. 31443/96, 22 June 2004, ECHR 2004-V.

⁶⁹³ *Papamichalopoulos and Others v. Greece* (Article 50), no. 14556/89, 31 October 1995, Series A no. 330-B; *Assanidze v. Georgia* [GC], no. 71503/01, 8 April 2004, ECHR 2004-II.

Преку усвојувањето на втора пресуда за повреда која следува по неизвршување на претходната пресуда, ЕСПЧ започнал, во исклучителни случаи, да врши контрола на извршувањето на неговите пресуди, со тоа што во втората пресуда вршел контрола на мерките преземени во однос на претходна пресуда која се однесува на истото прашање. Имено, иако во случајот *Mehemi v. France (no. 2)*⁶⁹⁴ Судот истакнал дека одбива во рамки на втора пресуда да го коментира извршувањето на претходна пресуда, во пресудата донесена во врска со случајот *Vermeire v. Belgium*⁶⁹⁵ Судот индиректно извршил контрола на извршувањето на претходна пресуда. Така, во оваа пресуда Судот повторно констатирал повреда на членот 8 и членот 14 од ЕКЧП. Притоа, Судот истакнал дека Белгија не презела соодветни мерки за да ја изврши пресудата донесена во случајот *Marckx v. Belgium*,⁶⁹⁶ во согласност со која белгискиот закон во однос на децата родени надвор од брак и невенчаните мајки го прекршува членот 8 во врска со членот 14 од Конвенцијата од причина што „член на ‘незаконско’ семејство треба да ги ужива гаранциите на членот 8 на исто рамниште со членовите на традиционално семејство.“

⁶⁹⁴ *Mehemi v. France (no. 2)*, no. 53470/99, 10 April 2003, ECHR 2003-IV.

⁶⁹⁵ *Vermeire v. Belgium* (Article 50), 4 October 1993, Series A no. 270-A.

⁶⁹⁶ *Marckx v. Belgium*, no. 6833/74, 13 June 1979, Series A no. 31.

III.

МАКЕДОНСКИТЕ ПРЕДМЕТИ ПРЕД СУДОТ ВО СТРАЗБУР И КРИТЕРИУМИТЕ ЗА ДОПУШТЕНОСТ

Предмет на преглед и анализа во ова поглавје се пресуди и одлуки донесени од страна на Европскиот суд за човекови права во однос на Република Северна Македонија, при што фокусот е ставен на примената на критериумите за допуштеноост според Европската конвенција за човекови права. Имено, се анализира, главно, само делот во контекст на оцената на Судот во врска со причините за (не)допуштеноост на жалбите поднесени пред Судот во Стразбур, во однос на Република Северна Македонија. Предметите се селектирани со цел да се опфатат различни критериуми за допуштеноост кои биле разгледувани од страна на Судот, при што анализираните пресуди и одлуки се претежно од понов датум.

1. ИЛЈАЗ против СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА⁶⁹⁷

- Допуштеноост на жалбениот навод според член 3 од Конвенцијата (во однос на ефективноста на истрагата) како споив *ratione materiae* (постои потребното минимално ниво на сериозност во врска со наводното малтретирање на жалителот)
- Допуштеноост на жалбениот навод според член 3 од Конвенцијата (во однос на ефективноста на истрагата) заради исполнување на обврската за исцрпување на домашните правни средства (приватната кривична тужба и граѓанското тужбено барање за надомест на штета не претставуваат домашни правни средства кои треба да се искористат во конкретниот случај за целите на споменатата одредба)

Кратко резиме на случајот

Овој случај се однесува на пропуст сторен од страна на домашните власти да ги истражат наводите за физички напад и закани упатени кон жалителот од страна на физичко лице [во контекст на локалните избори].⁶⁹⁸

Според жалителот, утрото на 29 октомври 2017 година, неговиот сосед С. Ф. го удрил со тупаница по лицето, со дрвена палка по главата и телото и вербално му се заканил, при што детето на жалителот било присутно и било сведок на нападот. Во медицинската белешка издадена истото утро, *inter alia*, било наведено дека апликантот бил „повреден во физички

⁶⁹⁷ *Iljaz v. North Macedonia*, no. 53040/19, 20 February 2024.

⁶⁹⁸ *Iljaz v. North Macedonia*, Subject matter of the case, 30 August 2021

напад од луѓе со познат идентитет, [бил] удиран со палка“, дека му биле потребни шевови и дека не изгубил свест, ниту повраќал. Во друга медицинска белешка издадена истиот ден било нотирано дека не се забележани знаци на „трауматски промени“ на черепот. Жалителот пријавил во полиција дека С. Ф. го спречил да гласа, поточно дека го предупредил да не гласа за одреден кандидат и да не превезува гласачи, му удрил шлаканици и тупаници по лицето и го удрил со палка по главата. Полицијата: извршила увид на лице место, фотографирала, извршила претрес во автомобилот на С. Ф. и земала изјави од повеќе лица. Сопругата на жалителот изјавила дека група луѓе му се заканувале на нејзиниот сопруг и дека еден од нив го удрил со палка по главата, додека мајката на жалителот и С. Ф. изјавиле дека жалителот ја удрил главата во ограда.

Истиот ден, вечерта, жалителот пред јавен обвинител изјавил дека С. Ф. му удрил шлаканица по лицето, по што жалителот се лизнал, паднал на некои „степеници“ и ја удрил главата. Потоа, обвинителот ги сослушал и сопругата на жалителот и С. Ф., кои изјавиле дека жалителот паднал во ограда и ја удрил главата. На 21 март 2018 година, јавниот обвинител ја отфрлил кривичната пријава против С. Ф. поради недостаток на докази, засновајќи го неговиот заклучок на подоцнежните изјави на жалителот, неговата сопруга и С. Ф., како и на фактот дека полицијата не пронашла предмети што потекнуваат од кривично дело во автомобилот на С. Ф. Обвинителот ги разгледал фотографиите и медицинските документи и утврдил дека жалителот имал „отворена рана на главата“.

Во јули 2018 година, жалителот поднел нова кривична пријава против С. Ф. поради попречување да го оствари своето право на глас, насилство и влијание врз сведоци. Пријавил дека во месец февруари и март 2018 година, С. Ф. му се заканувал да ја промени првичната изјава. На 5 октомври 2018 година, друг јавен обвинител го сослушал жалителот, кој изјавил дека на денот на инцидентот, С. Ф. му рекол дека „[жалителот] ќе има проблем со него ако оди да гласа“ и дека го удрил со раце и со бејзбол палка, по што жалителот паднал на земја. Потоа изјавил дека С. Ф. воопшто не му се заканувал, иако потоа, на прашање на неговиот адвокат, изјавил дека С. Ф. му рекол дека нема да може „да работи надвор на улица“ и дека „ќе треба да отвори фирма“. Исто така, жалителот изјавил дека вечерта на денот на инцидентот, петмина роднини на С. Ф. дошле во неговата куќа, од кои двајца му се заканувале да ја смени својата првична изјава. Јавниот обвинител ги разгледал списите на предметот и ја отфрлил новата кривична пријава, заклучувајќи, во однос на наводот во врска со неговото право на глас, дека немало нови релевантни докази кои произлегувале од изјавата на жалителот од 5 октомври 2018 година, како и дека не биле откриени елементи на кривични дела на насилство и влијание врз сведоци. Вишиот јавен обвинител го потврдил тој заклучок, повикувајќи се на изјавата на жалителот од 5 октомври 2018 година, според која немало никакви закани или „немало сериозни закани“ по неговиот живот или тело.

Жалителот се жалел пред ЕСЧП, при што изнел жалбени наводи во врска со член 3 и член 13 од Конвенцијата дека домашните власти не спровеле ефективна истрага за наводниот напад од страна на С. Ф.

Жалбените наводи се прогласени за допуштени, откако биле одбиени приговорите на Владата за недопуштено на жалбениот навод според член 3 поради неспоиот *ratione materiae*, со оглед на тоа што постои потребното минимално ниво на сериозност во врска со наводното малтретирање на жалителот, и поради неисцрпување на домашните правни средства – приватна кривична тужба и граѓанско тужбено барање за надомест на ште-

та, со оглед на тоа што споменатите правни средства не претставуваат ефективни правни средства кои треба да се искористат во околностите на случајот.

Во овој случај, Судот констатирал повреда на член 3 од Конвенцијата поради неспроведување на ефективна истрага (процедурален аспект).

Допуштено на жалбениот навод според член 3 од Конвенцијата (во однос на ефективноста на истрагата) како споив *ratione materiae* (со оглед на тоа што постои потребното минимално ниво на сериозност во врска со наводното малтретирање на жалителот)

а. Релевантни принципи

Општо земено, лошото постапување мора да достигне минимално ниво на сериозност за да биде во опфатот на член 3. Проценката на тоа ниво е релативна и зависи од сите околности на случајот, како што се: времетраењето на постапувањето, неговите физички или ментални ефекти и, во некои случаи: полот, возраста и здравствената состојба на жртвата (види: *Muršić v. Croatia* [GC], no. 7334/13, § 97, 20 October 2016). За да се утврди дали е достигнат прагот на сериозност, може да се земат предвид и други фактори, особено: (а) целта поради која е нанесено лошо постапување/малтретирање, заедно со намерата или мотивацијата зад него, иако отсуството за намера да се понижи жртвата не може дефинитивно да отфрли наод за повреда на член 3 од Конвенцијата; (б) контекстот во кој е нанесено лошото постапување/малтретирање, како што е атмосфера на зголемена напнатост и емоции; и (в) дали жртвата е во ранлива ситуација (види: *Khlaifia and Others v. Italy* [GC], no. 16483/12, § 160, 15 December 2016).

б. Образложение

Според Владата, наводното малтретирање на жалителот не го достигнало прагот на сериозност што може да предизвика примена на членот 3 од Конвенцијата. Судот забележал дека жалителот претрпел повреда на главата, витален дел од телото, опишана од страна на јавниот обвинител како „отворена рана“, а за која биле потребни шевови. Понатаму, не било оспорено дека инцидентот се случил во присуство на детето на жалителот, што би можело да ги влоши чувствата на понижување и инфериорност кои би можеле да се предизвикаат кај жалителот. Така, според Судот, тој **изнел докажливо тврдење дека бил жртва на малтретирање, достигнувајќи минимално ниво на сериозност според членот 3** (спореди *Hovhannisyan v. Armenia*, no. 18419/13, § 54, 19 July 2018, во кој многубројните модринки на рацете на жалителот, заедно со сериозното понижување, го достигнале прагот на сериозност според членот 3, или *Pulfer v. Albania*, no. 31959/13, § 75, 20 November 2018, каде: трагите од задушување околу вратот на жалителот, хематомите на главата и чувствата на несигурност, болка и стрес биле доволни за да се предизвика примена на членот 3).

Допуштено на жалбениот навод според член 3 од Конвенцијата (во однос на ефективноста на истрагата) со оглед на тоа што се исцрпени домашните правни средства (приватната кривична тужба и граѓанското тужбено барање за надомест на штета не претставуваат домашни правни средства кои треба да се искористат во конкретниот случај за целите на споменатата одредба)

а. Релевантни принципи

Релевантните принципи се изложени во пресудата донесена во случајот *Vučković and Others v. Serbia* (preliminary objection) [GC], бр. 17153/11 и 29 others, §§ 69-77, 25 March 2014). Особено „обврската за исцрпување“ бара од жалителот нормално да ги искористи **правните средства кои се достапни и доволни во однос на неговите жалбени наводи согласно Конвенцијата**. Постоенето на предметните правни средства мора да е доволно сигурно не само во теорија, туку и во практика, во спротивно тие ќе ја немаат потребната достапност и ефективност. **Неопходно е Владата која тврди дека има неискористување на домашни правни лекови да го увери Судот дека станува збор за ефективен правен лек, достапен како во теорија, така и во практика во релевантно време**, односно дека бил достапен и можел да обезбеди обесштетување во однос на жалбените наводи на жалителот и нудел разумни изгледи за успех. Кога ваквиот товар на докажување ќе биде задоволен, товарот преоѓа на жалителот кој треба да докаже дека правниот лек кој го сугерира Владата во суштина бил искористен, или поради некоја причина бил неадекватен и неефективен во конкретните околности на случајот, или дека постоеле посебни околности кои го ослободувале од таквата обврска (ibid., §§ 71 и 77).

б. Образложение

Владата, исто така, тврдела дека жалителот не ги исцрпил домашните правни средства, бидејќи можел да поднесе, меѓу другото, приватна кривична тужба за телесна повреда или граѓанска тужба за надомест на штета според членовите 9-а и 189 од Законот за облигациони односи. Судот повторил дека **државата не може да се ослободи од својата процедурална обврска од членот 3, со префрлање на одговорноста за поведување и спроведување кривична истражна постапка на оштетената страна** (види: *mutatis mutandis, Selami and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 78241/13, § 87, 1 March 2018). Имено, според Судот, жалителот во два наврата истакнал доволно наводи пред домашните власти со поднесување кривична пријава и од него не треба да се бара да поднел трета, приватна кривична пријава за телесна повреда. Понатаму, кога физичко лице врз основа на докажливи основи тврди дека било изложено на дејствија спротивни на членот 3, согласно истиот член се бара од националните власти да спроведат ефективна службена истрага за да ги утврдат фактите на случајот и да ги идентификуваат и казнат одговорните (види, на пример: *S.Z. v. Bulgaria*, no. 29263/12, § 44, 3 March 2015). **Барањето за надомест на штета не би било доволно, имајќи предвид дека жалителот се жалел на намерно малтретирање** (спротивно, во контекст на членот 2, *Kocski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 41107/07, § 25, 22 October 2013, каде што **немало наводи за намерно предизвикување на смртни последици или опасност од смрт**).

Според тоа, Судот го одбил приговорот на Владата за неисцрпување на домашните правни средства. Следствено, Судот констатирал дека овој жалбен навод не е очигледно неоснован во рамки на значењето на членот 35, став 3 (а) од Конвенцијата или недопуштен врз која било друга основа, па оттука, мора да се прогласи за допуштен.

2. ЈАНАКИЕСКИ ПРОТИВ СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА⁶⁹⁹

- Недопуштеност на жалбениот навод според член 5, став 1 од Конвенцијата (во однос на преклопувањето на куќниот притвор и притворот и во однос на предвременото продолжување на куќниот притвор) поради неисцрпување на домашните правни средства (барањето за надомест на штета претставува ефективно правно средство во конкретниот случај што треба да се искористи за целите на споменатата одредба)
- Допуштеност на жалбениот навод според член 5, став 3 од Конвенцијата (во однос на должината и оправданоста на траењето на лишувањето од слобода) со оглед на тоа што се исцрпени домашните правни средства (барањето за надомест на штета не претставува ефективно домашно правно средство што треба да се искористи во конкретниот случај за целите на споменатата одредба)
- Допуштеност на жалбениот навод според член 5, став 4 од Конвенцијата (во однос на брзината на разгледување на жалбите против решенијата за куќен притвор) со оглед на тоа што се исцрпени домашните правни средства (барањето за надомест на штета не претставува ефективно домашно правно средство во конкретниот случај што треба да се искористи за целите на споменатата одредба)

Кратко резиме на случајот

Во овој случај, Судот споил две жалби поднесени од страна на жалителот, со оглед на тоа што се однесувале на ист предмет. Жалителот бил поранешен министер за транспорт и врски на тужената држава, кој наизменично бил задржуван во притвор и куќен притвор во неколку посебни кривични постапки, од кои две се предмет на конкретниот случај.

Во рамки на **првата кривична постапка**, на 20 февруари 2019 година, јавен обвинител наредил да се спроведе истрага против пет лица, вклучувајќи го и жалителот, поради сомнение за терористичко загрозување на уставниот поредок и безбедноста. Сите биле осомничени за смислување план и мобилизирање членови на определена партија за да го спречат пренесувањето на власта на новото парламентарно мнозинство. Случајот привлечол значително медиумско внимание и станал познат како „Организаторите на настаните од 27 април во Собранието“, упатувајќи на инцидент што се случил на 27 април 2017 година (познат и како „Крвавиот четврток“), во кој група демонстранти упаднале во зградата на Собранието, при што биле повредени неколку лица. Истиот ден, по предлог на јавниот обвинител, судија на претходна постапка при првостепениот суд, откако го сослушал, му определил мерка притвор на жалителот, со образложение дека може да се даде во бегство или да ја попречува истрагата (член 165, став 1, точка 1 и 2 од Законот за кривичната постапка).

На 22 февруари 2019 година, совет од тројца судии на првостепениот суд („советот“) го укинал решението за притвор и го заменил со триесетдневен куќен притвор. Советот сметал дека сè уште постои ризик жалителот да се даде во бегство или да ја попречува истрагата, но дека целта на неговиот притвор можела да се постигне со куќен притвор. По предлозите на јавниот обвинител, советот и Апелациониот суд, кој имал надлежност

⁶⁹⁹ Janakieski v. North Macedonia, nos. 57325/19 and 16291/20, 14 November 2023.

согласно членот 171, став 3 од Законот за кривичната постапка, пет пати, соодветно, му го продолжувале куќниот притвор на жалителот помеѓу 22 март и 28 јуни 2019 година. Се повикувале на ризикот од негово бегство или мешање во истрагата. Апелациониот и Врховниот суд ги одбиле жалбите на жалителот кои ги поднел против четири од тие решенија за продолжување.

На 1 јули 2019 година, советот ја укинал мерката куќен притвор на жалителот, продолжена на 28 јуни 2019 година, бидејќи на истиот датум, но во друга постапка [втората кривична постапка опишана подолу], против жалителот бил определен притвор. советот утврдил дека против исто лице, истовремено, не може да бидат на сила повеќе од една мерка притвор. На 3 октомври 2019 година, Апелациониот суд ја одбил жалбата на жалителот против тоа решение. Во меѓувреме, на 31 мај 2019 година, јавниот обвинител поднел обвинителен акт против четири лица, меѓу кои и жалителот. На 26 јули 2021 година, првостепениот суд го осудил жалителот на шест години и три месеци затвор.⁷⁰⁰

Во рамки на **втората кривична постапка**, на 27 јуни 2019 година, јавен обвинител отворил истрага против жалителот за злоупотреба на службената положба, заедно со уште десет лица, поради сомнение дека склучиле договори за купопродажба на парцели во државна сопственост и не обезбедиле правилно спроведување на таквите договори. Случајот добил голем публицитет и станал познат како случај „Шпански скали“. По предлог на јавниот обвинител, на 28 јуни 2019 година, судија на претходна постапка го сослушал жалителот и му определил триесетдневен притвор, утврдувајќи дека постоела опасност жалителот да се даде во бегство и да ја попречува истрагата (член 165, став 1, точка 1 и 2 од Законот за кривичната постапка). Жалителот поднел жалба, тврдејќи, *inter alia*, дека истовремено бил лишен од слобода со две посебни мерки, имено, притворот определен во кривичната постапка во случајот „Шпански скали“ и куќниот притвор определен во кривичната постапка во случајот „Организатори на настаните од 27 април во Собранието“. На 1 јули 2019 година, советот ги одбил жалбите на жалителот. Понатаму, на 26 јули 2019 година, советот го продолжил притворот на жалителот за триесет дена, со образложение дека може да се даде во бегство или да ја попречува истрагата.

На 9 август 2019 година, Апелациониот суд ја уважил жалбата на жалителот против решението на советот и му го заменил притворот со триесетдневен куќен притвор, почнувајќи од тој ден со траење до 8 септември 2019 година. Утврдил дека сè уште постои опасност од негово бегство или попречување на истрагата, но дека со оглед на неговата влошена здравствена состојба било соодветно притворот да се замени со поблага мерка. Дополнително, му го одзел пасошот и му забранил да контактира со сите инволвирани во случајот, како и да користи средства за комуникација, воопшто. На 23 август 2019 година, советот му ги продолжил куќниот притвор и забраната за комуникација од 8 септември до 8 октомври 2019 година, со образложение дека може да се даде во бегство или да ја попречува истрагата. На 25 септември 2019 година, Апелациониот суд ги одбил жалбите на жалителот против решението на советот, но по службена должност го преиначил решението од 23 август 2019 година во смисла да биде опфатен периодот од 8 до 26 септември 2019 година.

На 25 септември, 25 октомври и 22 ноември 2019 година, Апелациониот суд, кој имал надлежност согласно членот 171, став 3 од Законот за кривичната постапка, повторно му го

⁷⁰⁰ Во времето кога Европскиот суд за човекови права одлучувал за конкретниот случај, [првата] домашна кривична постапка сè уште била во тек.

продолжил куќниот притвор на жалителот, со образложение дека може да се даде во бегство или да ја попречува истрагата. На 24 октомври и 20 ноември 2019 година, Врховниот суд ги одбил жалбите на жалителот против решенијата на Апелациониот суд од 25 септември и 25 октомври 2019 година. На 28 ноември и 4 декември 2019 година, жалителот поднел две жалби против решението од 22 ноември 2019 година. На 23 декември 2019 година, по јавна седница, Врховниот суд го изменил решението и му го продолжил куќниот притвор на жалителот исклучиво заради ризикот од негово бегство, бидејќи истрагата била завршена. Тоа решение му било доставено на жалителот на 25 декември 2019 година.

Во меѓувреме, на 25 ноември 2019 година, јавниот обвинител го известил жалителот дека истрагата е завршена. На 12 декември 2019 година, жалителот бил обвинет за злоупотреба на службената положба, заедно со уште пет други лица, затоа што не ги раскинал претходно склучените договори за купопродажба на парцели во државна сопственост и затоа што не обезбедил плаќање на договорните казни според соодветните договори. Јавниот обвинител побарал куќниот притвор да му биде продолжен.

Куќниот притвор на жалителот бил продолжуван уште петнаесет пати во периодот од декември 2019 година – февруари 2021 година, со образложение дека би можел да се даде во бегство. Сите решенија за продолжување донесени од советот биле донесени по службена должност, освен решението од 12 декември 2019 година кое било издадено на барање на јавниот обвинител. Со сите решенија, куќниот притвор на жалителот бил продолжуван за триесет дена, со исклучок на решението од 4 февруари 2021 година, со кое притворот бил продолжен за дваесет и два дена, бидејќи дозволеният рок за притвор од една година по потврдување на обвинението (член 172, став 2, точка 1 од Законот за кривичната постапка) истекувал на 26 февруари 2021 година.

Во своите жалби, жалителот постојано тврдел дека немало докази што укажувале на тоа дека тој ќе избега и покренал разни други аргументи. Во жалбите против решенијата за продолжување донесени од советот на 7 април и 7 август 2020 година, тој, исто така, се жалел дека не ги добил решенијата на Апелациониот суд во врска со неговите претходни жалби (поднесени на 16 и 19 март и 13 и 17 јули 2020 година, соодветно). Во своите одлуки, Апелациониот суд ги потврдил констатациите на советот и ги одбил аргументите на жалителот. Во неколку од своите одлуки, тој се повикал на членовите 5 и 6 од Конвенцијата и на Препораката Rec(2006)13 на Комитетот на министри до државите-членки за употребата на притвор, условите во кои се одвива и обезбедувањето заштитни мерки против злоупотреба. Меѓутоа, утврдил дека причините за куќниот притвор на жалителот сè уште постоеле.

На 23 февруари 2021 година, советот го укинал куќниот притвор на жалителот, бидејќи истиот ден на жалителот му бил определен куќен притвор во друга кривична постапка, односно во трета, неповрзана кривична постапка, кога на жалителот му бил определен куќен притвор од 23 февруари до 18 ноември 2021 година, кога бил пуштен на слобода.⁷⁰¹

Жалителот поднел жалба до ЕСЧП, каде се жалел врз основа на член 5, став 1 од Конвенцијата дека неговиот притвор во втората постапка бил определен на 28 јуни 2019 година, и покрај фактот што неговиот куќен притвор бил продолжен истиот ден во првата постапка, како и дека неговиот куќен притвор бил произволно продолжен на 23 август 2019 година, две недели пред да истече претходно продолжениот куќен притвор. Жалителот, исто

⁷⁰¹ Во времето кога Европскиот суд за човекови права одлучувал за конкретниот случај, [втората] домашна кривична постапка сè уште била во тек.

така, се жалел според член 5, став 3 од Конвенцијата дека неговото лишување од слобода било долго и неоправдано. На крај, жалителот се жалел според член 5, став 4 од Конвенцијата дека неговите жалби против решенијата за куќен притвор во втората постапка не биле брзо разгледани.

Владата тврдела дека жалителот не ги исцрпил домашните правни средства за ниту еден од поднесените жалбени наводи, бидејќи не поднел барање за надомест на штета за незаконско или неосновано лишување од слобода според членот 553 од Законот за кривичната постапка и/или членовите 9-а и 189 од Законот за облигационите односи (заеднички или одделно). Исто така, Владата доставила примери за домашна судска практика во која домашните судови ги примениле членовите 9-а и/или 189 од Законот за облигационите односи, како и релевантните одредби од Законот за кривичната постапка од 2005 година (види: *Shipovikj v. North Macedonia* (dec.), nos. 77805/14 and 77807/14, §§ 33 и 35, 9 March 2021), кои, во суштина, се идентични со членот 553 од Закон за кривичната постапка од 2010 година, релевантен за жалителот.

Жалбениот навод според член 5, став 1 од Конвенцијата бил отфрлен како недопуштен поради неисцрпување на домашните правни средства, со оглед на тоа што барањето за надомест на штета во конкретниот случај претставувало ефективно домашно правно средство што требало да се искористи. Жалбените наводи според член 5, став 3, односно според член 5, став 4 од Конвенцијата биле прогласени за допуштени, откако биле одбиени приговорите на Владата, од причина што барањето за надомест на штета не претставувало ефективно правно средство за целите на споменатите одредби, како што тврдела Владата.

Во овој случај Судот констатирал повреда на член 5, став 3 од Конвенцијата заради недостаток на доволно причини за лишување на жалителот од слобода, како и повреда на член 5, став 4 од Конвенцијата заради отсуство на „брз“ судски надзор во однос на лишувањето на жалителот од слобода.

Недопуштеност на жалбениот навод според член 5, став 1 од Конвенцијата (во однос на преклопувањето на куќниот притвор и притворот и во однос на предвременото продолжување на куќниот притвор) заради неисцрпување на домашните правни средства (барањето за надомест на штета претставува ефективно правно средство во конкретниот случај што треба да се искористи за целите на споменатата одредба)

а. Релевантни принципи

Релевантните принципи на Конвенцијата во врска со неисцрпувањето на домашните правни средства се сумирани во пресудите на Судот донесени во случаите *Vučković and Others v. Serbia* (/preliminary objection/ [GC], nos. 17153/11 and 29 others, §§ 69-77, 25 March 2014) и *Selahattin Demirtaş v. Turkey* (no. 2) [GC] (no. 14305/17, §§ 205-209, 22 December 2020, with further references).

Во контекст на членот 5 од Конвенцијата, Судот, исто така, утврдил дека во конкретни околности може да прифати дека постоењето на јасна и утврдена авенија во рамки на домашното право, според која може да се бара соодветен износ на надомест на штета, може да претставува доволно обесштетување во смисла на неговата судска практика во однос

на членот 34 од Конвенцијата (види, во контекст на процената на статусот на жртва на жалителот: *Al Husin v. Bosnia and Herzegovina* /no. 2/, no. 10112/16, § 89, 25 June 2019 и *Udaltsov v. Russia*, no. 76695/11, § 157, 6 October 2020).

Врз основа на претходно споменатите релевантни принципи, освен допуштеноста на конкретниот жалбен навод според член 5, став 1 од Конвенцијата, ЕСПЧ ја разгледал допуштеноста и на преостанатите жалбени наводи во овој случај, а имајќи предвид дека приговорот на Владата во однос на допуштеноста на сите истакнати жалбени наводи во овој случај е во контекст на неисполнување на обврската за исцрпување на домашните правни средства.

6. Образложение

Според Судот, **во однос на преклопувањето на куќниот притвор и притворот на жалителот**, суштината на жалбениот навод на жалителот се однесува на наводната незаконитост и произволност во врска со неговиот притвор определен на 28 јуни 2019 година во втората постапка, со оглед на тоа што во првата постапка му бил одреден куќен притвор на истиот ден. И пред домашните судови и пред Судот, жалителот тврдел дека при определувањето на неговиот притвор, судот не го зел предвид фактот дека тој веќе бил во куќен притвор. Судот забележал дека на 1 јули 2019 година, советот го укинал неговиот куќен притвор во првата кривична постапка, бидејќи во втората кривична постапка му бил одреден притвор, при што било констатирано дека против исто лице истовремено не може да биде во сила повеќе од една мерка притвор. Со тоа, советот ставил крај на ситуацијата спрема жалителот да бидат во сила две истовремени мерки на лишување од слобода, а жалителот на крај бил пуштен на слобода. Во такви околности, според Судот, **кога наводната незаконитост повеќе не постои и спорниот притвор е завршен, барањето за надомест на штета може да биде соодветен правен лек за целите на жалбениот навод на жалителот** (види, на пример: *Oravec v. Croatia*, no. 51249/11, § 33, 11 July 2017). Оттука, останало да се види дали неговата практичност е убедливо воспоставена.

Судот забележал дека членот 553, став 1, точка 3 од Законот за кривичната постапка предвидува дека едно лице има право на надомест на штета доколку е неосновано или незаконито лишено од слобода како резултат на грешка или незаконито работење на домашните власти. Понатаму, примерите од домашната судска практика поднесени од Владата покажувале дека домашните судови досудуваат надомест на штета на барателите кои биле незаконито или неосновано лишени од слобода како резултат на грешка или незаконито работење на властите. Според Судот, **имајќи го предвид заклучокот на советот дека две мерки на лишување од слобода не можат да коегзистираат истовремено, не може да се каже дека барањето за надомест на штета би било осудено на неуспех** (спореди со: *Selahattin Demirtaş*, цитиран погоре, § 210, и спротивно од: *Lazoroski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 4922/04, §§ 15 and 38, 8 October 2009, каде што за лишувањето од слобода на жалителот било утврдено дека е законито). Дополнително, немало потреба од исполнетост на други услови, вклучувајќи правосилно завршување на кривичната постапка, за применливост на споменатата одредба (види, во контекст на анализа на статусот на жртва на жалителот: *Klinkel v. Germany* (dec.), no. 47156/16, § 30, 11 December 2018). Имено, ситуацијата на која се жалел жалителот не е поврзана со исходот од кривичната постапка против жалителот и била независна од него. Во секој случај, според Судот, домашното право му обезбедило на жалителот ефективно правно средство за да добие обесштетување на национално ниво за жалбениот навод истакнат пред Судот. Во овој контекст, Судот повторил дека **во случаите кога домашното право експлицит-**

но предвидува одредено правно средство кое е директно достапно и не е очигледно осудено на неуспех, постоењето само на сомнежи од страна на жалителот во однос на изгледите за неговиот успех не е валидна причина за неисцрпување на тоа правно средство. Напротив, во интерес на жалителот е да се обрати до соодветниот суд за да му даде можност да ги развие постоечките права преку неговата моќ на толкување (види: *Delijorgji v. Albania*, no. 6858/11, § 58, 28 April 2015, with further references). Конечно, жалителот не покажал дека постоеле некакви посебни околности што го спречиле да поднесе барање за надомест на штета.

Понатаму, во однос на предвременото продолжување на куќниот притвор на жалителот на 23 август 2019 година, Судот забележал дека овој жалбен навод не бил истакнат во жалбата на жалителот против решението од 23 август 2019 година. Според Судот, дури и ако се претпостави дека Апелациониот суд бил должен да ја оцени законитоста на предвременото продолжување на куќниот притвор на жалителот по службена должност, сепак не може да се смета дека тоа го спречило да истакне аргументи за таа или слична цел пред тој суд, давајќи му на тој начин можност прв да ја адресира наводната повреда (види: *mutatis mutandis, Taleski and Others v. North Macedonia (dec.)*, nos. 77796/17 and 5 others, § 93, 24 January 2023). Жалителот не поднел никакв аргумент кој би ја довел во прашање ефективната на жалбата како правен лек во однос на неговиот жалбен навод. Дополнително, според Судот, горенаведените заклучоци во врска со достапноста и ефективната на барањето за надомест на штета важат и за жалбениот навод во однос на предвременото продолжување на неговиот куќен притвор.

Следствено, жалбениот навод на жалителот во врска со член 5, став 1 е отфрлен во согласност со членот 35 став, 1 и 4 од Конвенцијата поради неисцрпување на домашните правни средства.

Допуштеност на жалбениот навод според член 5, став 3 од Конвенцијата (во однос на должината и оправданоста на траењето на лишувањето од слобода) со оглед на тоа што се исцрпени домашните правни средства (барањето за надомест на штета не претставува ефективно домашно правно средство во конкретниот случај што треба да се искористи за целите на споменатата одредба)

а. Релевантни принципи

Како што беше наведено погоре, релевантните принципи врз основа на кои ЕСЧП ја разгледал допуштеноста на жалбените наводи во овој случај се исти за сите истакнати жалбени наводи, со оглед на тоа што приговорот на Владата во однос на допуштеноста на споменатите наводи е во контекст на неисполнување на обврската за исцрпување на домашните правни средства. Следствено, релевантните принципи во врска со допуштеноста на жалбениот навод според член 5, став 1 од Конвенцијата изложени погоре, се исти со релевантните принципи врз основа на кои ЕСЧП ја разгледувал допуштеноста на жалбениот навод според член 5, став 3 од Конвенцијата.

б. Образложение

Судот забележал дека примената на член 553, став 1, точка 1, 2 и 4 од Законот за кривичната постапка зависи од тоа дали засегнатото лице е осудено или не, како и од природата

или траењето на казната што му е изречена. Според Судот, аргументот кој Владата го истакнала во насока дека овие одредби важат и за ситуации кога кривичната постапка е во тек, како во конкретниот случај, не бил поткрепен со ниту еден пример од домашната судска практика. Во *Shipovikj*, статусот на жртва на жалителите за целите на нивниот жалбен навод по основ на членот 5, став 3 од Конвенцијата бил отстранет по нивното успешно барање за надомест на штета во парнична постапка. Сепак, Судот забележал дека нивното право на надомест на штета настанало кога одбивањето на кривичното обвинение против нив станало правосилно (види: *Shipovikj*, цитиран погоре, § 50). Судот не сметал дека, пред да ја поднесе својата жалба [до Судот], жалителот требало да го чека исходот од кривичната постапка.

Понатаму, според Судот, со членот 553, став 1, точка 3 од Законот за кривичната постапка не е предвидено право на надомест на штета кога притворот или куќниот притвор во текот на судењето е претерано долг или не се дадени доволни основи за да се оправда. Владата не доставила примери од домашната судска практика во таа насока. Слично, во отсуство на какви било релевантни примери од домашната судска практика за спротивното, Судот не можел да утврди дека барањето за надомест на штета во граѓанска постапка поднесено според членовите 9-а или 189 од Законот за облигациони односи би успеало во околности слични на овој случај. Конечно, Судот забележал дека **во претходните случаи против тужената држава во врска со жалбени наводи поднесени согласно членот 5, став 3 од Конвенцијата** (види: *Vasilkoski and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 28169/08, 28 October 2010; *Miladinov and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 46398/09 and 2 others, 50570/09 и 50576/09, 24 April 2014 и *Ramkovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 33566/11, 8 February 2018), **Владата не тврдела дека барањето за надомест на штета било ефективно правно средство за целите на таа одредба. Таа не тврдела дека имало нов развој во домашната практика во таа смисла.**

Според тоа, Судот го одбил приговорот на Владата за неисцрпување на домашните правни средства во врска со допуштеноста на жалбениот навод според член 5, став 3 од Конвенцијата. Судот понатаму сметал дека жалбениот навод на жалителот согласно член 5, став 3 не е очигледно неоснован во смисла на член 35, став 3 (а) од Конвенцијата, ниту е недопуштен по која било друга основа. Следствено, мора да се прогласи за допуштен.

Допуштеноста на жалбениот навод според член 5, став 4 од Конвенцијата (во однос на брзината на разгледување на жалбите против решенијата за куќен притвор) со оглед на тоа што се исцрпени домашните правни средства (барањето за надомест на штета не претставува ефективно домашно правно средство во конкретниот случај што треба да се искористи за целите на споменатата одредба)

а. Релевантни принципи

Како што беше наведено погоре, имајќи предвид дека приговорот на Владата во однос на допуштеноста на сите истакнати жалбени наводи во овој случај е во контекст на неисполнување на обврската за исцрпување на домашните правни средства, релевантните принципи врз основа на кои ЕСЧП ја разгледал допуштеноста на жалбените наводи во овој случај се исти за сите жалбени наводи. Следствено, релевантните принципи во врска со допуштеноста на жалбените наводи според член 5, став 1 и став 3 од Конвенцијата спо-

менати погоре, се исти со релевантните принципи врз основа на кои ЕСЧП ја разгледувал допуштеноста на жалбениот навод според член 5, став 4 од Конвенцијата.

6. Образложение

Судот забележал дека од формулацијата на членот 553 од Законот за кривичната постапка и членовите 9-а и 189 од Законот за облигациони односи не изгледа дека, според тие одредби, домашните судови би можеле да дадат аргументи во врска со отсуството на „брза“ постапка на судски надзор над куќниот притвор на жалителот. Владата не доставила ниту еден пример на домашна судска практика што би ја покажал достапноста и ефективността на тие правни средства во однос на конкретниот жалбен навод. Дополнително, во *Shipovikj* (цитиран погоре, § 57), Судот утврдил дека постапката за надомест на штета според Законот за кривичната постапка од 2005 година и Законот за облигационите односи не се однесувала на процедурален недостаток, односно наводното отсуство на јавна расправа во тој случај, во постапката на испитување на притворот на жалителите. Следствено, Судот го одбил приговорот на Владата за неискористување на домашните правни лекови во однос на жалбениот навод според член 5, став 4 од Конвенцијата. Понатаму, Судот забележал дека жалбениот навод на жалителот според член 5, став 4 не е очигледно неоснован во смисла на член 35, став 3 (а) од Конвенцијата, ниту е недопуштен по која било друга основа. Од тие причини, Судот го прогласил за допуштен.

3. ФИНЕ ДОО И ДРУГИ ПРОТИВ СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА⁷⁰²

→ Недопуштеноста на жалбениот навод според член 1 од Протокол 1 кон Конвенцијата (во однос на рушењето на станбено-деловниот објект на жалителите) заради неисцрпување на домашните правни средства (преуранет жалбен навод)

Кратко резиме на случајот

Во овој случај првиот жалител е друштво со ограничена одговорност, а вториот и третиот жалител се брачни партнери, сопственици на првиот жалител.

Првиот жалител, откако во декември 2010 година добил дозвола за градење, започнал со градење на станбено-деловен комплекс. По околу половина година, овластен градежен инспектор од Одделението за урбанистичко-градежна инспекција извршил увид на градилиштето и утврдил дека објектот бил изграден спротивно од дозволата за градење (меѓу другото, темелите на објектот биле 1,43 метри повисоки од тоа што било предвидено во дозволата за градење, и последователно на тоа, сите катови биле 1,43 метри повисоки во споредба со оригиналниот план). Одделението за урбанистичко-градежна инспекција издало две наредби: една за првиот жалител да го сруши објектот во рок од пет дена и друга за да се сопре целосно градежната работа. Првиот жалител поднел барање до општинските власти за одобрување на промените на градежната дозвола и проектот за градење во врска со разликата во висината на објектот, а по неколку дена и ги обжалил двете претходно наведени наредби, аргументирајќи дека забележаните неусогласености помеѓу дозволата и изведениот објект можеле да се оправдаат со неочекуваното откри-

⁷⁰² FINE DOO and Others v. North Macedonia (dec.), no. 37948/13, 17 May 2022.

вање на подземни води. Општината ја потврдила наредбата за рушење, при што било прецизирано дека доколку првиот жалител не го сруши објектот во рамки на наведениот рок, истиот ќе биде присилно срушен и сите трошоци за тоа ќе ги сноси компанијата. Во август 2011 година, објектот бил срушен од страна на Одделението за урбанистичко-градежна инспекција.

Во меѓувреме, општината го одбила барањето за одобрување на промените на градежната дозвола и проектот за градење, бидејќи предложените промени биле спротивни на: архитектонско-урбанистичкиот план, урбанистичкиот план и решението за локациски услови, а одлуката била потврдена од Министерот за транспорт и врски. Исто така, биле одбиени и двете жалби во врска со наредбите за рушење и сопирање на градежните работи, *inter alia*, врз основа на тоа дека првиот жалител го признал постоењето на разлики во висината, особено преку побараните промени на градежната дозвола. Во септември 2011 година, првиот жалител поднел две тужбени барања до Управниот суд, оспорувајќи ја наредбата за рушење и наредбата за стопирање на градежните дејствија. Управниот суд ги одбил двете тужбени барања, наведувајќи дека, меѓудругото, објектот навистина бил изграден прекршувајќи ја дозволата за градење и дека првиот жалител не ги оспорил несогласувањата, туку се обидел да ги оправда. Конечно, тој утврдил дека со оглед на природата на несогласувањето помеѓу објектот и градежната дозвола, поправање на изведбата не била можна. Вишиот управен суд ги потврдил одлуките на Управниот суд во ноември 2012 година, повторувајќи го неговото образложение. Во јуни 2013 година, жалителите поднеле жалба до ЕСЧП.

Во април 2016 година, Специјалното јавно обвинителство, кое било основано во септември 2015 година, со цел да ги истражува и гони кривичните дела поврзани со, и кои произлегуваат од содржината на незаконски следените комуникации кои во 2015 година беа добиени и јавно објавени од страна на најголемата тогашна опозициска партија, отворило истрага околу рушењето за кое станува збор. Првиот жалител поднел аудиоматеријали и придружни транскрипти пред Судот од наводно следени разговори помеѓу одредени обвинети во врска со рушењето на објектот во прашање, за кое жалителите тврделе дека било политички мотивирано. Третиот жалител и управителот на првиот жалител биле испитани пред Специјалното јавно обвинителство. Тие изјавиле, *inter alia*, дека претрпеле значителна материјална штета како последица на противзаконското рушење. По барање на Специјалното јавно обвинителство, управителот до обвинителството поднел вештачење во кое бил наведен точниот износ на штетата сторена на првиот жалител. Во јуни 2017 година, Специјалното јавно обвинителство поднело обвинение против седум лица за злоупотреба на службена положба и овластување во врска со оспореното рушење кое, наводно, било противзаконско. Некои од нив, исто така, биле обвинети за неправилно мерење на висината на станбено-деловниот објект, што довело до одлуката дека објектот бил повисок од одобрените проекти и резултирало со негово рушење, предизвикувајќи значителна материјална штета за првиот жалител. Во моментот на разгледување на жалбата од страна на ЕСЧП, постапката сè уште била во тек.

Во жалбата која жалителите ја поднеле до ЕСЧП биле истакнати жалбени наводи според член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата, при што тие тврделе дека рушењето на нивниот станбено-деловен објект било противзаконско, не остварило легитимна цел и било прекумерно непропорционално.

Жалбата е прогласена за преуранета и недопуштена заради неисцрпување на домашните правни средства.

Недопуштено на жалбениот навод според член 1 од Протокол 1 кон Конвенцијата (во однос на рушењето на станбено-деловниот објект на жалителите) заради неисцрпување на домашните правни средства (преуранет жалбен навод)

а. Релевантни принципи

Релевантните принципи во врска со исцрпувањето на домашните правни средства се поставени во случајот *Vučković and Others v. Serbia* (/preliminary objection/ [GC], no. 17153/11 and 29 others, §§ 69-77, 25 March 2014/). Судот препознава дека правилото на исцрпување на домашните правни средства не е апсолутно, ниту може да се примени автоматски. При разгледувањето дали истото било испочитувано, суштински е да се земат предвид особените околности на секој поединечен случај. Ова, меѓу другото, значи дека Судот мора реалистично да го земе предвид не само постоењето на формални правни лекови во правниот систем на засегнатата договорна страна, туку и општиот правен и политички контекст во кој тие делувале, како и личните околности на жалителите (види: *Sargsyan v. Azerbaijan* [GC], no. 40167/06, § 116, ECHR 2015; *Chiragov and Others v. Armenia* [GC], no. 13216/05, § 116, ECHR 2015; и *Akdivar and Others v. Turkey*, 16 September 1996, § 69, Reports of Judgments and Decisions 1996 IV). Во оваа смисла, Судот забележува дека **проценката на тоа дали домашните правни средства биле исцрпени, најчесто се врши во однос на датумот на кој била поднесена жалбата [до Судот]**. Сепак, како што има одлучено во многу случаи, **ова правило подлежи на исклучоци, кои можат да бидат оправдани од особените околности на секој случај** (*Demopoulos and Others v. Turkey* (dec.) [GC], no. 46113/99 and 7 others, § 87, ECHR 2010, with further references).

б. Образложение

Во однос на жалбениот навод според член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата, Судот забележал дека управната постапка создала форум во кој управните органи, и последователно судските власти, го покренале прашањето за наводното противзаконско рушење на објектот, но дека во тоа време немало поднесено барање за паричен надомест. Исто така, Судот дополнително забележал дека Специјалното јавно обвинителство поднело обвинение и дека во тек е кривична постапка пред првостепениот суд против неколкумина обвинети врз основа на тоа дека рушењето во прашање било противзаконско. Во однос на ова, без оглед на фактот дека кривичните постапки, можеби, генерално не се главното правно средство во светло на членот 1 од Протоколот 1, Судот забележал дека во конкретниот случај тековната кривична постапка се води против јавни функционери кои се осомничени дека намерно, употребувајќи ги своите овластувања во службени рамки, им предизвикале значителна материјална штета на жалителите како резултат на рушењето на станбено-деловниот објект. Според ова, земајќи го предвид супсидијарниот карактер на неговата улога и особените околности на разгледуваниот случај, Судот сметал дека **исклучокот од правилото за исцрпување на домашните правни средства [во однос на датумот на кој била поднесена жалбата до Судот] овде се применува од следниве причини:**

Прво, кривичната постапка била отворена откако биле изнесени нови докази, кои не биле достапни за време на управната постапка. Кривичната постапка може да води до релевантни наоди за тоа дали постоело погрешно постапување или злоупотреба на моќ од страна на засегнатите личности, со што рушењето во прашање би било противзаконско. Соодветно на ова, се чини дека таа постапка може да има директно влијание на одредувањето на законитоста на рушењето во прашање, и останува на домашните судови да го

проценат ова прашање пред Судот тоа да го стори. Да се даде заклучок за мериторноста на случајот би можело да опфати прејудицирање на исходот од тековната кривична постапка. **Второ**, Судот забележал дека барање за надомест на штета веќе било воведено во рамки на истата кривична постапка и со него ќе се постапи во согласност со Законот за кривична постапка. Такво дејство од страна на жалителите има за цел да им обезбеди парична отштета за наводното прекршување на нивните имотни права. Кривичните судови можат да одлучат по барањето за надомест, освен ако околностите бараат таквото барање да се префрли од страна на тие судови на решавање во граѓанска постапка. Од овие причини не може да се земе како пропуст фактот што жалителите не поднеле посебно тужбено барање за надомест пред граѓанските судови. **Конечно**, иако Владата експлицитно не го аргументирала тоа, достапната судска практика во однос на тужената држава укажува дека исходот на кривичната постапка не е одлучувачки за веројатноста за успех на барањето за надомест на жалителите (види: *mutatis mutandis*, *Koceski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 41107/07, §§ 26-27, 22 October 2013; *Popovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 12316/07, § 43, 31 October 2013; *Sulejmani v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 74681/11, § 42, 28 April 2016; и *Delovski v. North Macedonia* (dec.), no. 56148/15, § 25, 7 July 2020).

Според ова, земајќи ги предвид околностите на разгледуваниот случај, Судот сметал дека жалбениот навод на жалителите според член 1 од Протоколот 1 е преуранет. Од овие причини, следувало дека жалбениот навод мора да биде отфрлен според член 35, став 1 и 4 од Конвенцијата поради неисцрпување на домашните правни средства.

4. ВАНГЕЛОВА И ДРУГИ против СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА⁷⁰³

→ Недопуштеност на жалбениот навод според член 1 од Протокол 1 кон Конвенцијата (во однос на смеќавање на владение на земјиште во сопственост на жалителите) заради неисцрпување на домашните правни средства (искористено е неефективно правно средство, додека барањето за надомест на штета претставува ефективно правно средство во конкретниот случај што треба да се искористи)

Кратко резиме на случајот

Жалителите во овој случај откриле дека врз земјиштата кои биле нивна сопственост бил направен општински пат и дека неколку кабли за пренос на струја минувале преку истите, без претходно да биде спроведена каква било постапка за експропријација или надомест. Тие тврделе дека не биле известени за дозволата за градење која била издадена за патот кој требало да минува низ нивното земјиште, ниту, пак, за договорот склучен помеѓу општината и компанијата за електродистрибуција во врска со преместување на далновод, во согласност со кој би биле поставени електрични кабли преку нивното земјиште. Жалителите поднеле граѓанска тужба според Законот за сопственост против општината во која се наоѓале нивните земјишта и против компанијата за електродистрибуција. Тие побарале домашните судови да утврдат дека тужените го попречиле мирното уживање на нивниот имот, да ги обврзат тужените да им го вратат владението, да забранат натамошно смеќавање на нивното владение со тоа што ќе наредат патот и каблите да се

⁷⁰³ *Vangelova and Others v. North Macedonia* (dec.), no. 17218/17, 17 May 2022.

отстранат од земјиштето и да им доделат надомест за претрпената штета. Во декември 2012 година, првостепениот суд ги одбил барањата на жалителите. Апелациониот суд ја поништил првостепената одлука и утврдил дека природата на главниот жалбен навод на жалителите (дека постоело смеќавање на нивното владение) не дозволувала судовите да одлучат за нивното барање за надомест на штета во истата постапка. Особено, според член 412 од Законот за парнична постапка, во случаи кога тужителите тврдат дека имало смеќавање на нивното владение, проценката на судот е ограничена само на „последната состојба на владението“ и на утврдување дали се случило наводното смеќавање. Според оваа законска одредба, во таквите постапки не може да се расправа, меѓу другото, за какви било барања за надомест. Апелациониот суд го вратил предметот на првостепениот суд на повторно разгледување. Последователно, жалителите го повлекле барањето за надомест. Исто така, жалителите ја оспориле и дозволата за градење на општински пат поднесувајќи управна тужба, која била отфрлена како „неуредна“ со конечната одлука на Вишиот управен суд донесена во декември 2014 година.

По повторното разгледување во октомври 2014 година, првостепениот суд утврдил дека патот бил делумно изграден врз земјиштето на жалителите и дека електричните кабли минувале низ дел од земјиштето. Сепак, тој го одбил тужбеното барање, утврдувајќи дека изведбата на патот и поставувањето на каблите биле законски и во согласност со важечката дозвола за градба и важечкиот договор, соодветно. Судот утврдил дека, според член 181, став 3 од Законот за сопственост, ако чинот на смеќавање или одземање на владението бил дозволен со закон или одлука на суд или на друго тело, тоа не се сметало за недозволено смеќавање на тоа владение. Во врска со ова, судот воочил дека оспорувањето на жалителите на дозволата за градење било неуспешно и дека тие не приложиле никаков доказ дека договорот со компанијата за електродистрибуција бил поништен. Апелациониот суд со конечна одлука го повторил образложението на првостепениот суд. Тој утврдил дека жалителите навремено дознале за дејствата на тужените, но не ги употребиле соодветните правни средства. Особено, жалителите можеле да започнат постапка за експропријација со цел да ги оправдаат своите права.

Потоа, жалителите поднеле жалба до ЕСЧП, кога тврделе дека биле лишени од нивниот имот, со што биле прекршени нивните права гарантирани со член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата. Тие прифатиле дека изградбата на патот била од јавен интерес, но аргументирале дека требало соодветно да им биде надоместено мешањето во нивните сопственички права.

Жалбата е прогласена за недопуштена заради неисцрпување на домашните правни средства, со оглед на тоа што барањето за надомест на штета во конкретниот случај преставувало ефективно домашно правно средство што требало да се искористи.

Недопуштеност на жалбениот навод според член 1 од Протокол 1 кон Конвенцијата (во однос на смеќавање на владение на земјиште во сопственост на жалителите) заради неисцрпување на домашните правни средства (искористено е неефективно правно средство, додека барањето за надомест на штета претставува ефективно правно средство во конкретниот случај што треба да се искористи)

а. Релевантни принципи

Според членот 35, став 1 од Конвенцијата, Судот може да разгледува жалба само откако ќе се исцрпат ефективните домашни правни средства. Општите принципи во врска со исцрпувањето на домашните правни средства се сумирани во случајот *Gherghina v. Romania* (dec.) [GC], no. 42219/07, §§ 83-89, 9 July 2015, with further references).

6. Образложение

Судот забележал дека, во повторената постапка, жалителите, главно, побарале од судовите да утврдат дека постоело попречување на мирното уживање на нивното владение врз земјиштата. Со оглед на ограничената природа на таквото барање според домашното право и прашањата за кои може да се одлучува при неговото разгледување, Судот сметал дека **ова правно средство ниту давало можност да ја спречи или брзо да ја оконча наводната повреда, ниту овозможувало соодветно обесштетување за каква и да е настаната повреда, услови кои Судот бара да бидат исполнети со цел правното средство да се смета за „ефективно“ за потребите на членот 35, став 1 од Конвенцијата** (види: *Gherghina*, цитиран горе, § 91, with further references). Понатаму, домашните судови утврдиле дека изградбата на патот и поставувањето на електричните кабли на земјиштето на жалителите биле законски. Дополнително, жалителите самите прифатиле дека изградбата на патот била од јавен интерес. Во вакви околности, Судот сметал дека правното средство за надомест на штета ќе им обезбедело соодветно обесштетување на жалителите за мешањето во нивните сопственички права. Според ова, **жалителите можеле**, како што тоа го посочил домашниот суд и како што аргументирала Владата, **да започнат постапка за надомест на штета што ја претрпеле како резултат на *de facto* експропријација**. Во светло на домашната судска практика приложена од Владата, Судот потврдил дека започнувањето на таква постапка ќе претставувало ефективно правно средство во нивната ситуација, во согласност со член 35, став 1 од Конвенцијата. Сепак, откако жалителите го повлекле нивното почетно барање за надомест, тие не започнале други постапки за барање надомест. Жалителите не поднеле никаков доказ дека ова правно средство било од некоја причина несоодветно или неефективно во особените околности на случајот, ниту, пак, дека постоеле посебни околности кои ги изземале од обврската истото да го искористат (види: *Vučković and Others v. Serbia (preliminary objection)* [GC], no. 17153/11 and 29 others, § 77, 25 March 2014). Заклучно, Судот сметал дека **жалителите не им дале можност на државните судови да ги спречат или исправат повредите на Конвенцијата преку сопствениот правосуден систем** (види: *Gherghina*, цитиран погоре, §115).

Според тоа, Судот констатирал дека приговорот на Владата за неискористување на домашните правни средства мора да се уважи, а жалбата да се отфрли како недопуштена според член 35, став 1 и 4 *in fine* од Конвенцијата.

5. ГЕРГУРИ ПРОТИВ СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА⁷⁰⁴

→ Недопуштено на жалбениот навод според член 1 од Протокол 1 кон Конвенцијата (во однос на одлуката на управните органи на жалителот да му биде одземена определена сума парични средства) како неспоив *ratione personae* поради недостиг на статус на жртва

⁷⁰⁴ *Gerguri v. North Macedonia* (dec.), no. 54953/16, 18 November 2021.

Кратко резиме на случајот

Во јуни 2014 година, жалителот, кој патувал од Грција со автомобил бил запрен од царински службеници на тужената држава на граничниот премин Богородица. На прашањето дали има нешто да пријави на царина, тој одговорил дека има 5.000 евра. По извршен преглед на возилото и на жалителот, царинските службеници пронашле 70.500 евра во готовина. Во согласност со Законот за девизно работење и Одлуката на Владата за условите и висината на износот на ефективни странски пари и чекови кои можат да се внесуваат или изнесуваат од државата, сумата од 10.000 евра му била вратена на жалителот, а останатите 60.500 евра привремено му биле одземени, бидејќи сумата го надминала дозволеният законски лимит на странска валута дозволена да се внесе во тужената држава без да се пријави на царина. За тоа на жалителот му била издадена потврда, во која имало кратко образложение за постапката што била спроведена, и која жалителот ја потпишал. Граничните царински органи на жалителот му издале платен налог за сторен прекршок, со кој бил казнет со глоба од 750 евра, и побарале поведување прекршочна постапка против жалителот.

На одржаната усна расправа пред Комисија за одлучување по прекршок, жалителот изјавил дека девизните средства се негови, поточно на неговата компанија во Косово, која е подружница на неговата компанија во Германија, а од чија сметка ги подигнал девизните средства и ги однел во Косово. Исто така, изјавил дека потоа лично ги подигнал девизните средства од касата на компанијата во Косово, при што побарал од неговиот сметководител да му изготви финансиски извештај за состојбата на готовина на девизи која ја имале во фирмата и да подготви потврда за подигнатите средства, која им ја покажал на цариниците. Понатаму, изјавил дека ги зел странските девизни средства за да склучи деловен договор во Грција и на пат до таму не ги пријавил на царината во Косово и на царинските органи на тужената држава. Спротивно на она што царинските службеници го навеле во потврдата и платниот налог што ги потпишал жалителот, тој изјавил дека на царинските органи им го пријавил целиот износ. На расправата жалителот доставил повеќе документи: изводи од сметки за повлекување девизни средства од компанијата во Германија, во износ од 72.570 евра; потврда за регистрација на компанијата во Косово; потврда за повлекување девизни средства од касата на компанијата во Косово во износ од 115.000 евра, со кои сакал да докаже дека привремено одземените девизни средства им припаѓале на неговите компании.

Од сметководствените извештаи што жалителот ги доставил до Судот, произлегувало дека од банкарска сметка на компанијата во Германија биле повлечени странски девизни средства во висина од 28.570 евра и од банкарската сметка на трето лице 59.000 евра. Според документот за регистрација на компанијата во Косово доставен пред домашните власти и Судот, жалителот бил регистриран како нејзин сопственик со ограничена одговорност и поседувал 49 % од основната главнина. Дополнително, од сметководствените извештаи што жалителот ги доставил до Судот, произлегувало дека од банкарска сметка на компанијата во Германија биле повлечени странски девизни средства во висина од 28.570 евра и од банкарската сметка на трето лице 59.000 евра.

Комисијата за одлучување по прекршок го прогласила жалителот за виновен за сторен прекршок и определила, како посебна прекршочна мерка, конфискација на 60.500 евра во согласност со член 57, став 2 од Законот за девизно работење, кој предвидува одземање на предмети со кои бил сторен прекршок или настанале со извршување на прекршокот. Во решението било наведено дека без оглед на документите што ги приложил жалителот

Комисијата не можела да утврди поврзаност на тие документи со странските девизни средства што биле предмет на прекршочната постапка, односно не можела да ја утврди нивната сопственост и потекло. По неколку дена, истата Комисија донела дополнително решение изрекувајќи му на жалителот глоба од дополнителни 750 евра на она што веќе го платил, во согласност со членот 56-а, став 1, точка 22 од Законот за девизно работење, кој предвидува дека физичко лице ќе се казни со парична казна од 1.500 до 3.000 евра во денари, ако внесе или изнесе готовина во домашна и странска валута, чекови или монетарно злато, спротивно на условите утврдени од Владата и Националната централна банка.

Жалителот ја оспорил одлуката пред Управниот суд. Тврдел дека девизните средства биле подигнати од касата на неговата фирма, за што доставил и докази, дека веќе се согласил на порамнување, дека го потпишал платниот налог и дека ја платил казната за сторениот прекршок. Тој се пожалил на „драконската“ конфискација на средствата кои, како што тој тврдел, уредно ги пријавил на царина кога тоа било побарано од него. Управниот суд ја одбил тужбата на жалителот, а Вишиот суд во февруари 2016 година ја потврдил пресудата на Управниот суд, повторувајќи дека законска одговорност на жалителот била да ги пријави одземените средства, нешто што тој не го направил. Покрај тоа, жалителот го признал прекршокот потпишувајќи го платниот налог и сите службени документи и ја платил глобата, со што не се исклучува правото на Царинската управа да изрече посебна прекршочна мерка како што е предвидено со законот.

Жалителот се жалел до ЕСЧП според член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата дека одлуката на управните органи да му бидат одземени 60.500 евра, затоа што не ги пријавил на царина, била непропорционална и прекумерна и на тој начин било повредено неговото право на сопственост.

Жалбата е прогласена за недопуштена како неспоива *ratione personae* заради недостиг на статус на жртва.

Недопуштеност на жалбениот навод според член 1 од Протокол 1 кон Конвенцијата (во однос на одлуката на управните органи на жалителот да му биде одземена определена сума парични средства) како неспоив *ratione personae* заради недостиг на статус на жртва

а. Релевантни принципи

Релевантната судска практика во врска со тоа кој може да бара статус на жртва во согласност со членот 34 од Конвенцијата и кој може да тврди дека има повреда на членот 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата е сумирана во случајот *Eliseev and Ruski Elitni Klub v. Serbia* (no. 8144/07, § 32, 10 July 2018).

б. Образложение

Судот забележал дека жалителот изјавил дека парите ѝ припаѓале на компанијата од Косово, во која тој е сосопственик на 49 % од основната главнина. Домашните власти, од своја страна, не можеле да го утврдат, врз основа на достапните докази, ниту вистинскиот сопственик на парите, ниту нивното потекло. Од документите доставени до Судот произлегувало дека нема доволно докази за тоа дека парите пронајдени кај жалителот припаѓале на компанијата од Косово, како што тој тврдел. Еден дел од банкарските изводи, кои

жалителот ги доставил, се изводи од банкарската сметка на компанијата во Германија. Другиот дел од банкарските изводи се изводи од банкарска сметка на трето лице. Не бил доставен ниту еден доказ за докажување на поврзаноста помеѓу жалителот и компанијата во Германија, ниту на поврзаноста на компаниите од Косово и Германија. Конечно, потврдата за повлекување средства од касата на компанијата од Косово се однесувала на износ, кој не одговарал на износот пронајден кај жалителот, ниту, пак, било доволен доказ дека тоа се средствата што тој ги носел со него. Дополнително, бидејќи жалителот никогаш не тврдел дека средствата му припаѓале лично нему, самиот факт дека парите биле одземени од него, не бил доволен за да може да се утврди дека тој имал „владение“ врз средствата за целите на членот 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата (види: *Eliseev and Ruski Elitni Klub v. Serbia*, no. 8144/07, § 33-34, 10 July 2018 и *Dagostin v. Croatia*, no. 67644/12, § 24, 23 May 2017).

Следствено, жалбата е прогласена за неспоива *ratione personae* со одредбите на Конвенцијата, во согласност со членот 35, став 3 (а) и е отфрлена во согласност со членот 35, став 4.

6. ШИПОВИЌ против СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА⁷⁰⁵

- Недопуштеност на жалбениот навод според член 5, став 3 од Конвенцијата (во однос на причините за притворот на жалителите и можноста да бидат ослободени со гаранција) како неспоив *ratione personae* заради недостиг на статус на жртва
- Недопуштеност на жалбениот навод според член 5, став 4 од Конвенцијата (во однос на неодржувањето на усна расправа во постапката за преиспитување на притворот пред советот и пред Апелациониот суд) заради непочитување на рокот од шест⁷⁰⁶ месеци

Кратко резиме на случајот

Во овој случај Судот споил две жалби, од причина што, со оглед на нивниот сличен предмет, сметал дека е соодветно да ги разгледа заедно во единствена одлука. Жалителите се браќа, а вториот жалител бил претседател на советот на општината. На 10 октомври 2013 година, истражен судија од Основен суд („судечкиот суд“) повел истражна постапка против жалителите и неколку други лица под сомнение за злоупотреба на службената положба и овластување.

Првиот жалител бил приведен на 9 октомври 2013 година. Наредниот ден бил сослушан од истражен судија кој му определил притвор во траење од триесет дена. Решението се засновало на сите три основи наведени во член 199, став 1 од Законот за кривична постапка: опасност од бегство, попречување на истрагата и повторување на делото. Судијата се повикал на тежината на предвидената казна, можноста првиот жалител да влијае врз сведоците и фактот дека тој поседувал сопствена фирма и можел да ја злоупотреби својата позиција за да се стекне со противправна имотна корист. Тој не го обжалил решението. На 8 ноември 2013 година, совет од тројца судии, заседавајќи на нејавна седница, донел

⁷⁰⁵ *Shipovikj v. North Macedonia* (dec.), nos. 77805/14 and 77807/14, 9 March 2021.

⁷⁰⁶ Како што беше претходно споменато, со влегувањето во сила на Протоколот 15 кон Конвенцијата на 1 август 2021 година, рокот од шест месеци предвиден во член 35(1) од Конвенцијата беше намален на четири месеци. Притоа, општите принципи во судската практика на ЕСЧП во однос на функционирањето на поранешното правило на шест месеци остануваат валидни и во однос на функционирањето на новиот временски рок од четири месеци. Конкретниот случај е разгледуван кога сè уште било во сила правилото на шест месеци.

решение со кое го продолжил притворот на првиот жалител за триесет дена по сите три претходно наведени основи. Советот се повикал на сериозноста на делото, тежината на предвидената казна и можноста тој да влијае врз сведоците, а биле повторени и претходно изнесените причини во однос на опасноста од повторно сторување на делото. Тој се жалел на решението. На 30 ноември 2013 година, Апелациониот суд, заседавајќи на нејавна седница, ги одбил жалбите поднесени од неколкумина осомничени, вклучувајќи го и првиот жалител. На 6 декември 2013 година, совет составен од тројца судии, заседавајќи на нејавна седница, донел решение за дополнително продолжување на притворот на првиот жалител за уште триесет дена, засновајќи го на опасноста од бегство. Се повикал на сериозноста на делото и на тежината на потенцијалната казна. На 19 декември 2013 година, Апелациониот суд, заседавајќи на нејавна седница, делумно ја уважил жалбата на обвинителството и ги проширил основите за определување на притвор против неколкумина осомничени, вклучувајќи го и првиот жалител, така што била вклучена опасноста од попречување на истрагата, со оглед на тоа што во тек биле неколку истражни мерки, меѓу кои и сослушувањето на сведоците. Ги уважил наодите на советот во останатиот дел и ги повторил причините поврзани со опасноста од бегство.

На 10 октомври 2013 година, истражниот судија донел решение со кое определил притвор во траење од триесет дена за вториот жалител, заради опасност од бегство и попречување на истрагата. Што се однесува на опасноста од бегство, судијата се повикал на фактот дека тој не бил достапен за надлежните органи. Полицијата го известила судот дека тој престојувал подолг временски период во Соединетите Американски Држави. Судијата понатаму сметал дека постоела опасност тој да влијае врз сведоците, кои требало да бидат испитани. Вториот жалител бил приведен на 15 октомври 2013 година, на аеродромот во Виена, додека бил на пат назад кон тужената држава и бил во екстрадиционен притвор. Тој бил екстрадиран на 22 ноември 2013 година и притворен во затворот Скопје. На 26 ноември 2013 година бил испитан од истражниот судија. На 20 декември 2013 година, совет од тројца судии на судечкиот суд, заседавајќи на нејавна седница, донел решение за продолжување на мерката притвор на вториот жалител за уште триесет дена, по истите две основи како од првичното решение за притвор. Се повикал на сериозноста на делото, тежината на казната и можноста тој да влијае на истрагата којашто била во тек. Вториот жалител поднел жалба. На 8 јануари 2014 година, Апелациониот суд, заседавајќи на нејавна седница, ја одбил жалбата на вториот жалител, повикувајќи се на причините дадени од советот.

На 2 јануари 2014 година, жалителите и десет други лица се појавиле пред судечкиот суд со обвинение за злоупотреба на службена положба и овластување во однос на финансиски трансакции извршени во периодот меѓу 2008 и 2012 година, во кои била вклучена фирмата М. (во која вториот жалител бил претседател на извршниот одбор), фирмата С. (во која првиот жалител бил менаџер) и други фирми. Се тврдело дека биле должни на државата 17 милиони денари (приближно 276.000 евра како неплатен данок), додека фирмата М. прибавила имотна корист во износ од 64 милиони денари (приближно 1.000.000 евра). Со две посебни решенија од 3 јануари и 31 јануари 2014 година, совет составен од тројца судии на нејавна седница одлучил за продолжување на притворот на жалителите, секој за уште триесет дена, засновани на опасноста од бегство. Се повикале на сериозноста на делото и тежината на предвидената казна. На 13 јануари и 16 јануари соодветно, жалителите поднеле предлог за замена на мерката притвор со гаранција нудејќи недвижен имот проценет на околу 139.888 евра (првиот жалител) и 254.340 евра (вториот жалител). Овие барања на жалителите биле одбиени на 13 февруари 2014 година со две различни реше-

нија на тричлен совет, кој заседавал на нејавна седница. Советот утврдил дека гаранциите не биле доволни за да се обезбеди нивно присуство во текот на постапката, имајќи ја предвид: сериозноста на делото, потенцијалната казна, вредноста на наводната штета и сложеноста на постапката. Во периодот помеѓу 3 март и 2 мај 2014 година, тричлен совет, заседавајќи на нејавна седница, донел три посебни решенија, при што во секое било предвидено триесетдневно продолжување на притворот на жалителите заради опасност од бегство, а се повикувале на сериозноста на делото и на тежината на потенцијалната казна. Жалителите се жалеле, наведувајќи дека советот не навел конкретна причина која го оправдувала продолжувањето на нивниот притвор. Апелациониот суд, заседавајќи на нејавна седница, ги одбил нивните жалби со решенија донесени на: 27 март, 28 април и 21 мај 2014 година. Сметал дека биле дадени доволно причини за продолжување на притворот на жалителите и дека релевантните околности останале непроменети. Во мај 2014 година, двајцата жалители поднеле предлог за замена на мерката притвор со гаранција нудејќи недвижен имот во нивна сопственост, на нивните семејства и на трети лица. Првиот жалител понудил имот проценет на 212.585 евра, додека, пак, вториот жалител понудил имот проценет на 370.627 евра. Двајцата жалители подоцна ги повлекле своите предлози, бидејќи некои од третите лица ја повлекле нивната согласност откако судечкиот суд ги информирал за можноста предметниот имот да се користи за наплата на имотно-правно побарување утврдено во кривичната постапка против жалителите. Во меѓувреме, започнало судењето во предметот на жалителите. Помеѓу 27 февруари и 15 мај 2014 година биле одржани десет рочишта пред судечкиот суд во присуство на жалителите и нивните бранители. На некои од тие рочишта обвинетите безуспешно побарале преиспитување на решенијата за притвор. На рочиштето одржано на 23 мај 2014 година, судечкиот суд ја укинал мерката притвор против жалителите и определил куќен притвор. Советот сметал дека сè уште постоела опасност од бегство, но сметал дека нивното присуство може да се обезбеди со помалку строга мерка. На рочиштата одржани на 27 мај, 3 јуни и 10 јуни 2014 година, жалителите и нивните бранители не го обжалиле решението за куќен притвор на судечкиот суд. На рочиштето одржано на 17 јуни 2014 година побарале судечкиот суд да ги преиспита причините за нивниот куќен притвор, по што судечкиот суд ја укинал мерката куќен притвор и наредил пуштање на слобода на жалителите. На 11 јануари 2018 година, судечкиот суд го одбил обвинението против сите обвинети откако јавниот обвинител се откажал од обвинението. Пресудата станала правосилна на 21 февруари 2018 година.

На 31 октомври 2018 година, жалителите барале, согласно соодветните одредби на Законот за кривична постапка и Законот за облигационите односи, надомест на нематеријална штета претрпена како резултат на притворањето. Со решенија од 11 јули 2019 година и 3 февруари 2020 година, соодветно, судечкиот суд и Апелациониот суд го опишале апсењето и продолжувањето на притворот на првиот и на вториот жалител, забележале дека обвиненијата против нив биле конечно одбиени и одлучиле дека нивното лишување од слобода било неосновано и било повредено, *inter alia*, нивното право на слобода. Им бил досуден справедлив паричен надоместок за претрпената душевна болка по тој основ. Судечкиот суд првично определил заеднички надомест од 2.700.000 денари (приближно 44.000 евра), плус камата. По жалба од државниот правобранител, Апелациониот суд го намалил заедничкиот надомест на 2.160.000 денари (приближно 35.000 евра), плус камата. Во врска со ова, судовите навеле дека надоместокот „ги опфаќа сите штетни последици од претрпената нематеријална штета на жртвата/ите, а при чие одмерување биле земени предвид околностите на случајот, како што е: угледот на тужителите во средината во која живеат; односот на средината кон нив, тежината и природата на кривичното дело; времетраењето на лишувањето од слобода и сите други околности што влијаеле на природата,

тежината и траењето на психичките болки“. Во март 2020 година, на жалителите им бил исплатен правичниот надомест како што било определено од страна на Апелациониот суд. На 17 март 2020 година, државниот правобранител поднел ревизија до Врховниот суд. Судот не бил информиран за каков било релевантен последователен тек во постапката.

Жалителите се жалеле пред ЕСЧП дека судските решенија за продолжување на нивниот притвор и постапката за преиспитување на тие решенија ги повредиле нивните права од членот 5, став 3 и 4 од Конвенцијата. Имено, тие се жалеле согласно членот 5, став 3 од Конвенцијата дека домашните судови не дале конкретни и доволни причини за нивниот притвор и дека немале ефективна можност да бидат ослободени со гаранција. Понатаму, тие се жалеле согласно членот 5, став 4 од Конвенцијата дека немало усна расправа во постапката за преиспитување на нивниот притвор ниту пред советот, ниту пред Апелациониот суд.

Жалбениот навод според член 5, став 3 од Конвенцијата бил прогласен за недопуштен како неспоив *ratione personae* заради недостиг на статус на жртва, додека жалбениот навод според член 5, став 4 бил прогласен за недопуштен бидејќи бил поднесен надвор од предвидениот рок од шест месеци.

Недопуштеноост на жалбениот навод според член 5, став 3 од Конвенцијата (во однос на причините за притворот на жалителите и можноста да бидат ослободени со гаранција), како неспоив *ratione personae* заради недостиг на статус на жртва

а. Релевантни принципи

Во однос на жалбените наводи според член 5, став 3 од Конвенцијата, Судот одлучил да го испита „статусот на жртва“ на жалителите во контекст на исходот од горенаведената постапка за надомест на штета, бидејќи се однесува на прашање што спаѓа во надлежност на Судот и за кое не е спречен да го оценува по своја иницијатива (види: *Buzadji v. the Republic of Moldova* [GC], no. 23755/07, § 70, 5 July 2016 и *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland* [GC], no. 931/13, § 93, 27 June 2017). **Одлука или мерка поволна за жалителот, во принцип, не е доволна за да му се одземе неговиот или нејзиниот статус на „жртва“ за целите на членот 34 од Конвенцијата, освен ако националните власти ја признале повредата на Конвенцијата, изречно или суштински, а потоа доделиле соодветно и доволно обесштетување за повредата на Конвенцијата.** Само кога овие услови се исполнети, супсидијарната природа на заштитниот механизам на Конвенцијата го оневозможува испитувањето на жалбата од страна на Судот. **Што се однесува до обесштетувањето што е соодветно и доволно за да се надомести повредата на правата од Конвенцијата на национално ниво, Судот генерално смета дека ова зависи од сите околности на случајот, имајќи ја предвид, особено, природата на повредата на Конвенцијата** (види: *Selami and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 78241/13, §§ 95 and 96, 1 March 2018, and the references cited therein).

б. Образложение

Судот на почетокот забележал дека не бил информиран за какви било последователни случувања од март 2020 година, кога била поднесена ревизија против пресудата на Апелациониот суд со која бил доделен надоместокот на жалителите. Според домашното законодавство, таа пресуда повеќе не може да се побива со жалба, а ревизијата од страна на

државниот правобранител не може да го спречи нејзиното извршување. Во контекст на последното, Судот забележал дека во март 2020 година на жалителите им била исплатена сумата што им била доделена со пресудата на Апелациониот суд. Во овие околности и во отсуство на каква било информација дека пресудата на Апелациониот суд е укината од Врховниот суд, Судот продолжил да постапува врз основа на тоа дека пресудата на Апелациониот суд од 3 февруари 2020 година е правосилна и извршна.

Судот понатаму забележал дека барањето за надомест на штета на жалителите се засновало на Законот за кривична постапка (член 582 од Законот од 2005 година, односно член 553 од Законот од 2010 година), кој предвидува паричен надоместок заради неосновано лишување од слобода, направено под околностите наведени во истиот. Во околностите на предметниот случај, правото на жалителите на надомест настанало кога одбивањето на кривичното обвинение против нив станало правосилно. Тие ја искористиле таа можност и потпирајќи се на релевантните факти и правните лекови искористени во врска со нивниот притвор, тие тврделе дека нивното лишување од слобода било неосновано (види, спротивно: *Shalya v. Russia* [Committee], no. 27335/13, §§ 8 and 21, 13 November 2014, каде жалителот, повикувајќи се на своето „право на рехабилитација“, барал надомест за загуба на плата и за трошоци направени во кривичната постапка, која резултирала со негова ослободителна пресуда). **При доделување на надомест на штета, домашните судови, во две инстанции, оцениле дека притворот на жалителите бил неоснован и го повредил нивното право на слобода** (види, спротивно: *Shkarupa v. Russia*, no. 36461/05, §§ 19 and 77, 15 January 2015; *Lyubushkin v. Russia*, no. 6277/06, § 51, 22 October 2015, каде наодите на домашните судови во „постапките за рехабилитација“ биле ограничени на незаконитоста на притворот на жалителите). Точно е дека формално-правниот основ за нивната проценка бил фактот дека обвиненијата против жалителите на крајот биле одбиени, околност која, според одредбите од Законот за кривична постапка, ретроактивно го направила нивниот притвор неоснован. Сепак, **фактот дека наодите и надоместокот од граѓанските судови биле директен резултат на барањето на жалителите согласно горенаведените одредби и не се засновале на прашањата обжалени пред Судот, не може да биде решавачко во утврдувањето на статусот на жртва на жалителите, согласно член 34 од Конвенцијата** (види: *mutatis mutandis*, *Staykov v. Bulgaria*, no. 49438/99, §§ 58 and 89, 12 October 2006). **Загриженоста на Судот е повеќе фокусирана на тоа дали националните власти ја признале, изречно или суштински, повредата на Конвенцијата, а потоа дали обезбедиле обесштетување за повредата на Конвенцијата.**

Според Судот, **наодите на домашните судови содржат јасно признание дека притворот на жалителите е неоснован и соодветно, го повредил нивното право на слобода според членот 5 од Конвенцијата** (види, спротивно: *Shalya*, цитиран погоре, и *Lyubushkin*, цитиран погоре, §§30-32). Притоа, тие ги опишале околностите околу апсењето на жалителите и продолжувањето на нивниот притвор (види, спротивно: *Bilal Akyildiz v. Turkey*, no. 36897/07, §§ 24 and 41, 15 September 2020, каде домашните судови само се потpirале на ослободителната пресуда на жалителот). Ова признание се однесувало на целиот период на лишувањето од слобода на жалителите, што не мора да одговара на периодот на притвор што е предмет на жалбата на жалителите пред Судот. Точно е дека, како што е наведено погоре, истото се засновало на фактот дека обвиненијата против жалителите на крајот биле одбиени. Сепак, Судот сметал дека горенаведеното признание треба да се гледа во контекст и заедно со аргументите што судовите ги дале во врска со износот на надоместокот доделен на жалителите. Во врска со тоа, не можел да не ја забележи сеопфатната природа на тој надомест со тоа што се однесувал на „сите последици од претрпе-

ната нематеријална штета“ на жалителите и дека биле земени предвид „сите околности на случајот“ (види, слично: *Dimo Dimov and Others v. Bulgaria*, no. 30044/10, § 54, 7 July 2020).

Соодветно на тоа, според Судот, надоместокот доделен на жалителите според одредбите од Законот за кривична постапка, како резултат на одбивањето на обвиненијата против нив, не може да се раздвои од какво било обесштетување што можеле да го имаат како резултат на нивното неосновано лишување од слобода и, според тоа, спротивно на членот 5, став 3 од Конвенцијата (види: *mutatis mutandis*, *N.C. v. Italy* [GC], no. 24952/94, § 57, ECHR 2002-X), како што се тврдело пред Судот (види, спротивно: *Bilal Akyildiz*, цитиран погоре, § 34, каде жалителот се жалел пред Судот дека е незаконски лишен од слобода). Затоа, Судот заклучил дека е разумно да се смета дека признанието врз кое се засновал надоместокот ги опфаќа жалбите на жалителите во врска со сите околности што го прават нивниот притвор неоснован.

Што се однесува до висината на надоместот доделен на жалителите заради нивното неосновано притворање, Судот забележал дека со пресудата од 3 февруари 2020 година, Апелациониот суд одредил заеднички надомест од околу 35.000 евра. **Кога, како и во овој случај, статусот на жртва е поврзан со паричниот надомест даден на домашно ниво, проценката на Судот нужно вклучува споредба помеѓу доделениот надомест и износот што Судот би го доделил во слични случаи** (види: *Selami and Others*, цитиран погоре, § 102). Во конкретниот случај, имајќи ги предвид надоместоците доделени од страна на Судот во слични случаи (види: *Ramkovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 33566/11, §89, 8 February 2018 и *Miladinov and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, nos. 46398/09 and 2 others, §84, 24 April 2014), Судот сметал дека износот на надоместокот доделен од домашните судови може да се смета за доволен надомест во однос на стандардите утврдени од Судот.

Според тоа, Судот заклучил дека жалителите повеќе не можат да тврдат дека се „жртва“, според член 34 од Конвенцијата, на наводните повреди во овој дел. Следствено, овој дел од жалбите е неспоив *ratione personae* со одредбите на Конвенцијата, во смисла на член 35, став 3 (а), и мора да биде отфрлен согласно членот 35, став 4 од истата.

Недопуштеноост на жалбениот навод според член 5, став 4 од Конвенцијата (во однос на неодржувањето на усна расправа во постапката за преиспитување на притворот пред советот и пред Апелациониот суд) заради непочитување на рокот од шест месеци

а. Релевантни принципи

Во согласност со членот 35, став 1 од Конвенцијата, **Судот може да постапува по прашањето „во рок од шест месеци од датумот на кој е донесена конечната одлука“**. Дополнително, за Судот е недозволиво да ја занемари примената на шестмесечното правило само затоа што Владата не поднела прелиминарен приговор во врска со тоа (види: *Radomilja and Others v. Croatia* [GC], nos. 37685/10 and 22768/12, § 138, 20 March 2018).

б. Образложение

И покрај тоа што, во конкретниот случај, Владата не поднела приговор за недопуштеноост во врска со усогласеноста со шестмесечното правило во нивните произнесувања, Судот не дозволил да се занемари примената на шестмесечното правило само затоа што Владата не поднела прелиминарен приговор во врска со тоа. Така, Судот забележал дека жалбите

на жалителите во врска со нивниот притвор кој бил продолжуван биле одбиени од Апелациониот суд: на 30 ноември 2013 година, на 8 јануари 2014 година, на 27 март 2014 година, на 28 април 2014 година и на 21 мај 2014 година, соодветно. На судското рочиште одржано на 23 мај 2014 година, судечкиот совет ја заменил мерката притвор на жалителите со куќен притвор. Жалителите не поднеле жалба против тоа решение. Бидејќи жалбените наводи на жалителите според член 5, став 4 биле доставени до ЕСЧП на 10 и 11 декември 2014 година, и со оглед на тоа што постапката за надомест на штета не се однесувала на наводното отсуство на јавни расправи, специфичен процесен недостаток на постапката за испитување на притворот на жалителите (види: *Dimo Dimov and Others*, цитиран погоре, §§ 58 и 62), произлегло дека овие жалбени наводи биле поднесени надвор од рокот од шест месеци и треба да бидат отфрлени како ненавремени, согласно член 35, став 1 и 4 од Конвенцијата.

7. ДЕЛОВСКИ И ДРУГИ ПРОТИВ СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА⁷⁰⁷

→ Недопуштеност на жалбениот навод според член 2 од Конвенцијата (во однос на ефективноста на истрагата) заради очигледна неоснованост (исполнето е барањето за воспоставување ефективен судски систем во контекст на ненамерно предизвикување смртни последици)

Кратко резиме на случајот

Овој случај се однесува на сообраќајна несреќа што се случила на 8 октомври 2014 година во центарот на Скопје, во која животот го загубил 76-годишниот К. Д. Жалители се неговите две деца (прв и втор жалител) и неговата вдовица (трет жалител). Несреќата се случила во попладневните часови, на двонасочен коловоз со нормално густ сообраќај. Според записникот на Министерството за внатрешни работи (МВР), К. Д. бил удрен од автомобил управуван од А. А., која тврдела дека тој одеднаш се појавил пред нејзиното возило. По ударот, неговата глава удрила во левиот ретровизор, а потоа паднал на земја. А. А. излегла од автомобилот и му помогнала.

На 27 октомври 2014 година, МВР поднело кривична пријава против А. А. за тешки кривични дела против луѓето и имотот во сообраќајот, приложувајќи документи, како: записници од увид, скици, фотографии и резултати од алкотест (кои покажале дека немало алкохол во крвта на А. А.). Обвинителството започнало постапка и сослушало изјави од првиот и вториот жалител, кои изразиле намера да бараат граѓански надоместок.

Првиот жалител посочил два потенцијални сведоци: З. Ц., кој му пружил прва помош на К. Д. по несреќата, и Б. С., инвалид кој, според него, ја набљудувал несреќата од својот балкон. Наводно, Б. С. потврдил дека К. Д. поминал три ленти од коловозот пред да биде удрен, и дека во моментот на несреќата, во автомобилот имало четири лица, а не едно, како што било првично пријавено. Било сугерирано и дека автомобилот не го управувала А. А., туку нејзината ќерка, која била бремена и го напуштила местото на несреќата.

Одбраната на А. А. доставила писмена изјава од сведок С. С., кој изјавил дека К. Д. го преминувал коловозот надвор од обележан премин и со наведната глава, заради што бил

⁷⁰⁷ *Delovski and Others v. North Macedonia* (dec.), no. 56148/15, 7 July 2020.

тешко видлив. Врз основа на тоа и на расположливиот материјал, одбраната изработила вештачење кое заклучило дека К. Д. бил одговорен за несреќата и дека автомобилот не се движел со голема брзина, а возачот немал можност да ја избегне несреќата. Јавниот обвинител потоа нарачал дополнително вештачење од тројца судски вештаци кое, исто така, го потврдило заклучокот дека К. Д. бил одговорен, а реакцијата на возачот била навремена и соодветна. Спротивно на тоа, првиот и вториот жалител доставиле друго вештачење кое оценило дека А. А. не покажала потребна претпазливост и дека нејзината одговорност е поголема, иако К. Д. преминувал надвор од пешачки премин.

На 27 април 2015 година, јавниот обвинител ја отфрлил кривичната пријава против А. А., оценувајќи дека делото не претставува кривично дело за кое се гони по службена должност. Обвинителот ја базирал одлуката на вештачењата кои биле усогласени во ставот дека К. Д. е одговорен за несреќата, додека вештачењето на жалителите било оценето како контрадикторно. Жалителите тврделе дека одлуката била донесена врз основа на изјави само од обвинетата А. А. и дека обвинителот не ги сослушал нивните предложени сведоци, како и дека не ги земал предвид сите околности (вклучувајќи ги другите лица во автомобилот и сведоштвата од Б. С. и З. Ц.). На 5 јуни 2015 година, Б. С. дал нотарски заверена изјава во која повторил дека од својот балкон ја видел целата ситуација и дека К. Д. не бил скриен зад возила и преминал три ленти пред да биде удрен. Тој тврдел дека во возилото имало четири лица и потврдил дека возачот не сопилал пред судирот. И покрај тоа, на 1 јули 2015 година, вишиот јавен обвинител ја одбил жалбата и ја потврдил одлуката на понискиот обвинител, оценувајќи дека нема нови или доволни докази што би довеле до поинаков исход.

Жалителите потоа поднеле жалба до ЕСПЧ, каде што се жалеле според член 2 од Конвенцијата дека истрагата за смртта на К. Д. била неефективна, бидејќи јавниот обвинител не ги сослушал сведоците што тие ги предложиле и не им дозволил пристап до списите за случајот.

Жалбата е прогласена за недопуштена заради очигледна неоснованост, со оглед на тоа што во конкретниот случај не можело да се тврди дека државата не обезбедила ефективен судски систем во врска со смртта на К. Д.

Недопуштеноста на жалбениот навод според член 2 од Конвенцијата (во однос на ефективноста на истрагата) заради очигледна неоснованост (исполнето е барањето за воспоставување ефективен судски систем во контекст на ненамерно предизвикување смртни последици)

а. Релевантни принципи

Судот сметал дека треба да ги испита жалбените наводи во контекст на позитивната обврска на државата да го заштити правото на живот (види: *Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* [GC], бр. 41720/13, §§ 86, 87 и 91, 25 June 2019 и *Kocesi v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 41107/07, § 19, 22 October 2013). Притоа, општите принципи релевантни за овој случај се објаснети во случајот *Nicolae Virgiliu Tănase* (цитиран погоре: §§ 157-60 и 163). Во врска со ова, Судот особено забележал дека **кога смртта е намерно предизвикана или кога животот намерно е загрозен, генерално е неопходна кривична истрага. Во случаите што се однесуваат на ненамерно предизвикување смрт и/или животи кои ненамерно се загрозени, барањето за воспоставување ефективен судски систем ќе**

биде исполнето доколку правниот систем им овозможи на жртвите (или нивните најблиски) правно средство пред граѓанските судови, било самостојно или заедно со правно средство пред кривичните судови, овозможувајќи да се утврди каква било одговорност и да се добие какво било соодветно граѓанско обесштетување. Меѓутоа, дури и во случаи на ненамерно мешање во правото на живот или физички интегритет, може да има исклучителни околности кога е неопходна ефективна кривична истрага за да се исполни процедуралната обврска наметната со член 2. Такви околности можат да бидат присутни, на пример, кога е изгубен живот или е загрозен заради однесувањето на јавна власт што оди подалеку од грешка во проценката или невнимание, или кога е изгубен живот под сомнителни околности или заради наводно доброволно и несовесно непочитување од страна на приватно лице на неговите или нејзините законски должности според релевантното законодавство. **Откако ќе се утврди со првичната истрага дека смртта или повредата опасна по живот не е намерно нанесена, граѓанскиот правен лек треба да се смета за доволен, без оглед на тоа дали лицето за кое се претпоставува дека е одговорно за инцидентот е приватна странка или државен агент.**

6. Образложение

Во конкретниот случај, Судот забележал дека наводите на жалителите и поднесоците на Владата како одговор биле ограничени на кривичната истрага иницирана од властите, која не резултирала со покренување кривична пријава против возачот на автомобилот. Понатаму, Судот забележал дека покрај државното обвинителство, домашното законодавство предвидува уште еден начин на обесштетување во однос на околностите на овој случај, имено граѓанска тужба, која била достапна за жалителите според општите правила за граѓански надоместок против оние кои ги сметале за одговорни за смртта на К. Д. (види: *mutatis mutandis*, *Kocevski*, цитиран погоре, §§ 26 и 27, каде што на родителите на дете им бил досуден паричен износ за нематеријална штета за смртта на нивното дете на јавно игралиште, и *V.V.G v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), бр. 55569/08, § 30, 20 January 2015, во врска со надомест за нематеријална штета во однос на медицинска небрежност без оглед на исходот на кривичната постапка). Притоа, Судот не бил информиран од ниту една од страните во случајот дека жалителите го искористиле тој начин.

Во продолжение, Судот ги разгледал достапните процедури и испитал дали, во конкретните околности на случајот и без оглед на исходот од кривичната истрага, граѓанскиот начин за обесштетување би бил соодветен за да се постигнат целите за обезбедување на ефективна имплементација на домашните закони кои го штитат правото на живот (види: *Nicolae Virgiliu Tănase*, цитиран погоре, §164). Во врска со ова, Судот забележал дека **поп-лаките на жалителите не вклучуваат тврдење за намерни дејствија, ниту, пак, дека околностите во кои дошло до несреќата биле такви што предизвикуваат сомнеж во таа насока.** Имено, жалителите никогаш не тврделе во текот на домашната истрага или во нивната жалба до Судот дека возачот на автомобилот дејствувал намерно или дека предметните дела конкретно биле насочени кон К. Д. Понатаму, предметната истрага што ја започнале властите се однесувала на неволно дело, а жалителите не го припишувале инцидентот на неуспехот на државните органи да донесат доволно правни правила и мерки за регулирање на сообраќајот на моторни возила на јавните патишта за да се обезбеди безбедност на учесниците во сообраќајот.

Според Судот, **во такви околности, а имајќи ја предвид судската практика на Судот, не мора да се бара кривично правно средство според член 2, туку граѓанското прав-**

но средство би било доволно (види: *Nicolae Virgiliu Tănase*, цитиран погоре § 172). Притоа, во конкретниот случај, **жалителите не објасниле зошто не го користеле тоа правно средство и дали тоа би било ефективно**. Во врска со ова, Судот ги забележал наодите на јавниот обвинител дека К. Д. самиот бил одговорен за несреќата, како и дека тие наоди биле донесени во контекст на истрагата спроведена од органите на прогонот заради поднесување кривична пријава против осомничениот возач пред кривичните судови. Според важечкото законодавство, граѓанските судови се обврзани со одлуките донесени од кривичните судови со кои обвинетиот е прогласен за виновен, во однос на извршувањето на делото и кривичната одговорност на осуденото лице. Понатаму, Судот забележал дека **домашната судска практика покажува дека граѓанските судови можат да досудат отштета без оглед на исходот од кривичната постапка против наводните сторители** (одлука донесена во однос на нематеријална штета кога обвинетиот бил ослободен или осуден или кога кривичната истрага застарела). Притоа, жалителите не се потпреле на ниту една одредба во домашното законодавство или на кој било пример од домашната судска практика за да покажат дека граѓанскиот суд е формално обврзан со наодите што органите на прогонот ги донесуваат кога одлучуваат да не го проследат предметот пред кривичните судови (види: *Anna Todorova v. Bulgaria*, no. 23302/03, § 82, 24 May 2011). Понатаму, и уште поважно, тие не тврделе дека пресудувањето во однос на побарувањето за обесштетување според правилата на граѓанското право во нивниот случај би било исклучиво засновано на наодите на јавниот обвинител, кои според нивниот поднесок биле извалкани со наводните недостатоци во прибирањето на суштински докази. Конечно, според Судот, не бил поднесен аргумент дека барањето за обесштетување немало да се испита врз основа на сите докази, вклучително и на сведоците З. Ц. и Б. С., за кои жалителите побарале да бидат испитани од јавен обвинител. Во такви околности, Судот заклучил дека не може да шпекулира каков би бил исходот од барањето за надомест доколку жалителите се обрателе до граѓанските судови истовремено или после кривичната истрага. Според тоа, Судот утврдил дека нема причина да се сомнева дека граѓанскиот правен лек што им бил достапен на жалителите би бил ефективен и, соодветно, доволен за целите на член 2 од Конвенцијата.

Од овие причини, не можело да се смета дека државата не обезбедила ефективен судски систем во врска со смртта на К. Д. Следствено, Судот заклучил дека жалбата е очигледно неоснована и мора да биде отфрлена согласно член 35, став 3 (а) и 4 од Конвенцијата.

8. АЛЕКСАНДРИЈА А ДООЕЛ против СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА⁷⁰⁸

- Недопуштеност на жалбениот навод според член 1 од Протокол 1 кон Конвенцијата (во однос на наводното очекување на жалителот за работење на ресторанот за целиот период на траење на закупот) како неспоив *ratione materiae* (не постои легитимно очекување за ефективно уживање на правото на сопственост)
- Недопуштеност на жалбениот навод според член 1 од Протокол 1 кон Конвенцијата (во однос на уривањето на објектот на жалителот) поради очигледна неоснованост (мешањето во сопственоста на друштвото жалител во конкретниот случај било оправдано)

⁷⁰⁸ *Aleksandrija A DOOEL v. North Macedonia* (dec.), no. 26635/12, 2 July 2019.

Кратко резиме на случајот

Жалителот е трговско друштво, кое во август 2002 година купило ресторан од друштвото М. против кое била во тек стечајна постапка. Ресторанот бил запишан како објект од времен карактер. Истиот бил изграден врз земјиште во државна сопственост. На 2 октомври 2002 година, друштвото жалител потпишало договор за краткотраен закуп со релевантното Министерство за земјишна парцела на која бил лоциран времениот објект. Траењето на закупот било од 1 октомври 2002 година до 1 октомври 2007 година. Според договорот, закупот може да се раскине заради реализација на урбанистички план во однос на земјиштето. Во таков случај, друштвото жалител имало обврска да го отстрани времениот објект во рок од пет дена од раскинувањето на закупот. На 8 октомври 2002 година, друштвото жалител обезбедило одобрение за урбани и санациони мерки („одобрение за реновирање“) во врска со ресторанот. По завршувањето на реновирањето, ресторанот почнал со работа на 6 март 2003 година.

На 12 декември 2003 година, Министерството продало неколку парцели (вклучувајќи ја и парцелата на која бил поставен ресторанот на друштвото жалител) на друштвото Р. за изградба на деловен-трговски објект. На 19 декември 2003 година, Министерството донело решение со кое на друштвото жалител му било наложено да го отстрани ресторанот во рок од 10 дена од приемот на решението. Било утврдено дека отстранувањето на објектот било наложено со член 71 од Законот за градежно земјиште заради реализација на урбанистички план во таа област. Друштвото жалител го примило решението за отстранување на објектот на 19 март 2004 година. Во меѓувреме, на 10 март 2004 година, фактичкото владение врз земјиштето било предадено на друштвото Р. Со оглед на тоа што друштвото жалител не постапило согласно решението за отстранување на објектот, Министерството наложило негово извршување на 30 март 2004 година. На 3 мај 2004 година објектот бил срушен.

Друштвото жалител неуспешно ги оспорило одлуките за отстранување на објектот и извршувањето, пред релевантната второстепена комисија, и последователно пред Врховниот суд. Со две одделни пресуди од 27 април 2005 година, Врховниот суд не ги уважил барањата на друштвото жалител. Потпирајќи се на член 71 од Законот за градежно земјиште, судот утврдил дека решението за рушење на објектот било законито и дека друштвото жалител било обврзано да го отстрани времениот објект, со оглед на тоа што властите веќе започнале со реализација на урбанистичкиот план. Дополнително, отстранувањето на објектот било наложено од надлежен орган, како што е предвидено со релевантното домашно законодавство.

На 10 април 2007 година, друштвото жалител поднело тужба за надомест на штета против државата. Побарувало 31.081.909 денари во смисла на материјална штета за рушењето на објектот. Исто така, побарувало и износ од 18.201.543 денари за изгубена добивка, што претставува сума што би ја добило друштвото доколку ресторанот продолжел да работи сè до истекот на договорот за закуп. На 26 март 2009 година, првостепениот суд го одбил тужбеното барање на друштвото жалител. Врз основа на пресудите на Врховниот суд во управната постапка, судот утврдил дека рушењето на објектот било законито и не може да се припише никаква одговорност на државата за каква било претрпена штета. Друштвото жалител вложило жалба тврдејќи дека, меѓу другото, договорот за краткотраен закуп не бил раскинат и дека понискиот суд не извел никаков доказ дека започнала реализацијата на урбанистичкиот план. На 2 декември 2009 година, Апелациониот суд ја одбил жалбата.

Утврдил дека рушењето на објектот било законито. Понатаму, утврдил дека условите од договорот за краткотраен закуп биле условени од реализација на урбанистичкиот план. Исполнувањето на таквиот услов го раскинува договорот за закуп *ex nunc*, (раскинлив услов), како што е предвидено со член 66, став 3 од Законот за облигационите односи, без да бидат потребни какви било натамошни дејствија на договорните страни. Во таков случај, за страните, сите нивни права и обврски за во иднина престануваат и една од друга немаат што да побаруваат. Апелациониот суд сметал дека не постои причинска врска помеѓу дејствијата на државните органи и каква било штета што друштвото жалител ја претрпело. Властите започнале со реализација на урбанистичкиот план и друштвото жалител било обврзано да го отстрани објектот.

Друштвото жалител поднело ревизија, нагласувајќи дека судовите требало да утврдат кога започнала реализацијата на урбанистичкиот план и кога бил раскинат договорот за краткотраен закуп. Друштвото тврдело дека реализацијата на урбанистичкиот план би започнала кога градежните работи ќе започнале на локацијата, откако би се добиле сите потребни градежни дозволи. Истакнало дека договорот за закуп сè уште бил во важност во време на рушењето на неговиот објект и дека државата е одговорна за штетата. На 14 септември 2011 година, Врховниот суд ја одбил ревизијата и го потврдил образложението дадено од пониските судови.

Друштвото жалител се жалело пред ЕСЧП дека било лишено од својата сопственост во околности кои не биле во согласност со условите од член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата, односно дека домашните власти наредиле уривање на објектот пред истекот на петгодишниот договор за закуп.

Судот утврдил дека во конкретниот случај треба да се разгледаат **две прашања: првото** се однесува на наводното очекување на друштвото жалител за работење на ресторанот за целиот период на траење на петгодишниот закуп, а **второто** се однесува на уривањето на објектот.

Жалбата е прогласена за недопуштена поради неспоивост *ratione materiae*, со оглед на тоа што не постоело легитимно очекување за работење на ресторанот за целиот период на траење на закупот, како и поради очигледна неоснованост, во однос на уривањето на објектот на жалителот, со оглед на тоа што мешањето во сопственоста на друштвото жалител во конкретниот случај било оправдано.

Недопуштеност на жалбениот навод според член 1 од Протокол 1 кон Конвенцијата (во однос на наводното очекување на жалителот за работење на ресторанот за целиот период на траење на закупот) како неспоив *ratione materiae* (не постои легитимно очекување за ефективно уживање на правото на сопственост)

а. Релевантни принципи

Во согласност со утврдената судска практика на Судот, **„сопственост“ може да биде „постоечки имот“ или средства, вклучувајќи и побарувања, во однос на кои жалителот може да тврди дека има најмалку „легитимно очекување“ за стекнување на ефективно уживање на правото на сопственост** (види: *inter alia*, *Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland*, 29 November 1991, § 51, Series A no. 222 и *Pressos Companía Naviera S.A. v. Belgium*, 20 November 1995, § 31, Series A no. 332). Иако член 1 од Протокол 1 кон Кон-

венцијата не гарантира право на стекнување сопственост, **во одредени околности „леgitимно очекување“ за стекнување определен имот може, исто така, да ја ужива заштитата на член 1 од Протоколот 1** (види, меѓу многуте: *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* [GC], no. 73049/01, §§ 64-65, ECHR 2007-I).

6. Образложение

Судот забележал дека, според договорот за закуп, друштвото жалител имало право да го користи земјиштето на кое бил поставен објектот за петгодишен период. Притоа, прашањето коешто се поставува е дали, имајќи ги предвид условите за закуп, друштвото жалител можело легитимно да очекува да го користи тоа земјиште за целиот период на траење на закупот. Судот сметал дека ситуацијата во овој случај се разликува од другите случаи каде Судот утврдил дека жалителите имале „леgitимни очекувања“, засновани на разумно оправдано повикување на правен документ врз основа на кој настанале финансиски обврски, а кои последователно биле ретроспективно поништени на штета на жалителите (види: *Pine Valley Developments Ltd and Others*, цитиран погоре, § 51 и *Stretch v. the United Kingdom*, no. 44277/98, §§ 33-35, 24 June 2003). **Можноста за предвремено раскинување на закупот била предвидена во условите на договорот, кој друштвото жалител своеволно го прифатило, па со оглед на тоа можело и да го претпостави ризикот.** Ова било потврдено од страна на **домашните судови** во толкувањето на релевантното домашно право, кога го одбиле тужбеното барање на друштвото жалител за надомест на штета. Од овие причини, **не можело да се тврди дека постои „леgitимно очекување“, во случај кога има спор во врска со правилното толкување и примена на домашното право, а поднесоците на друштвото жалител биле последователно одбиени од домашните судови** (види: *Kopecký v. Slovakia* [GC], no. 44912/98, § 50, ECHR 2004-IX).

Во такви околности, Судот не сметал дека друштвото жалител имало легитимно очекување дека ресторанот ќе работи за целото времетраење на петгодишниот договор за закуп, па од тие причини немало „сопственост“ во смисла на значењето од првата реченица на член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата.⁷⁰⁹ Следствено, овој дел од жалбата бил прогласен за неспоив *ratione materiae* со одредбите од Конвенцијата, во смисла на значењето на член 35, став 3 и морало да се отфрли во согласност со член 35, став 4.

Недопуштеноста на жалбениот навод според член 1 од Протокол 1 кон Конвенцијата (во однос на уривањето на објектот на жалителот) заради очигледна неоснованост (мешањето во сопственоста на друштвото жалител во конкретниот случај било оправдано)

а. Релевантни принципи

Според релевантната судска практика, за да се смета за компатибилно со член 1 од Протокол 1 кон Конвенцијата, мешањето во сопственоста мора да исполнува одредени критериуми: мора да биде во согласност со принципот на законитост и да се стреми кон легитимна цел преку средства кои се разумно пропорционални на целта што треба да се постигне (види: *Beyeler v. Italy* [GC], no. 33202/96, § 108-114, ECHR 2000-I).

⁷⁰⁹ Првата реченица на член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата гласи: „Секое физичко или правно лице има право на мирно уживање на својот имот.“

6. Образложение

Во контекст на постоењето на сопственост во смисла на значењето од првата реченица на член 1 од Протоколот 1, Судот забележал дека треба да се примени различен пристап во врска со објектот кој друштвото жалител го купило во 2002 година и кој бил запишан на негово име. Имено, несомнено е дека таквиот објект претставува сопственост и членот 1 од Протоколот 1 во тој дел има примена. Од овие причини, уривањето на објектот претставува мешање во сопственоста на друштвото жалител (види: *Mkhchyan v. Russia*, no. 54700/12, § 69, 7 February 2017). Понатаму, со оглед на тоа што целта била да се обезбеди усогласеност со реализацијата на посебните политики за планирање и уредување, тоа мешање претставува „контрола [на] користењето на сопственоста“ (види: *Saliba v. Malta*, no. 4251/02, § 35, 8 November 2005 и *Ivanova and Cherkezov v. Bulgaria*, no. 46577/15, § 69, 21 April 2016). Со оглед на тоа, прашањето требало да се разгледува според вториот став на член 1 од Протоколот 1.⁷¹⁰

Решението за рушење имало јасна правна основа во одредбата на членот 71 од Законот за градежно земјиште. Законитоста на решението за рушење била потврдена од Врховниот суд, по спроведување на контрадикторна постапка. Ваквиот наод бил, исто така, потврден од домашните судови во граѓанската постапка. Судот не нашол основа за поинакво одлучување. Од тие причини мешањето во сопственоста било законито за целите на член 1 од Протокол 1. Понатаму, Судот сметал дека **мешањето било оправдано со потребата да се реализира урбанистичкиот план за уредување за таа локација**. Во согласност со востановената судска практика на Судот, националните власти треба да имаат дискреција при изборот и спроведувањето на политиките за планирање и во тој контекст уживаат широка маргина на уважување (види: *Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, no. 62543/00, § 70, ECHR 2004-III; *Lay Lay Company Limited v. Malta*, no. 30633/11, § 83, 23 July 2013; и *Crash 2000 OOD and others v. Bulgaria* (dec.), no. 49893/07, § 57, 17 December 2013). Оттука, Судот заклучил дека мешањето имало легитимна цел која била од општ интерес.

Последното прашање кое останало да се утврди е дали целта може да се смета за пропорционална во однос на мешањето во сопственоста, предизвикано од рушењето на објектот. Според добро утврдената судска практика на Судот, мешањето мора да постигне „правична рамнотежа“ помеѓу барањата на општите интереси на заедницата и барањата за заштита на основните права на поединецот. Во оваа смисла, Судот забележал дека временниот објект бил изграден врз земјиште во државна сопственост, кое друштвото жалител го закупило за период од пет години, а во условите на договорот за закуп била предвидена можност за предвремено раскинување на закупот во случај на реализација на урбанистичкиот план на таа локација и обврска за друштвото жалител да го отстрани поставениот објект, кој бил класифициран како објект од времен карактер. Притоа, неспорно е дека друштвото жалител го потпишало таквиот договор и било обврзано со условите од договорот.

Во такви околности, Судот сметал дека **за друштвото жалител не може да се тврди дека сноси индивидуално и прекумерно оптоварување како резултат на уривањето на објектот без надомест за тоа** (спореди: *Depalle v. France* [GC], no. 34044/02, § 91, ECHR

⁷¹⁰ Вториот став на член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата гласи: „Претходните одредби нема на ниту еден начин да влијаат на правото на државата да спроведува закони за кои смета дека се неопходни заради контрола на користењето на сопственоста, во согласност со општиот интерес или заради обезбедување на плаќањето на даноци или други придонеси или парични казни“.

2010 и *Mkhchyan*, цитиран погоре, §§ 74-76). **Секоја инвестиција во реновирањето на ресторанот била направена со целосна запознаеност на друштвото жалител дека таквиот објект бил од времен карактер и можел да биде отстранет според условите на договорот за закуп.** Од овие причини, Судот утврдил дека мешањето во правата на друштвото жалител според член 1 од Протоколот 1 било оправдано. Следствено, било констатирано дека оваа жалба е очигледно неоснована и мора да биде отфрлена во согласност со член 35, став 3 (а) и став 4 од Конвенцијата.

9. КАРАЦА И ВАСКОВ против СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА⁷¹¹

- Недопуштеност на жалбениот навод според член 6, став 1 од Конвенцијата (во однос на правото на пристап до суд) поради очигледна неоснованост (одлуката на Врховниот суд за отфрлање на ревизијата не претставува непропорционална пречка која ја нарушува суштината на правото на пристап до суд во конкретниот случај)
- Недопуштеност на жалбениот навод според член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата (во однос на враќање во сопственост на национализиран хотел) поради непочитување на рокот од шест⁷¹² месеци (ревизијата не претставува правен лек кој треба да се користи за целите на член 35, став 1 од Конвенцијата во околностите на случајот и не треба да се чека одлуката по ревизија за да се поднесе жалба до ЕСЧП)

Кратко резиме на случајот

Во 1948 година, од претходниците на жалителите бил конфискуван хотел. Хотелот бил пренесен на општествено претпријатие („претпријатието“). Во 1995 година, средствата на претпријатието, вклучувајќи го и хотелот, врз основа на неколку одлуки, биле предмет на приватизација, согласно Законот за трансформација на претпријатија со општествен капитал. Договорот за купопродажба од 1995 година, склучен помеѓу релевантната државна агенција и купувачот на претпријатието, вклучувал експертски извештај за проценка, со кој вредноста на хотелот била определена на износ од 1.323.000 германски марки.

На 24 април 1997 година, жалителите, застапувани од адвокат, започнале граѓанска постапка против претпријатието и државата, барајќи поништување на одлуките во врска со приватизацијата на имотот на претпријатието, во делот што се однесува на хотелот. Тие, исто така, побарале судот да го задржи (резервира) хотелот за постапка за денационализација и привремено да го пренесе во државна сопственост. Жалителите не ја специфицирале вредноста на спорот во изјавената тужба. На 11 декември 2001 година, Основниот суд, заседавајќи во совет од тројца судии, одлучил во корист на жалителите. Во пресудата било утврдено дека вредноста на спорот била неопределена. Во одговор на жалба, жалителите ја навеле вредноста на спорот во износ од 1.875.000 денари. На 13 февруари 2003 година, Апелациониот суд ја уважил жалбата на тужените и предметот го вратил на повторно одлучување. Во одлуката било наведено дека вредноста на спорот останала не-

⁷¹¹ *Karadža and Vaskov v. North Macedonia* (dec.), no. 79037/12, 23 April 2019.

⁷¹² Како што беше погоре споменато, со влегувањето во сила на Протоколот 15 кон Конвенцијата на 1 август 2021 година, рокот од шест месеци предвиден во член 35(1) од Конвенцијата беше намален на четири месеци. Притоа, општите принципи во судската практика на ЕСЧП во однос на функционирањето на поранешното правило на шест месеци остануваат валидни во однос на функционирањето на новиот временски рок од четири месеци. Конкретниот случај е разгледуван кога сè уште било во сила правилото на шест месеци.

определена. Во периодот помеѓу 2004 и 2008 година, Основниот суд одлучил во корист на жалителите во две прилики (секој пат заседавајќи во совет од тројца судии), носејќи пресуди кои подоцна биле укинати од Апелациониот суд. Во сите овие пресуди вредноста на спорот останала неопределена. Во одговорите на двете жалби, жалителите навеле вредност на спорот 1.875,000 денари.

На 5 февруари 2009 година, Основниот суд, заседавајќи во совет од тројца судии, повторно одлучил во корист на жалителите. Вредноста на спорот во пресудата останала неопределена. При утврдувањето на фактичката состојба, првостепениот суд се осврнал на извештајот за проценка во однос на хотелот. Судот одлучил дека хотелот треба да биде задржан и пренесен на надлежната државна агенција за целите на денационализација. Тужените ја обжалиле пресудата, а жалителите истакнале свои наводи во одговор на жалбата. Со пресуда од 4 ноември 2009 година, Апелациониот суд ја преиначил првостепената пресуда и го одбил тужбеното барање на жалителите. Вредноста на спорот останала неопределена во оваа пресуда. Апелациониот суд сметал дека првостепениот суд погрешно го применил релевантното домашно право и сметал дека имотните права на жалителите треба да се утврдат во постапка за денационализација. Полномошникот на жалителите примил примерок од таквата пресуда на 10 декември 2009 година.

Жалителите, преку нивниот полномошник, изјавиле ревизија во која вредноста на спорот била означена како „неопределена“. На 12 април 2012 година, Врховниот суд ја отфрлил ревизијата на жалителите како недозволена *ratione valoris*. Судот утврдил дека жалителите не ја означиле вредноста на спорот ниту во нивното тужбено барање, ниту пред почетокот на главната расправа. Врховниот суд се повикал на член 33, став 2 од Законот за парнична постапка и утврдил дека жалителите ја означиле вредноста на спорот само во нивниот одговор на жалба, што не претставува соодветна фаза од постапката.

Жалителите се жалеле до ЕСЧП дека биле лишени од правото на пристап до Врховниот суд, спротивно на условите од член 6, став 1 и член 13 од Конвенцијата, а во врска со отфрлањето на ревизијата. Судот, како господар на правната карактеризација што треба да се даде на фактите на случајот (види: *Radomilja and Others v. Croatia* [GC], no. 37685/10, § 124, 20 March 2018), сметал дека оваа жалба, која во суштина се однесува на правото на пристап до суд, треба да се разгледува според член 6, став 1 од Конвенцијата. Жалителите, исто така, се жалеле и на повреда на нивното право на сопственост според член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата.

Жалбениот навод според член 6, став 1 од Конвенцијата бил прогласен за недопуштен поради очигледна неоснованост, со оглед на тоа што одлуката на Врховниот суд за отфрлање на ревизијата во конкретниот случај не претставува непропорционална пречка која ја нарушува суштината на правото на пристап до суд во конкретниот случај, додека жалбениот навод според член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата бил прогласен за недопуштен бидејќи бил поднесен надвор до предвидениот рок од шест месеци.

Недопуштено на жалбениот навод според член 6, став 1 од Конвенцијата (во однос на правото на пристап до суд) заради очигледна неоснованост (одлуката на Врховниот суд за отфрлање на ревизијата не претставува непропорционална пречка која ја нарушува суштината на правото на пристап до суд во конкретниот случај)

a. Релевантни принципи

Општите принципи релевантни за конкретниот случај се истакнати во случајот: *Zubac v. Croatia* ([GC], no. 40160/12, §§ 76-99, 5 April 2018).

6. Образложение

Според Судот, одлуката на Врховниот суд за отфрлање на ревизијата како недозволена *ratione valoris* претставува мешање во правото на жалителите за пристап до суд. Следно што треба да се утврди е **дали, во светло на сите релевантни околности на случајот, постоел разумен однос на пропорционалност помеѓу легитимната цел кон која се тежнеело** (види: *Bulfracht Ltd v. Croatia*, no. 53261/08, § 34, 21 June 2011 и *Jovanović v. Serbia*, no. 32299/08, § 48, 2 October 2012) **и средствата употребени за нејзино постигнување.**

Во однос на предвидливоста на постапката што треба да се следи, Судот забележал дека неколку закони со кои се регулира парничната постапка се применувале и биле изменети во текот на постапката (имено, Законот за парнична постапка од: 1997, 1998 и 2005 година). Сепак, сите тие закони во суштина ги определувале истите услови за начинот на кој требало да се наведе вредноста на спорот. Така, според домашното право, од тужителот се барало да ја назначи вредноста на предметот на спорот во тужбата. Доколку вредноста на спорот е определена на нереално ниво, првостепениот суд имал можност да ја провери точноста најдоцна на подготвителното рочиште, или, доколку такво не било одржано, на главната расправа пред испитувањето на основаноста на случајот. Не било аргументирано дека Врховниот суд ги применувал овие процедурални барања на неконзистентен начин. Поради тоа, Судот заклучил дека **постапката што треба да се следи во однос на ревизијата е регулирана на кохерентен и конзистентен начин.**

Понатаму, Судот забележал дека **жалителите во текот на постапките биле застапувани од страна на адвокат**, кој требало да биде свесен за таквите процедурални услови и евентуални импликации врз правото на изјавување ревизија. Вредноста на хотелот кој бил предмет на граѓанската тужба на жалителите веќе била проценета во 1995 година. Нема ништо што би укажувало дека жалителите не биле запознаени со овој извештај кога тие ја поднеле граѓанската тужба во 1997 година или дека не можеле да се потпрат на тоа за да ја утврдат вредноста на спорот на ниво кое го сметале за соодветно.

Што се однесува до аргументите на жалителите дека релевантното домашно законодавство бара постапување од домашните судови по сопствена иницијатива со цел да се утврди вредноста на спорот, Судот утврдил дека таквата обврска не произлегува од релевантните одредби на домашното право во случаите кога тужителот не успеал да ја назначи вредноста на спорот во неговата, или нејзината тужба. Во овие околности, Судот не утврдил дека каков било наведен пропуст во овој поглед може единствено и јасно да им се припише на домашните судови како процедурална грешка (спореди и спротивстави: *Egić v. Croatia*, no. 32806/09, §§ 54-58, 5 June 2014). Дури и ако се претпостави дека е така, таквата грешка не треба да се смета како оправдување за грешката на жалителите во неуспехот да се определи вредноста на спорот (види: *Zubac*, цитиран погоре, § 119). **Жалителите пропуштиле да ја покажат потребната внимателност кога барале одредување на вредноста на спорот на начин што не е во согласност со барањата на домашното право.** Процедуралните грешки можеле да се избегнат од самиот почеток, а со оглед на тоа што тие главно и објективно им се припишуваат на жалителите, негативните последици од тие грешки почиваат на нив (*ibid.*, § 121).

Точно е дека првостепениот суд кој судел во предметот на жалителите заседавал во совет од тројца судии, формација која според домашното законодавство била резервирана за спорови со поголема вредност. Сепак, Судот не нашол дека само овој факт е доволен, во околностите на случајот, за жалителите да имаат разумно очекување дека нивната ревизија ќе биде дозволена според барањата за *ratione valoris*. Исто така, Судот ги отфрлил аргументите на жалителите дека нивната ревизија треба да се смета за дозволена од аспект на измените од 2010 година на Законот за парнична постапка (од 2005 година), со оглед на фактот што Апелациониот суд ја преиначил првостепената пресуда.⁷¹³ Не биле приложени примери од домашна практика за спротивното.

Конечно, имајќи предвид дека случајот на жалителите бил разгледан од две инстанции на националните судови кои имаат целосна јурисдикција во однос на предметното прашање и дека во случајот нема појава на никакво забележливо прашање во врска со недостаток на правичност, според Судот, не можело да се тврди дека одлуката на Врховниот суд претставува непропорционална пречка која ја нарушува суштината на правото на жалителите загарантирано со член 6, став 1 од Конвенцијата (види: *Zubac*, цитиран погоре, § 125). Следствено, Судот констатирал дека оваа жалба е очигледно неоснована и мора да биде отфрлена во согласност со членот 35, став 3 (а) и 4 од Конвенцијата.

Недопуштеност на жалбениот навод според член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата (во однос на враќање во сопственост на национализиран хотел) поради непочитување на рокот од шест месеци (ревизијата не претставува правен лек кој треба да се користи за целите на член 35, став 1 од Конвенцијата во околностите на случајот и не треба да се чека одлуката по ревизија за да се поднесе жалба до ЕСЧП)

a. Релевантни принципи

Жалителот има обврска да ги искористи само оние домашни правни средства за кои е извесно дека се достапни, ефективни и доволни (види: *Moreira Barbosa v. Portugal* (dec.), No. 65681/01, ECHR 2004-V) и не може да го продолжи строгото временско ограничување на рокот преку поднесување на несоодветни жалби до телата или институциите кои немаат надлежност да обезбедат ефективно правно средство во однос на истакнатите жалбени наводи во согласност со Конвенцијата (види: *Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal* [GC], no. 56080/13, § 132, 19 December 2017; *Fernie v. the United Kingdom* (dec.)), No. 14881/04, 5 January 2006).

б. Образложение

Судот забележал дека жалбата на жалителите според членот 1 од Протоколот 1 се однесува на граѓанска постапка, која завршила со конечна одлука во однос на основаноста, донесена од страна на Апелациониот суд на 4 ноември 2009 година, а од која примерок бил доставен до полномошникот на жалителите на 10 декември 2009 година. Понатаму, забележал дека жалителите поднеле ревизија, која на 12 април 2012 година била отфрлена како недозволена, од страна на Врховниот суд. Имајќи ги предвид горенаведените наоди,

⁷¹³ Член 87 од Законот за изменување и дополнување на Законот за парничната постапка, кој почнал да се применува од 9 септември 2011 година („Службен весник“ бр. 116/2010), предвидува дека ревизијата е дозволена доколку вредноста на спорот надминува 1.000.000 денари МКД, како и дека ревизија е секогаш дозволена во споровите каде второстепениот суд ја преиначил првостепената пресуда. Според преодните одредби (член 99), постапките кои се во тек во времето кога Законот за изменување почнал да се применува, истите ќе се завршат според претходниот закон. Постапките кои не започнале пред првостепениот суд пред 9 септември 2011 година ќе продолжат во согласност со Законот за парнична постапка од 2005 година изменет со Законот за изменување.

Судот сметал дека времето што изминало за постапката пред Врховниот суд не треба да се земе предвид при пресметување на рокот од шест месеци, бидејќи ревизијата не била правен лек кој мора да се користи за целите на член 35, став 1 од Конвенцијата во околностите на случајот, со оглед на тоа што овој вонреден правен лек бил без изгледи за успех во конкретниот случај (види: *Kocarova v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 37018/03, 13 November 2006 и *Rezgui v. France* (dec.), no. 49859/99, ECHR 2000-XI). Имајќи предвид дека жалбата била поднесена до Судот на 3 декември 2012 година, Судот констатирал дека жалителите не го испочитувале правилото од шест месеци, според членот 35 од Конвенцијата. Следствено, било констатирано дека овој жалбен навод е поднесен ненавремено и мора да биде отфрлен согласно член 35, став 1 и став 4 од Конвенцијата.

10. БАЈРАМОВСКИ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА⁷¹⁴

- Недопуштеност на жалбените наводи според член 6, став 1 од Конвенцијата (во однос на наводи за недостаток на непристрасност на Основниот суд) поради неисцрпување на домашните правни средства (жалбените наводи не се поднесени претходно до соодветниот домашен орган)
- Недопуштеност на жалбените наводи според член 6, став 1 од Конвенцијата (во однос на наводи за недостаток на непристрасност на Апелациониот суд) поради очигледна неоснованост (сомнежите на жалителот во однос на непристрасноста не може да се сметаат за објективно оправдани во околностите на случајот)

Кратко резиме на случајот

Во 2008 година, жалителот поднел граѓанска тужба против А. Л. и Х. Л. за признавање на правото на сопственост на имот пред Основен суд каде А. Л. бил назначен за судија. Претседавачкиот судија кој заседавал во случајот на жалителот го известил претседателот на Основниот суд дека судијата А. Л. бил странка во постапката и му рекол да побара од второстепениот суд случајот да се предаде на друг основен суд. На 23 мај 2008 година, претседателот на Основниот суд поднел такво барање до Апелациониот суд, кој, според членот 60 од Законот за парнична постапка, бил надлежен за назначување на друг суд од неговото подрачје да решава по предметот, доколку надлежниот суд не е способен да решава, поради изземање на судија. Апелациониот суд не утврдил основ за да назначи друг надлежен суд за предметот и по неколку дена го вратил предметот пред Основниот суд. На 3 декември 2008 година, Основниот суд го одбил барањето на жалителот врз основа на тоа што таткото на жалителот го купил имотот од трета странка чиј законски претходник истиот го стекнал незаконски и со измама. Жалителот поднел жалба против таа пресуда. Во жалбата не изразил загриженост за наводен недостаток на непристрасност од страна на Основниот суд. Адвокатот на жалителот побарал од Врховниот суд да назначи друг второстепен суд да решава по предметот според членот 61 од Законот за парнична постапка, со оглед на фактот што двајца судии од Основниот суд (поранешни колеги на судијата А. Л.) биле назначени за судии во Апелациониот суд кој требало да одлучува по жалбата на жалителот. На 5 март 2009 година, Врховниот суд го одбил барањето на жалителот, утврдувајќи дека причините кои ги навел жалителот биле „нерелевантни“ и дека не е загаранти-

⁷¹⁴ *Bajramovski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 14466/11, 26 June 2018.

рано префрлање на надлежноста на друг надлежен суд. На 6 јули 2010 година, судски совет во Апелациониот суд, во состав од тројца судии во кој не биле вклучени двајцата судии во однос на кои жалителот изразил загриженост за непристрасноста, ја одбил жалбата на жалителот и ја потврдил пресудата од Основниот суд. Жалителот изјавил ревизија против второстепената одлука до Врховниот суд, во која ги повторил наводите за непристрасност на пониските судови. Врховниот суд ја одбил ревизијата на жалителот и не се осврнал на неговите тврдења за наводниот недостаток на непристрасност на пониските судови.

Жалителот потоа поднел жалба до ЕСЧП, каде, меѓу другото, се жалел согласно член 6, став 1 од Конвенцијата, наведувајќи дека за неговиот случај не решавал непристрасен суд.

Жалбата е прогласена за недопуштена поради неискористување на домашните правни средства во однос на жалбените наводи според член 6, став 1 од Конвенцијата за недостаток на непристрасност на Основниот суд и очигледна неоснованост во однос на жалбените наводи според член 6, став 1 од Конвенцијата за недостаток на непристрасност на Апелациониот суд.

Недопуштеност на жалбените наводи според член 6, став 1 од Конвенцијата (во однос на наводите за недостаток на непристрасност на Основниот суд) поради неисцрпување на домашните правни средства (жалбените наводи не се поднесени претходно до соодветниот домашен орган)

а. Релевантни принципи

Релевантните принципи од Конвенцијата се резимирани во пресудата на Судот за случајот *Vučković and Others* (види: *Vučković and Others v. Serbia* (preliminary objection) [GC], no. 17153/11 and 29 others, §§ 69-77, 25 March 2014). Особено, „обврската да се исцрпат“ домашните правни лекови бара жалителот нормално да ги искористи правните лекови кои се достапни и доволни во однос на неговата или нејзината повреда на член од Конвенцијата. Постојењето на правните лекови од интерес мора да биде доволно сигурно не само во теорија, туку и во практика, во спротивно ќе недостасуваат нужната достапност и ефективност. Исто така, според членот 35, став 1 **се бара жалбените наводи кои се наменети за последователно поднесување во Стразбур да бидат поднесени [претходно] до соодветниот домашен орган, барем во суштина, и во согласност со формалните барања и временски рокови утврдени во домашното право** и, понатаму, да се искористат сите процедурални средства што би можеле да го спречат прекршувањето на Конвенцијата. Кога жалителот нема да постапи во согласност со овие барања, неговата или нејзината жалба, во принцип, треба да се прогласи за недопуштена поради неисцрпување на домашните правни средства (*ibid.*, §§71 и 72).

Владата која тврди дека постои неисцрпување на домашните правни средства има обврска да го увери Судот дека правниот лек [за кој тврди дека требало да се искористи] бил ефективен и бил достапен во теоријата и во практиката во релевантното време, односно дека бил достапен и можел да обезбеди обесштетување во однос на жалбените наводи на жалителот и нудел разумни изгледи за успех (*ibid.*, § 77). Меѓутоа, кога ќе се задоволи овој товар на докажување, истиот преминува на жалителот кој треба да покаже дека правниот лек предложен од Владата, всушност, бил исцрпен или од некоја причина бил несоодветен и неефективен во конкретните околности на случајот, или дека постоеле посебни околности кои го ослободувале од тоа барање (*ibid.*).

6. Образложение

Судот забележал дека жалителот поднел граѓанска тужба против А. Л. и Х. Л. за признавање на правото на сопственост на имот пред Основниот суд каде А. Л. бил назначен за судија. Притоа, **жалителот не покажал никаква загриженост за непристрасноста на судиите од Основниот суд** каде А. Л. бил назначен за судија, ниту во текот на постапката пред Основниот суд, ниту, пак, во неговата жалба (види: *Zahirović v. Croatia*, no. 58590/11, § 36, 25 April 2013 година; и обратно: *Mitrov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 45959/09, §§ 41-43, 2 June 2016). **Жалителот не докажал дека не бил свесен дека А. Л. бил судија во тој суд во тоа време** (види обратно: *Nikolov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 41195/02, 9 October 2006; *Pescador Valero v. Spain*, no. 62435/00, §§ 25-26, ECHR 2003-VII; и *Nicholas v. Cyprus*, no. 63246/10, § 36, 9 January 2018). Всушност, во неговото барање до Врховниот суд да назначи друг второстепен суд да решава по предметот, жалителот индиректно признал дека бил свесен дека А. Л. бил судија во Основниот суд. Судијата претседавач кој заседавал во случајот на жалителот го известил претседателот на првостепениот суд дека судијата А. Л. бил странка во постапката и побарал случајот да се предаде на друг суд. Претседателот на Основниот суд поднел такво барање до Апелациониот суд, кој, според членот 60 од Законот за парнична постапка, бил надлежен за назначување на друг суд од неговото подрачје да решава по предметот, доколку надлежниот суд не е способен да решава, поради изземање на судија. Владата изјавила дека Апелациониот суд со право го одбил тоа барање, бидејќи таа одредба се применувала во ситуации кога сите судии од еден суд бараат нивно изземање од даден случај, што не било случај со предметот на жалителот. Жалителот не презентирал никаков релевантен аргумент или пример за домашна судска практика за да го оспори ова тврдење.

Исто така, Судот забележал дека членот 61 од Законот за парнична постапка му обезбедува можност на жалителот, како странка во постапката, да побара од Врховниот суд да назначи друг надлежен суд за случајот. **Тој правен лек му бил директно достапен** (види, спротивно на тоа: *Mitrov*, цитиран погоре, § 42) **и со оглед на домашната практика која преовладувала во тоа време кога Основниот суд го разгледувал случајот на жалителот, му биле понудени разумни изгледи за успех**. Жалителот ниту навел некакви причини за да фрли сомнеж врз ефективността на правниот лек предвиден со членот 61 од Законот за парнична постапка, ниту, пак, понудил некакви причини за да го оправда тоа што не го искористил истиот. Оттука, не успеал да докаже дека правниот лек од некоја причина бил несоодветен и неефективен во дадените околности на случајот или дека постоеле посебни околности кои го ослободувале од овој услов (види: *Vučković and Others*, цитиран погоре, § 77).

Во овие околности, Судот сметал дека жалителот не успеал да ги исцрпи домашните правни средства во однос на неговата жалба под оваа точка и ја одбил жалбата во овој дел согласно член 35, став 1 и 4 од Конвенцијата за неисцрпување на домашните правни средства.

Недопуштеноста на жалбените наводи според член 6, став 1 од Конвенцијата (во однос на наводите за недостаток на непристрасност на Апелациониот суд) поради очигледна неоснованост (сомнежите на жалителот во однос на непристрасноста не може да се сметаат за објективно оправдани во околностите на случајот)

а. Релевантни принципи

Релевантните принципи од Конвенцијата се резимираани во пресудата донесена во однос на случајот *Morice* (види: *Morice v. France* [GC], no. 29369/10, §§ 73-78, 23 April 2015, with further references). Според Судот, по правило, **непристрасноста означува отсуство на предрасуди или пристрасност, и нејзиното постоење или непостоење може да биде тестирано на различни начини**. Според утврдената судска практика, постоењето на непристрасност во смисла на членот 6, став 1 мора да се утврди во согласност со **субјективниот тест**, каде што мора да се има предвид личното убедување и однесувањето на одреден судија, односно дали судијата имал какви било лични предрасуди или пристрасност во даден случај; и исто така, според **објективниот тест**, односно со утврдување дали самиот трибунал и, меѓу другите аспекти, неговиот состав, нуделе доволно гаранции за да се исклучи секако оправдано сомневање во однос на неговата непристрасност.

б. Образложение

Од субјективниот тест, Судот забележал дека мора да се претпостави постоење на лична непристрасност на еден судија додека не се докаже спротивното (види: *Kyprianou v. Cyprus* [GC], no. 73797/01, § 119, ECHR 2005-XIII и *Micallef v. Malta* [GC], no. 17056/06, § 94, ECHR 2009). Во конкретниот случај Судот сметал дека **жалителот не приложил никакви докази за личната пристрасност на тричлениот судски совет на Апелациониот суд**. Според тоа, сметал дека случајот мора да се истражи од аспект на објективниот тест за непристрасност. Поточно, Судот мора да се осврне на прашањето дали сомнежите на жалителот кои потекнуваат од специфичните околности може да се сметаат за објективно оправдани во околностите на случајот.

Судот забележал дека жалителот не се спротивставил на тврдењето на Владата дека ниту еден од двајцата судии кои биле поранешни колеги на А. Л. не биле во состав на тричлениот судски совет кој решавал по неговата жалба. Со оглед на ова и имајќи ја предвид изолираноста на каква било поврзаност помеѓу тричлениот совет и тужениот во текот на постапката, односно судијата А. Л., Судот сметал дека **стравовите на жалителот за непристрасноста на Апелациониот суд не биле објективно оправдани во конкретниот случај**.

Од овие причини, Судот сметал дека овој жалбен навод е очигледно неоснован и мора да биде отфрлен во согласност со членот 35, став 3 (а) и став 4 од Конвенцијата.

11. ФЕРАТИ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА⁷¹⁵

→ Недопуштеност на жалбата поради непочитување на рокот од шест⁷¹⁶ месеци (кога жалителот го застапува адвокат, рокот од шест месеци почнува да тече од датумот на кој адвокатот на жалителот станал свесен за конечната одлука)

⁷¹⁵ *Ferati v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 21891/13, 12 June 2018.

⁷¹⁶ Како што веќе претходно беше споменато, со влегувањето во сила на Протоколот 15 кон Конвенцијата на 1 август 2021 година, рокот од шест месеци предвиден во член 35(1) од Конвенцијата беше намален на четири месеци. Притоа, општите принципи во судската практика на ЕСЧП во однос на функционирањето на поранешното правило на шест месеци остануваат валидни и во однос на функционирањето на новиот временски рок од четири месеци. Конкретниот случај е разгледуван кога сè уште било во сила правилото на шест месеци.

Кратко резиме на случајот

Жалителот бил сточар чија стока била заклана од страна на државните власти поради шап и лигавка, по што повел граѓанска постапка за надомест на штета пред надлежните домашни судови. Конечната одлука била донесена од страна на Врховниот суд на 12 април 2012 година, со која Врховниот суд ги преиначил пресудите на пониските судови и во целост го одбил барањето на жалителот. Незадоволен од исходот, жалителот се жалел до ЕСЧП дека неговите права загарантирани со член 6 од Конвенцијата и член 1 од Протоколот 1 кон Конвенцијата биле повредени во постапката за надомест на штета пред домашните судови. Според доставница, конечната одлука донесена од страна на Врховниот суд во постапката пред домашните судови му била доставена на Н. Т., адвокат кој го застапувал жалителот во постапката, на 29 мај 2012 година. Владата тврдела дека жалителот, исто така, бил застапуван од втор адвокат, А. А. Според доставница поднесена како доказ, А. А. ја примил пресудата на 28 мај 2012 година. Жалителот изјавил дека оваа пресуда му била доставена на крајот од ноември 2012 година. Како поткрепа не биле поднесени никакви докази. Застапникот на жалителот пред ЕСЧП извршил увид во предметот на 27 февруари 2013 година, а жалбата до Судот во Стразбур била поднесена на 22 март 2013 година. Жалителот не го повлекол полномошното од ниту еден од застапниците.

Жалбата е прогласена за недопуштена поради непочитување на рокот од шест месеци.

Недопуштеност на жалбата поради непочитување на рокот од шест месеци (кога жалителот го застапува адвокат, рокот од шест месеци почнува да тече од датумот на кој адвокатот на жалителот станал свесен за конечната одлука)

а. Релевантни принципи

Шестмесечниот период за поднесување на жалба до Судот **почнува да истекува од датумот на кој е доставена конечната одлука** (види, на пример: *Jovanoski v. the Republic of Macedonia*, no. 31731/03, § 19, 7 January 2010). Во ситуација кога жалителот го застапува адвокат, шестмесечниот период **почнува да истекува од датумот на кој адвокатот на жалителот станал свесен за конечната одлука** во процесот на исцрпување на домашните правни средства, без оглед на фактот што жалителот станал свесен за истата подоцна (види: *Çelik v. Turkey* (dec.), no. 52991/99, ECHR 2004-X, with further references).

б. Образложение

Судот забележал дека, во оспорената постапка, жалителот бил застапуван од Н. Т. и А. А., двајца адвокати кои самиот ги избрал. Жалителот не приложил никаков доказ дека тие повеќе не го застапувале додека постапката била во тек пред Врховниот суд. Според тоа, шестмесечниот период во однос на жалителот почнал да истекува од 29 мај 2012 година, денот по датумот на кој пресудата од Врховниот суд му била доставена на А. А., што било поткрепено со доставницата. Жалителот ја поднел својата жалба пред Судот на 22 март 2013 година, што е повеќе од шест месеци подоцна. Фактот дека самиот жалител можеби дознал за пресудата на Врховниот суд во ноември 2012 година, не е релевантен.

Од овие причини, Судот сметал дека жалбата била поднесена надвор од предвидениот рок и мора да се отфрли во согласност со член 35, став 1 и 4 од Конвенцијата.

12. БЕКТАШИСКА ЗАЕДНИЦА И ДРУГИ ПРОТИВ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА⁷¹⁷

- Недопуштеност на жалбата (во однос на првиот и вториот жалител) како неспоива *ratione personae* поради недостиг на статус на жртва
- Допуштеност на жалбените наводи според член 9 и член 11 од Конвенцијата (во однос на постапката за признавање на верското здружение), со оглед на тоа што се исцрпени домашните правни средства (барањето за заштита на слободите и правата пред Уставниот суд не претставува достапно и ефективно правно средство кое треба да се искористи во околностите на случајот)
- Недопуштеност на жалбениот навод според член 6 од Конвенцијата (во однос на неодржувањето на јавна расправа) како очигледно неоснован (не е неопходно одржување на усна расправа во конкретниот случај)

Кратко резиме на случајот

Во овој случај Судот споил три жалби поднесени од страна на Бекташиската заедница („здружението жалител“), верско здружение кое не е признаено на национално ниво, г. Е. Б. („првиот жалител“) и г. А. С. („вториот жалител“). Првиот жалител е верски проповеденик и член на здружението жалител, а воедно е носител на највисоката позиција во хиерархијата на заедницата. Вториот жалител е член и претставник на здружението жалител.

Настаните во врска со постапките за признавање на правниот субјективитет на здружението жалител пред домашните органи се одвивале во период од 1997-2012 година.

На 31 јули 1997 година, во сила влегол Законот за верските заедници и религиозните групи, кој го заменил Законот за правната положба на верските заедници од 1977 година и предвидел дека Комисијата за односи со верските заедници и религиозните групи ќе биде одговорна за прашањата, кои дотогаш биле во надлежност на Министерството за внатрешни работи. Комисијата потоа побарала од здружението жалител да поднесе копија од пријавата за упис во регистарот на Министерството и потврда за постојано пријавување, за да може да ги пренесе во својот регистар верските заедници и религиозните групи кои бие пријавени во Министерството за внатрешни работи. Откако здружението жалител доставило документација до Комисијата, на 23 јуни 2000 година Комисијата издала потврда, која сведочела дека на 13 јуни 2000 година здружението жалител поднело пријава во согласност со Законот за верските заедници и религиозните групи од 1997 година и каде било наведено дека: „...бидејќи се исполнети законските услови, Бекташиската заедница на Република Македонија е пријавена.“ Исто така, меѓу другото, со писмо од 13 јуни 2002 година испратено до судечкиот суд во врска со друга постапка, Комисијата потврдила дека „Бекташиската заедница на Република Македонија [била] регистрирана...“.

На 28 септември 2007 година, во сила влегол Законот за правната положба на: црква, верска заедница и религиозна група, кој го определил Основниот суд во Скопје („регистрациониот суд“) да биде надлежен за водење на Единствениот судски регистар на: црквите, верските заедници и религиозните групи. Законот, исто така, предвидел дека Комисијата

⁷¹⁷ *Bektashi Community and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, nos. 48044/10 and 2 others, 12 April 2018.

ќе ги пренесе податоците за сите религиозни и верски правни субјекти запишани во нејзиниот регистар во судскиот регистар. Сите религиозни организации регистрирани од страна на Комисијата до 1998 година можеле да го задржат постојниот правен субјективитет и статус. Комисијата го известила здружението жалител дека таа била надлежна да ги пренесе во судскиот регистар само податоците за постојните религиозни и верски правни субјекти регистрирани до 1998 година, а имајќи предвид дека била известена за здружението жалител дури во 2000 година, тоа требало да поднесе барање за пререгистрација во Единствениот судски регистар во согласност со Законот за правната положба на: црква, верска заедница и религиозна група од 2007 година.

На 4 јуни 2009 година, здружението жалител побарало регистрациониот суд да му го признае континуираниот правен субјективитет и да го запише во судскиот регистар. На 2 октомври 2009 година, регистрациониот суд го одбил барањето на здружението жалител. Меѓу другото, судот констатирал дека здружението жалител никогаш не било регистрирано од страна на Комисијата, било пред 1998 година, како што предвидувал член 35, став 2 од Законот од 2007 година, било до влегувањето во сила на Законот од 2007 година. Здружението жалител било само пријавено кај Комисијата во 2000 година. Последователно, Комисијата не била должна, согласно член 35, став 1 од Законот од 2007 година, да ги пренесе податоците запишани во нејзиниот регистар во регистрациониот суд. Ваквото барање се однесувало само на регистрираните религиозни организации, но не и на субјектите кои биле само пријавени во Комисијата. Судот заклучил дека здружението жалител никогаш не се стекнало со правен статус кој барал да му биде признаен во барањето. На 18 февруари 2010 година, Апелациониот суд ја одбил жалбата од здружението жалител и ја потврдил утврдената фактичка состојба и образложението на регистрациониот суд.

На 22 ноември 2010 година, здружението жалител поднело барање за регистрација во судскиот регистар на „Бекташиската верска заедница на Република Македонија“. На 20 декември 2010 година, судот одбил да го регистрира здружението жалител. Апелациониот суд, пред кој здружението жалител побарало одржување на усна расправа, по жалба ја укинал споменатата првостепена одлука на нејавна седница на 14 април 2011 година и ја вратил на повторно одлучување, по што регистрациониот суд повторно го одбил барањето за регистрација со одлука од 27 мај 2011 година. Конечната одлука која била донесена во рамките на оваа постапка за [нова] регистрација е одлуката на Апелациониот суд од 17 ноември 2011 година. Притоа, здружението жалител повторно неуспешно побарало одржување на усна расправа пред Апелациониот суд. Имено, на нејавна седница одржана на 17 ноември 2011 година, Апелациониот суд ја одбил жалбата на здружението жалител и ја потврдил првостепената одлука од 27 мај 2011 година, со која регистрациониот суд повторно одбил да го регистрира здружението жалител, затоа што предложеното име го содржело поимот „Бекташиска“, а истиот назив бил содржан во името на регистриран верски субјект, односно во називот на „Ехлибејтската бекташиска религиозна група на Македонија“, регистрирана во судскиот регистар на 10 септември 2010 година. Во оваа смисла, првостепениот суд констатирал дека „постојниот закон не овозможувал регистрирање на нов верски субјект со име кое веќе било внесено во регистарот за друг регистриран верски субјект“. Покрај тоа, неговите извори на учење не биле различни од изворите на учење на Исламската верска заедница, која постоела со векови и која била регистрирана во судскиот регистар на 14 ноември 2008 година. Апелациониот суд зазел став дека иако предложеното име на здружението жалител не било во целост идентично со името на „Ехлибејтската бекташиска религиозна група на Македонија“, тоа сепак го содржело поимот „Бекташиска“, што било „одлучувачко и претставувало синоним за верски субјект“. По-

следователно, регистрацијата на здружението жалител би можела да создаде конфузија помеѓу верниците.

Понатаму, на 20 февруари 2012 година, здружението жалител и вториот жалител (и две други физички лица) поднеле барање за заштита на слободите и правата пред Уставниот суд со наводи дека биле дискриминирани спротивно на член 110, алинеја 3 од Уставот. Тие ја прикажале генезата на настани и ги повториле наводите содржани во жалбата против судската одлука од 27 мај 2011 година. Имено, тие се жалеле дека употребата на поимот „Бекташиска“ не може да биде ексклузивитет (исто како и употребата на поимот „христијанска“ и „исламска“). Покрај тоа, регистрацијата на „Ехлибејтската бекташиска религиозна група на Македонија“ имплицирала дека домашните институции прифатиле дека изворите на учење на оваа религиозна група биле идентични со изворите на учење на Исламската верска заедница. Тие побарале Уставниот суд да одржи јавна расправа во согласност со член 55 од Деловникот на Уставниот суд. На расправата одржана на 20 ноември 2012 година, во отсуство на странките во постапката, Уставниот суд го одбил барањето за заштита на слободите и правата. Уставниот суд оценил дека со одбивањето на регистрацијата на Бектешиската верска заедница не е повредена слободата на вероисповест на [жалителите], ниту, пак, е сторена дискриминација спрема нив по верска основа.“

Жалителите потоа се жалеле пред ЕСЧП дека домашните судови одбиле да му дозволат на здружението жалител да го задржи статусот на верска организација и да ја дозволат неговата пререгистрација, како и дека последователно одбиле нова регистрација. Тие, исто така, се жалеле дека во спорната постапка не била одржана усна расправа. Во оваа смисла, тие се жалеле на наводни повреди на членовите: 6, 9, 11 и 14 од Конвенцијата.

ЕСЧП сметал дека жалбените наводи на жалителите треба да се разгледуваат од аспект на членот 11 од Конвенцијата читан во светло на член 9 од Конвенцијата, бидејќи централното прашање е одбивањето државата да го признае здружението жалител како религиозен (правен) субјект и неговата неможност за соодветно колективно делување во религиозната сфера (види: *„Orthodox Ohrid Archdiocese, Greek-Orthodox Ohrid Archdiocese of the Peć Patriarchy“ v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 3532/07, § 61, 16 November 2017, and the references cited therein – „Случајот ООА“).

Според Судот, жалбените наводи на жалителите, всушност, се засновале на две засебни одлуки со кои националните органи одбиле да го признаат правниот субјективитет на здружението жалител: од една страна, одбивањето на органите за пререгистрација на здружението согласно преодните одредби од Законот за правната положба на: црква, верска заедница и религиозна група од 2007 година, со цел признавање и обезбедување на континуитетот на правниот статус на здружението жалител (**постапка за признавање**), и од друга страна, нивното последователно одбивање за нова регистрација согласно општите правила (член 12) од Законот за правната положба на: црква, верска заедница и религиозна група од 2007 година (**постапка за регистрација**). ЕСЧП ги разгледал двете одлуки заедно, имајќи предвид дека тие се тесно поврзани (постапката за [нова] регистрација била последица од исходот на постапката за признавање).

Судот за допуштени ги прогласил наводите на здружението жалител во однос на членовите: 9, 11 и 14 од Конвенцијата, а остатокот од жалбените наводи ги прогласил за недопуштени.

Имено, Судот ја прогласил жалбата за недопуштена (во однос на првиот и вториот жалител) како неспоива *ratione personae* поради недостиг на статус на жртва. За недопуштен бил прогласен и жалбениот навод според член 6 од Конвенцијата (во однос на неодржувањето на јавна расправа) како очигледно недопуштен, со оглед на тоа што во конкретниот случај не било неопходно одржување на усна расправа.

Жалбениот навод според член 9 и член 11 од Конвенцијата (во однос на постапката за признавање) е прогласен за допуштен, откако бил одбиен приговорот на Владата за недопуштеноста на жалбениот навод поради неисцрпување на домашните правни средства, конкретно барањето за заштита на слободите и правата пред Уставниот суд, со оглед на тоа што не претставува достапно и ефективно правно средство во околностите на случајот.

Во овој случај, Судот констатирал повреда на член 11 во светло на член 9 од Конвенцијата во однос на здружението жалител. Сметал дека нема потреба да се испитува жалбата на здружението жалител согласно член 14 од Конвенцијата.

Недопуштеноста на жалбата (во однос на првиот и вториот жалител) како неспоива *ratione personae* поради недостиг на статус на жртва

а. Релевантни принципи

Судот може да прима жалби **само од лица кои се сметаат за жртви на повреда на правата предвидени во Конвенцијата**. Во спротивно, жалбата ќе биде прогласена за недопуштена како неспоива *ratione personae* со одредбите на Конвенцијата.

б. Образложение

Судот забележал дека здружението жалител било единствената странка во постапката за признавање и регистрација. Националните органи, вклучително и Уставниот суд, прифатиле дека тоа ја има потребната активна легитимација. Само во постапката по барањето за заштита на слободите и правата пред Уставниот суд, вториот жалител се жалел во сопствено име. Во отсуство на каква било индикација дека здружението жалител нема легитимација да поднесе жалба пред Судот, тој сметал дека **индивидуалните жалители не можеле да тврдат дека самите се жртви на повредата која произлегува од одбивањето на домашните органи за пререгистрација**, што имало ефект само во однос на здружението жалител (види: *Jehovah's Witnesses of Moscow v. Russia*, бр. 302/02, § 168, 10 June 2010 и *Church of Scientology Moscow and others v. Russia* (dec.), бр. 18147/02, 28 October 2004). **Сличен бил ставот и во однос на постапката за регистрација**. Имајќи го предвид фактот дека основното прашање пред Судот е одбивањето на домашните органи да го признаат здружението жалител како религиозен (правен) субјект и како последица на тоа наводната повреда на правата од членовите: 9, 11 и 14 од Конвенцијата, **интересот на индивидуалните жалители би бил, во секој случај, доволно обезбеден со одлука во случајот во врска со здружението жалител**. Од овие причини, жалбата, во делот во кој се однесува на првиот и вториот жалител, е неспоива *ratione personae* со одредбите на Конвенцијата во смисла на член 35, став 3 (а) и е отфрлена во согласност со член 35, став 4.

Допуштеност на жалбените наводи според член 9 и член 11 од Конвенцијата (во однос на постапката за признавање на верското здружение), со оглед на тоа што се исцрпени домашните правни средства (барањето за заштита на слободите и правата пред Уставниот суд не претставува достапно и ефективно правно средство кое треба да се искористи во околностите на случајот)

а. Релевантни принципи

Релевантните принципи на Конвенцијата се сумирани во пресудата на Судот во случајот *Vučković and Others v. Serbia* (preliminary objection) [GC], бр. 17153/11 и 29 others, §§ 69-77, 25 March 2014). Особено, „обврската за исцрпување“ бара од жалителот нормално да ги искористи **правните средства кои се достапни и доволни во однос на неговите жалбени наводи согласно Конвенцијата**. Постоенето на предметните правни средства мора да е доволно сигурно не само во теорија, туку и во практика, во спротивно тие ќе ја немаат потребната достапност и ефективност. **Неопходно е Владата која тврди дека има неискористување на домашни правни лекови да го увери Судот дека станува збор за ефективен правен лек, достапен како во теорија, така и во практика во релевантно време**. Кога ваквиот товар на докажување ќе биде задоволен, товарот преоѓа на жалителот кој треба да докаже дека правниот лек кој го сугерира Владата во суштина бил искористен, или поради некоја причина бил неадекватен и неефективен во конкретните околности на случајот, или дека постоеле посебни околности кои го ослободувале од таквата обврска (ibid., §§ 71 и 77).

б. Образложение

Судот ги одбил приговорите на Владата дека жалителите не ги искористиле домашните правни лекови во делот којшто се однесува на постапката на признавање на здружението, поради тоа што не поднеле барање за заштита на слободите и правата пред Уставниот суд. Судот констатирал дека суштината на наводите на здружението жалител во однос на постапката за признавање е дека домашните судови пропуштиле да го признаат, по влегувањето во сила на Законот за правната положба на: црква, верска заедница и религиозна група од 2007 година, неговиот статус на верски субјект што го уживало согласно законодавството кое претходно било во сила. Оттука, основната повреда е дека од овие причини тоа не можело да го зачува таквиот статус заради колективно делување во сферата на религиозниот живот. Согласно претходно наведеното, Судот испитал дали барањето за заштита на слободите и правата пред Уставниот суд би било ефективно правно средство кое здружението жалител требало да го искористи во однос на примената на правните одредби, кои спречуваат верско здружение да го задржи таквиот статус, освен во случај доколку било регистрирано најмалку десет години пред влегувањето во сила на Законот за правната положба на: црква, верска заедница и религиозна група од 2007 година.

Во случајот ООА, Судот изразил загриженост во однос на тоа **дали „било кој друг (освен политичкиот) аспект на слободата на здружување, вклучително и верскиот аспект, биле во надлежност на Уставниот суд“** (види: „*Orthodox Ohrid Archdiocese (Greek-Orthodox Ohrid Archdiocese of the Peć Patriarchy)*“ v. *the former Yugoslav Republic of Macedonia*, цитиран погоре, § 71). Исто така, забележал практика на Уставниот суд во периодот од 2009 до 2010, во времето кога била завршена постапката за признавање, на одбивање на надлежност да одлучува по барања поднесени од здруженија или организации преку кои индивидуалните членови дејствувале колективно во област од заеднички интерес (ibid., § 70). Слично, Уставниот суд одбил барања за заштита на слободите и правата, поднесени од поединци

во нивно име и во име на нерегистрирани верски здруженија со кои биле поврзани. При тоа, тој навел дека „нема надлежност да одлучува за правата и интересите на граѓаните во конкретни случаи пред управните и судските органи...“; дека „[тој] не може да одлучува за барањата за заштита на човековите права и слободи во врска со конкретни правосилни одлуки на надлежните органи“; и дека „[оценката на] примената на законот од страна на регистрациониот суд ... е надвор од неговата надлежност“ (види: *ibid.*, §§ 20, 21, 36 и 55). Конечно, Судот забележал дека сите овие предмети се однесувале на постапки за регистрација во кои надлежните органи одбиле да *регистриаат* новоформирани верски здруженија. Покрај тоа, **Владата не презентирала ниту еден пример на домашна судска практика во поддршка на нејзиното становиште дека барањето за заштита на слободите и правата пред Уставниот суд било достапно и ефективно правно средство во конкретниот случај.** Следствено, Судот го отфрлил приговорот на Владата за неискористување на правен лек.

Недопуштеност на жалбениот навод според член 6 од Конвенцијата (во однос на неодржувањето на јавна расправа) како очигледно неоснован (не е неопходно одржување на усна расправа во конкретниот случај)

а. Релевантни принципи

Во принцип, граѓанскиот аспект на член 6 се применува на постапките во врска со регистрацијата на здруженија со кои тие добиваат правен субјективитет. До овој степен, член 6 се применува во најмала рака на постапката за регистрација во однос на која жалителите се жалат (види: *Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others*, no. 40825/98, 31 July 2008, §§ 107 и 108). **Правото на „јавна расправа“ од членот 6, став 1 задолжително имплицира право на „усна расправа“.** Според тоа, освен во случај на постоење на исклучителни околности кои го оправдуваат отсуството на расправа, правото на јавна расправа од членот 6, став 1 имплицира право на усна расправа **најмалку пред една инстанца. Отсуството на расправа доаѓа предвид само во случај доколку странката во постапката недвосмислено се откаже од таквото право и доколку не постојат прашања од јавен интерес кои ја прават расправата неопходна.** Откажувањето може да се направи експлицитно или премолчено, во вториот случај на пример со воздржување од поднесување или одржување на барање за расправа (види: *Juričić v. Croatia*, no. 58222/09, § 87, 26 July 2011).

На пример, **расправа не мора да биде неопходна кога случајот не покренува фактички или правни прашања кои не можат да бидат соодветно решени врз основа на списите во предметот и писмените поднесоци на странките** (види: *Meimanis v. Latvia*, no. 70597/11, § 49, 21 July 2015, и *Keskinen and Veljekset Keskinen Oy v. Finland*, no. 34721/09, §§ 31 и 33, 5 June 2012). Во врска со ова, треба да се потенцира дека **членот 6 од Конвенцијата не го гарантира правото на лично присуство пред граѓанскиот суд, туку го гарантира повеќе општото право секому, да го презентира ефективно својот случај пред суд** (види: *Margaretić v. Croatia*, no. 16115/13, § 127, 5 June 2014).

б. Образложение

Дури и под претпоставка дека членот 6 е применлив на **постапката за признавање на правниот континуитет**, Судот констатирал дека во таа постапка, **здружението жалител не побарало одржување на усна расправа, ниту пред регистрациониот суд, ниту**

пред Апелациониот суд. Оттука, Судот заклучил дека тоа недвосмислено значи дека здружението недвосмислено се одрекло од правото на расправа во таа постапка. Во однос на **постапката за регистрација, здружението жалител не побарало одржување на усна расправа пред регистрациониот суд** и покрај тоа што судот одлучувал по предметот во два наврата. Во постапките кои следеле, **барањата на здружението жалител за одржување на усна расправа пред Апелациониот суд и Уставниот суд, биле безуспешни, па Судот од овие причини сметал дека треба да испита** и оцени дали постоеле исклучителни околности кои го оправдуваат отсуството на усна расправа.

Во врска со ова, Судот најпрво потенцирал дека спорното мешање [во слободата на здружување согласно член 11, а во светло на слободата на вероисповест согласно член 9 од Конвенцијата] не го поминало „тестот на неопходност“ поради неуспехот на домашните судови да дадат релевантни и доволни причини за нивните одлуки. Судот го прифатил аргументот на Владата дека **таквиот пропуст се однесувал исклучиво на правни прашања, односно на примена на правото на фактите на случајот кои биле неспорни помеѓу страните во постапката. Покрај тоа, ништо не сугерирало дека постоела каква било потреба која би барала здружението жалител да објаснува какво било лично искуство на расправа** (види, спротивно: *Selmani and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 67259/14, § 41, 9 February 2017), па Судот сметал дека засегнатите правни прашања не барале одржување на усна расправа и дека писмената постапка, која била применета во конкретниот случај, му обезбедила на здружението жалител можност ефективно да ги изнесе своите аргументи. Оттука, Судот заклучил дека не било неопходно одржување на усна расправа во конкретниот случај. Во овие околности, Судот го прогласил овој жалбен навод за очигледно неоснован и го отфрлил во согласност со член 35, став 3 (а) и 4 од Конвенцијата.

13. ЈОВАНОВСКА И ДРУГИ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА⁷¹⁸

→ Недопуштеност на жалбениот навод според член 6, став 1 од Конвенцијата (во однос на долго траење на постапката) заради непостоење на значителна штета

Кратко резиме на случајот

Во овој случај Судот споил две жалби чиј предмет е прекумерната должина на оспорената постапка, имајќи ја предвид нивната слична фактичка и правна основа.

Жалителите (вкупно 553), поранешни вработени во друштво кое било во стечај, заедно со други поранешни вработени во друштвото во стечај, презеле дел од побарувањето на друштвото Б. во однос на друштвото Н., што изнесувало 1.466.143 македонски денари (приближно 24.000 евра). Оваа сума вклучувала: заостанати плати, неплатени социјални придонеси и судски трошоци. Жалителите ја продолжиле започнатата граѓанска постапка за долг на друштвото Б. против друштвото Н. Вкупната бројка на поранешните вработени во друштвото кое било во стечај („барателите“), вклучувајќи ги и жалителите, била 739. Секој индивидуално побарувал сума од 1.960 денари (приближно 32 евра), од кои 1.080 денари (приближно 18 евра) претставувале заостанати плати. По три повторувања, Основниот суд ја запрел постапката, бидејќи друштвото Н. престанало да постои, а Апелациониот суд ја потврдил оваа одлука. Барателите поднеле барање за заштита на право-

⁷¹⁸ *Jovanovska and Others v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 14001/13 and 22883/14, 14 November 2017.

то на судење во разумен рок до Врховниот суд. Врховниот суд го прифатил барањето на барателите кои се жалеле на должината на постапката и им досудил определен износ во однос на нематеријална штета.

Жалителите потоа се жалеле до ЕСЧП според членот 6, став 1 од Конвенцијата за претдолгото траење на постапката и тврделе дека доделените износи од страна на Врховниот суд се премногу ниски.

Жалбите се прогласени за недопуштени поради непостоење на значителна штета.

Недопуштеност на жалбениот навод според член 6, став 1 од Конвенцијата (во однос на долго траење на постапката) поради непостоење на значителна штета

а. Релевантни принципи

Критериумот „значителна штета“ се применува кога, **независно од можна повреда на правото од чисто правна гледна точка, степенот на штетата не гарантира разгледување од меѓународен суд** (види: *Adrian Mihai Ionescu v. Romania* (dec.), no. 36659/04, 1 June 2010; *Korolev v. Russia* (dec.), no. 25551/05, 1 July 2010; и *Gaftoniuc v. Romania* (dec.), no. 30934/05, 22 February 2011). Степенот на штетата мора да биде проценет во смисла на финансиското влијание на спорното прашање и важноста на случајот за жалителот (види: *Burov v. Moldova* (dec.), no. 38875/03, § 25, 14 June 2011).

Гаранцијата предвидена со членот 35, став 3(б) бара Судот секако да го испита случајот доколку тоа е потребно заради почитувањето на човековите права. Ова ќе се применува кога случајот покренува **прашања од општ карактер што влијаат врз почитувањето на Конвенцијата**, на пример, дали постои потреба да се разјасни обврската на тужената држава според Конвенцијата или да се поттикне тужената држава да го реши структурниот недостаток (види: *Zwinkels v. the Netherlands* (dec.), no. 16593/10, § 28, 9 October 2012).⁷¹⁹

б. Образложение

Според Судот, имајќи предвид дека случајот се однесува на граѓанска постапка во која 739 баратели, вклучувајќи ги и жалителите, барале исплата на долг во вкупен износ од 1.466.143 денари, произлегува дека вредноста на спорот за секој барател индивидуално изнесувала 1.980 денари (приближно 32 евра). Во овие околности, Судот сметал дека сумата која секој жалител ја побарувал **не би имала значително влијание на нивниот приватен живот, без оглед на финансиската состојба на жалителите во тоа време** (види: *Burov*, цитиран погоре, § 27 и *Spasić v. Serbia* (dec.), no. 21477/13, 3 February 2015).

Разгледувајќи го прашањето дали испитувањето на случајот е потребно заради почитувањето на човековите права, Судот забележал дека **проблемот со прекумерната должина на постапката во тужената држава се разгледувал во повеќе наврати во неговите пресуди** (види: *Dumanovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 13898/02, 8 December 2005; *Nankov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 26541/02, 29 November

⁷¹⁹ Како што беше погоре споменато, до влегувањето во сила на Протокол 15 кон ЕКЧП на 1 август 2021 година, членот 35 став 3(б) предвидуваше уште една заштитна одредба, покрај одредбата дека Судот не може да ја прогласи за недопуштена жалбата кога жалителот не претрпел значителна штета, во случај кога почитувањето на човековите права како што се дефинирани во Конвенцијата или нејзините протоколи, бара разгледување на жалбата според основаноста. Имено, членот 35 став 3(б), исто така, предвидуваше дека една жалба не може да биде отфрлена по основ на „непостоење на значителна штета“, доколку случајот не бил соодветно разгледан од страна на домашниот суд. Оваа заштитна одредба е укината со влегувањето во сила на Протоколот 15 кон ЕКЧП на 1 август 2021 година.

2007; *Savov and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 12582/03, 25 September 2008; и *Rizova v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 41228/02, 6 July 2006). Според тоа, Судот утврдил дека **испитувањето на конкретните жалби во поглед на основаноста нема да донесе нов елемент во постоечката судска практика на Судот**. Следствено, Судот заклучил дека почитувањето на човековите права како што е дефинирано во Конвенцијата и нејзините протоколи не бара мериторно испитување на жалбите.

Со оглед на тоа што Протоколот 15 кон Конвенцијата сè уште не бил во сила во времето кога бил разгледуван конкретниот случај, Судот, исто така, го разгледал и прашањето дали предметот бил соодветно разгледан од страна на домашниот суд⁷²⁰ и заклучил дека конкретните жалби биле соодветно разгледани од домашен суд, во согласност со значењето на членот 35, став 3 (б) од Конвенцијата.

Во овие околности, со оглед на тоа што биле исполнети условите на критериумот за значителноста на штетата, Судот ги прогласил жалбите за недопуштени според членот 35, став 3 (б) и 4 од Конвенцијата.

14. ЗИБЕРИ И ДРУГИ ПРОТИВ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА⁷²¹

→ Недопуштено на жалбениот навод според член 6, став 1 од Конвенцијата (во однос на наводи за недостаток на непристрасност на вештаците) поради очигледна неоснованост (не е прекршен принципот „еднаквост на оружјето“).

Кратка содржина

Случајот започнал со поднесување на шест одделни жалби, од страна на шест жалители, кои Судот одлучил да ги спои, со оглед на тоа што произлегувале од настаните поврзани со полициската операција „Планинска бура“, која се одвивала на 7 ноември 2007 година во селото Бродец. Целта на операцијата била апсење на група осомничени терористи. За време на интервенцијата, дошло до вооружена престрелка помеѓу полицијата и осомничените, при што неколку лица биле убиени. Настанот добил голем медиумски публицитет и набргу станал предмет на јавна дебата и политички интерес.

Во текот на полициската акција, шесте жалители биле приведени, по што против нив било покренато обвинение за: учество во терористичка организација и недозволено изработување, држење и тргување со оружје и експлозивни материи. Според обвинението, жалителите биле дел од организирана група чија цел била предизвикување несигурност кај граѓаните и загрозување на уставниот поредок на државата. Увидот бил документиран со видеоснимка, која подоцна била презентирана како доказ во кривичната постапка против жалителите. При увидот на лице место, извршен од истражен судија, било пронајдено значително количество оружје. Истражниот судија наредил криминалистичко вештачење од Бирото за криминалистичка техника при Министерството за внатрешни работи („МВР“), со цел да се утврди видот и потеклото на оружјето, како и присуството на барутни честички на облеката и телата на приведените.

⁷²⁰ Ibid.

⁷²¹ *Ziberi and Others v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 52874/10 and 5 others, 23 May 2017.

Жалителите дале различни изјави за настаните. Некои од нив негирале каква било вмешаност во престрелката, тврдејќи дека биле на друго место или се криеле во подрум. Други одбиле да дадат изјава, додека еден жалител првично признал дека пукал на полицијата, но подоцна ја изменил својата изјава. Вештите лица коишто ги извршиле анализите биле вкрстено испитани на главната расправа од страна на одбраната, којашто ги оспорила нивните заклучоци и професионалната објективност. За време на главната расправа пред првостепениот суд, одбраната побарала исклучување на сите докази обезбедени од МВР, вклучително и вештачењата, со образложение дека биле добиени со повреда на човековите права и без независност. Судот го одбил барањето, наведувајќи дека вештачењата биле изготвени врз основа на судска наредба и дека истражниот судија и јавниот обвинител биле присутни при собирањето на доказите. Покрај тоа, судот утврдил дека методологијата на вештачењето (анализата на нитратни честички со „парафинска ракавица“) била, иако застарена, сепак доволно релевантна за да биде прифатена, особено бидејќи резултатите биле поддржани и од други докази. Дополнително, одбраната предложила ново вештачење од независна институција, но барањето било одбиено од судот со образложение дека примероците веќе биле искористени и не може да се вратат во првобитна состојба.

Судењето завршило со осудителна пресуда – пет од жалителите биле осудени на по 10 години затвор, а еден на 12 години. Судот се повикал на целокупниот доказен материјал, вклучително и: вештачењата, исказите на полициски службеници, снимки од увидот и сведочења на самите жалители. Било заклучено дека присуството на нитратни честички на облеката и рацете на жалителите укажува на нивна директна или индиректна поврзаност со употреба на оружје, иако судот напоменал дека пукањето не е неопходен елемент за утврдување на вината за кривичното дело тероризам.

Жалителите поднеле жалба до Апелациониот суд, тврдејќи дека судењето не било првично, особено бидејќи клучните докази биле обезбедени од орган што не е независен – Бирото, кое е дел од МВР. Апелациониот суд ја потврдил првостепената пресуда, сметајќи дека вештачењата биле изготвени по судска наредба и дека биле само еден од повеќе докази во предметот. Подоцна, некои од жалителите се обратиле и до Врховниот суд со барање за вонредно преиспитување на правосилната пресуда. Повторно, аргументите за недостаток на независност на вештаците и потребата за ново вештачење биле одбиени. Врховниот суд истакнал дека вештачењата биле извршени од стручни лица, со научно прифатена методологија, и дека пресудата не се базирала исклучиво на тие докази.

Незадоволни од одлуките на домашните судови, жалителите поднеле жалба до ЕСЧП, повикувајќи се на прекршување на член 6, став 1 од Конвенцијата. Тие тврделе дека им биле прекршени правата, бидејќи вештачењата биле извршени од непристрасен и заинтересиран орган – Бирото при Министерството што ја спровело акцијата, а домашните судови дозволиле прифаќање како доказ вештачења изготвени од МВР на кои судовите подоцна се потпреле во нивните пресуди. Тие тврделе дека тоа претставувало повреда на принципот на „еднаквост на оружјата“. Дополнително, го довеле во прашање квалитетот и научната вредност на користената методологија.

Жалбата е прогласена за недопуштена како очигледно неоснована, со оглед на тоа што Судот не сметал дека е прекршен принципот „еднаквост на оружјето“.

Недопуштеноста на жалбениот навод според член 6, став 1 од Конвенцијата (во однос на наводите за недостаток на непристрасност на вештаците) поради очигледна неоснованост (не е прекршен принципот „еднаквост на оружјето“)

а. Релевантни принципи

Во случајот: *Poletan and Azirovik v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (no. 26711/07, 32786/10 и 34278/10, § 94, 12 May 2016), Судот утврдил дека **назначувањето на вештаци е релевантно при оценувањето дали е испочитуван принципот на „еднаквост на оружјето“**. Притоа, **самиот факт дека предметните вештаци се вработени во една од страните не е доволен за да се смета дека постапката е неправична**. Иако овој факт може да покрене прашање во врска со неутралноста на вештаците, ваквото прашање, иако има одредена важност, не е одлучувачко. Она што е одлучувачко, сепак, е: ставот на вештаците во текот на постапката, начинот на извршување на нивните функции и начинот на кој судиите го оцениле вештиот наод и мислење. При утврдувањето на процедуралната позиција на вештаците и нивната улога во постапката не смее да се изгуби од вид фактот дека мислењето дадено од некој вештак назначен од суд веројатно ќе има значителна тежина во проценката на судот за прашања во рамките на надлежноста на вештакот.

Понатаму, **барањето за правично судење не му наметнува на судечкиот суд обврска да нареди вештачење или друга истражна мерка само поради тоа што една страна го побарала тоа**. Кога одбраната инсистира на сослушување на сведок на суд или земање други докази (како што е, на пример, вештачење), домашните судови треба да одлучат дали е неопходно или препорачливо да го прифатат тој доказ за испитување на главната расправа. Имено, домашниот суд има слобода, во согласност со условите на Конвенцијата, да одбие да повика сведоци предложени од одбраната, на пример доколку судот смета дека нивните докази најверојатно нема да помогнат во утврдувањето на вистината (*ibid.*, § 95, with further references).

б. Образложение

Според Судот, во конкретниот случај не било спорно дека предметното вештачење било изготвено од страна на вештаци кои биле вработени во Бирото, дел од Министерството што ја покренало кривичната постапка против жалителите. Притоа, како што Судот објаснил во случајот: *Poletan and Azirovik* (цитиран погоре, §§ 98-99), фактот што именуваните вештаци се припадници на полицијата, кои должат општа обврска за послушност кон извршните органи на државата и обично имаат врски со обвинителството, може да предизвика стравување кај жалителите. Ваквото стравување може да има одредена важност, но не е одлучувачко. Она што е **одлучувачко е дали сомненијата покренати од појавите може да се сметаат за објективно оправдани**. Имено, според мислењето на Судот, **фактот дека вештак е припадник на полицијата само по себе не го оправдува стравувањето дека тој нема да може да биде соодветно непристрасен**. Во спротивно, во многу случаи ќе се воведат неприфатливи ограничувања на способноста на судовите да добијат стручни совети од припадниците на полицијата.

Понатаму, Судот забележал дека вештаците биле повикани да му помогнат на судот да утврди дали жалителите имале честички од нитрати на нивните тела и облека и дали тие честички претставуваат остатоци од барут. Притоа, при одредувањето на овој конкретен аспект на случајот, наодите на вештаците изгледаат од клучно значење. Сепак, домашни-

те судови оцениле дека прашањето дали жалителите навистина пукале не било клучен елемент на предметните кривични дела; и покрај тоа, врз основа на сите расположливи докази, фактот дека жалителите имале остатоци од барут на нив помогнал да се утврди дека сите обвинети активно учествувале во сторувањето на предметните кривични дела.

Друго прашање на кое Судот придал особено внимание е фактот дека вештаците дале исказ на главната расправа пред судечкиот суд и на застапниците на жалителите им била дадена можност вкрстено да ги испитаат (спротивно: *Duško Ivanovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 10718/05, § 59, 24 April 2014 и *Stoimenov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 17995/02, § 42, 5 April 2007). Понатаму, била направена видеоснимка од увидот на лице место спроведен од страна на полицијата, која била презентирана како доказ во постапката. Конечно, увидот бил спроведен во присуство на истражен судија кој, како независен судија, ги наредил вештачењата. Сите овие елементи придонеле Судот да оцени дека биле обезбедени доволно заштитни мерки за да се осигурат ефективните права на жалителите. Во врска со ова, Судот, исто така, забележал дека **одбраната на жалителите не обезбедила доказ дека наведените вештаци ги извршиле своите должности на начин кој не бил непристрасен и објективен**. Иако жалителите имале можност да обезбедат вакви докази и за време на вкрстеното испитување на вештаците и подоцна за време на жалбената постапка, тие не дале никакви индикации за недостаток на непристрасност или независност, освен укажувајќи на фактот дека вештаците биле вработени во Бирото (спорејќи: *Poletan and Azirovik*, цитиран погоре, § 101). Понатаму, осврнувајќи се на методологијата што ја примениле вештаците, Судот забележал дека жалителите ги оспориле методите што ги примениле вештаците за да се утврди присуството на траги од барут на телата и облеката на жалителите, а домашните судови ги земале предвид тие приговори и дале опсежно и доволно образложение за нивно одбивање. Во такви околности, истакнувајќи дека не е задача на Судот да ги цени доказите и да ги толкува фактите во врска со наодите на вештаците, Судот заклучил дека судечкиот суд имал право да постапува по своја сопствена дискреција кога го одбил барањето на жалителите за алтернативно вештачење од независен вештак или институција (ibid., § 102).

Имајќи го предвид претходно наведеното, Судот не сметал дека назначувањето како вештаци на припадници на Бирото кои истовремено биле вработени во Министерството го прекршило начелото на „еднаквост на оружјето“ или дека резултирало со неправичност на постапката. Следствено, утврдил дека овој дел од жалбата е очигледно неоснован и мора да биде отфрлен, во согласност со член 35, став 3(a) и 4 од Конвенцијата.

15. СЕЛМАНИ И ДРУГИ ПРОТИВ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА⁷²²

→ Допуштеноост на жалбениот навод според член 6, став 1 од Конвенцијата (во однос на неодржувањето на јавна расправа во постапката пред Уставниот суд) поради постоење на значителна штета⁷²³ (не постојат исклучителни околности со кои може да се оправда неодржувањето на усна расправа)

⁷²² *Selmani and Others v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 67259/14, 9 February 2017.

⁷²³ Како што беше претходно истакнато, при примената на критериумот за допуштеноост во однос на значителноста на претрпената штета, ЕСЧП не е исклучително засегнат со случаи кои се однесуваат на незначителни финансиски износи. Имено, вистинскиот исход на случајот на национално ниво може освен финансиски, да има и други последици.

- Допуштеност на жалбениот навод според член 10 од Конвенцијата (во однос на отстранувањето на жалителите од собраниската галерија) како споив *ratione personae* поради постоење на статус на жртва
- Допуштеност на жалбениот навод според член 10 (во однос на отстранувањето на жалителите од собраниската галерија) поради исполнување на обврската за исцрпување на домашните правни средства (граѓанската постапката за надомест на штета; кривичната постапка и управниот спор не претставуваат ефективни правни средства кои треба да се искористат во конкретниот случај)

Кратко резиме на случајот

Жалители во овој случај се шест акредитирани новинари коишто биле овластени да известуваат од националното Собрание. На 26 декември 2014 година, кога во Собранието се одржувала расправа за Законот за буџет за 2015 година, тие, заедно со други новинари, известувале од галеријата на Собранието. Галеријата се наоѓала над собраниската сала, каде што се наоѓале пратениците во Собранието. Расправата за одобрувањето на државниот буџет привлечла значително внимание во јавноста и медиумите, што се должело на судирот помеѓу опозициските и пратениците на владејачката партија во однос на тоа дали законската процедура е испочитувана. Во текот на расправата, пратениците од опозицијата се приближиле на претседателот на Собранието и почнале да создаваат бучава, меѓу другото, удирајќи на неговата маса. Собраниското обезбедување го извлекло претседателот на Собранието од салата и почнало присилно да ги отстранува пратениците од опозицијата. Други припадници на обезбедувањето влегле во галеријата и почнале да ги отстрануваат жалителите и други новинари. Според Владата, обезбедувањето им укажало на присутните во галеријата дека мора да ја напуштат од безбедносни причини. Жалителите негирале дека им биле објаснети причините за нивното отстранување. Додека некои новинари постапиле во согласност со укажувањето, жалителите одбиле да заминат, бидејќи ситуацијата во салата ескалирала и сметале дека јавноста има право да биде информирана за тоа што се случува. Меѓутоа, обезбедувањето присилно ги отстранило жалителите од галеријата.

Владата тврдела дека според официјалната евиденција (од која не била доставена копија), првиот жалител насилно го отстранил беџот за идентификација од еден припадник на обезбедувањето и го повредил во пределот на ногата. Жалителите негирале дека повредиле било кој припадник на обезбедувањето и истакнале дека не бил изготвен официјален документ во врска со: идентитетот на припадникот на обезбедувањето за кој станува збор, природата и сериозноста на повредата или наводниот напаѓач. Владата понатаму тврдела дека на жалителите им било дозволено да ги следат настаните во собраниската сала преку пренос во живо во собраниската сала за прес-конференција и во соседната просторија. Жалителите го оспориле тврдењето на Владата дека имало пренос во живо додека се случувало исфрлањето на пратениците од опозицијата, со оглед на тоа што камерите, наводно, биле свртени кон сидовите. Истовремено, пред зградата на Собранието се собрале две спротивставени групи. Според Владата, во овие протести биле повредени неколку лица.

Во допис од 28 декември 2014 година упатен до медиумите, претседателот на Собранието, меѓу другото, изјавил дека со оглед на најавите дека опозицијата нема да дозволи да биде усвоен Законот за буџетот и дека ќе има протести и инциденти, побарал, согласно член 43

од Законот за Собранието, службата за обезбедување на Собранието да обезбеди нормална работа на седницата, при што истата утврдила дека галеријата треба да се испразни со цел да се избегне инцидент од поширок размер. Дополнително, *Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди (СВКПС) при МВР*, во допис од 8 јануари 2015 година, меѓу другото, навел дека во галеријата, освен новинарите, биле присутни неовластени лица кои го нарушувале редот. Било заклучено дека применетите овластувања на органите за спроведување на законот не ги надминале дозволените граници и дека не била употребена прекумерна сила.

На 14 јуни 2013 година, претседателот формирал *ad hoc* комисија за истрага на настаните во Собранието од 24 декември 2012. Комисијата се состоела од петмина национални членови (вклучително и двајца пратеници) и двајца странски набљудувачи од ЕУ. На 26 август 2013 година, комисијата изготвила извештај во кој се истакнало дека поради недостиг на насоки и стратегии за постапување во кризни ситуации, особено со медиумите, новинарите биле отстранети од галеријата, со што биле повредени нивните права на информирање и јавноста во работата на Собранието. Се препорачало Собранието да биде поотворено кон медиумите и да ги следи најдобрите европски практики.

Жалителите поднеле барање за заштита на слободите и правата до Уставниот суд, каде навеле дека се повредени нивните права согласно член 10 од ЕКЧП. Изјавиле дека собраниската расправа и настаните во однос на усвојувањето на државниот буџет биле од посебен јавен интерес, а отстранувањето на жалителите од галеријата не било ниту „законско“, ниту „неопходно во едно демократско општество“. Во однос на нужноста на мерките, тие аргументирале дека во критичното време се наоѓале во галеријата и немале контакт со претседателот на Собранието или со пратениците. Според тоа, тие ниту придонеле, ниту можеле да придонесат за нарушувањето на редот во салата. Покрај тоа, тие ги оспориле аргументите на СВКПС при МВР дека имало неовластени лица во галеријата и дека протестите пред собраниската зграда го оправдувале нивното присилно отстранување. Исто така, тие побарале од судот да одржи јавна расправа во согласност со член 55 од Деловникот на Уставниот суд и да утврди повреда на членот 16 од Уставот и членот 10 од Конвенцијата.

На седницата одржана на 16 април 2014 година, во отсуство на странките, Уставниот суд ја одбил жалбата на жалителите. Меѓу другото, Уставниот суд констатирал дека отстранувањето на новинарите од галеријата на собраниската сала претставува мешање во нивното право непречено да ја извршуваат својата дејност и да ја информираат јавноста за настан кој бил од големо значење за граѓаните и за кој јавноста имала голем интерес да го следи и да биде известувана. Правниот основ за примената на оспорената мерка бил членот 43 од Законот за Собранието, кој определувал дека посебна собраниска служба е задолжена за одржување на редот во зградата на Собранието и кој го овластувал претседателот на Собранието да одлучува и да донесува мерки за одговорноста за нарушување на редот во Собранието од страна на пратениците и други лица. При оценката на неопходноста на мерката, судот ги зел предвид конкретните (горенаведени) околности на случајот, односно случувањата внатре во собраниската сала за седници, како и немирите и нарушувањата на редот што се одвивале пред зградата на Собранието, при што биле повредени неколку лица.

Според Уставниот суд, во конкретните околности, собраниското обезбедување проценило, а во интерес на заштита на новинарите присутни во галеријата, да постапи на начин што истите ќе ги упати на побезбедно место во кое нивните животи не би биле загрозувани.

Притоа, ваквата проценка не би требало да се става во корелација со загарантираното право на новинарите да бидат присутни на собраниските седници и да известуваат за настаните чии непосредни сведоци се и самите тие. Впрочем, присутните новинари, повеќето од нив и истиот ден, ги доставиле и објавиле своите извештаи во вечерните изданија на своите медиуми, што укажувало дека не може да стане збор за повреда на слободата на изразување на присутните новинари.

Ваквата постапка на безбедносните органи, според оценката на Уставниот суд, била вообичаен начин на постапување во вакви и слични ситуации кога станувало збор за загрозување, односно гарантирање на безбедноста на новинарите при известување од кризни подрачја, демонстрации и други потенцијално опасни настани. Самиот факт што новинарите уште од изутрината на 26 декември 2014 година биле присутни во Собранието и известувале за случувањата, укажувало дека и покрај најавите и очекувањата дека расправата за донесувањето на буџетот ќе се одвива во тензична атмосфера, на новинарите им бил овозможен пристап во зградата на Собранието и во галеријата, со цел да ја информираат јавноста за текот на седницата. Значи, не постоела однапред намера новинарите да бидат попречени во известувањето за седницата. По напуштањето на галеријата, подносителите на жалбата и другите претставници на медиумите имале можност да останат во другите простории во зградата, од каде што можеле да го следат во живо преносот од седницата на собраниската интернет страница и на собранискиот канал на МРТ. Било заклучено дека физичкото отстранување на новинарите од галеријата, кое го налагала конкретната ситуација на ескалација на безредието во салата, имало за цел истите да ги заштити и да обезбеди ред во салата, а не да ги оневозможи да вршат информирање на јавноста и да им ја ограничи слободата на изразување.

Незадоволни од одлуките на домашните власти, новинарите се обратиле до ЕСЧП, жалейќи се согласно членот 6, став 1 од Конвенцијата за неодржувањето на усна расправа во постапката пред Уставниот суд, како и дека нивното отстранување од собраниската галерија претставувало повреда на нивните права согласно член 10 од Конвенцијата.

Жалбените наводи се прогласени за допуштени, откако бил одбиен приговорот на Владата за недопуштеност на жалбениот навод според член 6, став 1 поради непостоење на значителна штета (во однос на неодржувањето на усна расправа пред Уставниот суд), како и приговорот на Владата за недопуштеност на жалбениот навод според член 10 како неспоив *ratione personae* поради недостиг на статус на жртва (во однос на отстранувањето на жалителите од собраниската галерија).

Во овој случај, Судот утврдил дека имало повреда на член 6, став 1 од Конвенцијата поради тоа што Уставниот суд не одржал усна расправа, како и повреда на член 10 од Конвенцијата поради отстранувањето на жалителите од галеријата на Собранието, од страна на собраниското обезбедување.

Допуштеност на жалбениот навод според член 6, став 1 од Конвенцијата (во однос на неодржувањето на јавна расправа во постапката пред Уставниот суд) поради постоење на значителна штета⁷²⁴ (не постојат исклучителни околности со кои може да се оправда неодржувањето на усна расправа)

⁷²⁴ Ibid.

а. Релевантни принципи

Судот нагласил дека во **постапка пред суд од прва и единствена инстанца, правото на „јавна расправа“ повлекува право на „усна расправа“ според членот 6, став 1**, освен доколку постојат **исклучителни околности** кои го оправдуваат неодржувањето на таква расправа (види: *Göç v. Turkey* [GC], no. 36590/97, § 47, ECHR 2002 V).

б. Образложение

Владата тврдела дека **жалителите не претрпеле значителна штета како резултат на неодржувањето на усна и јавна расправа пред Уставниот суд**. Според Владата, усната расправа немало да придонесе за утврдување на нова или поинаква фактичка состојба, додека релевантните факти во однос на отстранувањето на жалителите од собраниската галерија биле неспорни помеѓу странките и можеле да се утврдат врз основа на писмените докази приложени кон барањето за заштита на слободите и правата на жалителите. Жалителите го оспориле споменатиот приговор на Владата. Судот сметал дека овој приговор навлегува во сржта на жалбените наводи според овој основ, па од тие причини посоодветно би се разгледал во делот за основаноста.

Во секој случај, според Судот, член 55 од Деловникот на Уставниот суд предвидува, **по правило, индивидуалните барања за заштита на слободите и правата, поднесени врз основа на член 110, алинеја 3 од Уставот, да се решаваат на јавна расправа во присуство на страните** (спротивно: *Juričić v. Croatia*, no. 58222/09, §§ 25 and 80, 26 July 2011). Владата тврдела дека дискреционо право е на судот да одлучи дали да се одржи усна расправа, како и дека неодржувањето на усна расправа во конкретниот случај било оправдано со посебната улога на Уставниот суд и на специфичната природа на оспорената постапка, која вклучувала исклучиво правни прашања. Таа не се однесувала на какво било прашање во однос на фактите што биле спорни помеѓу страните.

Судот истакнал дека **случајот на жалителите бил разгледан само пред Уставниот суд, кој делувал како суд од прва и единствена инстанца**. Ниту еден друг судски орган не го разгледал случајот пред Уставниот суд (види, обратно: *Siegl v. Austria* (dec.), no. 36075/97, 8 February 2000; *Breierova and Others v. Czech Republic* (dec.), no. 57321/00, 8 October 2002; *Weh and Weh v. Austria* (dec.), no. 38544/97, 4 July 2002 и *Novotka v. Slovakia* (dec.), no. 74459/01, 8 November 2005). Тоа било надлежност на тој суд и **тој бил единственото тело кое одлучувало за мериторноста на случајот** (види: *Kugler v. Austria*, no. 65631/01, § 50, 14 October 2010).

Според Судот, случајот се однесувал на жалбата на жалителите дека со нивното насилно отстранување од галеријата на Собранието било прекршено нивното право на слобода на изразување. Притоа, **Судот не сметал дека станувало збор исклучиво за правни прашања**, како што било наведено од страна на Владата. **Напротив, заклучоците на Уставниот суд во врска со неопходноста и пропорционалноста на оспорената мерка се потпирале на фактички прашања кои било потребно судот да ги утврди**. Иако отстранувањето на жалителите од галеријата на Собранието, само по себе, не било спорно помеѓу страните, **одлуката на Уставниот суд се темелела на фактите кои жалителите ги оспорувале, а кои биле релевантни за исходот на случајот**. Овие прашања не биле ниту технички (види, обратно: *Siegl*, цитиран погоре), ниту, пак, чисто правни (види, обратно: *Zippel v. Germany* (dec.), no. 30470/96, 23 October 1997 и *Juričić*, цитирана погоре, § 91).

Од тие причини, жалителите имале право на усна расправа пред Уставниот суд. Спроведувањето на правдата подобро ќе служело во случајот на жалителите давајќи им го **правото да го објаснат своето лично искуство на расправата пред Уставниот суд**. Според мислењето на Судот, овој фактор имал поголема тежина од аргументите за експедитивност и ефикасност на што се потпирала Владата во своите наводи. Во секој случај, не била одржана усна расправа, иако жалителите изречно го побарале тоа. Покрај тоа, Уставниот суд не навел причини зошто сметал дека не била потребна расправа (види: *Kugler*, цитиран погоре, § 52). Имајќи го предвид претходно наведеното, Судот го отфрлил прелиминарниот приговор на Владата и утврдил дека не постоеле исклучителни околности со кои може да се оправда неодржувањето на усна расправа. Според тоа, истовремено, констатирал дека имало повреда на член 6, став 1 од Конвенцијата поради недостаток на усна расправа во постапката пред Уставниот суд.

Допуштеноост на жалбениот навод според член 10 од Конвенцијата (во однос на отстранувањето на жалителите од собраниската галерија) како споив *ratione personae* поради постоење на статус на жртва

а. Релевантни принципи

Судот утврдил дека **одлука или мерка во корист на жалителот во принцип не е доволно за тој или таа да го изгуби статусот на „жртва“** за целите на член 34 од Конвенцијата, **освен ако националните власти не потврдиле, експлицитно или суштински, а потоа доделиле и обесштетување за повредата на Конвенцијата**. Во однос на обесштетувањето што е соодветно и доволно за да се компензира повредата на право согласно Конвенцијата на национално ниво, Судот генерално е на мислење дека тоа зависи од сите околности на случајот, особено имајќи ја предвид природата на конкретната повреда на Конвенцијата (види: *Gäffgen v. Germany* [GC], no. 22978/05, § 115 and 116, ECHR 2010).

б. Образложение

Во конкретниот случај, според Владата, констатацијата на *ad hoc* комисијата за истрага, чии членови биле независни од оние кои биле вклучени во инцидентот од 24 декември 2012 година, претставувала соодветно и доволно обесштетување на жалителите. Според тоа, тие го изгубиле статусот на „жртва“ во однос на жалбените наводи според овој основ. Во врска со ова, Судот нотирал дека по конкретните случувања, претседателот на државата формирал комисија за истрага, како *ad hoc* тело, составена од пет национални членови (од кои двајца биле пратеници). Во работата на комисијата во својство на набљудувачи учествувале и двајца странски државјани назначени од страна на ЕУ. Комисијата изготвила извештај за настаните од 24 декември 2012 година, во кој, меѓу другото, оценила дека: „новинарите биле отстранети од собраниската галерија, што претставувало повреда на правото на слобода на информирање на јавноста ...“. Дури и под претпоставка дека констатацијата може да се смета за потврда, експлицитна или во суштина, од страна на државен орган, за наводна повреда на членот 10 од Конвенцијата, Судот сметал дека тоа не претставува обесштетување како што тоа се бара во неговата судска практика (види: *mutatis mutandis*, *Constantinescu v. Romania*, no. 28871/95, § 43, ECHR 2000-VIII). Според тоа, Судот заклучил дека жалителите може да тврдат дека се „жртви“ во смисла на членот 34 од Конвенцијата.

Допуштеност на жалбениот навод според член 10 (во однос на отстранувањето на жалителите од собраниската галерија) поради исцрпување на домашните правни средства (граѓанската постапката за надомест на штета; кривичната постапка и управниот спор не претставуваат ефективни правни средства кои треба да се искористат во конкретниот случај)

а. Релевантни принципи

Релевантните принципи на Конвенцијата кои се однесуваат на исцрпувањето на домашните правни лекови се сумирани во пресудата на Судот во случајот *Vučković and Others* (види: *Vučković and Others v. Serbia* (preliminary objection) [GC], no. 17153/11 and 29 others, §§ 69-77, 25 March 2014).

б. Образложение

Според Владата, жалителите не ги исцрпиле сите ефективни правни средства. Имено, Владата тврдела дека не побарале надомест на штета според општите правила за штета предвидени со Законот за облигациони односи, не повеле кривична постапка против непознати сторители и не ги изнеле своите жалбени наводи пред Управниот суд согласно Законот за управни спорови. Судот забележал дека, во конкретниот случај, жалителите поднеле барање за заштита на слободите и правата до Уставниот суд, кому му е доверена надлежност, согласно членот 110, алинеја 3 од Уставот, да одлучува по случаи што се однесуваат на: слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата. Уставниот суд го разгледал барањето на жалителите во однос на меритумот и го одбил од причините наведени погоре. Во претходните случаи против одговорната држава, **Судот прифатил дека барањето за заштита на слободите и правата пред Уставниот суд треба да се смета како ефективно правно средство во поглед на слободата на изразување согласно членот 10 од Конвенцијата** (види: *Osmani and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 50841/99, 11 October 2001 и *Vraniškovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 37973/05, 26 May 2009). Исто така, Судот напоменал дека **Владата не тврдела дека правното средство било неефективно во околностите на конкретниот случај**, но дека таа, сепак, се произнела дека жалителите наместо тоа требало да ги искористат: граѓанските, кривичните и управно-правните средства наведени погоре.

Судот повторил дека **кога се користи едно правно средство, не е потребно користењето на друго правно средство што во суштина ја има истата цел** (види: *T.W. v. Malta* [GC], no. 25644/94, § 34, 29 April 1999; *Moreira Barbosa v. Portugal* (dec.), no. 65681/01, ECHR 2004-V; *Jašar v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 69908/01, 11 April 2006; и *Jeličić v. Bosnia and Herzegovina* (dec.), no. 41183/02, 15 November 2005). Дополнително, Судот истакнал дека **не биле предочени какви било аргументи што би укажале дека правните средства посочени од Владата ќе додадат какви било суштински елементи што биле недостапни преку користењето на барањето за заштита на слободите и правата пред Уставниот суд според членот 110, алинеја 3 од Уставот**. Понатаму, Судот сметал дека би било прекумерно формалистички да се бара од жалителите да искористат правно средство на кое дури ни Уставниот суд не ги обврзал да го искористат (види: *D.H. and Others v. the Czech Republic* [GC], no. 57325/00, §§ 117 and 118, ECHR 2007-IV). Според тоа, Судот констатирал дека жалбата не може да се прогласи за недопуштена заради неисцрпување на домашните правни средства во смисла на членот 35 од Конвенцијата.

Селектирана библиографија

1. Akandji-Kombe, Jean-Francois, *Positive Obligations under the European Convention on Human Rights, A Guide to the Implementation of the European Convention on Human Rights*, Council of Europe, 2007
2. Bates, Ed, *The Evolution of the European Convention on Human Rights from its Inception to the Creation of a Permanent Court of Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2011
3. Boyle, Kevin, *The European Experience: The European Convention on Human Rights*, Victoria University of Wellington Law Review, Vol. 40, 2009
4. Christoffersen, Jonas, *Fair Balance: A Study of Proportionality, Subsidiarity and Primarity in the European Convention on Human Rights*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston, 2009
5. Committee on Legal Affairs and Human Rights of the Parliamentary Assembly of Council of Europe, *Ad hoc Judges at the European Court of Human Rights: An Overview*, Council of Europe, Strasbourg, 2011
6. Costa, Jean-Paul, *The European Court of Human Rights and Its Recent Case Law*, Texas International Law Journal, Vol. 38, 2003
7. Council of Europe and Council of the European Union, *Congress of Europe: The Hague, 7-11 May 1948*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1999
8. Council of Europe, *Practical Impact of the Council of Europe Monitoring Mechanisms in Improving Respect for Human Rights and the Rule of Law in Member States*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2014a
9. Council of Europe, *The Rule of Law on the Internet and in the Wider Digital World*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2014b
10. Council of Europe, *Explanatory Report to Protocol No. 16 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*
https://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_16_explanatory_report_ENG.pdf
11. Council of Europe, *Explanatory report to Protocol No. 15 amending the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, CETS No. 213
https://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_15_explanatory_report_ENG.pdf
12. Council of Europe, *Explanatory Report to Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending the control system of the Convention*, Strasbourg, 13.V.2004 <https://rm.coe.int/16800d380f>
13. Douglas-Scott, Sionaidh, *The European Union and Human Rights after the Treaty of Lisbon*, Human Rights Law Review 11:4, 2011

14. Dogan, Yasar, *The Fundamental Rights Jurisprudence of the European Court of Justice: Protection for Human Rights within the European Union Legal Order*, Ankara Law Review, Vol. 6, No. 1, 2009
15. European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council A new EU Framework to Strengthen the Rule of Law*, European Commission, Brussels, 2014
16. European Court of Human Rights, *Rules of Court*, Registry of the Court, Strasbourg, 28 March 2024
17. European Court of Human Rights, *Practical Guide on Admissibility Criteria*, Council of Europe/ European Court of Human Rights, Strasbourg, 2024
18. European Court of Human Rights, *Practical Guide on Admissibility Criteria*, Council of Europe/ European Court of Human Rights, Strasbourg, 2022
19. European Court of Human Rights, *Practical Guide on Admissibility Criteria*, 4th Edition, Council of Europe, Strasbourg, 2017
20. European Court of Human Rights, *Practical Guide on Admissibility Criteria*, 3rd Edition, Council of Europe, Strasbourg, 2014
21. European Court of Human Rights, *Report on the implementation of the revised rule on the lodging of new applications*, 02/2015
https://www.echr.coe.int/Documents/Report_Rule_47_ENG.pdf
22. European Court of Human Rights, *Annual Report 2024 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2025
23. European Court of Human Rights, *Annual Report 2021 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2022
24. European Court of Human Rights, *Annual Report 2017 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2018
25. European Court of Human Rights, *Annual Report 2016 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2017
26. European Court of Human Rights, *Annual Report 2015 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2016
27. European Court of Human Rights, *Annual Report 2011 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2012
28. European Court of Human Rights, *Annual Report 2005 of the European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2006
29. Flauss, Jean-François, *The European Court of Human Rights and the Freedom of Expression*, Indiana Law Journal, Volume 84, Issue 3, 2009
30. Forst, Déborah, *The Execution of Judgments of the European Court of Human Rights: Limits and Ways Ahead*, ICL Journal, Vol. 7, No. 3, 2013
31. Frantziou, Eleni, *The Margin of Appreciation Doctrine in the European Human Rights Law*, UCL Policy Briefing – October 2014 (Dr. Uta Staiger and Sarah Chaytor Eds.), 2014

32. Фрчкоски Љубомир Д., Георгиевски, Сашо и Петрушевска, Татјана, *Меѓународно јавно право*, Магор, Скопје, 2012
33. Фрчкоски, Љубомир Д., Тупурковски, Васил и Ортаковски, Владимир, *Меѓународно јавно право*, Табернакул, Скопје, 1995
34. Фрчкоски, Љубомир Д., *Меѓународно право за правата на човекот*, Трето издание, Магор, Скопје, 2012
35. Gerards, Janneke, *General Principles of the European Convention on Human Rights* (Second Edition), Cambridge University Press, 2023
36. Grabenwarter, Christoph, *The European Convention on Human Rights: Inherent Constitutional Tendencies and the Role of the European Court of Human Rights, in Constitutional Crisis in the European Constitutional Area, Theory, Law and Politics in Hungary and Romania* (Armin von Bogdandy, Pal Sonnevend Eds.), 2014
37. Greer, Steven, *The Margin of Appreciation: Interpretation and Discretion under the European Convention on Human Rights*, Human rights files No. 17, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2000
38. Greer, Steven, *Europe, in International Human Rights Law* (Daniel Moeckli, Sangeeta Shah & Sandesh Sivakumaran Eds.), Third Edition, Oxford University press, Oxford, 2018
39. Harris, David J., O'Boyle, Michael., Bates, Ed P., and Buckley, Carla M. , *Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights, Fifth Edition*, Oxford University Press, Oxford, 2023
40. Harris, David J., O'Boyle, Michael., Bates, Ed P., and Buckley, Carla M. , *Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights, Fourth Edition*, Oxford University Press, Oxford, 2018
41. Harris, David J., O'Boyle Michael, Bates Ed P., and Buckley, Carla M., *Harris, O'Boyle and Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights*, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2014
42. Харис, Дејвид Ј., О'Бојл, Мајкл, Бејтс, Ед П., Бакли, Карла М., *Харис, О'Бојл & Варбрик: Право на Европската конвенција за човекови права*, [превод: Билјана Ванковска], Второ издание, Просветно дело, Скопје, 2009
43. Hart, James W., *The European Human Rights System*, Law Library Journal, Vol. 102, 2010
44. Helfer, Laurence, *Redesigning the European Court of Human Rights: Embeddedness as a Deep Structural Principle of the European Human Rights Regime*, The European Journal of International Law, Vol. 19, No. 1, 2008
45. Jackson, Donald W., *The United Kingdom Confronts the European Convention on Human Rights*, University Press of Florida, Gainesville/Tallahassee/Tampa/Boca Raton/Pensacola/Orlando/Miami/Jacksonville, 1997
46. Јанкулоски, Звонимир, *Меѓународни човекови права*, ЈП Службен весник на Република Македонија, Скопје, 2009
47. Kil Kelly, Ursula, *The Right to Respect for Private and Family Life, A Guide to the Implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights*, Human rights handbooks, No. 1, Reprinted Edition with corrections, Council of Europe, 2003

48. Lautnebach, Geranne, *The Concept of the Rule of Law and the European Court of Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2013
49. Leach, Philip, *Taking a Case to the European Court of Human Rights*, Fourth Edition, Oxford University Press, Oxford, 2017
50. Lemmens, Paul, *Single-Judge Formations, Committees, Chambers and Grand Chamber*, in Protocol 14 and the Reform of the European Court of Human Rights (Paul Lemmens and Wouter Vandenhoele Eds.), Intersentia, Antwerpen - Oxford, 2005
51. Liisberg, Jonas Bering, *Does the EU Charter of Fundamental Rights Threaten the Supremacy of Community Law? Article 53 of the Charter: a fountain of law or just an inkblot?*, The Jean Monnet Program, Jean Monnet Working Paper 4/01, 2001
52. Lorenz, Nina-Louisa Arold, Groussot, Xavier, Petursson, Gunar Thor, *The European Human Rights Culture - A Paradox of Human Rights Protection in Europe?* Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2013
53. Madsen, Mikael R., *From Cold War Instrument to Supreme European Court: The European Court of Human Rights at the Crossroads of International and National Law and Politics*, Law & Social Inquiry, Volume 32, Issue 1, 2007
54. Marochini, Masha, *The Interpretation of the European Convention on Human Rights*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 51, 1/2014, 2014
55. McKaskle, Paul, *The European Court of Human Rights: What It Is, How It Works, and Its Future*, University of San Francisco Law Review, Vol. 40, 2005
56. Merrills, J.G., *The Development of International Law by the European Court of Human Rights*, Manchester University Press, 1990
57. Miller, Vaughne, *The European Convention on Human Rights and the Court of Human Rights: Issues and Reforms*, House of Commons Library, Standard Note: SN/IA5939, 2011
58. Nussberger, Angelika, *The European Court of Human Rights*, Oxford University Press, 2020
59. Rainey, Bernadette, Wicks Elizabeth and Ovey, Clare, Jacobs, White and Ovey: *The European Convention on Human Rights*, Eighth Edition, Oxford University Press, Oxford, 2021
60. Rainey, Bernadette, Wicks Elizabeth and Ovey, Clare, Jacobs, White and Ovey: *The European Convention on Human Rights*, Seventh Edition, Oxford University Press, Oxford, 2017
61. Reid, Karen, *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, Fourth Edition, Sweet & Maxwell, London, 2011
62. Ristikj, Jelena, *Court Practice of the Republic of Macedonia and Court Practice of the European Court of Human Rights: A Need for Symbiosis?* International Scientific Journal Annual of the Institute for sociological, political and juridical research, Year XLI, Number 2, 2017
63. Ristikj, Jelena, *Satisfying Admissibility Criteria Set Out in the European Convention on Human Rights: Stumbling Block to the Protection of Human Rights in the Republic of Macedonia*, International Journal of Sciences: Basic and Applied Research (IJSBAR), Volume 36, No. 5, 2017
64. Ристикј, Јелена, *Интелектуалната сопственост како човеково право: Заштита пред Европскиот суд за човекови права*, Академик, Скопје, 2020

65. Ристиќ, Јелена и други, *Анализа на степенот на цитирање и користење на судската пракса од страна на националните судови*, Центар за правни истражувања и анализи, Скопје, 2020
66. Ристиќ, Јелена, *Структура и функционирање на Европскиот суд за човекови права (со посебен осврт на критериумите за допуштеност)*, Фондација „Фридрих Еберт“, Скопје, 2018
67. Sardaro, Pietro, *The Right of Individual Petition to the European Court, in Protocol 14 and the Reform of the European Court of Human Rights* (Paul Lemmens and Wouter Vandenhole Eds.), Intersentia, Antwerpen - Oxford, 2005
68. Schabas, William A., *The European Convention on Human Rights: A Commentary*, Oxford University Press, 2015
69. Спировски, Игор, *Јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права (збирка на пресуди)*, 2 август, Штип, 2007
70. Steering Committee of Human Rights, *Reforming the European Convention of Human Rights: A Work in Progress*, Council of Europe Publishing, 2009
71. Wildhaber, Luzius, *Sovereignty and International Law, in The Structure and Process of International Law: Essays in Legal Philosophy Doctrine and Theory* (R. St. J. Macdonald & Douglas M. Johnston Eds.), 1983
72. Wildhaber, Luzius, *The European Court of Human Rights in Action*, Ritsumeikan Law Review, Vol. 21, Issue No. 83, 2004
73. Wildhaber, Luzius, *The European Court of Human Rights: The Past, The Present, The Future*, American University International Law Review, Volume 22, Issue 4, 2007
74. Шкариќ, Светомир, *Јуриспруденцијата на Европскиот суд на правдата - модел за реформата на судството и на Уставниот суд на Република Македонија*, во Зборник од научната расправа: Реформата на институциите и нејзиното значење за развојот на Република Македонија, книга 5, ГТЗ, 2009

Користени случаи од судската практика на Европскиот суд за човекови права

1. *A. v. the United Kingdom*, No. 35373/97, ECHR 2002-X
2. *A, B and C v. Ireland* [GC], No. 25579/05, ECHR 2010
3. *A.W. Khan v UK*, No. 47486/06, 12.1.10
4. *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom*, Series A No. 94, 28 May 1985
5. *Abdulrahman v. the Netherlands* (dec.), No. 66994/12, 5 February 2013
6. *Acar v. Turkey*, No.26307/95, 6.5.03
7. *Adam and Others v. Germany* (dec.), No. 290/03, 1 September 2005
8. *Adži-Sprikoska and Others v. former Yugoslav Republic of Macedonia*, Nos. 38914/05 & 17879/05, dec. 3.11.11
9. *Ahlskog v. Finland*, No. 5238/07, dec. 9.11.10
10. *Ahmet Sadık v. Greece*, 15 November 1996
11. *Aiery v. Ireland*, Series A, No.32, 9.10.79
12. *Akçiçek v. Turkey*, No. 40965/10, dec. 18.10.11
13. *Akdeniz v. Turkey*, No. 25165/94, 31 May 2005
14. *Akdivar and Others v. Turkey* [GC], 16 September 1996, *Reports* 1996-IV
15. *Akman v. Turkey*, No. 377453/97, 26.6.01
16. *Aksoy v. Turkey*, 18 December 1996
17. *Aksu v. Turkey* [GC], Nos. 4149/04 and 41029/04, ECHR 2012
18. *Al Adsani v. United Kingdom*, No. 35763/97, 21.11.01
19. *Albayrak v. Turkey*, No. 38406/97, 31 January 2008
20. *Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland*[GC], No.5809, § 129, ECHR 2016
21. *Aleksandrija A DOOEL v. North Macedonia* (dec.), no. 26635/12, 2 July 2019
22. *Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal*, Nos. 29813/96 and 30229/96, ECHR 2000-I
23. *Al-Nashif v. Bulgaria*, No. 50963/99, 20.6.02

24. *Al-Skeini and Others v. the United Kingdom* [GC], No. 55721/07, ECHR 2011
25. *Amarandei and Others v. Romania*, No. 1443/10, 26 April 2016
26. *Amirov v. Russia*, No. 51857/13, 27.11.14
27. *An and Others v. Cyprus*, No. 18270/91, Commission decision of 8 October 1991
28. *Andorka and Vavra v. Hungary*, Nos. 25694/03 & 28338/03, dec. 12.9.06
29. *Andrášik and Others v. Slovakia* (dec.), Nos. 57984/00 and 6 others, ECHR 2002-IX
30. *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* [GC], no. 73049/01, ECHR 2007-I
31. *Annagi Hajibeyli v. Azerbaijan*, No. 2204/11, 22.10.15
32. *Apinis v. Latvia* (dec.), No. 46549/06, 20 September 2011
33. *Aquilina v. Malta* [GC], No. 25642/94, ECHR 1999-III
34. *Armonienė v. Lithuania*, No. 36919/02, 25 November 2008
35. *Artico v. Italy*, Series A, No. 37, 13.5.80
36. *Assanidze v. Georgia* [GC], No. 71503/01, ECHR 2004-II
37. *Autonic AG v. Switzerland*, No. 12726/87, Series A, No. 178, 22.9.90
38. *Ayuntamiento de Mula v. Spain* (dec.), No. 55346/00, ECHR 2001-I
39. *Azemi v. Serbia* (dec.), No. 11209/09, 5 November 2013
40. *Azinas v. Cyprus* [GC], No. 56679/00, ECHR 2004-III
41. *B v. UK*, No. 18711/91
42. *Baczowski and Others v. Poland*, No. 1543/06, 3 May, 2007
43. *Bagheri and Maliki v. the Netherlands* (dec.), No. 30164/06, 15 May 2007
44. *Baillard v. France* (dec.), No. 6032/04, 25 September 2008
45. *Bajramovski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 14466/11, 26 June 2018
46. *Balakchiev and Others v. Bulgaria*, No. 65187/10, dec. 18.6.2013
47. *Balan v. Moldova*, No.44746/08, dec. 24.1.12
48. *Balmer-Schafroth v. Switzerland*, No.22110/93, 26.8.97
49. *Banković and Others v. Belgium and Others* (dec.) [GC], No. 52207/99, ECHR 2001-XII
50. *Bartolo v. Malta* (dec.), no. 40761/19, 7 September 2021
51. *Baumann v. France*, No. 33592/96, ECHR 2001-V
52. *Baytöre v. Turkey*, No. 3270/09, dec. 12.3.13
53. *Beer and Regan v. Germany* [GC], No. 28934/95, 18 February 1999
54. *Beganović v. Croatia*, No. 46423/06, 25 June 2009
55. *Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway* (dec.) [GC], Nos. 71412/01 and 78166/01, 2 May 2007
56. *Bekauri v. Georgia* (preliminary objections), No. 14102/02, 10 April 2012

57. *Bektashi Community and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, nos. 48044/10 and 2 others, 12 April 2018
58. *Belgian Linguistic Case (No. 2) (dec.)*, Series A, No. 6, 23.7.68
59. *Ben Salah Adraqui and Dhaime v. Spain (dec.)*, No. 45023/98, ECHR 2000-IV
60. *Benavent Díaz v. Spain (dec.)*, No. 46479/10, 31 January 2017
61. *BENet Praha, spol. s r.o., v. the Czech Republic (dec.)*, No. 38354/06, 28 September 2010
62. *Berdzenishvili v. Russia (dec.)*, No. 31697/03, ECHR 2004-II
63. *Berić and Others v. Bosnia and Herzegovina (dec.)*, Nos. 36357/04 and 25 others, 16 October 2007
64. *Bestry v. Poland*, No. 57675/10, 3 November 2015
65. *Beyeler v. Italy [GC]*, no. 33202/96, ECHR 2000-I
66. *Biç and Others v. Turkey*, No. 55955/00, 2 February 2006
67. *Bijelić v. Montenegro and Serbia*, No. 11890/05, 28 April 2009
68. *Blagojević v. Netherlands*, No. 49032/07, dec. 9.6.09
69. *Blečić v. Croatia [GC]*, No. 59532/00, ECHR 2006-III
70. *Blokhin v. Russia [GC]*, No. 47152/06, ECHR 2016
71. *Blondje v. the Netherlands (dec.)*, No. 7245/09, ECHR 2009
72. *Boacă and Others v. Romania*, No. 40355/11, 12 January 2016
73. *Bock v. Germany (dec.)*, No. 22051/07, 19 January 2010
74. *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland [GC]*, No. 45036/98, ECHR 2005-VI
75. *Bouglame v. Belgium*, No. 16147/08, 2.3.10
76. *Bozinovski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia (dec.)*, No. 68368/01, 1 February 2005
77. *Brecknell v. the United Kingdom*, No. 32457/04, 27 November 2007
78. *Brežec v. Croatia*, No. 7177/10, 18 July 2013
79. *Broniowski v. Poland (dec.) [GC]*, No. 31443/96, ECHR 2002-X
80. *Brudnicka and Others v. Poland*, No. 54723/00, ECHR 2005-II
81. *Brumărescu v. Romania [GC]*, No. 28342/95, ECHR 1999-VII
82. *Brusco v. Italy*, No. 69789/01, dec. 6.9.01
83. *Buckley v. United Kingdom*, No. 20348/92, 25.6.96
84. *Bulgarian Helsinki Committee v. Bulgaria (dec.)*, Nos. 35653/12 and 66172/12, 28 June 2016
85. *Burden v. the United Kingdom [GC]*, No. 13378/05, ECHR 2008
86. *Burdov v. Russia (dec.)*, No. 59498/00, ECHR 2001-VI
87. *Burmych and Others v. Ukraine GC*, Nos. 46852/13 et al., 12.10.17

88. *Burov v. Moldova* (dec.), No. 38875/03, 14 June 2011
89. *Buzadji v. the Republic of Moldova* [GC], no. 23755/07, 5 July 2016
90. *Büyükdere and Others v. Turkey*, Nos. 6162/04 and others, 8 June 2010
91. *Călin and Others v. Romania*, Nos. 25057/11 and 2 others, 19 July 2016
92. *Čamans and Timofejeva v. Latvia*, No. 42906/12, 28 April 2016
93. *Campbell and Cosans v. the United Kingdom*, Series A No. 48, 25 February 1982
94. *Carson and Others v. the United Kingdom* [GC], No. 42184/05, ECHR 2010
95. *Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia* [GC], Nos. 43370/04 and 2 others, ECHR 2012
96. *CC v. United Kingdom*, No. 32819/96, 30.6.98
97. *Çelik v. Turkey* (dec.), No. 52991/99, ECHR 2004-X
98. *Çelik v. the Netherlands* (dec.), no. 12810/13, 27 August 2013
99. *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [GC], No. 47848/08, ECHR 2014
100. *Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy* [GC], No. 38433/09, ECHR 2012
101. *Ceteroni and Other similar cases v. Italy*, Reports of Judgments and Decisions 1996 V
102. *Chagos Islanders v. United Kingdom*, No. 35622/04, dec. 11.12.12
103. *Chahal v. the United Kingdom*, 15 November 1996
104. *Chapman v. Belgium*, No. 39619/06, dec. 5.3.13
105. *Chernitsyn v. Russia*, No. 5964/02, 6 April 2006
106. *Chiragov and Others v. Armenia* (dec.) [GC], No. 13216/05, 14 December 2011
107. *Ciupercescu v. Romania*, No. 35555/03, 15 June 2010
108. *Civet v. France* [GC], No. 29340/95, ECHR 1999-VI
109. *Cocchiarella v. Italy*, No. 64886/01, 10 November 2004
110. *Confédération française démocratique du travail v. the European Communities*, No. 8030/77, Commission decision of 10 July 1978
111. *Čonka v. Belgium*, No. 51564/99, ECHR 2002-I
112. *Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. v. the Netherlands* (dec.), No. 13645/05, ECHR 2009
113. *Costello-Roberts v. the United Kingdom*, 25 March 1993
114. *Cruz Varas v. Sweden*, No. 15576/89, 20.3.91
115. *Csikós v. Hungary*, No. 37251/04, ECHR 2006-XIV
116. *Cudak v. Lithuania* [GC], No. 15869/02, ECHR 2010
117. *Cyprus v. Turkey* [GC], No. 25781/94, ECHR 2001-IV
118. *D.H. and Others v. the Czech Republic* [GC], No. 57325/00, ECHR 2007-IV

119. *Daddi v. Italy*, No.15476/09, dec. 2.6.09
120. *Dalia v. France*, 19 February 1998
121. *Daniel Faulkner v. the United Kingdom*, No. 68909/13, 6 October 2016
122. *Daróczy v. Hungary*, No. 44378/05, 1 July 2008
123. *De Becker v. Belgium*, Series A, No. 4, 27 March 1962.
124. *De Jong, Baljet u Van Den Brink v. Netherlands*, Nos.8805/79, 8806/79 & 9242/81, Series A, No.77, 18.6.71
125. *De Saedeleer v. Belgium*, No. 27535/04, 24 July 2007
126. *De Tommaso v. Italy* [GC], No. 43395/09, ECHR 2017
127. *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, Series A No. 14, 10 March 1972
128. *Delcourt v. Belgium*, Series A, No. 11, 17.1.70
129. *Delovski and Others v. North Macedonia* (dec.), no. 56148/15, 7 July 2020
130. *Demirbaş and Others v. Turkey*, No.1093/08 et al, (dec.) 9.11.10
131. *Demopoulos and Others v. Turkey* (dec.) [GC], Nos. 46113/99 and 7 others, ECHR 2010
132. *Denmark, Norway, Sweden and the Netherlands v. Greece*, Nos. 3321/67, 3322/67, 3323/67 & 3344/67, 5.11.69, YB, Vol. 13, 1969
133. *Dennis and Others v. the United Kingdom* (dec.), No. 76573/01, 2 July 2002
134. *Depauw v. Belgium*, No. 2115/04, (dec.) 15.5.07
135. *Devlin v. the United Kingdom*, No. 29545/95, 30 October 2001
136. *Di Salvo v. Italy* (dec.), No. 16098/05, 11 January 2007
137. *Di Sante v. Italy*, No.56079/00, (dec.) 24.6.04
138. *Dickson v. United Kingdom*, No. 44362/04, 4.12.07
139. *Dilipak v. Turkey*, No. 29680/05, 15 September 2015
140. *Djokaba Lambi Longa v. Netherlands*, No. 33917/12, (dec.) 9.10.12
141. *Doran v. Ireland*, No. 50389/99, ECHR 2003-X
142. *Döşemealtı Belediyesi v. Turkey* (dec.), No. 50108/06, 23 March 2010
143. *Drijfhout v. the Netherlands* (dec.), No. 51721/09, 22 February 2011
144. *Drozd and Janousek v. France and Spain*, Series A No. 240, 26 June 1992
145. *Dubská and Krejzová v. the Czech Republic* [GC], Nos. 28859/11 and 28473/12, ECHR 2016
146. *Dudek v. Germany* (dec.), Nos. 12977/09 and 4 others, 23 November 2010
147. *Dudgeon v. the United Kingdom*, Series A No. 45, 22 October 1981
148. *Düringer and Grunge v. France* (dec.), Nos. 61164/00 and 18589/02, ECHR 2003-II
149. *Durini v. Italy*, No. 19217/91, Commission decision of 12 January 1994
150. *Dzidzava v. Russia*, No. 16363/07, 20 December 2016

151. *E.S. v. Federal Republic of Germany*, No. 262/57, Commission decision of 28 August 1957
152. *Eberhard and M. v. Slovenia*, Nos. 8673/05 & 9733/05, 1 December 2009
153. *Eckle v. Germany*, No. 8130/78, Series A, No. 51, 15.7.82
154. *El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* [GC], No. 39630/09, ECHR 2012
155. *Eon v. France*, No. 26118/10, 14 March 2013
156. *Eliseev and Ruski Elitni Klub v. Serbia*, no. 8144/07, 10 July 2018
157. *Epözdemir v. Turkey*, No. 43926/98, 28 October 2004
158. *Ergezen v. Turkey*, No. 73359/10, 8 April 2014
159. *Eskelinen and Others v. Finland*, No. 43803/98, 8 August 2006
160. *Fairfield v. the United Kingdom*, No. 24790/04, (dec.) 8.3.05
161. *Fakhretdinov v. Russia*, Nos. 26716/09, 67576/09 & 7698/10, (dec.) 23.9.10
162. *Faulkner v. the United Kingdom*, No. 30308/96, 30 November 1999
163. *Fédération chrétienne des témoins de Jéhovah de France v. France* (dec.), No. 53430/99, ECHR 2001-XI
164. *Federation of French Medical Trade Unions and the National Federation of Nurses v. France* (dec.), No. 10983/84
165. *Ferati v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 21891/13, 12 June 2018
166. *Fernie v. the United Kingdom* (dec.), No. 14881/04, 5 January 2006
167. *Ferreira Alves v. Portugal* (no. 6), Nos. 46436/06 and 55676/08, 13 April 2010
168. *Fetisov and Others v. Russia*, Nos. 43710/07 and 3 others, 17 January 2012
169. *Financial Times Ltd and Others v. the United Kingdom*, No. 821/03, 15 December 2009
170. *FINE DOO and Others v. North Macedonia* (dec.), no. 37948/13, 17 May 2022
171. *Finger v. Bulgaria*, No. 37346/05, 10 May 2011
172. *Flisar v. Slovenia*, No. 3127/09, 29 September 2011
173. *Foti and Others v. Italy*, Series A No. 56, 10 December 1982
174. *Foxley v. the United Kingdom*, No. 33274/96, 20.6.00
175. *Fressoz and Roire v. France* [GC], No. 29183/95, ECHR 1999-I
176. *Gäffgen v. Germany* [GC], No. 22978/05, ECHR 2010
177. *Gaftoniuc v. Romania* (dec.), No. 30934/05, 22 February 2011
178. *Gagliano Giorgi v. Italy*, No. 23563/07, ECHR 2012
179. *Gaglione and Others v. Italy*, Nos. 45867/07 and 69 others, 21 December 2010
180. *Galev and Others v. Bulgaria* (dec.), No. 18324/04, 29 September 2009
181. *Galić v. Netherlands*, No. 22617/07, (dec.) 9.6.09
182. *Galović v. Croatia* (dec.), No. 54388/09, 5 March 2013

183. *García Ruiz v. Spain* [GC], No. 30544/96, ECHR 1999-I
184. *García Ruiz v. Spain* [GC], No. 30544/96, ECHR 1999-I;
185. *Gardean and S.C. Grup 95 SA v. Romania* (revision), No. 25787/04, 30 April 2013
186. *Gaskin v. the United Kingdom*, No. 10454/83, Series A, No. 160, 7.7.89
187. *Georgian Labour Party v. Georgia*, No. 9103/04, ECHR 2008
188. *Gerguri v. North Macedonia* (dec.), no. 54953/16, 18 November 2021
189. *Gherghina v. Romania*, No. 42219/07, (dec.) 09.07.2015
190. *Giummarra and Others v. France* (dec.), No. 61166/00, 12 June 2001
191. *Giuran v. Romania*, No. 24360/04, ECHR 2011
192. *Giusto and Bornacin v. Italy*, No. 38972/06, (dec.) 15.5.07
193. *Glimmerveen and Hagenbeek v. Netherlands*, 1979
194. *Gogitidze and Others v. Georgia*, No. 36862/05, 12 May 2015
195. *Göktan v. France*, No. 33402/96, ECHR 2002-V
196. *Golder v. United Kingdom*, Series A, No.18, 21.2.75
197. *Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, No. 62543/00, ECHR 2004-III
198. *Gough v. the United Kingdom*, No. 49327/11, 28 October 2014
199. *Grădinar v. Moldova*, No. 7170/02, 8 April 2008
200. *Grande Stevens and Others v. Italy*, Nos. 18640/10 and 4 others, 4 March 2014
201. *Grässer v. Germany* (dec.), No. 66491/01, 16 September 2004
202. *Gratzinger and Gratzingerova v. the Czech Republic* (dec.) [GC], No. 39794/98, ECHR 2002-VII
203. *Gross v. Switzerland* [GC], No. 67810/10, ECHR 2014
204. *Grossi and Others v. Italy* (revision), No. 18791/03, 30 October 2012
205. *Grzinčič v. Slovenia*, No. 26867/02, 3 May 2007
206. *Guerra and others v. Italy*, No.14967/89, 19.2.98
207. *Gusti v. Italy*, No. 13175/03, 18.10.11
208. *Hadrabová and Others v. the Czech Republic* (dec.), Nos. 42165/02 and 466/03, 25 September 2007
209. *Hakansson and Sturesson v. Sweden*, No. 11855/85, 12.2.90
210. *Handyside v. the United Kingdom*, Series A, No. 24, 7.12.76
211. *Haran v. Turkey*, No. 25754/94, 26.3.02
212. *Hartung v. France* (dec.), No. 10231/07, 3 November 2009
213. *Hasan İlhan v. Turkey*, No. 22494/93, 9 November 2004
214. *Hazar and Others v. Turkey*, Nos. 62566/00 et seq., (dec.) 10.1.02
215. *Hilton v. United Kingdom*, No. 5613/72, (dec.) 5.3.76

216. *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [GC], No. 27765/09, ECHR 2012
217. *Hizb Ut-Tahrir and others v. Germany*, No. 31098/08, (dec.) 12.6.12
218. *Hokkanen v. Finland*, No. 25159/94, Commission decision of 15 May 1996
219. *Holub v. the Czech Republic* (dec.), No. 24880/05, 14 December 2010
220. *Holzinger v. Austria*, No. 23459/94, 30.1.01
221. *Horsham v. the United Kingdom*, No. 23390/94, Commission decision of 4 September 1995
222. *Hristozov and Others v. Bulgaria*, Nos. 47039/11 and 358/12, ECHR 2012
223. *Humen v. Poland* [GC], No. 26614/95, 15 October 1999
224. *Huving v France*, No. 11105/84, Series A, No. 176-B, 24.4.90
225. *İçyer v. Turkey*, No. 18888/02, (dec.) 12.1.06
226. *Idalov v. Russia*, No. 5826/03, 22.5.12
227. *Ignats v. Latvia*, No. 38494/05, (dec.) 24.9.13
228. *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], No. 48787/99, ECHR 2004-VII
229. *Iljaz v. North Macedonia*, no. 53040/19, 20 February 2024
230. *Immobiliare Saffi v. Italy* [GC], No. 22774/93, ECHR 1999-V
231. *Ingrid Jordebo Foundation & Christian Schools and Ingrid Jordebo v. Sweden*, No. 11533/85, 1987
232. *Ionescu v. Romania* (dec.), No. 36659/04, 1 June 2010
233. *Iordache v. Romania*, No. 6817/02, 14 October 2008
234. *Iordachi and Others v. Moldova*, No. 25198/02, 10 February 2009
235. *Ireland v. the United Kingdom*, Series A, No. 25, 18.1.78
236. *Islamic Republic of Iran Shipping Lines v. Turkey*, No. 40998/98, ECHR 2007-V
237. *J.A. Pye (Oxford) Ltd and J.A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom* [GC], No. 44302/02, ECHR 2007-III
238. *James v. the United Kingdom*, Nos. 8793/79, Series A, No. 98, 21.2.86
239. *Janakieski v. North Macedonia*, nos. 57325/19 and 16291/20, 14 November 2023
240. *Jėčius v. Lithuania*, No. 34578/97, ECHR 2000-IX
241. *Jeličić v. Bosnia and Herzegovina* (dec.), No. 41183/02, ECHR 2005-XI
242. *Jensen and Rasmussen v. Denmark*, No. 52620/99, 20.3.03
243. *Jersild v. Denmark*, No. 15890/8, Series A, No. 298, 23.9.94
244. *Jian v. Romania* (dec.), No. 46640/99, 30 March 2004
245. *John Shelly v United Kingdom*, No. 23800/06, (dec.) 4.1.08
246. *Johnston and Others v. Ireland*, No. 9697/82, Series A, No. 112, 18.12.86
247. *Johtti Sapmelaccat Ry and Others v. Finland* (dec.), No. 42969/98, 18 January 2005

248. *Jovanoski v. the Republic of Macedonia*, no. 31731/03, 7 January 2010
249. *Jovanovska and Others v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 14001/13 and 22883/14, 14 November 2017
250. *Juhas Đurić v. Serbia*, No. 48155/06, 7.5.11
251. *Kadiķis v. Latvia* (dec.), No. 47634/99, 29 June 2000
252. *Kafkaris v. Cyprus* (dec.), No. 9644/09, 21 June 2011
253. *Kalashnikov v. Russia*, No. 47095/99, ECHR 2002-VI
254. *Karadža and Vaskov v. North Macedonia* (dec.), no. 79037/12, 23 April 2019
255. *Karakó v. Hungary*, No. 39311/05, 28 April 2009
256. *Karapanagiotou and Others v. Greece*, No. 1571/08, 28 October 2010
257. *Karataş v. Turkey* [GC], No. 23168/94, ECHR 1999-IV
258. *Karner v. Austria*, No. 40016/98, ECHR 2003-IX
259. *Karoussiotis v. Portugal*, No. 23205/08, ECHR 2011
260. *Karpylenko v. Ukraine*, No. 15509/12, 11 February 2016
261. *Kashlan v. Russia* (dec.), No. 60189/15, 19 April 2016
262. *Kasumaj v. Greece*, No. 6974/05, dec. 5.7.07
263. *Kátai v. Hungary* (dec.), No. 939/12, 18 March 2014
264. *Kaya and Polat v. Turkey*, Nos. 2794/05 & 40345/05, 21.10.08
265. *KCM v. Netherlands*, No. 21034/92, (dec.) 9.1.95
266. *Kemmache v. France* (No. 1 and No. 2), Series A, No. 218, 27.11.91
267. *Kerechashvili v. Georgia* (dec.), No. 5667/02, ECHR 2006-V
268. *Kerimova and Others v. Russia*, Nos. 17170/04 and 5 others, 3 May 2011
269. *Kezer and Others v. Turkey* (dec.), No. 58058/00, 5 October 2004
270. *Khadzhialiyev and Others v. Russia*, No. 3013/04, 6 November 2008
271. *Khashiyev and Akayeva v. Russia*, Nos. 57942/00 and 57945/00, 24 February 2005
272. *Kiousi v. Greece* (dec.), No. 52036/09, 20 September 2011
273. *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark*, Nos. 5095/71, 5920/72 & 5926/72, Series A, No. 23, 7.12.76
274. *Khlaifia and Others v. Italy* [GC], no. 16483/12, 15 December 2016
275. *Klass and Others v. Germany*, Series A, No. 28, 6.9.78
276. *Klyakhin v. Russia*, No. 46082/99, 30 November 2004
277. *Koceski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), 6p. 41107/07, 22 October 2013
278. *Koç and Tosun v. Turkey* (dec.), No. 23852/04, 13 November 2008
279. *Kondrulin v. Russia*, No. 12987/15, 20 September 2016

280. *Kontakt-Information-Therapie and Hengen v. Austria*, No. 11921/86, 1988
281. *Korolev v. Russia* (dec.), No. 25551/05, ECHR 2010
282. *Kotov v. Russia* [GC], No. 54522/00, 3 April 2012
283. *Kozacioğlu v. Turkey* [GC], No. 2334/03, 19.2.09
284. *Krombach v. France*, No. 29731/96, ECHR 2001-II
285. *Kruslin v France*, No. 11801/85, Series A, No. 176-B, 24.4.90
286. *Kuhnen v. Germany*, No. 12194/86, 12.5.88
287. *Kurić and Others v. Slovenia*, No. 26828/06, 13 July 2010
288. *Kurt Nielsen v. Denmark*, No. 33488/96, 15 February 2000
289. *Kurt v. Turkey*, No. 24276/94, 25.5.98
290. *Laçın v. Turkey*, No. 23654/94, (dec.) 15.5.95
291. *Ladygin v. Russia* (dec.), No. 35365/05, 30 August 2011
292. *Lambert and Others v. France* [GC], No. 46043/14, ECHR 2015
293. *Laska and Lika v. Albania*, Nos. 12315/04 and 17605/04, 20 April 2010
294. *Łatak v. Poland* (dec.), No. 52070/08, 12 October 2010
295. *Lautsi and Others v. Italy*[GC], No. 30814/06, ECHR 2011
296. *Lawless v. Ireland*, Series A, No. 3, 1.7.61
297. *Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*, Nos. 6878/75 & 7238/75, Series A, No. 43, 23.6.81
298. *Léger Karapanagiotou and Others v. Greece*, No. 1571/08, § 29, 28 October 2010
299. *Lehtinen v. Finland* (dec.), No. 39076/97, ECHR 1999-VII
300. *Leigh, Guardian Newspapers Ltd and Observer Ltd v. United Kingdom*, No. 10039/82, dec. 11.5.84
301. *Lepojić v. Serbia*, No. 13909/05, 6 November 2007
302. *Liga Portuguesa de Futebol Profissional v. Portugal* (dec.), No. 49639/09, 3 April 2012
303. *Ligue des musulmans de Suisse and others v. Switzerland*, No. 66274/09, (dec.) 28.6.11
304. *Lingens v Austria*, No. 9815/82, Series A, No. 103, 8.7.86
305. *Loizidou v. Turkey* (preliminary objections), Series A No. 310, 23 March 1995
306. *Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal* [GC], no. 56080/13, 19 December 2017
307. *López Ostra v. Spain*, 9 December 1994
308. *Lowe v. the United Kingdom* (dec.), No. 12486/07, 8 September 2009
309. *M v. France*, No. 10078/82, (dec.) 13.12.84
310. *M. v. Denmark*, No. 17392/90, Commission decision of 14 October 1992
311. *M. v. the United Kingdom*, No. 13284/87, Commission decision of 15 October 1987

312. *Magee v. United Kingdom*, No. 24892/95, (dec.) 6.4.95
313. *Makuchyan and Minasyan v. Azerbaijan and Hungary*, no. 17247/13, 26 May 2020
314. *Malhous v. the Czech Republic* [GC], No. 33071/96, 12 July 2001
315. *Malone v UK*, No. 8691/79, Series A, No. 82, 2.8.84
316. *Malysh and Ivanin v. Ukraine* (dec.), Nos. 40139/14 and 41418/14, 9 September 2014
317. *Mamatkulov and Askarov v. Turkey*, Nos. 46827/99 & 46951/99, 4.2.05
318. *Maravić Markeš v. Croatia*, No. 70923/11, 9 January 2014
319. *Marckx v. Belgium*, No. 6833/74, Series A, No. 31, 13.6.79
320. *Margulev v. Russia*, no. 15449/09, 8 October 2019
321. *Marie-Louise Loyen and Bruneel v. France*, No. 55929/00, 5 July 2005
322. *Martin Alves v. Portugal* (dec.), No. 56297/11, 21 January 2014
323. *Mascolo v. Italy*, No. 68792/01, (dec.) 16.10.03
324. *Matthews v. the United Kingdom* [GC], No. 24833/94, ECHR 1999-I
325. *McCann v. the United Kingdom*, No. 18984/91, 27.9.95
326. *McFarlane v. Ireland* [GC], No. 31333/06, 10 September 2010
327. *McFeeley and Others v. the United Kingdom*, No. 8317/78, Commission decision of 15 May 1980
328. *McFeely v. United Kingdom*, No. 8317/78, (dec.) 15.5.78
329. *Mehemi v. France* (No.2), No. 53470/99, 10.4.03
330. *Mehmet Selçuk v. Turkey*, No. 13090/04, 10 June 2008
331. *Mentzen v. Latvia* (dec.), No. 71074/01, ECHR 2004-XII
332. *Merger and Cros v. France* (dec.), No. 68864/01, 22 December 2004
333. *Micallef v. Malta* [GC], No. 17056/06, ECHR 2009
334. *Michalak v. Poland* (dec.), No. 24549/03, 1 March 2005
335. *Michaud v. France*, No. 12323/11, ECHR 2012
336. *Migliore and Others v. Italy* (dec.), Nos. 58511/13 and 2 others, 12 November 2013
337. *Milošević v. the Netherlands* (dec.), No. 77631/01, 19 March 2002
338. *Miroļubovs and Others v. Latvia*, No. 798/05, 15 September 2009
339. *Mironovas and Others v. Lithuania*, Nos. 40828/12 and 6 others, 8 December 2015
340. *Mocanu and Others v. Romania* [GC], Nos. 10865/09 and 2 others, ECHR 2014
341. *Modinos v. Cyprus*, Series A No. 259, 22 April 1993
342. *Mogos and Krifka v. Germany*, No. 7804/1, (dec.) 27.3.03
343. *Monnat v. Switzerland*, No. 73604/01, ECHR 2006-X
344. *Moreira Barbosa v. Portugal* (dec.), No. 65681/01, ECHR 2004-V

345. *Moretti and Benedetti v. Italy*, No. 16318/07, 27 April 2010
346. *Morice v. France* [GC], no. 29369/10, 23 April 2015
347. *Mouvement raëlien suisse v. Switzerland* [GC], No. 16354/06, ECHR 2012
348. *MPP Golub v. Ukraine* (dec.), No. 6778/05, ECHR 2005-XI
349. *Municipal Section of Antilly v. France* (dec.), No. 45129/98, ECHR 1999-VIII
350. *Muršić v. Croatia* [GC], no. 7334/13, 20 October 2016
351. *N.Ts. and Others v. Georgia*, No. 71776/12, 2 February 2016
352. *Nachova and others v. Bulgaria*, Nos. 43577/98 & 43579/98, 6.7.05
353. *Nada v. Switzerland* [GC], No. 10593/08, ECHR 2012
354. *Nagovitsyn and Nalgiyev v. Russia* (dec.), Nos. 27451/09 and 60650/09, 23 September 2010
355. *Nagovitsyn and Nalgiyev v. Russia*, Nos. 27451/09 & 60650/09, (dec.) 23.9.10
356. *Nagula v. Estonia*, No. 39203/02, (dec.) 25.10.05
357. *Nassau Verzekering Maatschappij N.V. v. The Netherlands*, No. 57602/09, (dec.) 4.10.11
358. *Naydyon v. Ukraine*, No. 16474/03, 14.10.10
359. *Neumeister v. Austria*, Series A, No. 8, 27.6.68
360. *Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* [GC], 6p. 41720/13, 25 June 2019
361. *Nicoleta Gheorghe v. Romania*, No. 23470/05, 3 April 2012
362. *Nizomkhon Dzhurayev v. Russia*, No. 31890/11, 3.10.13
363. *Nogolica v. Croatia* (dec.), No. 77784/01, ECHR 2002-VIII
364. *Nolan and K. v. Russia*, No. 2512/04, 12.2.09
365. *Nölkenbockhoff v. Germany*, 25 August 1987, Series A No. 123
366. *Norbert Sikorski v. Poland*, No. 17599/05, 22 October 2009
367. *Normann v. Denmark* (dec.), No. 44704/98, 14 June 2001
368. *Norris v. Ireland*, Series A No. 142, 26 October 1988
369. *Novinskiy v. Russia*, No. 11982/02, 10.2.09
370. *OAo Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, No. 14902/04, 20 September 2011
371. *Observer and Guardian v. the United Kingdom*, No. 13585/88, 26.11.91
372. *Oleksy v. Poland*, No. 64284/01, 28 November 2006
373. *Oliari and Others v. Italy*, Nos. 18766/11 and 36030/11, §§ 96-97, 21 July 2015
374. *Ölmez v. Turkey* (dec.), No. 39464/98, 1 February 2005
375. *Omojudi v UK*, No. 1820/08, 24.11.09
376. *Öneryildiz v. Turkey*, No. 48939/99, 30.11.04
377. *Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland*, Series A No. 246-A, 29 October 1992

378. *Opuz v. Turkey*, No. 33401/02, 9.6.09
379. *Orhan v. Türkiye* (dec.), no. 38358/22, 6 December 2022
380. *Osmanov and Husseinov v. Bulgaria* (dec.), Nos. 54178/00 & 59901/00, 4 September 2003
381. *Otto v. Germany* (dec.), No. 21425/06, 10 November 2009
382. *Ouardiri v. Switzerland*, No. 65840/09, (dec.) 28.6.11
383. *P., C. and S. v. the United Kingdom*, No. 56547/00, ECHR 2002-VI
384. *Paksas v. Lithuania* [GC], No. 34932/04, ECHR 2011
385. *Panioglu v. Romania*, no. 33794/14, 8 December 2020
386. *Papachelas v. Greece* [GC], No. 31423/96, ECHR 1999-II
387. *Papamichalopoulos v. Greece*, No. 14556/89, 31.10.95
388. *Paradiso and Campanelli v. Italy* [GC], No. 25358/12, ECHR 2017
389. *Parizov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, No. 14258/03, 7 February 2008
390. *Pauger v. Austria*, No. 24872/94, Commission decision of 9 January 1995
391. *Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom* (dec.), No. 46477/99, 7 June 2001
392. *Paulino Tomás v. Portugal* (dec.), No. 58698/00, ECHR 2003-VIII
393. *Pellegriti v. Italy* (dec.), No. 77363/01, 26 May 2005
394. *Peraldi v. France* (dec.), No. 2096/05, 7 April 2009
395. *Perez v. France*, No. 47287/99, 12.2.04
396. *Petersen v. Germany* (dec.), No. 39793/98, ECHR 2001-XII
397. *Petroiu v. Romania* (revision), No. 33055/09, 7 February 2017
398. *Petrović v. Serbia*, No. 40485/08, 15 July 2014
399. *Philis v. Greece*, No. 28970/95, Commission decision of 17 October 1996
400. *Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland*, 29 November 1991, Series A no. 222
401. *Pisano v. Italy* [GC], No. 48420/99, 23 October 2001
402. *Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain*, No. 34147/06, 21 September 2010
403. *Poleshchuk v. Russia*, No. 60776/00, 7.10.04
404. *Poltoratskiy v. Ukraine*, No. 38812/97, 24.4.03
405. *Popov v. Moldova* (No. 1), No. 74153/01, 18 January 2005
406. *Poznanski and Others v. Germany* (dec.), No. 25101/05, 3 July 2007
407. *Predescu v. Romania*, No. 21447/03, 2 December 2008
408. *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium*, 20 November 1995
409. *Pretto v. Italy*, No. 7984/77, 8.12.83
410. *Prodan v. Moldova*, No. 49806/99, 18.5.04

411. *Provide S.R.L. v. Italy*, No. 62155/00, (dec.) 5.7.07
412. *Prystavska v. Ukraine* (dec.), No. 21287/02, ECHR 2002-X
413. *Quark Fishing Ltd v. the United Kingdom* (dec.), No. 15305/06, ECHR 2006-XIV
414. *R.R. v. Poland*, No. 27617/04, ECHR 2011
415. *Radio France and Others v. France* (dec.), No. 53984/00, ECHR 2003-X.
416. *Radomilja and Others v. Croatia* [GC], nos. 37685/10 and 22768/12, 20 March 2018
417. *Raimondo v. Italy*, Series A No. 281-A2, 2 February 1994
418. *Rantsev v. Cyprus and Russia*, No. 25965/04, ECHR 2010
419. *Raw and Others v. France*, No. 10131/11, 7 March 2013
420. *Řehák v. the Czech Republic* (dec.), No. 67208/01, 18 May 2004
421. *Retimag AG v. Germany*, No. 712/60, 1962
422. *Rezgui v. France* (dec.), No. 49859/99, ECHR 2000-XI
423. *Riad and Idiab v. Belgium*, Nos. 29787/03 and 29810/03, 24 January 2008
424. *Riener v. Bulgaria*, No. 46343/99, 23 May 2006
425. *Rinck v. France* (dec.), No. 18774/09, 19 October 2010
426. *Ringeisen v. Austria*, Series A No. 13, 16 July 1971
427. *Robert Lesjak v. Slovenia*, No. 33946/03, 21 July 2009
428. *Rodić and 3 Others v. Bosnia and Herzegovina*, No. 22893/05, 27.5.08
429. *Rudnichenko v. Ukraine*, No. 2775/07, 11 July 2013
430. *S.A.S. v. France*[GC], No. 43835/11, ECHR 2014
431. *Sabri Güneş v. Turkey* [GC], No. 27396/06, 29 June 2012
432. *Sahin v. Germany* [GC], No. 30943/96, ECHR 2003-VIII
433. *Şahmo v. Turkey* (dec.), No. 37415/97, 1 April 2003
434. *Saakashvili v. Georgia* (dec.), no. 6232/20 and 22394/20, 1 March 2022
435. *Sakhnovskiy v. Russia* [GC], No. 21272/03, 2 November 2010
436. *Salah v. the Netherlands*, No. 8196/02, 8 March 2007
437. *Sâmbata Bihor Greek Catholic Parish v. Romania*, No. 48107/99, 12 January 2010
438. *Sanles Sanles v. Spain* (dec.), No. 48335/99, ECHR 2000-XI
439. *Sargsyan v. Azerbaijan* (dec.) [GC], No. 40167/06, 14 December 2011
440. *Sarisülük v. Turkey*, No. 64126/13, (dec.) 25.3.14
441. *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland* [GC], no. 931/13, 27 June 2017
442. *Savitsky v. Ukraine*, No. 38773/05, 26.7.12
443. *Scavuzzo-Hager and Others v. Switzerland*, No. 41773/98, 7 February 2006

444. *Scoppola v. Italy (No. 2)* [GC], No. 10249/03, 17 September 2009
445. *Scordino v. Italy* (dec.), No. 36813/97, ECHR 2003-IV
446. *Scordino v. Italy (No. 1)* [GC], No. 36813/97, ECHR 2006-V
447. *Scotts of Greenock Ltd. v. United Kingdom*, No. 9599/81, (dec.) 11.3.85
448. *Scozzari and Giunta v. Italy* [GC], Nos. 39221/98 and 41963/98, ECHR 2000-VIII
449. *SD, DP and T v. United Kingdom*, No. 23715/94, 5.96
450. *SEGI v. Germany and others*, Nos. 6422/02 & 9916/02, (dec.) 23.5.02
451. *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [GC], Nos. 27996/06 and 34836/06, ECHR 2009
452. *Sejdovic v. Italy* [GC], No. 56581/00, ECHR 2006-II
453. *Selami and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 78241/13, 1 March 2018
454. *Selmani and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, No. 67259/14, 9 February 2017
455. *Selmouni v. France* [GC], No. 25803/94, ECHR 1999-V
456. *Senator Lines GmbH v. Austria, Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Ireland, Italy, Luxembourg, the Netherlands, Portugal, Spain, Sweden and the United Kingdom* (dec.) [GC], No. 56672/00, ECHR 2004-IV
457. *Sergey Smirnov v. Russia*, No. 14085/04, (dec.) 6.7.06
458. *Sgattoni v. Italy*, No. 77132/01, 6 October 2005
459. *Shamayev and Others v. Georgia and Russia* (dec.), No. 36378/02, 16 September 2003
460. *Shefer v. Russia* (dec.), No. 45175/04, 13 March 2012
461. *Shibendra Dev v. Sweden*, No. 7362/10, (dec.) 21.10.14
462. *Shipovikj v. North Macedonia* (dec.), nos. 77805/14 and 77807/14, 9 March 2021
463. *Shishanov v. the Republic of Moldova*, No. 11353/06, 15 September 2015
464. *Siliadin v. France*, No. 73316/01, ECHR 2005-VII
465. *Šilih v. Slovenia* [GC], No. 71463/01, 9 April 2009
466. *Simitzi-Papachristou and Others v. Greece* (dec.), Nos. 50634/11 and 18 others, 5 November 2013
467. *Sindicatul Păstorul cel Bun v. Romania* [GC], No. 2330/09, ECHR 2013
468. *Šneersone and Campanella v. Italy*, No. 14737/09, 12 July 2011
469. *Söderman v. Sweden* [GC], No. 5786/08, ECHR 2013
470. *Soering v. United Kingdom*, No. 14038/88, Series A, No. 161, 7.7.89
471. *Sokolov and Others v. Serbia* (dec.), Nos. 30859/10 and 6 others, 14 January 2014
472. *Sorensen and Rasmunssen v. Denmark*, Nos. 52562/99 & 52620/99, 11.1.06
473. *Sovtransavto Holding v. Ukraine*, No. 48553/99, ECHR 2002-VII
474. *Stamoulakatos v. the United Kingdom*, No. 27567/95, Commission decision of 9 April 1997

475. *Stec v. United Kingdom* [GC], Nos. 65731/01 and 65900/01, ECHR 2006-VI
476. *Ștefănescu v. Romania* (dec.), No. 11774/04, 12 April 2011
477. *Ștepanian v. Romania*, No. 60103/11, 14 June 2016
478. *Stephens v. Cyprus, Turkey and the United Nations* (dec.), No. 45267/06, 11 December 2008
479. *Stojkovic v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, No. 14818/02, 8 November 2007
480. *Stukus and Others v. Poland*, No. 12534/03, 1 April 2008
481. *Sufi and Elmi v. the United Kingdom*, Nos. 8319/07 and 11449/07, 28 June 2011
482. *Sultani v. France*, No. 45223/05, 20.9.07
483. *Sunday Times v UK* (No. 1), Series A, No. 30, 26.4.79
484. *Sürmeli v. Germany* (dec.), No. 75529/01, 29 April 2004
485. *Sürmeli v. Germany* [GC], No. 75529/01, ECHR 2006-VII.
486. *Sutherland v. the United Kingdom* [GC], No. 25186/94, 22 March 2001
487. *Svinarenko and Slyadnev v. Russia* [GC], Nos. 32541/08 and 43441/08, ECHR 2014
488. *Sylka v. Poland* (dec.), No. 19219/07, 3 June 2014
489. *TA v. Turkey*, No. 26307/95, 9.4.02
490. *Tănase v. Moldova* [GC], No. 7/08, ECHR 2010
491. *Tanlı v. Turkey*, No. 26129/95, ECHR 2001-III
492. *Tarantino and Others v. Italy*, Nos. 25851/09 and 2 others, ECHR 2013
493. *The Georgian Labour Party v. Georgia*, No. 9103/04, ECHR 2008
494. *Togçy v. Turkey*, No. 27601/95, 9.4.02
495. *Trofimchuk v. Ukraine* (dec.), No. 4241/03, 31 May 2005
496. *Tucka v. United Kingdom*, No. 34586/10, (dec.) 18.1.11
497. *Turgut and Others v. Turkey*, No. 4860/09, (dec.) 26.3.13
498. *Tyrer v. United Kingdom*, No. 5856/72, Series A, No. 26, 25.4.78
499. *Ukraine-Tyumen v. Ukraine*, No. 22603/02, 22 November 2007
500. *Ülke v. Turkey* (dec.), No. 39437/98, 1 June 2004
501. *Unédic v. France*, No. 20153/04, 18 December 2008
502. *United Communist Party of Turkey and others v Turkey*, No. 19392/92, 30.1.98
503. *Uzun v. Turkey*, No. 48544/99, 20 April 2006
504. *Vallan v. Italy*, No. 9621/81, (dec.) 13.10.83
505. *Vallianatos and Others v. Greece* [GC], Nos. 29381/09 & 32684/09, 7.11.13
506. *Van Colle v. the United Kingdom*, No. 7678/09, 13 November 2012
507. *Van der Tang v. Spain*, Series A No. 321, 13 July 1995

508. *Vangelova and Others v. North Macedonia* (dec.), no. 17218/17, 17 May 2022
509. *Varadinov v. Bulgaria*, no. 15347/08, 5 October 2017
510. *Varbanov v. Bulgaria*, No. 31365/96, ECHR 2000-X
511. *Varnava and Others v. Turkey* [GC], Nos. 16064/90 and 8 others, ECHR 2009
512. *Vartic v. Romania* (No. 2), No. 14150/08, 17 December 2013
513. *Vasiliu Ivashchenko v. Ukraine*, No. 760/03, 26.7.12
514. *Vasilkoski and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, No. 28169/08, 28 October 2010
515. *Vasyanovich v. Russia* (dec.), No. 9791/05, 27 September 2016
516. *Velikova v. Bulgaria* (dec.), No. 41488/98, ECHR 1999-V
517. *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland* (No. 2) [GC], No. 32772/02, ECHR 2009
518. *Vermeire v. Belgium*, 29 November 1991
519. *Vernillo v. France*, Series A No. 198, 20 February 1991
520. *Vidaković v. Serbia*, No. 16231/07, (dec.) 24.5.11
521. *Vidu and Others v. Romania* (revision), No. 9835/02, 17 January 2017
522. *Vijayanathan and Pusparajah v. France*, Series A No. 241-B, 27 August 1992
523. *Vinčić and Others v. Serbia*, No. 44698/06 et seq., (dec.) 1.12.09
524. *Voggenreiter v. Germany*, No. 47169/99, ECHR 2004-I
525. *Vojnović v. Croatia* (dec.), No. 4819/10, 26 June 2012
526. *Vučković and Others v. Serbia* (preliminary objection) [GC], nos. 17153/11 and 29 others, 25 March 2014
527. *Waite and Kennedy v. Germany* [GC], No. 26083/94, ECHR 1999-I
528. *Walker v. the United Kingdom* (dec.), No. 34979/97, ECHR 2000-I
529. *Weber and Saravia v. Germany* (dec.), No. 54934/00, ECHR 2006-XI
530. *Winterwerp v. Netherlands*, Series A, No. 33, 24.10.79
531. *Worm v. Austria*, No. 22714/93, 29 August 1997
532. *Woś v. Poland*, No. 22860/02, ECHR 2006-VII
533. *X and Church of Scientology v. Sweden*, 1979
534. *X and Y v. Netherlands*, Series A No. 91, 26 March 1985
535. *X v. Federal Republic of Germany* (dec.), No. 7462/76, Commission decision of 7 March 1977
536. *X v. France*, Series A No. 234-C, 31 March 1992
537. *X v. Germany*, No. 7216/75, (dec.) 20.5.76
538. *X v. Netherlands* (dec.), No. 7230/75, 4 October 1976, DR 7
539. *X v. United Kingdom*, No. 7379/76, (dec.) 10.12.76, 8 DR 211

- 540. *X v. United Kingdom*, No. 8233/78, (dec.) 3.10.79, 17 DR 122
- 541. *X v. United Kingdom*, No. 8206/78, (dec.) 10.7.81, 25 DR 147
- 542. *Y v. Latvia*, No. 61183/08, 21 October 2014
- 543. *Y.F. v. Turkey*, No. 24209/94, ECHR 2003-IX
- 544. *Yavuz Selim Güler v. Turkey*, No. 76476/12, 15.12.15
- 545. *Young, James and Webster v. the United Kingdom*, Nos. 7601/76 & 7807/77, Series A, No. 44, 26.06.81
- 546. *Yüksel v. Turkey*, No. 19311/92, 10 April 2001
- 547. *Yüksel Erdoğan and Others v. Turkey*, No. 57049/00, 15 February 2007
- 548. *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukraine*, No. 40450/04, 15 October 2009
- 549. *Zana v. Turkey*, 25 November 1997, *Reports* 1997-VII
- 550. *Zehentner v. Austria*, No. 20082/02, 16 July 2009
- 551. *Zelčs v. Latvia*, no. 65367/16, 20 February 2020
- 552. *Ziberi and Others v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), no. 52874/10 and 5 others, 23 May 2017
- 553. *Ziętal v. Poland*, No. 64972/01, 12 May 2009
- 554. *Živić v. Serbia*, No. 37204/08, 13 September 2011
- 555. *Zubac v. Croatia* ([GC], no. 40160/12, 5 April 2018
- 556. *Zwinkels v. Netherlands*, No. 16593/10, (dec.) 9.10.12

За авторката

Проф. д-р Јелена Ристиќ е вонреден професор во наставно-научната област Човекови права и слободи на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Дипломирала, магистрирала и докторирала на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, каде во 2016 година ја одбрала

докторската дисертација на тема „Правото на интелектуална сопственост и јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права“ и се стекнала со научен назив доктор на правни науки од областа на меѓународното право. Во 2022 година завршила едногодишна постдокторска програма по нови технологии и право на Медитеранскиот меѓународен центар за истражување на човековите права при Универзитетот „Медитеранеа“ во Реџо Калабрија, Италија.

Нејзиното професионално искуство вклучува дваесетгодишно работно искуство во правната област, вклучително и во рамки на повеќе меѓународни организации и институции, меѓу кои се: Европскиот суд за човекови права во Стразбур, Американската адвокатска комора Иницијатива за владеење на правото (ABA ROLI), Агенцијата на Соединетите Американски Држави за меѓународен развој (USAID) и други. Определен период работи и како извршен директор на Адвокатската комора на РСМ. Од 2018 година е заменик-претседател на Адвокатската комора на РСМ и член на Управниот одбор на Адвокатската комора на РСМ. Исто така, таа е член на Програмскиот совет на Центарот за едукација на Адвокатската комора на РСМ и адвокат од 2015 година. Експерт е на Советот на Европа за повеќе области поврзани со човековите права и сертифициран обучувач на Советот на Европа во рамки на Европската програма за образование за човекови права за правни професионалци (HELP). Во 2021 година е избрана за член на Консултативниот одбор на Европската програма за едукација за човекови права на правни професионалци на Совет на Европа (HELP).

Со свои трудови и реферати остварила учество на седумдесетина научни и стручни собири во земјата и во странство. Била раководител и била вклучена како експерт во рамки на повеќе меѓународни и национални проекти во врска со реформите во правосудниот сектор, владеењето на правото и човековите права. Исто така, била и член на работни групи при Министерството за правда за изработка на закони, како и член на комисији за изработка на подзаконски акти. Автор е на педесетина научни и стручни трудови, претежно од областа на меѓународното и европското право за човекови права, меѓу кои и книгите: „Структура и функционирање на Европскиот суд за човекови права (со посебен осврт на критериумите за допуштеност)“ и „Интелектуалната сопственост како човеково право: Заштита пред Европскиот суд за човекови права“.

Контакт:

jelena.ristic@ispki.ukim.edu.mk
jristik@hotmail.com

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

342.736:341.231.14(4)(094.2)

342.736:341.645.5(44)

341.645.5(44):342.7(497.7)(094.8)

РИСТИЌ, Јелена

Критериумите за допуштеноост според Европската конвенција за човекови права и македонските предмети пред судот во Стразбур / Јелена Ристиќ. - Скопје : Фондација "Фридрих Еберт", 2025. - 204 стр.

Фусноти кон текстот. - За авторката. стр.204. - Библиографија: стр. 181-185

ISBN 978-608-270-015-1

а) Жалба -- Критериуми за допуштеноост -- Европска конвенција за човекови права б) Жалба -- Критериуми за допуштеноост -- Европски суд за човекови права -- Македонски предмети

COBISS.MK-ID 66169349

Оваа книга претставува длабински и темелен труд, кој со голема прецизност се занимава со една исклучително значајна, но често занемарена правна тема – критериумите за допуштеноста на жалбите пред Европскиот суд за човекови права. Авторката успешно го препознава јазот меѓу формалната можност за пристап до правдата и реалната ефикасност на правната заштита, при што го лоцира главниот проблем во недоволното разбирање и правилно применување на процесните предуслови што ги поставува Конвенцијата. Станува збор за исклучително систематизиран и аналитички обработен труд, кој не само што ја пополнува постоечката празнина во македонската правна литература, туку претставува и суштински чекор кон унапредување на правната писменост и практиката во оваа област. Оваа книга е повеќе од стручна публикација – таа е потребен инструмент за реформа на правната свест и правната култура во Република Северна Македонија. Со сигурност може да се оцени како квалитетен, релевантен и оригинален труд, кој претставува значаен придонес кон унапредувањето на владеењето на правото и човековите права, не само на национално, туку и на регионално ниво. Неговото објавување е не само оправдано, туку и неопходно.

Проф. д-р Снежана Васиљевиќ

Редовен професор

Правен факултет

Универзитет во Загреб

и *ad hoc* судија во

Европскиот суд за човекови права

Делото се одликува со систематски пристап, богата содржина и јасна изложеност на материјата, поддржана со обемна и релевантна домашна и меѓународна литература, како и со прецизни анализи на пресуди и одлуки на Европскиот суд за човекови права. Авторката демонстрира длабоко разбирање на темата, што особено се забележува во аналитичкиот пристап и критичките коментари, со што трудот се издвојува како квалитетен академски и стручен придонес. Дополнителна вредност на трудот е тоа што ги рефлектира последните измени во однос на контролниот механизам на Конвенцијата, особено промените кои настанаа со влегувањето во сила на Протоколот 15 кон Конвенцијата во 2021 година, имајќи предвид дека постоечката литература на македонски јазик, сè уште не е ажурирана за соодветно да ги одрази овие промени. Со оглед на тоа што темата што ја обработува е од исклучителна важност како за Република Северна Македонија, така и во поширок европски и меѓународен контекст, оваа книга претставува значаен придонес кон развојот на правната наука и практиката. Таа ќе биде од особена корист не само за истражувачите и академиците, туку и за практичарите – адвокати, судии, јавни обвинители и сите останати кои се занимаваат со примена и заштита на човековите права.

Проф. д-р Бојана Наумовска

Редовен професор и директор

Институт за социолошки и

политичко-правни

истражувања

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“

Скопје